

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КУЧЕР АЛЬОНА СЕРГІЇВНА

УДК 811.161.2'367'37:821.161.2.09(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАГМАТИКА СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У ХУДОЖНІХ
ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

Спеціальність 035 Філологія

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ А. С. Кучер

Науковий керівник – **Вінтонів Михайло Олексійович**, доктор
філологічних наук, професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Кучер А. С. Прагматика синтаксичних засобів у художніх творах Івана Франка. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2023.

Дисертація присвячена дослідженню прагматики синтаксичних засобів у художніх творах Івана Франка. Мета роботи – комплексний аналіз структурно-семантичних типів і функцій синтаксичних засобів та виявлення механізмів реалізації їхнього прагматичного потенціалу в художніх текстах Івана Франка. Об'єктом дослідження є синтаксичні засоби актуалізації прагматичного потенціалу художніх творів Івана Франка. Предмет дослідження – структурно-семантичні особливості та функції синтаксичних засобів, способи їхньої прагматичної реалізації в художніх творах Івана Франка.

Актуальність теми зумовлена потребою докладного вивчення мовних засобів в аспекті експресивізації художнього тексту і способів їхнього впливу на читача. Експресивність тексту, яку пов'язують із його прагматичним потенціалом, є одним із виявів активної позиції письменника в створенні тексту та вибору ним мовних виражальних засобів загалом і синтаксичних зокрема. Створення лінгвостилістичної картини художнього твору сприяє реалізації авторського стилю письма як виразника індивідуалізованого світогляду І. Франка. Студіювання експресивного синтаксису письменника є актуальним у зв'язку з відсутністю окремих мовознавчих досліджень прагматичного потенціалу засобів експресивного синтаксису його художньої прози.

Джерельною базою дослідження слугували 13963 синтаксичних засоби експресивізації в художніх текстах І. Франка, які репрезентують творчість письменника різних періодів: «Петрії і Довбушуки» (1 ред.), «Борислав сміється», «Перехресні стежки», «Петрії й Довбушуки» (2 ред.).

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше проведено комплексний аналіз комунікативно-прагматичних особливостей синтаксичних

засобів у художніх текстів Івана Франка. У зв'язку з цим у роботі належну увагу приділено ролі категорій формально-граматичного аспекту речення в теорії актуального членування та прагматичного вираження. Крім того, здійснено комплексний аналіз синтаксичних одиниць, схарактеризовано способи та засоби їх реалізації, деталізовано класифікацію категорій експресивного синтаксису. У роботі розширено уявлення про комунікативно-прагматичну організацію художнього тексту Івана Франка.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні теорії мови, лінгвістики тексту, прагмалінгвістики, синтаксису художнього стилю, розширенні теоретичних знань у сфері напрацювання класифікаційних різновидів синтаксичних конструкцій експресивного синтаксису з урахуванням їхніх прагматичних характеристик. Істотне значення має також виявлення прихованих смислів у тексті, що опосередковано формують схему «адресант-адресат» і реалізуються завдяки використанню різноманітних синтаксичних конструкцій.

Практичне значення зумовлене можливістю застосування його теоретичного апарату, фактичного матеріалу й одержаних результатів у викладанні курсів із сучасної української мови, теорії мови, лінгвістики тексту, стилістики. Результати дослідження можуть бути використані в лінгводидактиці під час підготовки підручників і посібників, у підготовці та проведенні спецкурсів та спецсемінарів із проблем прагмалінгвістики, прагмастилістики, синтаксису та ін.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й основні завдання, окреслено об'єкт і предмет, конкретизовано методи дослідження, визначено наукову новизну дисертації, обґрунтовано теоретичне й практичне значення дослідження.

У *Першому розділі* здійснено ретроспективний огляд зародження та становлення лінгвістичної прагматики, проведено аналіз наукових праць, у яких розглянуто теоретико-методологічні підходи у вивченні прагматики тексту, зокрема тексту художнього стилю, простежено історію вивчення питань

прагмалінгвістики, з'ясовано основні принципи художньої комунікації, описано основні категорії прагматики тексту, здійснено теоретико-методологічний аналіз синтаксичних засобів.

Межі проблематики лінгвістичної прагматики та її завдань змінювалися впродовж ХХ ст., набуваючи нових виявів. На сучасному етапі лінгвістична прагматика вивчає формування і розуміння дискурсивного значення, зв'язки між мовними формами, їхніми користувачами (зокрема, враховуються наміри мовця, контекстне значення висловлення, розуміння невисловленого й обсяг спільних знань тощо). Провідною тезою стає антропоцентричне бачення мовної системи, яка не існує сама по собі, а безпосередньо пов'язана з адресантом.

Лінгвістичну прагматику в дисертації позиціоновано як напрям сучасної лінгвістики, який передбачає виявлення, опис у реалізації людського (суб'єктивного) чинника в живій природній мові. Зауважено, що в контексті нашої розвідки термін «прагматика» має значення наукового підходу в дослідженні мови, що передбачає фіксацію специфіки її функціонування в контексті діяльнісного підходу.

Прогресивним кроком у науці, що уніфікував теоретичні постулати в студіюванні мовної системи, є створення так званої теорії знакової системи, в основі якої лежить розуміння тричленності знака, існування якого окреслено як семіозис (семантичний, синтаксичний та прагматичний виміри). Виявлено, що семантичні показники значень властиві самій мові, що є закладеними в самий знак і не залежать від мовленнєвої діяльності людини, натомість прагматичні показники є невід'ємними від мовця, вказують на комунікативні та прагматичні цілі самого мовлення, так звана прагматизація значень.

Знаковим в активізації дослідження мови є прагматичний поворот у лінгвістиці, який закріпив вектор позиціонування мовної системи у взаємозв'язку з людиною та ознаменував діяльнісний підхід у дослідженні мови. Важливим також у комунікативно-прагматичному аспекті аналізу мови є створення теорії мовленнєвих актів. Зауважуємо різні дослідницькі підходи в

аналізі комунікативно-прагматичної ініціативи та рольової переваги адресанта та адресата у процесі налагодження інтеракції.

На відміну від живої комунікації текстова вирізняється своєю інтерпретаційною варіативністю, багатозначністю та деавтоматизованістю. Дискурсивність у художньому тексті проявляється у взаємозалежності автора та читача, оскільки автор є творцем тексту, закладає ідейно-тематичне ядро, координує дії читача, натомість читач є інтерпретатором і реалізовує змістовно-сміслову спрямованість тексту. Категоріальне наповнення комунікації визначає основні типологічні риси кожного учасника. У художньому тексті вирізняються два типи комунікативного акту: мікроконтекст та макроконтекст. Ці типи художньої комунікації свідчать про її роздвоєність, демонструють структурно-семантичну розгалуженість ролей адресанта-адресата та різні функційні та мовностилістичні показники їхньої взаємодії.

Прагматистичний аналіз синтаксичної організації художньої мови залучає опис одиниць експресивного синтаксису, який демонструє різноманітні трансформації класичних реченнєвих моделей, видозмінює або руйнує узвичаєні рамки формування думок, унаслідок чого мовлення стає наближеним до усно-розмовного типу та набуває особливої емоційної насиченості. У досліджуваних художніх творах Івана Франка спостерігаємо тенденцію до активного їх використання як в авторському мовленні, так і в мовленні персонажів.

Другий та Третій розділи присвячені дослідженню прагматичного потенціалу синтаксичних засобів у художніх творах Івана Франка зі залученням до аналізу теорії актуального членування та теорії сегментації. Здійснено кількісно-статистичний аналіз та визначено динаміку їх функціонування.

У *Другому розділі* з'ясовано, що називний теми і називний уявлення, парцельовані і приєднувальні конструкції утворені внаслідок членування думки в мовленнєвому потоці, що призводить до руйнування внутрішньореченнєвих зв'язків та формуванні окремих інтонаційно-змістових компонентів (мовленнєвих відрізків). У результаті комплексного аналізу зафіксовано, що називний теми і називний уявлення є найменш кількісно представлені з-поміж

усіх досліджуваних синтаксичних засобів – лише приблизно 0,4%. Зафіксовано, що називний теми має значно ширші функційні можливості, оскільки є виразником нейтральної інформації, натомість називний уявлення має емоційно-психологічну основу та є інтонаційно насиченим. Називний теми і називний уявлення мають різноманітне лексико-граматичне оформлення, вони можуть бути маркерами предметного або словесного значень.

Парцельованих і приєднувальних конструкцій у художніх творах 14,3%. Різноманітність логіко-сміслових та граматичних зв'язків між компонентами структур продемонстровано в градаційній шкалі, у межах якої вирізняємо ядрову та периферійну зони. Парцельовані та приєднувальні конструкції зафіксовані в системі простого та складного речення. За способом синтаксичного зв'язку між основною та парцельованою або приєднувальною частинами виокремлено три їхні типи: сполучникові, безсполучникові й такі, диференційним критерієм виявлення яких є пауза крапки. Зауважено, що парцельованими конструкціями притаманна двобічна залежність компонентів, приєднувальними – однібічна. Приєднувальні частини виконують роль доповнювальних елементів, які вносять додаткову інформацію у висловлення, конкретизують його, емоційно насичують, проте не формують його структурно-граматичне та інтонаційно-сміслові ядро. У творах письменником також використано нетипові варіанти парцеляції: псевдопарцеляцію та антипарцеляцію.

У *Третьому розділі* окреслено структурно-граматичні та функційні параметри еліптичних речень, нечленованих речень та синтаксичного повтору.

З'ясовано, що еліптичні речення виступають компресованим варіантом традиційного двоскладного або односкладного речення. Зауважено, що провідною особливістю еліптичних речень є їхня граматична неповнота, проте дистрибуція еліпсованих членів речення є маркером їх семантичної закладеності в реченні. У результаті аналізу еліптичних речень виявлено лише приблизно 4,8%. Із-поміж різновидів еліптичних речень найпродуктивнішими є групи з еліпсисом дієслова буттєвості та речення, що узвичаїлися у формі запитань.

У художніх творах зафіксовано 6% нечленованих речень. У результаті опрацювання теоретико-методологічної бази дослідження нечленованих речень зауважено, що допустим є паралельне оперування термінами «еквіваленти речення» та «нечленовані речення». Можливість використання терміна «нечленоване речення» пов'язане особливостями їхньої структурно-семантичної природи: у них відсутній традиційний поділ на головних та другорядних членів речення, тому вони не співвідносяться з традиційними моделями речення. Кваліфікування речень нечленованого типу як еквівалентів речення ґрунтується на їхніх комунікативних можливостях. Здійснено класифікацію нечленованих речень за морфологічними та семантичними критеріями. До семантичних типів нечленованих речень належать такі: емоційно-оцінні, апелятивні, спонукальні, стверджувальні, заперечні, питальні, звуконаслідування та етикетні формули. Спостережено найактивніше функціонування нечленованих речень, формальними репрезентантами яких є вигуки та інтер'єктивовані частини мови, менш продуктивними – частки та партикульовані частини мови, спорадично – модальні слова. Здійснено структурно-морфологічне моделювання нечленованих речень із метою простеження частиномовної варіативності різних типів нечленованих речень, що пов'язана з інкорпоруванням різних частин мови до складу нечленованих речень та кількісно-компонентним розширенням.

Найбільш вживаним із-поміж аналізованих синтаксичних засобів є синтаксичний повтор (приблизно 74,4%). Синтаксичним повтор у роботі проаналізовано за кількома критеріями: за виконуваною синтаксичною функцією (повтор членів речення, повтор граматичної основи, повтор простого і складного речення); за місцем розташування (контактний, дистантний, суміжний); за кількісними показниками (2-компонентні, 3-компонентні, 4-компонентні, 5-компонентні, багатоконпонентні (6 і більше)). Вирізняються кількісною перевагою двокомпонентні повтори, дистантні, та повтори у ролі підметів та додатків.

Завдяки застосуванню хронологічного критерію вдалося простежити динаміку функціонування синтаксичних засобів у художніх творах, що

демонструє мовностилістичну еволюцію творчості письменника. Зауважено, що, окрім хронологічних відмінностей на кількісні показники вплинула ще й внутрішньожанрова варіативність творів. Динаміка функціонування синтаксичних засобів у відсотковому співвідношенні виглядає так: «Петрії і Довбушуки» (1 ред.) – 23%, «Борислав сміється» – 28,5%, «Перехресні стежки» – 34%, «Петрії й Довбушуки» (2 ред) – 14,5%. Окрім цього, визначено частотність вживання досліджуваних синтаксичних засобів: «Петрії і Довбушуки» (1 ред.) – 56,3%, «Борислав сміється» – 66,8%, «Перехресні стежки» – 53%, «Петрії й Довбушуки» (2 ред) – 48,6%. Залучення порівняльного методу дозволило виявити кількісну відмінність синтаксичних засобів у першій та другій редакціях твору «Петрії й Довбушуки». Значно менша кількісна продуктивність досліджуваних синтаксичних засобів у другій редакції свідчить про безперервну роботу письменника над своїми творами, бажання їх удосконалити та уніфікувати українську мову.

Аналіз одиниць експресивного синтаксису як мовновиражальних засобів у досліджуваних творах демонструє їхню беззаперечну важливість у побудові лінгвостилістичної картини художнього тексту, що сприяє реалізації авторського стилю письма та створенні перлокутивного ефекту на читача.

Ключові слова: лінгвістична прагматика, прагматика, дискурс, стилістика, художній текст, експресивні засоби, мовленнєвий акт, комунікація, адресант, адресат, функція.

ABSTRACT

Kucher A. S. Pragmatics of Syntactic Means in the Literary Works of Ivan Franko. – Qualification Scientific Work by Manuscript Rights.

Doctoral Dissertation in the Field of Philosophy, Speciality 035 Philology. Borys Hrinchenko Kyiv University. Kyiv, 2023.

The Dissertation is dedicated to the investigation of the pragmatics of syntactic means in the literary works of Ivan Franko. **The aim of the study** is a comprehensive analysis of the structural-semantic types and functions of syntactic means as well as the identification of mechanisms for realizing their pragmatic potential in the artistic texts of Ivan Franko. **The object of the research** is the syntactic means of actualizing the pragmatic potential of Ivan Franko's literary works. **The subject of the research** is the structural-semantic features and functions of syntactic means, as well as the ways of their pragmatic realization in the artistic works of Ivan Franko.

The relevance of the topic is determined by the need for a comprehensive study of linguistic means in the aspect of expressive rendering of the artistic text and the ways of their impact on the reader. The expressiveness of the text, which is associated with its pragmatic potential, is one of the manifestations of the writer's active stance in creating the text and his overall choice of linguistic expressive means, including syntactic ones. Creating linguo-stylistic portrayal of an artistic work contributes to the realization of the author's writing style as an expression of Ivan Franko's individualized worldview. Studying the expressive syntax of the writer is relevant due to the lack of separate linguistic research on the pragmatic potential of the expressive syntax in the writer's literary prose.

The source base of the research was 13,963 syntactic means of expressiveness in the artistic texts of I. Franko, which represent the writer's creativity from different periods: "Petrii and Dovbuschuki" (1st edition) (1875-1876), "Borislav Laughs" (1881), "Cross Paths" (1900), "Petrii and Dovbuschuki" (2nd edition) (1909-1912).

The scientific novelty of the dissertation lies in its pioneering comprehensive analysis of the communicative-pragmatic features of syntactic elements in the literary texts of Ivan Franko. In this regard, the study pays proper attention to the role of categories of the formal-grammatical aspect of the sentence in the theory of constituent structure and pragmatic expression. Additionally, a comprehensive analysis of syntactic units has been conducted, outlining the methods and means of their realization, and a detailed classification of expressive syntax categories has been provided. The research expands the understanding of the communicative-pragmatic organization of Ivan Franko's literary texts.

Theoretical significance of the research lies in deepening the theory of language, text linguistics, pragmalinguistics, syntactic aspects of literary style, and expanding theoretical knowledge in the field of developing classifications of syntactic constructions in expressive syntax, considering their pragmatic characteristics. Equally important is the identification of hidden meanings within the text, which indirectly shape the "sender-recipient" schema and are realized through the utilization of various syntactic constructions.

The practical significance is determined by the possibility of applying the theoretical framework, factual material, and obtained results in teaching of courses on contemporary Ukrainian language, language theory, text linguistics, and stylistics. The research findings can be utilized in the preparation and conduct of specialized courses and seminars on issues related to pragmalinguistics, pragma-stylistics, syntax, and more.

In the Introduction, the relevance of the dissertation topic is justified, the aim and main objectives are formulated, the object and subject are outlined, research methods are specified, the scientific novelty of the dissertation is defined, and the theoretical and practical significance of the research is justified.

In the First Chapter, a retrospective overview of the origins and development of linguistic pragmatics is provided, an analysis of scientific works that discuss theoretical and methodological approaches to studying pragmatics of text, particularly in literary style, is conducted, the history of the studying issues in pragmalinguistics is

traced, and the main principles of artistic communication are elucidated, the fundamental categories of text pragmatics are described, and a theoretical and methodological analysis of syntactic elements is carried out.

The boundaries of linguistic pragmatics and its objectives have evolved, throughout the 20th century, taking on new manifestations. At the contemporary stage, linguistic pragmatics studies the formation and comprehension of discourse meaning, the connections between linguistic forms and their users (including the speaker's intentions, contextual meaning of utterances, understanding the unspoken and the extent of shared knowledge, among other factors). The central thesis is the anthropocentric view of the language system, which does not exist in isolation but is directly connected to the addressee.

In the dissertation, linguistic pragmatics is positioned as a contemporary linguistic approach aimed at uncovering and describing the realization of the human (subjective) factor in living natural language. It is noted that within the context of the research, the term "pragmatics" holds the meaning of a scientific approach in language study, involving the documentation of the specific functioning of language in the context of an activity-based approach.

A progressive step in science that unified theoretical postulates in the study of language is the creation of the so-called theory of the sign system, which is based on the understanding of the triadic nature of the sign whose existence is outlined as semiosis, (semantic, syntactic and pragmatic dimensions). It has been found that the semantic indicators of meanings are inherent to the language itself, being embedded within the sign and independent of human speech activity. On the other hand, pragmatic indicators are inseparable from the speaker, and indicate the communicative and pragmatic aims of speech itself, a phenomenon referred to as the "pragmatization" of meanings.

Significant in the activation of language research is the pragmatic turn in linguistics, which solidified the positioning of the language system in relation to humans, and marked a functional approach in language study. Equally important in the communicative-pragmatic aspect of language analysis is the development of the

theory of speech acts. Various research approaches are noted in the analysis of communicative-pragmatic initiative and the roles of the speaker and addressee in the process of interaction.

Unlike live communication, textual communication stands out due to its interpretive variability, polysemy and de-automatization. Discursiveness in literary text manifests in the interdependence between the author and the reader, as the author creates the text, establishes its conceptual and thematic core, and coordinates the reader's actions, while the reader interprets and realizes the meaningful direction of the text. The categorical content of communication determines the fundamental typological features of each participant. In a literary text, two types of communicative acts are distinguished: microcontext and macrocontext. These types of artistic communication indicate its duality, demonstrating the structural and semantic branching of the roles between the addresser and the addressee, as well as various functional and stylistic indicators of their interaction.

Pragmastylistic analysis of the syntactic organization of literary language involves describing units of expressive syntax, which demonstrates various transformations of classical sentence models, modifies or breaks the familiar frames of thought formation, leading to a speech that becomes closer to oral conversational style and acquires distinct expressiveness and emotional richness. In the examined literary works of Ivan Franko, a tendency is observed to actively utilize these syntactic elements both in the author's speech and in the speech of characters.

The Second and Third Chapters are dedicated to investigating the pragmatic potential of syntactic means in the literary works of Ivan Franko, with the involvement of the analysis of the theory of actual division and the theory of segmentation. A quantitative-statistical analysis is conducted and the dynamics of their functioning is determined.

In the Second Chapter, it is clarified that the nominative of the theme and the nominative of the presentation, parceling and joining constructions formed as a result of articulating thoughts in the flow of speech lead to the breakdown of intra-sentence connections and the formation of separate intonation-content components (speech

segments). As a result of comprehensive analysis, it is recorded that the nominative of the theme and the nominative of the presentation are the least quantitatively represented among all the investigated syntactic elements, comprising only approximately 0,4% of occurrences. It is recorded that the nominative of the theme has broader functional capabilities as it expresses neutral information, whereas the nominative of the presentation has an emotional-psychological basis and is intonationally rich. Both the nominative of the theme and the nominative of the presentation demonstrate diverse lexical and grammatical forms, and can serve as markers of either substantive or verbal meanings.

Parceling and joining constructions in the literary works account for 14,3%. The varying levels of logical-semantic and grammatical connections between the components of the structures are demonstrated on the gradient scale, within which the nucleus and peripheral zones are highlighted. Parceling and joining constructions are identified in both simple and complex sentences. The manner of syntactic linkage between the main and parceling or joining parts reveals three types: coordinative, subordinative and those marked by the presence of a pause or period. It is noted that parceling constructions exhibit a bilateral dependency between components, while joining constructions display a unilateral one. The joining parts serve as supplementary elements, that provide additional information to the utterance, specify and emotionally enrich it, yet they do not form its structural-grammatical and intonation-meaningful core. In his literary works the author employs atypical variations of parceling, such as pseudo-segmentation and anti-segmentation.

The *Third Chapter* outlines the structural-grammatical and functional parameters of elliptical sentences, non-clausal sentences and syntactic repetition.

It is clarified that elliptical sentences present a compressed variant of a traditional two-part or one-part sentence. It is noted that a distinctive feature of elliptical sentences is their grammatical incompleteness, however, the distribution of elliptical sentence elements serves as a marker of their semantic presence in the sentence. Through the analysis only about 4,8% of elliptical sentences were identified.

Among the types of elliptical sentences, groups with ellipsis of the verb “to be” and sentences that have become customary in question form are the most productive.

In the literary works, 6% of non-finite clauses are recorded. Through the processing of the theoretical and methodological framework of the study of non-clausal sentences, it is noted that there is permissible parallel use of the terms “sentence equivalents” and “non-clausal sentences”. The possibility of using the term “non-clausal sentence” is associated with the peculiarities of their structural-semantic nature: they lack the traditional division into main and subordinate sentence parts, so they do not correspond to the traditional sentence models. Qualifying non-clausal sentences as sentence equivalents is based on their communicative potential. A classification of non-clausal sentences is carried out based on morphological and semantic criteria. Semantic types of non-clausal sentences include: emotional-evaluative, appellative, imperative, affirmative, negative, interrogative, onomatopoeic, and etiquette formulas. The most active functioning of non-clausal sentences is observed, with exclamations and interjective parts of speech being their formal representatives, less productive are particles and particle-like parts of speech, and modal words are used sporadically. Structural-morphological modeling of non-clausal sentences is conducted to trace the linguistic variation within different types of non-clausal sentences, which is linked to the incorporation of various parts of speech into non-clausal sentences and quantitative-component expansion.

Among the analyzed syntactic devices, the most commonly used is syntactic repetition (approximately 74,4%). Syntactic repetition is analyzed in the work based on several criteria: by the performed syntactic function (repetition of sentence constituents, repetition of the grammatical predicate, repetition of simple and complex sentences); by the position in the text (contact repetition, distant repetition, adjacent repetition); by quantitative indicators (2-component, 3-component, 4-component, 5-component, multi-component (6 or more)). The most prevalent are two-component repetitions, distant repetitions, as well as repetitions serving as subjects and objects.

By applying the chronological criterion, it was possible to trace the dynamics of the functioning of syntactic devices in the literary works, which demonstrates

the linguistic-stylistic evolution of the writer's creativity. It is noted that apart from chronological differences, the internal genre variability of the works also influenced the quantitative indicators. The dynamics of the functioning of syntactic devices in terms of percentage distribution appear as follows: "Petrii and Dovbuschuki" (1st edition) – 23%, "Borislav Laughs" – 28.5%, "Cross Paths" – 34%, "Petrii and Dovbuschuki" (2nd edition) – 14.5%. Furthermore, the frequency of using the analyzed syntactic devices was determined: "Petrii and Dovbuschuki" (1st edition) – 56.3%, "Borislav Laughs" – 66.8%, "Crossroads" – 53%, "Petrii and Dovbuschuki" (2nd edition) – 48.6%. The application of the comparative method allowed for identifying the quantitative differences in the use of syntactic devices in the first and second editions of the work "Petrii and Dovbuschuki". The significantly lower quantitative productivity of the examined syntactic devices in the second edition indicates the continuous work of the writer on his works, aiming to improve them, and unify the Ukrainian language.

The analysis of units of expressive syntax as linguistic expressive means in the examined works demonstrates their undeniable importance in constructing the linguistic and stylistic picture of the literary text, which contributes to the realization of the author's writing style and the creation of perlocutionary effects on the reader.

Keywords: linguistic pragmatics, pragmatics, discourse, stylistics, artistic text, expressive means, speech act, communication, addressee, addressee, function.

Список публікацій здобувача

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

Наукові статті, опубліковані в наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Терефера А. С. Структура та функції парцельованих і приєднувальних конструкцій у сучасній лінгвістиці. *Лінгвістика : зб. наукових праць Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. Вип. 1 (36). С. 72-84. Вебпосилання на видання

<http://ling.luguniv.edu.ua/index.php/ling/article/view/128/131>

2. Кучер А. С. Нечленовані речення в сучасній українській мові: статус, функції. *Studia Philologica (Філологічні студії) : зб. наук. пр. / редкол.: І. Р. Буніятова, Л. І. Белєхова, О. Є. Бондарева та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. Вип. 9. С. 47-55. ISSN 2311-2425. Вебпосилання на видання* http://nbuv.gov.ua/UJRN/stfil_2017_9_10.

3. Кучер А. С. Теоретичні аспекти дослідження вигуккових нечленованих речень. *Південний архів (філологічні студії)*. Херсон, 2020. Випуск 84. С. 118-124. ISSN 2663-2691 (Print). ISSN 2663-2705 (Online). DOI статті: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2020-84-19> Вебпосилання на видання <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/714>

4. Кучер А. С. Прагматика називного теми в художніх творах Івана Франка. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2021. Випуск 35. С. 123-131. ISSN 2308-4855 (Print). ISSN 2308-4863 (Online). DOI статті: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-3-20> Вебпосилання на видання http://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_3/22.pdf

5. Кучер А. Прагматичний потенціал еліптичних речень у великій прозі Івана Франка (на матеріалах художніх творів «Петрії й Довбушуки» (1 ред.), «Борислав

сміється», «Перехресні стежки», «Петрії й Довбушуки» (2 ред.)). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»: науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13 (81). С. 288-293. ISSN 2519-2558. DOI статті: [10.25264/2519-2558-2022-13\(81\)-288-292](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2022-13(81)-288-292) Вебпосилання на видання <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3537/3229>

6. Вінтонів М. О., Кучер А. С. Функційні вияви парцелятивів в ідіостилі Івана Франка. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. Київ : МДУ, 2023. Вип. 28. С. 166-174. ISSN 2415-3168 (Online), ISSN 2226-3055 (Print). DOI статті: [10.34079/2226-3055-2023-16-28-166-173](https://doi.org/10.34079/2226-3055-2023-16-28-166-173) Вебпосилання на видання https://visnyk-filologia.mdu.in.ua/ARHIV-uk/28/2023_28.pdf

Публікації, у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації

1. Терєфера А. С. Синтаксичний статус речень із кількома присудками в сучасній лінгвістиці. *Структура і семантика різнорівневих одиниць у слов'янських, романських та германських мовах : зб. матеріалів Всеукраїнської наукової конференції*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2016. С. 90-93. Вебпосилання на видання <https://jvnk16.donnu.edu.ua/article/view/4888>

2. Кучер А. С. Теоретичні засади дослідження лінгвопрагматики. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький : Видавництво «КОД», 2020. Випуск 187. С. 295-300. ISSN 2522-4077 (Print). ISSN 2522-4085 (Online). DOI статті: <https://doi.org/10.36550/2522-4077.2020.187.46> Вебпосилання на видання <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1248595.pdf>

3. Вінтонів М. О., Кучер А. С. Модальні слова в ролі морфологічних маркерів нечленованих речень. *Теоретичні та практичні дослідження в галузі педагогіки та мовознавства, соціальні аспекти: матеріали I Міжнародної спеціалізованої наукової конференції*. Полтава : «Європейська наукова платформа», 2021. С. 135-138. Вебпосилання на видання <file:///C:/Users/User/Downloads/234-914-PB.pdf>

4. Кучер А. С. Части як один зі засобів маркування нечленованих речень. *Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. С. 103-106.

5. Кучер А. С. Синтаксичний повтор як виразник прагматичного потенціалу в художніх творах Івана Франка. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, X (50), I.: 269. Budapest. 2022. P. 20-25. ISSN 2308-5258 (Print). ISSN 2308-1996 (Online). DOI статті: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2022-269X50-04>

6. Кучер А. С. Структурно-семантичні та прагмастилістичні особливості функціонування нечленованих речень у художній прозі Івана Франка. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*, № 8 (52), 2022. P. 86-93. ISSN 2353-8406. DOI статті: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.8.15>

Зміст

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	22
ВСТУП.....	23
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАГМАТИКИ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ.....	31
1.1. Історія формування лінгвістичної прагматики в контексті загальнонаукової теорії.....	32
1.2. Взаємозв'язки семантики і прагматики.....	40
1.3. Співвідношення прагматики адресанта й адресата.....	47
1.4. Адресант і адресат у художньому творі.....	53
1.5. Синтаксичні засоби вираження прагматичного потенціалу українського художнього тексту.....	59
1.5.1. Називний теми і називний уявлення в сучасній лінгвістиці: методологія аналізу.....	59
1.5.2. Еволюція лінгвістичних положень у дослідженні парцельованих і приєднувальних конструкцій.....	66
1.5.3. Основні підходи до вивчення еліптичних речень.....	73
1.5.4. Нечленовані речення в системі засобів експресивізації тексту.....	80
1.5.5. Теоретико-методологічні основи аналізу синтаксичного повтору.....	90
Висновки до розділу 1.....	96
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЕГМЕНТОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА.....	101
2.1. Структурно-семантичні особливості називного теми і називного уявлення в художніх текстах І. Франка.....	101
2.2. Прагматичний потенціал парцельованих і приєднувальних конструкцій у творах І. Франка.....	109

2.2.1. Систематизація типологічних рис парцельованих і приєднувальних конструкцій.....	109
2.2.2. Семантико-синтаксичні та прагмастилістичні особливості функціонування парцельованих конструкцій.....	111
2.2.3. Нетипові вияви парцеляції в системі складного речення.....	128
2.2.4. Функційні можливості приєднувальних конструкцій.....	131
2.2.5. Периферійна зона парцельованих і приєднувальних конструкцій: абзацна парцеляція та абзацне приєднання	135
Висновки до розділу 2.....	140

РОЗДІЛ 3. ПРАГМАТИЧНІ ТА СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР В АСПЕКТІ ЕКСПРЕСІВІЗАЦІЇ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА.....145

3.1. Еліптичні речення в контексті емотивності художнього тексту.....	145
3.2. Прагматичний ефект нечленованих конструкцій у художніх творах Івана Франка.....	153
3.2.1. Функційно-синтаксичне експлікування нечленованих речень у художньому мовленні Івана Франка.....	153
3.2.2. Семантична диференціація нечленованих речень у художніх текстах Івана Франка.....	168
3.2.3. Морфологічно-компонентне моделювання нечленованих речень у художніх творах Івана Франка.....	182
3.3. Прагматичний потенціал синтаксичного повтору у творах Івана Франка.....	184
3.3.1. Різномірний синтаксичний повтор у романах Івана Франка.....	184
3.3.1.1. Синтаксичний повтор головних членів речення.....	184
3.3.1.1.1. Синтаксичний повтор підмета	184
3.3.1.1.2. Синтаксичний повтор присудка.....	187
3.3.1.1.3. Повтор головного члена односкладного речення.....	191

3.3.1.2. Синтаксичні структури з повтором другорядних членів речення.....	196
3.3.1.2.1. Синтаксичний повтор означень.....	196
3.3.1.2.2. Синтаксичний повтор додатків.....	201
3.3.1.2.3. Синтаксичний повтор обставин.....	203
3.3.1.3. Синтаксичний повтор:	
а) вставних слів.....	209
б) звертань.....	210
в) вигуків.....	212
г) звуконаслідувальних слів.....	212
3.3.1.4. Синтаксичний повтор речення та граматичної основи двоскладного речення.....	213
3.3.2. Кількісно-позиційна специфіка синтаксичного повтору.....	219
3.3.2.1. Особливості розміщення різнорівневого синтаксичного повтору.....	219
3.3.2.2. Компонентний склад синтаксичного повтору.....	223
Висновки до розділу 3.....	325
ВИСНОВКИ.....	230
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	238
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	258
ДОДАТКИ.....	259

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БСР – багатокomпонентне складне речення

ГОДР – граматична основа двоскладного речення

ГЧ – головний член речення

ЕР – еліптичне речення

КА – комунікативний акт

ЛП – лінгвістична прагматика

ЛС – лінгвостилістика

МА – мовленнєвий акт

НР – нечленоване речення

НТ – називний теми

НУ – називний уявлення

СБР – складне безсполучникове речення

СП – синтаксичний повтор

СПР – складнопідрядне речення

ССР – складносурядне речення

ССЦ – складне синтаксичне ціле

ХК – художня комунікація

ВСТУП

Сучасний етап дослідження тексту вирізняється поглибленим і детальним його аналізом, дослідники прагнуть виявити особливості текстової організації, закономірності створення парадигматичних відношень, функціонування одиниць усіх мовних рівнів, що є основою створення тексту як цілісної, зв'язної динамічної комунікативної одиниці вищого рівня. Цілісність тексту визначається ретельним добром відповідних мовних засобів, що й забезпечують активізацію сприйняття та інтерпретування реципієнтом змістових та виражальних текстових категорій.

Лінгвістична парадигма в руслі антропоцентричного бачення тексту передбачає багатоаспектність його дослідження. Важливими в цьому ключі є чимало напрацювань, присвячених висвітленню різнорівневих мовних явищ у межах комунікативного напрямку лінгвістики, до кола проблем якого входять прагматичні вияви та механізми здійснення інтеракції. Створення науковцями теоретико-методологічних концепцій та вивчення провідних характеристик та функцій предметного складу лінгвопрагматики має давню традицію. Ці питання перебували в полі зору таких науковців, як: Ш. Баллі, Ф. Бацевич, М. Бервіш, Л. Вітгенштейн, П. Г. Грайс, Т. ван Дейк, А. Загнітко, Я. Сабол, О. Селіванова, Дж. Сьорль, Р. Столнейкер та ін.

Теоретичне підґрунтя в галузі прагматики художнього тексту, зокрема експресивного синтаксису, становлять дослідження зарубіжних та українських науковців: Ф. Бацевича, Д. Вандервекена, М. Вінтоніва, Б. Городецького, Л. Кисельової, В. Корнеєва, Т. Космеди, Дж. Ліча, Дж. Мея, О. Морозової, В. Різуна, І. Шевченко та ін. Лінгвістичному аналізу тексту, дослідженню особливостей функціонування мовних синтаксичних явищ експресивізації на прикладі текстів різних функціональних стилів, їхнього прагмастилістичного потенціалу та функційного наповнення присвячено низку наукових праць, авторами яких є: В. Александрова, Л. Безугла, В. Богатько, М. Вінтонів, Ю. Волянська, А. Галас, Н. Гуйванюк, І. Завальнюк, Ю. Зоріна, В. Кононенко, М. Личук, Л. Мацько, В. Мороз, Г. Ситар, І. Сушинська, І. Холод,

І. Чередниченко, О. Шатілова, А. Шиць та ін. Знаковими напрацюваннями в рамках лінгвопрагматики є дослідження, у яких здійснено опис внутрішньосистемних характеристик мовної системи, що стосується корелювання семантичної та прагматичної складових комунікації (В. Гак, А. Вежбицька, Р. Карнап, Дж. Ліч, Д. Мовчан, Ч. Морісс та ін). Особливості реалізації комунікації, зокрема текстової, етапність формування дискурсивного поля взаємодії адресанта та адресата, створенням адресантно-адресатних типологій та їхніх функційних характеристик аналізують М. Венгринюк, М. Гавриш, Н. Гапотченко, М. Гаїбова, О. Ємельянова, Н. Карпчук, В. Кухаренко, А. Науменко, Р. Оман, О. Селіванова, Т. Радзієвська та ін. Однак, незважаючи на важливість дослідження прагматики тексту, на сьогодні цей напрям залишається мало вивченим та недостатньо описаним.

Тенденційність функціонування таких засобів можна простежити у творах відомого письменника Галичини І. Франка, творчість якого припадає саме на злам XIX та XX ст. Письменники прагнули розширювати мовновиражальні горизонти художньої дійсності, використовуючи нетрадиційні формально-синтаксичні форми, яким притаманні широкі стилістичні ресурси, із метою посилення прагматичного ефекту оповіді.

Творчість І. Франка досить широко проаналізовано в різних аспектах. Мова художньої прози І. Франка була об'єктом багатьох досліджень, авторами яких є Л. Бондар, Г. Борисюк, Г. Гундорова, І. Денисюк, Ф. Жилко, І. Кочан, І. Ощипко, О. Сербенська, І. Ціхоцький, Л. Полюга, І. Приходько, М. Скаб, Л. Скупейко, З. Терлак, З. Франко та ін. Науковці насамперед тривалий час цікавляться питанням художнього стилю письменника, його творчою методикою, вдаються до мікроаналізу його творів, що стосується здебільшого лексичного аналізу, дослідженню поезики письменника, особливостей його ідіостилу. Значно менше опрацьований синтаксис творів І. Франка. Дослідницький арсенал у сфері синтаксису письменника поповнено науковими працями, авторами яких є: Н. Дніпровська І. Петличний, О. Труш, І. Чередниченко та ін. Проте проблема функціонування засобів експресивного

синтаксису у творах І. Франка та їхнє прагматичне значення досі перебували поза увагою.

Актуальність теми зумовлена потребою докладного вивчення мовних засобів в аспекті еспресивізації художнього тексту і способів їхнього впливу на читача. Експресивність тексту, яку пов'язують із його прагматичним потенціалом, є одним із виявів активної позиції адресанта в створенні тексту та виборі ним мовних виражальних засобів загалом і синтаксичних зокрема. У зв'язку з цим створення лінгвостилістичної картини художнього твору сприяє реалізації авторського стилю письма як виразника індивідуалізованого світогляду І. Франка. Студіювання експресивного синтаксису є актуальним, оскільки саме в цій сфері реалізується прагматичний аспект текстових категорій у зв'язку зі суб'єктивністю мовлення, впливом його розмовного варіанта, підсиленням виражальних емоційних засобів взаємодії автора з читачем, що в сукупності й виявляє антропоцентричну сутність мови.

Мета дослідження – комплексно проаналізувати структурно-семантичні типи та функції синтаксичних засобів, виявити механізми реалізації їх прагматичного потенціалу в художніх текстах Івана Франка.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) дослідити історіографію становлення лінгвопрагматики, визначити її теоретико-методологічний апарат дослідження й завдання;
- 2) схарактеризувати особливості реалізації комунікації через призму формування різнотипних адресантно-адресатних відношень та співвідношення її семантичних та прагматичних складників;
- 3) розглянути науково-дослідницькі підходи щодо аналізу синтаксичних засобів;
- 4) з'ясувати критерії виокремлення та способи класифікування засобів експресивного синтаксису;
- 5) описати синтаксичні засоби реалізації прагматики художнього тексту І. Франка;

6) визначити лексико-семантичні, формально-граматичні й комунікативно-прагматичні особливості засобів експресивного синтаксису в художніх творах І. Франка;

7) виявити особливості співвідношення синтаксичної, комунікативної та прагматичної організації речення й тексту;

8) простежити динаміку використання синтаксичних засобів експресивізації в прозових творах різних періодів творчості І. Франка.

Об'єктом дослідження є синтаксичні засоби актуалізації прагматичного потенціалу художніх творів І. Франка.

Предмет дослідження – структурно-семантичні особливості та функції синтаксичних засобів, способи їхньої прагматичної реалізації в художніх творах І. Франка.

Важливим у методології дослідження є розуміння комунікативно-прагматичного призначення синтаксичних засобів як виразників суб'єктивності мовлення. Здійснення лінгвопрагматичного аналізу синтаксису художнього мовлення Івана Франка можливе завдяки застосуванню низки наукових методів та прийомів, що зумовлено досягненням поставлених завдань.

Джерельною базою дослідження слугували 13963 синтаксичних засоби експресивізації в художніх текстах І. Франка, які репрезентують творчість письменника різних періодів: «Петрії і Довбушуки» (1 ред.), «Борислав сміється», «Перехресні стежки», «Петрії й Довбушуки» (2 ред.).

У дисертації послуговуємося як загальнонауковими, так й конкретнонауковими методами та прийомами лінгвістичного дослідження.

Пошуково-бібліографічний метод застосовано для пошуку та упорядкування наукової літератури з проблеми дослідження. **Метод аналізу та синтезу** полягає в аналітичному опрацюванні теоретико-методологічної бази та інтерпретуванні різних наукових парадигм у руслі лінгвопрагматичних досліджень та студіювання обраних синтаксичних засобів. Частково застосований **історико-ретроспективний** метод, що полягає в розгляді історіографії їхнього дослідження.

За допомогою **описового методу** виявлено диференційні ознаки синтаксичних засобів із подальшим їх класифікуванням за певними критеріями, також описано їхні функційні можливості. **Метод суцільної вибірки** застосовано як первинний метод сприйняття та оброблення фактичного матеріалу з метою його подальшого інтерпретування. **Кількісно-статистичний аналіз** здійснено з метою обґрунтування основних тенденцій функціонування засобів експресивного синтаксису в українській літературі к. XIX – поч. 20 ст. Кількісно-статистичний аналіз корелює з **порівняльним методом**, який застосовано для виявлення відмінностей у функціонуванні досліджуваних синтаксичних засобів та динаміки їх функціонування в художніх творах письменника, що належать до різних етапів його творчості. **Метод моделювання** застосовано в опрацюванні нечленованих речень, за допомогою якого відстежено та проаналізовано їхню семантико-граматичну типологію та кількісно-формальне наповнення. Виявлення різних видів еліптичних речень реалізовано за допомогою застосування **дистрибутивного аналізу**. **Трансформаційний аналіз** проведено з метою виявлення парцельованих і приєднувальних конструкцій із подальшим їх розмежуванням. Із метою розрізнення сегментованих структур (називного теми і називного уявлення) вдалися до **семантичного аналізу** їхніх головних структурно-семантичних складників, які, попри тотожну тематичну позиційність в аспекті актуального членування, є носіями різних семантичних значень. **Функційно-прагматичний аналіз** покликаний визначити прагматичні та функційні параметри досліджуваних одиниць, які розглядаємо в межах внутрішньотекстової й зовнішньотекстової комунікації. Паралельно застосовано й **стилістичний аналіз**, який передбачає виявлення особливостей функціонування досліджуваних синтаксичних одиниць. Урахування когнітивно-психологічної складової мовного коду в контексті нашого дослідження дозволило залучити елементи **психолінгвістичного аналізу** художніх текстів.

Обрана методологія дослідження посприяла формуванню цілісного наукового знання про досліджувані синтаксичні категорії шляхом

упорядкування отриманих результатів їх комплексного аналізу. Це дало можливість зробити обґрунтовані й об'єктивні висновки дослідження із вказівкою на його теоретично-практичне значення.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше проведено комплексний аналіз комунікативно-прагматичних особливостей синтаксичних засобів художніх текстів Івана Франка. У зв'язку з цим у роботі належну увагу приділено ролі категорій формально-граматичного аспекту речення в теорії актуального членування та прагматичного вираження. Крім того, здійснено комплексний аналіз синтаксичних одиниць, схарактеризовано способи та засоби їх реалізації, деталізовано класифікацію категорій експресивного синтаксису. У роботі розширено уявлення про комунікативно-прагматичну організацію художнього тексту Івана Франка.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні теорії мови, лінгвістики тексту, прагмалінгвістики, синтаксису художнього стилю, розширенні теоретичних знань у сфері напрацювання класифікаційних різновидів синтаксичних конструкцій експресивного синтаксису з урахуванням їхніх прагматичних характеристик. Істотне значення має також виявлення прихованих смислів у тексті, що опосередковано формують схему «адресант-адресат» і реалізуються завдяки використанню різноманітних синтаксичних конструкцій.

Практичне значення зумовлене можливістю застосування його теоретичного апарату, фактичного матеріалу й одержаних результатів у викладанні курсів із сучасної української мови, теорії мови, лінгвістики тексту, стилістики. Результати дослідження можуть бути використані в лінгводидактиці під час підготовки підручників і посібників, у підготовці та проведенні спецкурсів та спецсеминарів із проблем прагмалінгвістики, прагмастилістики, синтаксису та ін.

Перспективи дослідження вбачаємо в залученні до опрацювання більшої кількості художніх творів Івана Франка, зокрема творів малої та середньої прози, із метою комплексного аналізу синтаксичних засобів експресивізації художнього

тексту. Такий підхід дасть змогу практично продемонструвати особливості їхньої реалізації, орієнтуючися на їхні функційні й типологічні параметри вираження, виявити кількісно-статистичні дані та простежити динаміку функціонування.

Апробація матеріалів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження апробовано в доповідях на 14 наукових конференціях різного рівня, зокрема 7 міжнародних: XVII Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «*Політ. Сучасні проблеми науки*» (м. Київ, квітень, 2017 р.); XIV Міжнародна науково-практична конференція «*Мова і світ: дослідження та викладання*» (м. Кропивницький, березень, 2020 р.); I Міжнародна спеціалізована наукова конференція «*Теоретичні та практичні дослідження в галузі педагогіки та мовознавства, соціальні аспекти*» (м. Полтава, квітень, 2021 р.); Міжнародна науково-практична конференція «*Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи*» (м. Одеса, 22-23 жовтня 2021 р.); IX Міжнародна наукова конференція «*Лінгвалізація світу*» (м. Київ, 19-20 травня 2022 р.); Міжнародна науково-практична конференція «*Сучасні проблеми дослідження української мови й методики її навчання в закладах загальної середньої та вищої освіти*». (м. Полтава, 16-17 лютого 2023 р.); IX Міжнародна наукова конференція «*Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів*». (м. Київ, 27 квітня 2023 р.); 7 усеукраїнських: Всеукраїнська наукова конференція «*Структура і семантика різнорівневих одиниць у слов'янських, романських та германських мовах*»; (м. Вінниця, грудень, 2016 р.); II Всеукраїнська наукова конференція науковців, молодих учених та студентів «*Основні напрями розвитку наукових досліджень молодих учених*» (м. Переяслав-Хмельницький, квітень, 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «*Актуальні проблеми сучасної граматики*» (м. Черкаси, травень, 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «*Михайло Стельмах у новітніх парадигмах наукового знання*» (м. Вінниця, травень, 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «*Лінгвістичний і*

лінгводидактичний дискурсивний простір: здобутки і перспективи» (м. Київ, жовтень, 2017р.); VI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених *«Актуальні проблеми літературознавства й мовознавства»* (м. Київ, 18 листопада 2021 р.); Всеукраїнська наукова онлайн-конференція (XIV Грінченківські читання). *Круглий стіл «Від словника Бориса Грінченка до сучасних лексикографічних систем»* (м. Київ, 08 грудня 2021 р.).

Публікації. Наукові результати дисертації висвітлено у 12 наукових публікаціях, із яких 10 – одноосібних, 2 – у співавторстві: 6 (із них 1 у співавторстві) у виданнях, включених на дату публікування до переліку наукових фахових видань України; статей, у яких додатково відображено результати дисертації 6 (із них 1 у співавторстві).

У статті *«Функційні вияви парцелятивів в ідіостилі Івана Франка»*, опублікованій у співавторстві з Вінтонівим М. О., унесок Кучер А. С. полягає у виявленні проблеми, підборі та систематизації теоретичних матеріалів, підборі методів дослідження, аналізі фактичного матеріалу, що складає 75% тексту статті.

У матеріалах I Міжнародної спеціалізованої наукової конференції (тезах) *«Модальні слова в ролі морфологічних маркерів нечленованих речень»*, опублікованих у співавторстві з Вінтонівим М. О., унесок Кучер А. С. полягає в опрацюванні теоретико-методологічної бази дослідження модальних слів, окресленні основних концепцій щодо їх синтаксичного статусу, аналізі фактичного матеріалу та формулюванні висновків, що складає 80% тексту тез.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних наукових джерел (217 позицій), списку джерел ілюстративного матеріалу (4 найменування) та додатків. Обсяг роботи – 293 сторінки, з них основний текст – 218 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАГМАТИКИ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ

На сучасному етапі пріоритетною в галузі лінгвістичних досліджень залишається антропоцентрична парадигма, що детермінувала в собі діяльнісні аспекти включення людини в мову, враховуючи соціальні, психологічні, ситуативні чинники, та демонструє прагматичні показники комунікативної сфери. Насамперед у своїх дослідженнях науковці здійснюють аналіз особливостей функціонування мови у зв'язку з проявом індивідуальності комунікантів та контексту спілкування, вважаючи, що саме такий підхід до вивчення мови надасть повну картину її сутнісних внутрішньосистемних характеристик та функційних параметрів.

Вивчення особливостей реалізації мовних знаків у мовленнєвій діяльності з урахуванням умов комунікації, їх сприйняття та інтерпретування лягло в основу формування теоретико-методологічних принципів дослідження лінгвопрагматики. Тобто для лінгвопрагматики є важливим вивчення мови в аспекті людської діяльності, що постає як інструмент впливу на адресата.

Комунікативно-прагматична складова мовлення та його текстового втілення частково уможливлена завдяки ретельному добору синтаксичних засобів. Сучасний синтаксис виявляє два тенденційних напрями реалізації, один із яких тяжіє до синтаксичного ускладнення висловленого, інший, навпаки, спрямований на інформаційне та структурне розвантаження, зумовлюючи синтаксичне спрощення. Саме художнє й розмовне мовлення втілюють ці новітні синтаксичні модифікації у зв'язку з індивідуалізованістю, непередбачуваністю та контекстуальною зумовленістю мовленнєвої діяльності. На рівні організації тексту суб'єктивний фактор втілюється у фігурах експресивного синтаксису.

1.1. Історія формування лінгвістичної прагматики в контексті загальнонаукової теорії

Сучасна лінгвістична традиція розширює наукові горизонти досліджень про мову. Одним із найпопулярніших у наш час є комунікативний напрям лінгвістики, до кола проблем якого входять прагматичні вияви комунікації.

Прагматичні тенденції, що засвідчують роль суб'єктивного чинника в мові, помітні в багатьох напрямках розвитку наукової думки к. XIX ст., зокрема в логіці: Р. Карнап, Р. Монтегю, К.-І. Льюїс; у філософії: Е. Кассіерер, Л. Вітгенштейн, Дж. Остін та ін.; у семіотиці: Ч.-С. Пірс, Ч.-В. Морріс та ін., представники яких здійснили вагомий внесок у передумови становлення лінгвістичної прагматики, формування дослідницького поля та виявлення концептуальних понять у царині лінгвопрагматичних пошуків.

Історіографічний аналіз свідчить про безперервний процес формування ідей взаємодії мови та людини, мови як знаряддя обміну інформації під час комунікації та важливості врахування суб'єктивного компонента в реалізації мовленнєвої діяльності. Варто звернутися до праць Платона «Кратил» та Аристотеля «Органон», у яких зауважено роль мови як знакової системи у формуванні думок людини та їх висловленні. Тобто за своєю суттю мова не є чимось самоцінним та відокремленим від людини, а слугує знаряддям обміну інформації. Саме таке трактування мови й лягло в основу пізніших мовознавчих розвідок. Отже, допустимим є трактування риторики з історичного погляду як «ранньої обмеженої форми прагматики» [205, с. 62].

Антропоцентризм у функціонуванні мови, особливості впливу людини на мову помітні у філософських концепціях класичного періоду, у добу Середньовіччя, Відродження та пізніших епох. На діахронному зрізі формування ідеї прагматики в лінгвістиці відбувається в два етапи: 1) Початковий етап (к. XVIII – 50-і рр. XX ст.) – етап формування антропних мовних концепцій, у межах якого утвердилися певні ідеологічні принципи лінгвістичної прагматики та базове поняття «людський чинник»; 2) сучасний етап розвитку лінгвопрагматики (початок 60-х рр. XX ст. – початок XXI ст.) – етап активних

досліджень, функційно-комунікативний щодо виявлення сутнісних ознак прагматики та її становлення [7, с. 59].

Важливими у формуванні прагматичної концепції мови к. XVIII – поч. XIX ст. є погляди В. фон Гумбольдта, який розглядав мову «не як мертвий продукт, а як процес творення». Учений формує власну позицію в розумінні взаємодії мови та людини, переконаний, що мова має двоїсту природу, яка проявляється в її власній об'єктивності, ефективності та самостійності, проте водночас у ній відображається суб'єктивність, пасивність та залежність від людини [151, с. 211].

Із середини XIX ст. до самого кінця XIX ст. одним із мовознавчих напрямів, в основі яких можна простежити науково обґрунтовані постулати його представників щодо феномену «людини в мові», є психологічний напрям, опертям якого стали ідеї В. фон Гумбольдта. Відомими мовознавцями цього періоду є: Г. Штейнталь, О. Потебня, В. Вундт та ін. [95].

На поч. XX ст., зокрема в 20-і – 40-і рр. відбувається наукове переосмислення завдань та предмета мовознавства, і в центр досліджень потрапляє мова, як структура, та особливості її функціонування. Тобто спостерігаємо витіснення ідей антропності мови ідеями мовної системності, що призвело до формування мовознавчого напрямку – структуралізму. Представниками є: Р. Карнап, Б. Рассел, ранній Л. Вітгенштейн та ін. [95].

Паралельно зі структуралізмом формується напрям у мовознавстві – неогумбольдтіанство, особливістю якого було повернення до лінгвофілософських ідей В. фон Гумбольдта [7, с. 63].

Одночасно в кінці XIX ст. на початку XX ст. формуються ідеї семіотики, так званої знакової теорії. Класиками семіотики прийнято вважати Ч. С. Пірса, Ч. Морріса, Ф. де Соссюра та ін.

Ч. Пірс першим зауважив потребу врахування суб'єктивного фактора в комунікативній реалізації знакової системи. М. Бреаль теж ще в 1864 році прагнув описати мовні факти через призму історичних подій народу як

представника мови, зазначаючи, що в мові присутній потужний людський чинник як виразника суспільного простору [186].

Із часом розвинув ідеї семіотики Ч. Морріс, який і заклав основи виокремлення прагматики. Учений увів термін «прагматика» в I пол. XX ст., зазначивши, що цей термін іменує спеціальну дисципліну, що вивчає відношення знаків до їхніх інтерпретаторів. Важливим кроком для Ч. Морріса було усвідомлення зв'язку існування знаків із людською діяльністю та важливості цих відношень у розумінні мисленнєвої діяльності. Ч. Морріс, виокремлюючи ряд бінарних відношень, описує процес семіозису: 1) співвідношення знаків до їхніх об'єктів – семантичний вимір семіозису; 2) відношення знака до інших знаків – синтаксичний вимір семіозису; 3) відношення знаків до їхніх інтерпретаторів – прагматичний вимір семіозису. Таким способом, дослідник піддає сумніву тезу наявності ізольованого знака [205, с. 1-38].

Після тривалого структуралістського підходу до мови, розуміючи абстрактність та ізольованість мови від людини, науковці все ж змінюють вектор розгляду мови як системи й почали описувати її невідривно від життєвих умов її функціонування. Знаковим для цього періоду (50-і – 70-і рр. XX ст.) є «лінгвістичний поворот» у філософії, в результаті чого помітним стало зацікавлення філософів контекстуальним уживанням мови, прагматичними особливостями мовлення. Цей напрям й отримав назву «лінгвістична філософія» [7, с. 9].

Знаковою для цього періоду стала актуалізація теорії мовленнєвих актів (МА) Дж. Остіна, яку згодом розвинув і переформатував Дж. Сьорль. Теорія МА була одним із вирішальних кроків у переході від дослідження семантичних значень до прагматичних. Дослідник вирізняє три типи МА: локутивний, ілокутивний, перлокутивний, намагається продемонструвати реальні принципи реалізації процесу говоріння, що полягають у конституюванні інформації (локуція), умов та мети говоріння (ілокуція) та результативності (впливу) на адресата (перлокуція) [69, с. 55-56].

Одним із перших, хто підхопив прагматичне бачення мови після Л. Вітгенштейна та продовжив розробляти механізми реалізації комунікації та вироблення концептуальних принципів спілкування, був П. Г. Грайс. Науковець уводить такі базові поняття комунікації: імплікатури спілкування, принцип кооперації та максими спілкування [10, с. 65].

Унаслідок зв'язку інтересів філософії мови, що досліджувала живе мовлення, та лінгвістичною семантикою, до кола питань якої входив опис денотативних значень, відбулося переплетення ідей, що знайшло своє вираження в діяльнісному підході. На тлі цих змін межі між лінгвістикою та філософією стало значно важче маркувати, оскільки кожна з них вдавалася до дослідження мовленнєвих проблем, зокрема функціонування мовних одиниць у живому розмовному мовленні, його варіативності, особливостей індивідуального «присвоєння» мови, що стосується вираження смислу та його суб'єктивного мовленнєвого втілення.

Важливим кроком у розвитку антропоцентричних концепцій став також «прагматичний поворот» у лінгвістиці, який відбувся в 60-х – 70-х рр. ХХ ст., результатом якого став акцент на прагматичних чинниках використання мови [9].

У цей період науковці вирішували питання комунікативних умов взаємодії учасників спілкування, прагматичних чинників (соціальних, психологічних, особистісних тощо). Головними питаннями, які порушують вчені, були аспекти контекстуальності мовних знаків, референційності як складника мовленнєвого акту, концептуальним для якої були відношення до контексту, інтенції та комунікативні установки мовця, комунікативні характеристики висловлення, взаємодія учасників спілкування тощо. Цей етап розвитку лінгвопрагматики вирізняється своєю інтегрованістю досліджень, антропоцентричний компонент яких перебуває в тісних взаємозв'язках з іншими науковими галузями: психолінгвістикою, соціолінгвістикою, етнолінгвістикою, у центрі розгляду яких перебуває взаємодія мови та людини.

На сучасному етапі лінгвопрагматика як відносно молода наука перебуває у стадії формування свого проблемного поля, виявлення його меж, визначення власних дослідницьких одиниць, вироблення методів та прийомів їх аналізу тощо. Ця суттєва невизначеність ускладнює процеси адекватного опису лінгвопрагматики, утвердження її поняттєвого інструментарію та практичного застосування теоретико-методологічних концепцій.

Міждисциплінарний характер, що виявляється в контексті антропологічної складової, та тривале накопичення емпіричної бази інших суміжних наук теж розширює коло питань лінгвопрагматики. Усі ці передумови й спричинюють пошук інтерес лінгвістів в упорядкуванні наукових теорій всебічного опрацювання лінгвопрагматики. У коло питань вчених входить розмежування лінгвістичної прагматики від подібних їй наукових галузей знань, із наданням їй відповідного наукового статусу, створення концептуальних методологій опрацювання її предметного складу, виявлення особливостей та функцій різнорівневих явищ та елементів сфери лінгвопрагматики.

У сфері лінгвопрагматичних досліджень помітне посилення наукового потенціалу, який активно збагачується працями таких лінгвістів: С. Левінсон, Дж. Ліч, Т. ван Дейк, ДЖ. Бруно, Дж. Унді, Ж. Мошлер, А. Ребуль, І. Шевченко, Л. Безугла, Ф. Бацевич, Б. Норман, М. Вінтонів, Г. Почепцов, Р. Столнейкер, А. Загнітко та ін. До наукового обігу термін прагматика увійшов лише як розділ семіотики, однак із розвитком наук та суттєвим накопиченням знань прагматика суттєво переросла свої межі опису. У наукових колах немає загальноприйнятої позиції щодо конкретизації самого терміна «прагматика», тому дослідники використовують паралельно терміни прагматика, лінгвопрагматика, лінгвістична прагматика, прагматика мови. Проблемним залишається викінчене визначення лінгвопрагматики, що більшою мірою залежить від висхідних позицій науковця в розумінні прагматики та критеріїв її опису.

Лінгвопрагматику позиціонують як новий напрям мовознавства, в основі аналізу якого є функціонування суб'єктивного чинника [7, с. 12], як дисципліну, яка вивчає відношення знаків до їх інтерпретаторів [205, с. 29]; як один із

аспектів функціонування мовної одиниці, пов'язаний із природою мови як засобу спілкування [202, с. 139]. У зв'язку зі широким спектром дослідження ЛП можемо помітити широке окреслення її предмета.

Попри певну невизначеність в описі предмета ЛП, на наш погляд, найбільш випрацюваним та конкретним є формулювання Ф. Бацевича, який зазначає, що предметом ЛП є «суб'єктивний чинник у мові, який, крім осіб адресанта, адресата і зв'язків між ними, охоплює й інші фактори, пов'язані з виявом суб'єктивності в мові: конотативні складники лексичних і граматичних засобів, що сформувалися під впливом особистісних чинників спілкування; реєстри, тональність і атмосфера спілкування; умови успішності дискурсів, мовленнєвих жанрів і мовленнєвих актів, точки зору учасників спілкування тощо» [7, с. 12].

На сучасному етапі наявні безліч класифікацій стосовно розв'язання питань дослідження та тлумачення прагматики. Р. Хорн вирізняє три напрями в розумінні прагматики: конвертаційний (мовленневоактовий), функціональний (риторико-стилістичний) та психолінгвістичний (породження та сприймання мовлення) [211], що передбачають різні підходи в дослідженні лінгвопрагматики та відмінності у трактуванні, хоча незмінною є центрова позиція суб'єкта комунікації. У словнику Й. Мюшлера та А. Ребула подано опис двох типів прагматики: лінгвістичної та нелінгвістичної, у межах якої формується теорія компетенції, учені віднесли синтаксис та семантику, до нелінгвістичної – принципи дискурсу та контекст як головних складників формування теорії реалізації [204, с. 35].

Постає складне питання щодо статусу самої лінгвістичної прагматики. Міркування дослідників різняться, що й спричинює значну варіативність його окреслення. Утвердження лінгвістичної прагматики як науки про мову та антропоцентричного її спрямування пов'язують із Міжнародним симпозіумом із прагматики природних мов, який відбувся у 1970 році, інші ж вважають знаковою подією вихід наукової праці «Мовленнєві акти» (1969), автором якої є Дж. Сьорль. Учасники цього симпозіуму не надали статусу самостійності, а

позиціонували як напрям мовознавства, міркуючи, що «прагматичні аспекти комунікації природною мовою повинні бути досліджені в рамках лінгвістичної теорії поряд зі синтаксичними й семантичними аспектами цієї комунікації [208, с. 5-6].

На сучасному етапі наявна невизначеність щодо статусу ЛП: набуття нею самостійності або віднесення до складу лінгвістики. На наш погляд, ЛП пов'язана саме із функційним (прагматичним) компонентом мови, що виявляє себе в спілкуванні (у висловленні).

Аргументом такого бачення є, наприклад, міркування Дж. Ліча, який відносить прагматику до складу лінгвістики, оскільки, на думку дослідника, прагматика вивчає реалізацію висловлення в конкретних ситуаціях. Такий погляд на ЛП поділяє й С. Чапман, який позиціонує її як «додаток» лінгвістики [188, с. 10-13]. У системі наук про мову Ф. Бацевич лінгвістичну прагматику розглядає серед сучасних напрямів лінгвістики поряд із комунікативною лінгвістикою, когнітивною лінгвістикою, психолінгвістикою та ін. [7, с. 13].

Із огляду на активне інтегрування лінгвістичної прагматики та набуття нею міждисциплінарного характеру низка лінгвістів схильні вирізняти, наприклад, історичну, етнокультурну, соціальну, психологічну та когнітивну прагматики [178, с. 51-57].

Функційно-прагматична парадигма мовної системи, регуляторами якої є комунікативні установки здійснення мовленнєвої діяльності, пов'язана з лінгвостилістичною (стилістичною) проблематикою. Основним завданням лінгвостилістики є дослідження системи використання мовних засобів як виразників тієї чи іншої функції, що стосується системно-структурної парадигми та її функційного відгалуження [12, с. 9].

У середині ХХ ст. у зв'язку з прагматичним поворотом стилістика підхопила ідеї антропоцентризму, що й призвело до формування нового напрямку як прагмастилістика, яка демонструє поєднання теоретико-методологічних засад в галузі лінгвопрагматики та стилістики. Головною тезою прагмастилістики є теза про те, що зміст самого висловлення не обмежується лише виражальними

засобами в мовленні, а й існує в досвіді спілкування як складової успішної комунікації [7, с. 103]. Тобто в процесі комунікації відбувається декодування мови в суб'єктивному контексті, що виявлено в доборі виражальних засобів. Задля прагматичного ефекту учасник обирає з-поміж великої кількості мовних кодів саме ті, які набувають відповідних конотацій у зв'язку з метою спілкування та його доцільністю.

Зауважуємо, що у зв'язку з перетинами методологічно засадничих положень у лінгвопрагматиці та стилістиці сформувався досить новий напрям досліджень – прагмастилістика. ПС спеціалізується на тому, яким способом та як впливає суб'єктивність (світогляд, інтенції, бажання тощо) учасників комунікації в поєднанні з екстралінгвальними чинниками на стилістичне наповнення висловленого (написаного).

У результаті спроби проведення комплексного аналізу ЛП маємо намір продемонструвати власну позицію в деяких питаннях, порушених у цьому дослідженні. Зауважуємо неоднорідність методологій опрацювання термінів прагматика та лінгвопрагматика, тому вважаємо за доречне їх розмежування, із послідовним окресленням меж їх функціонування, опису різних їхніх значеннєвих виражень та сфери використання. ЛП – це термін на позначення напряму лінгвістики, у центрі якого постає людина як учасник комунікації, реалізатор мовлення та його інтерпретатор. Головною об'єднувальною ознакою цих термінів є наявність суб'єктивного чинника в описі предмета дослідження, однак, на відміну від терміна «лінгвістична прагматика», термін прагматика має стосунок не лише до лінгвістики, оскільки суб'єктивізм у діяльнісному контексті може виявлятися також і в інших сферах.

Присутній також різнобій у трактуванні терміна «прагматика», який призводить до різного контекстного оперування. Попри первинне тлумачення прагматики як розділу семіотики, в основі якого постає розгляд мови в діяльнісному аспекті, що демонструє своєрідну інтеракцію людини як домінанти, та реалізацію мовної системи в мовленнєвих актах між учасниками комунікації, термін прагматика на сучасному етапі розвитку науки має ширше

розуміння. Здебільшого вченими здійснюється адаптування цього терміна в різних науках, що демонструють антропоцентричну парадигму знань. У цьому випадку дослідники беруть за основу суб'єктивне опрацювання дійсності, що перебуває поза межами узуальної сфери пізнання. Доречною з цього приводу є думка С. Бук про те, що «прагматичний компонент можна вважати осердям величезної кількості сучасних наук та їхніх напрямів» [21, с. 411]. Отже, можливе ще використання терміна «прагматика» в значенні дослідницького «аспекту, підходу» в описі та аналізі певних явищ, які мають прагматичну складову, що реалізується в схемі творення – сприйняття (інтерпретування) – вплив.

Що стосується виявлення статусу лінгвістичної прагматики, то ми вважаємо, що лінгвістична прагматика не є самостійною наукою, а лише сучасним напрямом дослідження мовної системи, у межах якої здійснено лінгвістичний аналіз з опертям на функційність мовної системи. Лінгвістична прагматика займається дослідженням еквівалентів речень – висловлень як одиниць функціонального рівня (мовлення). Висловлення побудовані на ієрархічних відношеннях їхніх структурних елементів – фонемі, морфемі, лексемі, речення, у зв'язку з цим можна говорити про потенційну прагматичність усіх рівнів мови. Саме тому, на наш погляд, кваліфікування лінгвістичної прагматики як окремої галузі знань є не доречним, оскільки емпірична база досліджень перебуває в межах мовознавства. Однак ЛП постає як напрям, що досліджує мову в певному мовознавчому ракурсі, а саме в комунікативному, як мовленнєвому просторі, якому притаманне відношення конвекційних та неконвекційних значень.

1.2. Взаємозв'язки семантики і прагматики

На сучасному етапі розвитку наукової думки відбувається суттєве зміщення акцентів у студіюванні мовної системи, зокрема нагальним перед лінгвістами постає питання не в її описі як системи, що було пріоритетним ще на поч. і сер. ХХ ст., а прагнення оптимізувати закономірності вживання мовних одиниць як носіїв оказіональних значень. Водночас постає найголовніша

проблема співвідношення семантичного та прагматичного рівнів, що репрезентують різні параметри значень мовних знаків. Дослідження взаємодії семантики і прагматики значень є досить актуальним, оскільки лінгвістів цікавить питання реалізації об'єктивних та суб'єктивних особливостей мовного вираження, що відображаються різнопозиційністю тлумачень природи самого мовного компонента як актуалізатора певного типу значень.

Традиційно всі міркування щодо співвідношення семантики і прагматики свідчать про прагнення вчених простежити та порівняти способи так званого функційного «увімкнення» того чи іншого рівня, що сигналізує набуття мовними знаками певних значень, а саме значення узуального, яке за своєю суттю є загальноприйнятим, внутрішньосистемним, і оказіонального, що демонструє індивідуальний характер і втілюється в контекстуальних умовах вживання.

Саме такий підхід у дослідженні значення ставить у центр уваги аналіз загальновідомої трилогії поділу семіотики Ч. Моріссом на три рівні: семантичний, синтаксичний та прагматичний [205].

У нашому дослідженні позиціонуємо семантику та прагматику як складники семіотичної системи, а саме як семантичний та прагматичний рівні, у межах кожного з яких втілюється свій тип значення. Проте зауважуємо неоднозначність підходів у термінологічному формулюванні семантики та прагматики різними дослідниками, наукові міркування яких викладені в нашій розвідці. Попри відмінність у трактуваннях, все ж зберігається концептуальне розуміння семантики як вияву об'єктивності мовних елементів, а прагматики – їхньої суб'єктивності. Саме ці параметри постають у центрі опису та порівняння.

Загальновідомим є те, що основи зародження семантики пов'язують із розквітом філософії природних мов, постулати представників якої були підхоплені лінгвістами і сформовані ними вже основи лінгвістичної семантики. Ученими, які внесли вагомий внесок у розроблення семантичних та прагматичних ідей, зокрема розглядали способи співвіднесення семантики і прагматики в межах філософії мови Е. Бенвеніст, Л. Вітгенштейн, Д. Вандервекен, Д. Вундерліх, Дж. Газдар, Г. Еванс, Р. Карнап, Дж. Катц,

Дж. Лакофф, Р. Толмач Лакофф, Дж. Ліч, Дж. Мак-Доуел, Р. Монтегю, Ч. Морріс, Дж. Сейдок, Дж. Сьорль, Р. Столнейкер, Ч. Тревіс та ін., продовжили наукові пошуки та суттєво поповнили дослідницький арсенал у галузі лінгвістики такі вчені: Ф. Бацевич, Л. Безугла, А. Вежбицька, М. Вінтонів, А. Загнітко, Д. Мовчан, І. Шевченко та ін.

Філософія мови внесла ідеї діяльнісного підходу в дослідженні розмовного мовлення, що вирізняється варіативністю та нетиповістю мовних виражень. Ще на поч. ХХ ст. Г. Грайсом закладено підґрунтя в дослідженні прагматичного значення. Згодом акціональний принцип був застосований із метою аналізу мовлення основоположником філософії мови Дж. Остіном, який створив теорію мовленнєвих актів, та підхоплений Дж. Сьорлем.

На сьогодні є багато підходів щодо співвідношення семантики та прагматики, проте науковим опертям щодо простеження співвідношення семантики та прагматики обираємо наукову позицію Дж. Ліча, який вирізняє три підходи:

1) комплементарний, у рамках якого прагматика здобуває статус самостійності та є доповненням до семантики;

2) прагматичний, що передбачає занурення семантики в прагматику і призводить до розчинення значень у процесі спілкування; значення, яке здобуває слово, повністю залежить від комунікативних умов та особливостей мовленнєвого вираження;

3) семантичний, що свідчить про цілковиту залежність прагматики від семантики, остання з яких виступає домінантою й охоплює повністю прагматику [202].

Проблему розмежування семантики і прагматики доцільно розглянути в контексті теорії імплікатур П. Г. Грайса, який увів у науковий обіг так зване значення мовця (*speaker's meaning – non-natural meaning*), що протиставляється природному, є інтендованим, наповненим індивідуальним смислом [196]. Тобто, можна припустити, що саме П. Г. Грайс своєю теорією імплікатур здійснив певний вплив на тенденцію розмежування мовного значення, для розкодування

якого достатньо слідувати лише лінгвістичним правилам, та мовленнєвого значення, сутність якого проявляється в інтенціях, стратегіях, бажаннях мовців та набуває суб'єктивного характеру. Важливу роль у контексті дослідження семантики та прагматики відіграла теорія мовленнєвих актів Дж. Сьорля, в основі якої лежить розмежування мовної одиниці та одиниці комунікації.

Дж. Ліч, співвідносячи семантику та прагматику, міркує, що найголовнішим спільним показником для них є значення мовного знака, однак відмінним є саме позиціонування самого слова «значити», оскільки для семантики важливою є відповідь на питання «що означає», а для прагматики – «що ви прагнете сказати, використовуючи певні слова» [202, с. 5-6].

Дещо дотичними є міркування М. Шварца, який зазначає, що підґрунтям розмежування семантики та прагматики є умова розрізнення самого значення та вживання слова в мовленні. Ця наукова позиція полягає у протиставленні мови та мовного використання. Важливим аспектом у реалізації мовної системи є її прагматична спрямованість, що полягає в залученні таких базових компонентів: контекст, учасники комунікації, інтенції, стратегії, мета спілкування та ін. У семантиці, наголошує дослідник, значення визначає об'єктивною реальністю та істинністю. Натомість для прагматики притаманним є зміщення цього значення у сферу свідомості учасника комунікації [214].

У дослідженнях Р. Карнапа теж описані відмінності семантики і прагматики. Учений позиціонує їх як дві «фундаментально різні форми аналізу значень висловлень». Найголовніша відмінність полягає в тому, що семантику Р. Карнап визначає як дослідження мовних систем, створення та реалізація яких залежить від певних правил, а прагматику – як емпіричне дослідження даних природних мов [187]. Учений намагається продемонструвати ієрархічне нашаровування відношень у межах семіотики: якщо домінуючим у дослідженні є певне орієнтування на особистість мовця, його стратегічні завдання, то тоді це дослідження перебуває в межах прагматики, якщо ж відсилання до мовця стає не пріоритетним, то процес аналізу переходить лише на вираження та їхні десигнати, що й свідчитиме про сферу семантики, якщо ж

присутнє певне абстрагування від десигнатів, то автоматично дослідження спеціалізують на описі синтаксису [187].

Дж. Морріс теж зауважує безпосередній зв'язок семантики і прагматики: Семантику вчений позиціонує як дослідження сигніфікації, що втілюється в процесі позначування, а прагматику – як дослідження процесів створення, функціонування (використання) та впливу знакової системи [205].

Не протиставляє семантику та прагматику слів і Д. Вундерліх, вказуючи лише на різні сфери їхнього дослідження. Семантика, за словами вченого, займається аналізом буквального значення, що втілюється в разі інтерпретування речень чи їхніх частин за умов нейтрального контексту. Сферою дослідження прагматики є інтерпретування інформації (текстової, мовленнєвої) з урахування широкого контексту її функціонування [216, с. 304].

Про важливість людського фактора у формуванні мовної картини світу наголошує й А. Вежбицька, яка переконана в тому, що опис природної мови є не повноцінним лише за допомогою наявності відношень між мовною системою та світом, ключовим для дослідниці постає антропоцентричне розуміння значення, що закодоване людиною і для людини [215, с. 16]. Попри важливість людського чинника в побудові мовної картини концепція А. Вежбицької щодо співвіднесення семантики та прагматики демонструє виявлення семантики на всіх структурних рівнях мови. На думку дослідниці, єдність складників семантики забезпечено семантичною метамовою, тобто існує лише одна семантика, яка отримує свій зміст на кожному рівні: лексична семантика, семантика граматики, семантика прагматики (прагматика) [215, с. 17].

Дехто з дослідників опрацьовує проблему співвіднесення семантики і прагматики в контексті розгляду семантичної структури, до складу якої входять денотат, сигніфікат, конотат [137, с. 86]. Ці терміни були транспоновані з логіки до логічної семантики, а згодом і перейняті лінгвістами. Розуміння термінів денотат і сигніфікат перебуває в площині опису самої семантичної системи, тобто зафіксовані мовним знаком. Денотат описують як «понятійне ядро» значення, у якому відсутні суб'єктивні властивості, що наповнені

експресивністю, емотивністю, оцінкою, функціонально-стилістичною забарвленістю [137, с. 86]. Конотат окреслюють як «додатковий компонент значення мовної одиниці, що доповнює її предметно-логічний зміст суб'єктивними відтінками оцінки, емоційності, експресивності, функційно-стилістичним забарвленням, а також відтінками, зумовленими соціальними, культурними, ідеологічними ситуаційними аспектами комунікації» [137, с. 87]. Попри відмінність у кваліфікаційних ознаках між денотатом та конотатом, О. Селіванова все ж зауважує відсутність чіткої межі між ними [137, с. 86].

Розглянуто питання співвідношення семантичного та прагматичного компонентів дослідником М. Вінтонівим. Мовознавець прагне визначити межі «законного простору» кожного з цих компонентів та вважає за правильне їхнє розмежування в контексті розгляду дихотомії «Я» – «Інший», у рамках якої все, що «орієнтоване на розкриття «Я», – це когнітивне в семантиці мовного вираження, а все, що орієнтоване на розкриття «Іншого», – є прагматичним [29, с. 45]. Когнітивне опрацювання пропозиції мовцем відображає його інтенції, пріоритети, світогляд, думки, що формує первинний концепт функціонування тексту й відноситься до «когнітивного змісту мовного значення», натомість «реалізація ж опозицій дане / нове й відоме / невідоме, а також частково постановка логічного наголосу в висловленні припускають орієнтацію мовця на фонд знань слухача, умови ситуації спілкування й апеляцію до вже відомого контексту», що й свідчить про зовнішньо контекстуальний вимір компонента пропозиції, який варто розглядати як прагматичний [29, с. 48].

Проведений аналіз свідчить про застосування різних підходів у розв'язанні проблеми співвіднесення семантики та прагматики. Ми схильні вважати, що доцільно говорити не «про порівняння семантики з прагматикою (лінгвістичною), а про межі між «когнітивним» та «прагматичним» аспектами мовного значення», оскільки значення мовного знака перебуває у зв'язку з позамовною дійсністю, так і людиною. У зв'язку з тим, що семантичний та прагматичний виміри втілюються у значеннях, то саме значення як ніщо інше може продемонструвати відношення між ними, закономірності їхньої реалізації.

Когнітивний елемент значення бере участь у так званій концептуалізації мовного простору і, таким способом, задає певну конвенціональність та смислово зорієнтованість мовних знаків відповідно до сутності явищ, подій, предметів тощо, а прагматичному компоненту притаманні неконвенційні характеристики, що є контекстно зумовленими. Семантичне значення набуває свого змісту в процесі упорядкування мовної системи, натомість прагматичне – втілюється саме в процесі вживання, що несе за собою певну адаптацію мовної інформації та її розкодування. Прагматичне значення є рухомим, залежним від учасників та їхніх стратегій, бажань, що є свого роду результатом коливань між буквальним та небуквальним змістом, а також між семантичними пресупозиціями та комунікативними імплікатурами. Саме тому адекватне формулювання значень вимагає як семантичної, так і прагматичної компетенції.

Для розуміння взаємопереходу між семантичним та прагматичним компонентами значення суттєвим є звернення уваги на процеси розвитку мови на діяхронному зрізі. Беззаперечним є факт, що мова є втіленням антропоцентричних значень, що є відображенням загальнолюдського мовного досвіду, який згодом упорядковано самими ж людьми і ставав загальноприйнятим та унормованим. У цьому, на нашу думку, і можна простежити своєрідний взаємоперехід від суб'єктивності до об'єктивності й навпаки.

Маємо намір долучитися до ідеї комплементаризму в розв'язанні проблеми щодо співвідношення семантики та прагматики. На нашу думку, семантичний та прагматичний аспекти значення відокремлювати не варто, оскільки вони не є автономними, а взаємозумовленими, тобто не здатними самотійно реалізувати одне з найважливіших завдань мови – забезпечити повноцінну комунікацію: семантика слів є базовою, внутрішньоструктурованою, яка формує об'єктивну мовну картину світу, а прагматика слів є своєрідним мовленнєвим актуалізатором мовних знаків у спілкуванні.

1.3. Співвідношення прагматики адресанта й адресата

Спілкування є однією з найважливіших форм існування мови та постає як масштабна антропоморфічна проєкція на навколишній світ. Провідна ідея сучасності про динамічність функціонування мови призвела до порушення багатьох питань, що стосуються вже не внутрішньосистемних її механізмів, а й взаємодії активних її користувачів, тобто комунікантів. У рамках діяльнісного підходу до мови можна простежити взаємозв'язок між її формальним вираженням, різнорівневими модифікаційними втіленнями, спричиненими адресатом та адресантом, що є підґрунтям у розробленні теорії інтегративної мовленнєвої взаємодії.

До середини ХХ ст. у контексті розвитку таких нових наук, як кібернетика та інформатика, увагу вчених сконцентровано на питаннях способу передавання повідомлення від автора до реципієнта, особливостей формалізації інформації, також процесів її кодування та розкодування. Однак спілкування між адресантом і адресатом все одно залишалось одновекторним. Із метою відтворення всіх елементів комунікації та її функційних характеристик було створено науковцями низку комунікативних моделей, із яких хронологічно першими є лінійні (Г. Лассвелл, К.-Е. Шеннон, Р. Якобсон, Д. Хаймс, А. Ж. Греймас та ін.) [7, с. 47-51]. Кожен із тих типів демонструє визначений підхід до розуміння комунікації, зокрема активності чи пасивності її учасників. Однією з найвідоміших лінійних моделей є модель Р. Якобсона, складниками якої є: відправник, отримувач, повідомлення, контекст, код та контакт. Ця модель КА стала чи не першою спробою висвітлення комунікативних механізмів у контексті лінгвістичних досліджень [84].

Помітною тенденцією середини ХХ століття в розгляді людського спілкування стала психологізація та соціалізація комунікативних актів (КА) як складників комунікації. Влучно з цього приводу висловився Д. Штелінг, що дуже важливим в адекватному описі мови є врахування ролі комунікантів: того, хто висловлюється, і того, хто слухає, оскільки їх ігнорування, а також недостатня увага до семантичної мовної структури, що є виразником

когнітивного рівня в освоєнні мови, призведе до дослідницької поразки [120, с. 48].

Провідним для цього періоду стало створення інтерактивних моделей комунікації (Т. Ньюкомб, Р. Барт, Г. Шпет та ін.) та трансакційних (В. Шрамм та ін.) [7, с. 47-51], що демонструють якісно новий підхід у студіюванні комунікативних процесів. Запропонована В. Шраммом циклічна модель комунікації заперечує так звану лінійність, її односторонність, яка постає вже як безкінечний процес зі зміною комунікативних ролей. Важливим для повноцінної комунікації, на думку В. Шрамма, є наявність зворотного зв'язку від отримувача інформації.

Радикальним кроком у зміні дослідницьких настроїв у розгляді комунікації вважають появу інтеракційної моделі Т. Ньюкомба, в основі якої покладено принцип рівноправності партнерів комунікації, з урахуванням їхніх взаємних установок, очікувань та бажань [135, с. 231].

У 80-і рр. ХХ ст. проявляється культурологічний та логіко-семіотичний інтерес у дослідженні комунікації. Спілкування вчені почали розглядати як соціальний феномен, що втілює в собі особливості взаємодії членів суспільства. Основою для КА постає присутність особистості-комунікатора, який визначає закономірності проведення КА [82, с. 9-10].

Із кінця ХХ ст. і до сьогодні дослідження комунікації вирізняється неабиякою інтенсивністю. Попередній науковий досвід і досягнення з інших галузей знань дозволяють розширити горизонт розуміння та опрацювання комунікації, яку вже позиціонують не просто як вияв загальнолюдського досвіду, що полягає у звичайному обміні інформації, а як комплекс взаємодії мовного коду з різними чинниками (соціальними, віковими, психологічними, фізіологічними тощо). Тенденційним постає дослідження питань, що стосуються категорій комунікативного синтаксису, теорії тексту, дискурсу, теорією мовленнєвої діяльності, а також залучення когнітивного аналізу мови. Мета всебічного опису специфіки комунікації, видів взаємодії її учасників, особистісних характеристик комунікантів, аналізу системних засобів вираження

та їхнього функційного навантаження передбачає наближення комунікативної лінгвістики з іншими лінгвістичними напрямками: лінгвістична прагматика, когнітивна лінгвістика, психолінгвістика, філософія мови, стилістика тощо, а також деякими літературознавчими: наратологія, рецептивна естетика тощо.

Дослідженню комунікації, принципів її перебігу, виявленню її різнотипних функційних параметрів, висвітленню ролі адресата та адресанта в живому спілкуванні, а також текстовому дискурсі, художньому й нехудожньому, присвячено ряд наукових праць, у яких порушено питання філософської естетики, лінгвопоетики, семіотики (А. Науменко, Р. Ингарден та ін.), розглянуто основи теорії дискурсу як когнітивно-комунікативного явища (І. Шевченко, Дж. Кресс, Р. Ходж та ін.), опрацьовано питання теорії комунікації у прагматичному аспекті (П. Г. Грайс, Дж. Петіт, Дж. Ліч, Я. Сабол, Г. Поцепцов, Ю. Косенко, Н. Карпчук, А. Загнітко, М. Вінтонів, Дж. Сьорль та ін.), здійснено теоретико-практичний аналіз тексту в рамках лінгвопрагматики та стилістики (Т. А. ван Дейк, В. Кухаренко, З. Хованська та ін.), а також досліджено художню комунікацію (Г. Лерхнер, М. Гавриш та ін.).

У мовознавчій та літературознавчій літературі наявна низка визначень комунікації, які демонструють різні аспекти її опису. Проте в основі розуміння комунікації постає розуміння цілеспрямованого чи випадкового передавання певних значень, що завжди відбувається в певному контексті часу та місця, маючи при цьому емоційний, фізичний чи когнітивний ефекти [194]. Зауважуємо антропоморфічну спрямованість мови, що полягає у взаємодії двох або більше її учасників за допомогою мовних та позамовних засобів спілкування, коли в кожного з комунікантів є свої мотиви, завдання, мета спілкування та які «співпрацюють» у певному ситуативному, психологічному та ін. контекстах.

У функційно позиційному плані комунікант у комунікативному акті (КА) розщеплюється на головних суб'єктів комунікації, яких традиційно позначають адресантом та адресатом. Адресант (автор, мовець) – джерело повідомлення; у міжособистісному спілкуванні – особа, яка ініціює комунікацію, кодує своє повідомлення засобами мови і/або парамови й передає адресату (слухачеві,

читачеві, аудиторії). Адресат (отримувач, слухач, читач, інтерпретатор, аудиторія) – кінцевий споживач повідомлення; у міжособистісному спілкуванні – особа, яка сприймає повідомлення й у відповідності зі своїми когнітивними стратегіями й конкретними конситуативними умовами інтерпретує повідомлення адресанта [9, с. 318].

Очевидним є те, що в основу розроблення питань взаємодії учасників комунікації покладено теорію мовленнєвих актів (МА) Дж. Л. Остіна. Дослідник, розробляючи цю теорію, визначив МА як двосторонній цілеспрямований процес передавання інформації від адресанта до адресата і який складається з двох стадій: говоріння адресанта та слухового сприйняття адресатом й усвідомлення почутого.

Основною складовою ж комунікації загалом як суспільно-особистісного феномена визначено КА, учасники якого є адресант й адресат, кожен із яких виконує власну комунікативну роль. Т. ван Дейк подає власне визначення КА, структуру якого формує мовець, адитивний акт слухача і комунікативна ситуація [191]. У трактуванні В. Едмондсоном КА постає як «мінімально розрізнена одиниця комунікативної поведінки, мовленнєвої й немовленнєвої, яка необов'язково просуває спілкування до досягнення комунікативних цілей». КА конститує перемінні комунікативні чи інтерактивні ходи його учасників [192, с. 6].

Важливою є думка Ф. Бацевича, який, розглядаючи прагматичні аспекти спілкування, пов'язані з впливом суб'єктів один на одного за допомогою мовного коду, не заперечує роль адресанта у створенні основних «координат» спілкування та у веденні загалом комунікативної події, але дослідник категорично заперечує пасивність адресанта: «...це не пасивний споживач інформації, а активна особистість, від якої значною мірою залежить успіх спілкування», оскільки «успішність чи неуспішність КА, спілкування загалом великою мірою залежить від особи адресата, його фізичних, психологічних, когнітивних та ін. станів», та й загалом закладені комунікативні стратегії адресанта часто коригуються адресатом з огляду на його індивідуальні

комунікативні особливості, що полягають у готовності чи неготовності в реалізації КА, запропонованого адресантом [9, с. 106].

Варто зазначити, що багато вчених, досліджуючи категоріальне наповнення комунікації як системи, виокремлюють основні складові її реалізації, зокрема і формують типологію адресата. Ключова ідея взаємодії в комунікативному процесі спрямована на роз'яснення самої ролі комунікантів, їхніх стратегій, тактик, які формують прагматичні контексти кожного. Вагомим в успішності комунікації є дотримання постулатів мовленнєвого спілкування за П. Г. Грайсом (максими якості, кількості, відношення, способу) [196, с. 45-46], а також залежить від індивідуальних, психологічних, інтелектуальних характеристик кожного. Неостанню роль відіграє наявність спільних пресупозицій комунікантів, що дає змогу ідентифікувати й розтлумачити мовленнєві імплікатури, які можуть бути наявні у прямих та непрямих мовленнєвих актах і бути інтенційно зумовленими.

Зауважуємо, що кожен з учасників має свою визначальну комунікативну позицію, роль та завдання, спрямовані на досягнення поставленої мети спілкування, тому цей процес варто визначати як двосторонній, оскільки передбачає їхню взаємодію. Завдання кожного з комунікантів полягає в адекватному донесенні інформації до іншого, а також її інтерпретуванні у зв'язку зі зміною комунікативних позицій, а «взаємодія комунікантів у ситуації спілкування можлива завдяки спільному коду однієї мови, спільності тезаурусів, комунікативних навичок, установок, знань соціальної системи, культури тощо, що є одним із постулатів комунікативної лінгвістики» [137, с. 595]. О. Селіванова визначає три прагматичних чинники комунікативної взаємодії: комунікативний самоконтроль, комунікативна адаптивність та комунікативна сумісність (уміння співпрацювати) [137, с. 602].

Адресант, як і адресат, формує свій комунікативно-прагматичний простір «тут і зараз», який є актуальним саме в момент говоріння чи сприйняття, що свідчить про нетотожність інформації, яку передають та сприймають. Інколи різноманітність повідомлюваних і сприйнятих контекстів призводить до

комунікативного непорозуміння, що свідчить про невідповідність бажаного й отриманого результату [137, с. 517, 595], а саме зародження комунікації передбачає цілеспрямоване звернення адресанта до адресата, оцінку комунікативної ситуації, урахування налаштованості адресата до діалогу тощо.

Комунікативно-прагматична настанова адресанта на адресата є дуже важливою для КА, оскільки вона демонструє те, яким способом він себе презентує і як він співвідносить себе з адресатом, у зв'язку з чим і формується певний тип адресата. У рамках теорії мовленнєвого спілкування прагматичний аспект спілкування та механізми його регуляції дійсно залежать від багатьох чинників, які впливають на рефлексійні (адресатні) складові комунікації та пов'язані з формуванням кількох схем взаємодії (монологу, діалогу, полілогу).

Безперечно, що на формування типологізації адресата впливає кількісний показник комунікації, тобто монологічне, діалогічне чи полілогічне мовлення. Діалог, на відміну від монологу, у прагматичному плані демонструє складнішу мовленнєву єдність, тому що в ньому перемінні ролі мовця та слухача. У діалозі учасники є взаємозалежними, оскільки комунікативний хід одного чітко визначений комунікативним ходом іншого, а вибір мовленнєвих елементів продиктований структурно-змістовою та експресивною наповненістю попередньої репліки.

Окрім адресанта та адресата, функційно-прагматичними компонентами діалогу також є комунікативні інтенції кожного учасника, певний контекст та топик (тематичний суб'єкт, що становить предмет думки мовця) [54, с. 34]. Ролі учасників діалогу є рухомими, зі зміною мовця і слухача, що дозволяє їх позиціонувати як двох рівноправних учасників КА. Важливим для проведення діалогу є володіння як комунікативною, так і мовною компетенціями, тому що недотримання правил мовленнєвого спілкування учасників може призвести до формування комунікативних девіацій та мовних як їхніх складових, де комунікативні девіації – це недосягнення адресантом комунікативної мети; відсутність взаєморозуміння і згоди між учасниками спілкування [9, с. 214].

Полілог як адресатно розгалужений комунікативний феномен демонструє нерелевантні позиції учасників, оскільки один із них постає мовцем, а всі інші втілюють інтерпретаційні розщеплені рецепції, які можуть не співвідноситися за рівнем сприйняття, розуміння тощо. Доцільно зауважити, що в полілозі, на відміну від діалогу, ймовірно є втрата концентрування уваги на комунікативних ходах мовця, оскільки, чим більше учасників, тим об'ємнішим стає комунікативне поле, тим більше мовленнєвих перехрещувань та конструювання особистісних смислів стають притаманними комунікації.

1.4. Адресант і адресат у художньому творі

Традиційно текстову комунікацію (ТК) розглядають як особливе втілення традиційно вираженої комунікації, тобто живого спілкування. Проте тексту, на відміну від живого спілкування, притаманне порушення автоматизму у відношенні до звичайного руху живого спілкування. Ф. Бацевич зазначає, що «художній текст стає деавтоматизованим, великою мірою завдячуючи своїй багатозначності: кожен читач знаходить власний зміст» [9, с. 140].

Саме середина ХХ ст. стала початком якісно нових підходів у дослідженні комунікації, що супроводжувалося появою різноманітних теорій у контексті аналізу живого спілкування і стало поштовхом до формування тенденцій у дослідженні тексту як «складного комунікативного механізму, посередника комунікації, що фіксує стратегічну програму адресанта, яка сприймається й інтерпретується адресатом» [137, с. 486].

Основи дослідження літературної комунікації, зокрема художньої, активно розробляють у мовознавчому та літературознавчому контекстах, зокрема на перетині таких новітніх напрямів як лінгвопрагматика, наратологія, текстологія, лінгвістика тексту, психолінгвістика, лінгвопоетика та ін. із залученням до аналізу теорії МА, теорії дискурсу тощо. Дослідниками створено ряд наукових праць, у яких здійснено спроби аналізу художньої комунікації, що пов'язано з виявленням та опису комунікативних категорій тексту, зі створенням типологій адресата й адресанта, визначенням їхніх комунікативних ролей у художньому

тексті, аналізу різноманітних текстових засобів, які є втіленням адресованості тексту читачеві, а також особливостей взаємодії автора й читача через текстове посередництво, що формує дискурсивність текстової взаємодії. Науковцями, які займаються розв'язанням таких питань, є: М. Гавриш, І. Колєгаєва, В. Карасик, М. Венгринюк, Т. Радзієвська, М. Гаїбова, Р. Охман, А. Науменко, Г. Лерхнер та ін.

Проблема формування літературного адресата у зв'язку з адресантом (автором) має тривалу традицію дослідження, проте ґрунтовно почали її опрацьовувати лише із 70-х рр. ХХ ст. після публікації статті Р. Барта «Смерть автора». Ця робота стала визначальною в побудові теорії деперсоналізації, в основі якої автор відходить на другий план, а текст постає як письмово зафіксований автором продукт відповідно до правил культурного коду певної епохи, водночас читачеві надається вільна можливість його сприйняття та інтерпретування відповідно до своїх естетичних смаків.

Комунікативна сутність тексту визначає певну позицію як автора, так і читача, визначає їхні рольові комунікативні особливості у зв'язку зі стильовою приналежністю самого тексту. Г. Лерхнер вказує на фактори, що визначають та впливають на особливості взаємодії автора й читача, із-поміж яких виокремлює: 1) індивідуальні мовні системи; 2) літературні традиції; 3) ідеологію; 4) соціальну позицію; 5) уявлення про реальність і тему викладу; 6) комплекс естетичних норм [203].

Дослідження взаємовідношень між автором і читачем передбачає аналіз участі кожного з них у побудові дискурсивного поля. Органічний зв'язок автора з читачем є опосередкованим через текст, тобто їхня взаємодія як суб'єктів ЛК здійснюється за допомогою елементів текстової адресованості, яка виявляється в різноманітних лексико-семантичних, синтаксичних, графічних засобів, що демонструють авторську позицію. Таку взаємодію позиціонують як діалогічність або діалогізм між автором і читачем.

Доречною в контексті розгляду діалогічності текстової комунікації є позиція Р. Охмана, який, уводячи поняття «імітаційних мовленнєвих актів»,

акцентує увагу на важливості своєрідного обміну ілокутивними актами між письменником і читачем, і стверджує, що лише за таких умов взагалі можлива певна імітація реальності й побудова художньої світу [206].

А. Науменко вважає, що автор і читач створюють два комплекси прагматичних відбитків у самому тексті, які є диференційно зумовленими адресантними, адресними позиціями та специфікою текстової діалогічності, зазначаючи: «Якщо автор іде від нелінгвістичного (психічного, розумового) задуму до вербального висловлювання, то читач рухається у зворотному напрямку: від словесного тексту до його ідейного (нелінгвального) ядра [120, с. 53].

Ф. Бацевич, розглядаючи комплексно прагматичні аспекти комунікації, вказує на незмінну її особливість, незалежно від типу (усна чи письмова (друкована)), яка передбачає діалог між автором (мовцем) і читачем (слухачем). Ця взаємодія пов'язана з виконанням ряду комунікативних завдань кожного учасника. Попри те, що автор «веде процес комунікації загалом», задає певну тематику спілкування, обирає спосіб взаємодії з адресатом в конкретній комунікації, керується конкретною метою та реалізацією ілокутивних намірів, які в ідеалі мають здійснити відповідний перлокутивний ефект на адресата, все ж стратегічним для нього впродовж усього КА є орієнтування на адресата, який є «джерелом і рушійною силою спілкування», оскільки саме адресат оцінює стратегічні установки адресанта й може продемонструвати «готовність чи неготовність саме до запропонованого адресантом типу, напряму, тональності спілкування» [9, с. 105-106].

На противагу традиційному баченню зв'язку автора з читачем як діалогічної взаємодії, Т. Радзівська висловлює протилежну думку, зазначаючи, що текстова комунікація здебільшого реалізовується в «монологічному режимі з однібічним зв'язком від автора до читацької аудиторії» [136, с. 9].

Складність в аналізі комунікації між автором і читачем полягає в її опосередкованості художнім текстом, але, з іншого боку, саме текст стає об'єднувальною ланкою між ними, і кожен має своє ідейно-естетичне завдання:

донесення авторського задуму та його сприйняття й інтерпретування читачем. Слушною є думка Т. ван Дейка, який зазначає, що є не достатнім розуміння читачем вкладеного автором смислу у висловлене, головним насправді є приписування висловленню, яке він сприймає, певного мовленнєвоактового змісту, що є виявом прагматичності, а, отже, читач має вкласти власний смисл у розуміння авторського [190].

У результаті аналізу художньої комунікації (ХК) зі структурного погляду можна помітити, що вона є не однорідною, оскільки художня діалогічність між автором і читачем є не єдиною формою взаємодії. Розрізняємо два її комунікативних рівні ХК: 1) *внутрішньотекстовий* (між персонажами); 2) *затекстовий* (між автором та читачем).

Художній текст постає як значно складніша комунікативна категорія, на відміну від живого спілкування, оскільки з'являється структурно-семантична розгалуженість адресанта, який постає в трьох іпостасях (голосах) мовця: персонажа, оповідача, автора та адресата, який поділяється на зовнішнього адресата (читача) та внутрішнього адресата, тобто такого, до якого спрямоване мовлення іншого персонажа [120, с. 54].

Водночас варто зауважити, що цих два типи художньої комунікації попри їхню одночасну наявність у художньому тексті є не релевантними в демонструванні мовностилістичних показників взаємодії комунікантів, оскільки комунікація між персонажами тяжіє саме до невимушеного відображення людських стосунків і, таким способом, наближається до умов живого спілкування, чого не можна сказати про взаємодію автора з читачем, яка регламентована як комунікативною, так і мовною компетенцією обох в умовах опосередкованого спілкування. Комунікацію між персонажами автор вибудовує так, щоб у читача не виникло відчуття «штучності» у створенні художнього світу, зокрема це стосується найбільше епохи реалізму, натомість між автором і читачем на рівні текстотворення відбувається певне розходження сформованих смислів, що продиктовано власним досвідом кожного, знаннями, світоглядом тощо.

Особливістю ідентифікації читача є його особистісна нейтральність у самому тексті, однак, попри це, автор створює певні умови, за яких можна простежити непрямі свідчення присутності читача в тексті, тобто таким способом автор формує власну модель адресата, який стає точкою дотику з його естетичними смаками, інтересами, соціальною роллю тощо.

Комунікативно-прагматичний підхід дозволяє значно об'ємніше дослідити функційні параметри читача-адресата. Урахування фактора адресата насамперед передбачає його диференціювання. Н. Гапотченко розрізняє: 1) *ідеального* адресата, аперцептивний фон якого є близьким до когнітивного фону адресанта, і для якого притаманне повноцінне розуміння пресупозицій співрозмовника; 2) *гіпотетичний* – модель ідеального реального адресата, який постає лише в уяві адресанта [41, с. 106-107].

Тому, із одного боку, можна зазначити, що, на відміну від живого спілкування, коли мовець та слухач є рівно активними учасниками КА, яким притаманна зміна комунікативних ролей, у тексті все ж визначальним стає автор, який відповідно до своїх комунікативних установок створює образ читача та цілеспрямовано чи неусвідомлено формує власний авторський образ, але, з іншого боку, враховуючи те, що будь-яке повідомлення зорієнтоване на співбесідника, завдання автора полягає в підлаштуванні власного мовлення до умов та можливостей сприйняття реальним читачем, який також стає найважливішим рушійним текстотворчим чинником. Тож, зауважуємо, що між автором та читачем все ж помітна інтерактивна діяльність, взаємозумовлена необхідністю їхньої взаємодії в конструюванні текстового дискурсу.

У рамках аналізу художнього тексту вдаємося до роз'яснення типологізації художнього мовлення щодо кількості учасників художньої комунікації внутрішньотекстового рівня. Варто розрізнити звичайний внутрішньотекстовий художній монолог як одну з типових форм реалізації мовлення персонажів та внутрішнє мовлення персонажа, яке може інтегрувати в собі «усі різновиди прямого художнього зображення розумової діяльності персонажа», тобто

внутрішній монолог, аутодіалог, внутрішню реакцію та потік свідомості [98, с. 171].

Окрім взаємозв'язку між автором та персонажем як зображувально залежним від авторської позиції суб'єктом у художньому творі, аутодіалог як різновид внутрішнього мовлення представляє «розмову з самим собою» і має питально-відповідну форму вираження, яка є наслідком мисленнєвих дій персонажа та його пошуків логічного роз'яснення того, що провокує нестійкість його емоційного стану, «семантичне наповнення аутодіалогу досить стійке: це боротьба емоційного з раціональним, яка виражена двома внутрішніми голосами» [98, с. 177]. На думку В. Кухаренко, ця «внутрішня боротьба <...> оформлена мовними засобами так, як немовби два опоненти вели відкритий, вимовний діалог» [98, с. 177].

Своєрідне інкорпорування авторського «я» у мікросвіт художнього твору на рівні «персонаж-персонаж», а також взаємозумовленість зв'язків автора з читачем можна простежити й у реалізації художнього діалогу або полілогу. Наявність адресата в художньому діалозі (полілозі) є беззаперечним, оскільки діалог (полілог) як одна з форм мовленнєвого спілкування передбачає обмін думками між двома (або більше) учасниками (персонажами твору). Для виявлення позиційності адресата та адресанта в художньому діалозі (полілозі) важливим є врахування зміни ролей мовця та слухача. Окрім цього, варто вказати на діалогічні відношення між автором і читачем, останній із яких виступає адресатом авторського бачення у висвітленні життя та побуту персонажів через прийом вербалізації їхніх стосунків.

Огляд особливостей усної та письмової комунікацій призвів до певних висновків, що фіксують функційні параметри кожної з них. Варто зазначити, що спільними для них є наявність структурно-організаційних та прагматичних компонентів: адресант, адресат, повідомлення, мета спілкування, комунікативне поле, мотиви, інтенції, спосіб взаємодії, комунікативні стратегії, тактики кожного учасника, установки на адресата, що передбачає створення

перлокутивного ефекту, мисленневоактова й інтерпретаційна діяльності реципієнта та ін.

У результаті дослідження можна зробити висновок, що текстова комунікація формує дещо складніші схеми взаємодії всіх її складових, оскільки художній текст репрезентує два комунікативних рівні, які ієрархічно визначають механізми її реалізації. Внутрішньотекстовий рівень, в межах якого відбувається взаємодія персонажів, тяжіє до відтворення живого спілкування, що і є стратегічним кроком автора, оскільки особливо важливим для художнього тексту є органічне вплетення життєвих ситуацій, доль, характерів у канву художнього світу, який розшифровує читач. Отже, із погляду концептуальності текстових категорій носіями антропоцентричних характеристик є чотири суб'єктно-категоріальні елементи: автор, оповідач, персонаж та читач.

Внутрішньоадресатна та зовнішньоадресатна актуалізація є своєрідним маркером варіативної інтеракції учасників комунікації, що є носіями інтерсуб'єктивних, міжособистісних та соціальних характеристик, і відтворює ментально-мовленнєві відношення між ними.

1.5. Синтаксичні засоби вираження прагматичного потенціалу українського художнього тексту

1.5.1. Називний теми і називний уявлення в сучасній лінгвістиці: методологія аналізу

Сучасному синтаксису притаманна багатоаспектність вивчення та аналіз різнорівневих синтаксичних одиниць, їхніх взаємозв'язків, структурних модифікацій, функціональних особливостей тощо. Однак останнім часом тенденційним у синтаксичній теорії стає зацікавлення лінгвістів у реалізації синтаксичного рівня в комунікативній сфері. Помітною стає своєрідна переорієнтація досліджень, яка полягає в широкому розгалуженні напрямів традиційного синтаксису, набувають розмаху наукові розвідки зі синтаксису тексту та комунікативного синтаксису. Особливу увагу вчених зосереджено на таких новітніх синтаксичних явищах як парцеляція, приєднувальні конструкції,

еліпсис, синтаксичний повтор, називний теми та називний уявлення тощо, зумовлених структурними змінами самої синтаксичної системи.

Одним із найтиповіших процесів розчленованості синтаксичних одиниць є сегментація. Називний теми (НТ) та називний уявлення (НУ) як засоби експресивного синтаксису ставали неодноразово об'єктом дослідження як українських, так і зарубіжних учених. Ці наукові розвідки здійснені в контексті мовознавчого, літературознавчого аналізів, зокрема стилістики тексту, лінгвістики тексту, прагматики лінгвістичних засобів у межах різних функціональних стилів та ін. Авторами таких праць є: О. Бакун, І. Білодід, Т. Вавринюк, М. Вінтонів, Н. Гуйванюк, С. Дорошенко, А. Загнітко, Ю. Зоріна, Н. Івкова, Л. Кадомцева, М. Каранська, М. Кобилянська, Б. Кулик, В. Мороз, Б. Норман, Л. Пац, І. Слинько, В. Чабаненко, К. Шульжук та ін. Проте на сьогодні є відкритим питання щодо їхнього граматичного статусу, розмежування або ототожнення назв «називний уявлення» та «називний теми», визначення їхнього функціонального призначення та формального вираження.

Погляди на формування думки з позиції актуального членування все частіше зумовлює необхідність ретельніше опрацьовувати теорію сегментації самого тексту, з'ясувати особливості сегментованих конструкцій, їхні позиційні варіанти та морфологічні характеристики. Застосування теорії актуального членування тексту, його інтонаційно-сміслове сегментування спрямовує дослідницькі наміри на розгляд саме комунікативної сфери, що дозволяє мовознавцям знаходити нові підходи тлумачення сегментованих одиниць як елементів актуалізації висловлення. Саме тому називний уявлення або називний теми вчені позиціонують як тему, а наступну частину думки, яка змістовно її розгортає, – як рему.

Простежив особливості явища сегментації П. Дудик, який вбачає в цьому «...розчленування висловлення на дві взаємопов'язані й водночас структурно та функційно розмежовані частини з метою виразнішого, переважно експресивного звучання їх» [52, с. 215].

Вивчення явища сегментації знаходить своє місце й у працях А. Загнітка, який вважає цей процес одним із провідних в експресивному синтаксисі сучасної української мови, і при якому відбувається поділ висловлення на сегменти, розчленовані інформаційні блоки в тих випадках, коли синтаксична організація мови могла б і не зазнавати розчленування. Дослідник зауважує, що пов'язані з процесами сегментації є парцельовані конструкції, лексичні повтори, питальні конструкції в діалозі та називний уявлення, як один із найяскравіших прикладів процесу сегментації. Таке бачення демонструє широке розуміння явища сегментації, яке постає реченнєвим та позареченнєвим способом текстової організації. Однак у праці А. Загнітка натрапляємо й на більш вужче тлумачення сегментованих структур, у яких, на думку вченого, існують корелятивні зв'язки субстантивованої форми вираження поняття, з одного боку, з іншого боку – його займенникового вираження [70, с. 524].

Автори праці «Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання» зауважують, що традиційне віднесення більшості висловів із називним відмінком до номінативних речень є не послідовним, оскільки «...вивчення синтаксичних одиниць не тільки з граматичного, а й із семантичного й комунікативного боку показало, що такі вислови не можна ставити на один рівень із двоядерними чи одноядерними реченнями, бо вони тісніше пов'язані з текстом і, як правило, не побудовані за чітко визначеними граматичними зразками» [141, с. 285]. Дослідники, аналізуючи погляди інших лінгвістів у цьому питанні, вважають, що доречніше такі відносно незалежні висловлення назвати комунікатами, оскільки, як правило, їх виокремлюють на підставі комунікативного функціонування. Окрім цього, зауважують: «Комунікати не мають таких граматичних обмежень, як речення, тому ними можуть бути будь-які повнозначні чи службові слова. Це означає, що їх важко систематизувати» [141, с. 286]. В основі своєї класифікації комунікатів автори вбачають їх формальне розрізнення. Морфологічне вираження цих форм, що «називають», уважають учені, не обмежене лише іменником у називному відмінку, структурними елементами можуть бути іменники в непрямих відмінках,

інфінітиви та інфінітивні групи, що значно розширює можливості позначати предмет думки й стирає межі розуміння «називний» у значенні називного відмінка, а надає нового тлумачення назві «називний» від «називати».

К. Шульжук називний уявлення подає як різновид номінативних речень, «...таке речення констатує уявлення про предмет, стверджуючи наявність предмета чи його необхідність» [183, с. 131].

М. Каранська розглядає такі структури як різновид номінативного речення і кваліфікує їх як «номінативні речення уявлення», у яких наявне повідомлення про предмет, що постає лише в думках, спогадах, уявленнях [79, с. 128]. У тих випадках, коли наявний відносно-займенниковий зв'язок із номінативним реченням уявлення, на думку дослідниці, варто говорити про особливий тип складного речення, в якому на першому місці перебуває називний уявлення, а друга частина містить вказівно-відносні займенники *він, той, цей*, які повторюють згадуваний раніше предмет, об'єкт і можуть виконувати синтаксичну роль підмета або додатка.

Учений фіксує ознаку наближення називного уявлення за своїм інтонаційним оформленням до оклично-номінативних, однак заперечує приналежність називного уявлення до них. За словами Б. Кулика, називний уявлення – це «ізолювані слова-іменники», які включені в мовлення й називають особу (предмет), щоб викликати у свідомості слухача (читача) певні уявлення [97, с. 112]. На думку мовознавця, провідною особливістю називного уявлення є наявність окличної інтонації, оскільки саме вона є виразником функції формування й виявлення певних емоцій при згадці про уявлюваний предмет, об'єкт. Б. Кулик кваліфікує називний уявлення як одиницю комунікативного рівня, ізолюваною, проте несамостійною, нездатною утворювати речення.

У граматиці «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис» (1972) сегментований іменник у називному відмінку кваліфікують як називний уявлення й розглядають як один із різновидів номінативних речень, бо «...синтаксично та інтонаційно він функціонує як окрема комунікативна одиниця, що служить формою повідомлення про певне уявлення, яке виникло в мовця, і,

яке він бажає викликати в інших» [156, с. 262]. П. Дудик вважає доречною саме таку назву «називний уявлення», бо вона найточніше відображає сутність самої конструкції – формування та конструювання певних уявлень про предмет, об'єкт тощо.

М. Вінтонів розмежовує синтаксичне розчленування в широкому та вузькому розумінні, перше з яких свідчить про «відхід від принципів синтагматичної прози, пов'язаний із розривом синтаксичних зв'язків як у словосполученні, так і в реченні» [29, с. 147]. У випадках виявлення розчленованих конструкцій, наприклад, сегментованих, парцельованих тощо, доречним є застосування терміна «синтаксичне членування» у вузькому розумінні, який, конкретизуючи зрушення на синтагматичному рівні організації речення, вказує на «спеціальне членування одного речення на два й більше висловлення» [29, с. 147]. Унаслідок такого цілеспрямованого застосування «синтаксичної порційності» речення, виникають так звані експресивні конструкції, які здатні утворювати відкриті ряди. Дослідник, детально аналізуючи причини та наслідки сегментації, виявляє два її підтипи: тематичну й рематичну [29, с. 146].

Окрім граматично позиційної актуалізації сегмента із внутрішньотестовими зв'язками базової частини, що може мати різний напрям реалізації тема-рема-тичних відношень, комунікативно-функційну сутність НТ і НУ виявлено в інтонаційно-смісловому акцентуванні ініціальної частини (сегмента) з логічно-змістовим підхопленням постсегментного елемента та емоційною концентрацією вираження. Як результат, двочленність НТ і НУ виступає як провідна особливість їхньої своєрідної граматичної природи зі змістово-емоційною концептуальністю інформації та зі збереженням текстуальної цілісності.

Аналіз називного уявлення Л. Кадомцевою перебуває у площині описового синтаксису. Дослідницею зазначено, що такі види речень є результатом реалізації комунікативної сфери, тобто результатом впливу усного мовлення на зміст та вираження думки. Автор формулює положення про те, що суб'єктивна

відтворюваність таких конструкцій, функційна комбінаторика, різноваріантність плану вираження дає підстави виокремити їх в один із функційних видів номінативних речень зумовленої контекстуальної залежності [78, с. 26]. Л. Кадомцева оперує термінами «називний уявлення» і «називний теми», що свідчить про їх синонімічне трактування, та фіксує випадки, коли номінативні речення не є граматично сегментованими, тобто позбавлені порушень лінійних висловів, але виражають змістову й смислову залежність із наступною частиною думки і є носієм головної ідеї.

Із огляду на дискусійність поглядів учених на граматичний статус називного уявлення як явища експресивного синтаксису, доходимо висновку, що його граматична природа є не однорідною та суперечливою. Ми схильні вважати, що конструкції такого типу можливо позиціонувати як особливий тип номінативних речень, але з певною дослідницькою обережністю. Дійсно, відмінність полягає в тому, що головною ознакою номінативних речень виступає предикативність, яка в комунікативній сфері набуває інтонації завершеності, констатування певного факту в певний момент мовлення. Номінативні речення мають відносно вузьку граматичну парадигму, проте широкі виражальні можливості та змогу функціонувати автономно, ізольовано від інших речень. Натомість називний уявлення і називний теми позбавлені фіксованих ознак традиційного речення, тому що не виявляють інтонаційної самостійності, позбавлені змістової завершеності, є комунікативно й ситуативно зумовленими, потребують у своєму оточенні базових частин, які їх розкривають, доповнюють інформаційно. Наступні частини, що стоять у препозиції або в постпозиції до називного уявлення чи теми, логічно завершують фіксування у свідомості мовця тієї думки, початковим виразником якої є сегментований іменник у називному відмінку, і в поєднанні ці дві фазові частини як два інтонаційно-смислові відрізки формують повноцінне, самостійне синтаксичне ціле.

Цікавим та водночас суперечливим є питання розмежування або ототожнення називного уявлення та називного теми. Функційні та лексико-семантичні критерії не дають однозначної відповіді, оскільки їх застосування не

завжди може продемонструвати правильність визначення тієї чи іншої категорії. У результаті аналізу наукових положень учених, уважаємо за правильне трактування називного уявлення і називного теми різними конструкціями. Дійсно, називний уявлення є функційно обмеженішим, оскільки виражає лиш емоційну сферу, має психологічну основу, натомість називний теми наділений широким спектром функціональних характеристик, адже може бути використаний на позначення абсолютно всіх предметів, об'єктів із урахуванням нейтральності викладу. Цікавою є думка В. Мороз, яка схильна кваліфікувати сегментований іменник у називному відмінку залежно від сфери функціонування: називний уявлення – у художніх текстах, а називний теми – у текстах наукового та публіцистичного стилів [119].

У дослідженні керуємося загальноприйнятою практикою розмежування називного теми та називного уявлення, проте допускаємо їх позиціонування в комунікативному аспекті як НТ і залежно від виконуваних функцій, виявлених експресивних відтінків, семантичних особливостей та морфологічного маркування пропонуємо НТ розділяти на власне називний теми і називний уявлення.

Отже, НТ і НУ є результатом розриву синтагматичних внутрішньореченневих зв'язків, що й призводить до розчленованості самого речення, тобто його сегментації. НТ і НУ можна позиціонувати як один із цілеспрямовано застосованих прийомів у художньому мовленні, оскільки сегментовані конструкції, одностайно вважають дослідники, є явищем, цілком стратегічно спланованим та підпорядкованим прагматичній настанові самого твору.

Робимо висновок, що називний теми і називний уявлення є не однорідними й не тотожними, відрізняються сферою функціонування, лексико-семантичними, емоційними показниками та рівнем інтонаційності, хоч є однаковими в синтаксичному оформленні. Дискусійність питання граматичного статусу називного уявлення і називного теми залишається актуальною й

потребує подальшого дослідження, хоча безперечним є те, що в академічному синтаксисі прийнято розглядати їх як своєрідний різновид номінативних речень.

1.5.2. Еволюція лінгвістичних положень у дослідженні парцельованих і приєднувальних конструкцій

На сучасному етапі розвитку наукової думки дослідники звертають особливу увагу на суб'єктивний фактор, що притаманний реалізації синтаксичного мовного рівня. Індивідуальний підхід щодо вибору синтаксичних засобів сприяє увиразненню мовлення, його іманентності та неповторності. До авторських прийомів належить парцелювання конструкцій та явище приєднування як складники експресивного синтаксису, які стають дедалі частіше предметом лінгвістичних досліджень.

Простеження історіографії дослідження питань функціонування розчленованих структур, а саме парцельованих і приєднувальних, свідчить, що в поле зору лінгвістів таке явище потрапило зі середини ХХ століття й відзначається певною науковою фрагментарністю. Їх студіюванню присвячено праці учених: Ж. Антуана, І. Вихованця, М. Вінтоніва, Х. Глінца, П. Дудика, А. Загнітка, М. Каранської, М. Коєна, Л. Конюхової, П. Коструби, Г. Коцюбовської, Л. Пац, Й. Пенчева, І. Петличного, Н. Плющ, І. Хаджоу, Т. Шевченко та ін.

Саме антропоцентричний підхід щодо сутності мови впливає на побудову синтаксичних конструкцій, їх злиття чи розчленування в мовленнєвому потоці. Сучасному синтаксису притаманна максимальна свобода в доборі синтаксичних одиниць та реалізації їхніх взаємозв'язків, що має вияв у порушенні певних стандартизованих мовних моделей, відмові від певних схем та правил, структурного суміщення, змішування, що в результаті призводить до набуття нових форм та виражень.

Дійсно, тенденційним для синтаксису сучасної української літературної мови є взаємопроникнення і схрещування мовних рівнів між собою. Доречно

висловлює думку В. Кононенко, що стилістичні функції синтаксису, проникаючи в мову й мовлення, перетинаються з морфологічними, лексичними, фонетичними та стилістичними засобами, що й наповнює мову новими виражальними можливостями [85, с. 30].

А. Загнітко, досліджуючи новітні модифікаційні процеси в мові, вбачає тенденцію до синтаксичного аналітизму, який реалізовано в тих синтаксичних формах, до складу яких уходять кілька компонентів, і яким притаманне порушення меж та їх цілісності. Такі процеси є прикладом зовнішньореченнєвого аналітизму, до якого належить різноманітне членування реченнєвої моделі з метою актуалізації повідомлення. Дослідник зазначає: «Нерівнорядність аналітичних тенденцій і вплив на системні утворення комунікативно-ситуативних завдань відображає вимоги адекватного вираження когнітивного смислу» [70, с. 84].

Слушно зауважує про новітні мовні явища В. Александрова, що «когнітивно-семантична організація базової та похідної синтаксичної одиниці завжди спільна, бо обидві відображають одну й ту ж позамовну ситуацію, тоді як формально-граматична структура не є ідентичною, оскільки тут вступають у дію механізми спрощення, що зумовлені законами ергономіки мовленнєвої діяльності [1, с. 8].

Першим глобальним відкриттям у наукових дослідженнях мови, яке демонструвало абсолютно нове бачення на мову як систему не статичну, а рухому, пов'язують із іменем відомого чеського дослідника В. Матезіуса. Саме з його прогресивним досягненням стало можливим вивчення мови як носія суб'єктивних значень, завдяки чому на поч. ХХ ст. виокремився такий новий напрям у мовознавстві як функціональна лінгвістика. В. Матезіус розробив теорію актуального членування, в основі якої перебувало розуміння речення як не тільки граматичної одиниці, а й реалізатора комунікативного рівня. Дослідник вперше зіставив статичний аспект із динамічним [153, с. 115].

Із позицій актуального членування вченим вдалося в мовленнєвому вимірі виявити висловлення, що у своєму складі має дві частини: тему, рему, і в межах

якого виокремлюють фрази. Саме це наукове досягнення дало поштовх до зацікавлення мовознавцями нового явища в мові, що дозволяло позиціонувати мовну систему як змінну модель, якій притаманне інтонаційно-змістове членування.

Дослідження явищ парцеляції та приєднування як засобів експресивного синтаксису зазнало кілька еволюційних етапів. Спочатку явище парцеляції не відрізняли від приєднування і кваліфікували їх як конструкції, яким притаманний приєднувальний зв'язок, і, по суті, визначали їх як приєднувальні конструкції. Згодом у наукових колах ці терміни функціонували паралельно, причому чіткого розмежування цих явищ не було.

Сучасному етапу притаманна динамічність формування наукових положень щодо кваліфікаційних ознак парцеляції й приєднування. Завдяки застосуванню теорії актуального членування мовознавцям вдається глибинно розпізнати механізми процесу розчленування мовленнєвого потоку на менші інтонаційно-змістові відрізки, стає можливим співвідношення мовних та мовленнєвих одиниць, які, як уже відомо, можуть збігатися або ж, навпаки, мати різні параметри вираження. Тобто висловлення незавжди виражається одним реченням. Саме випадки так званого «незбігу» речень і складових висловлення входять у коло наших зацікавлень як прояви розчленованості та її інтеграції в комунікативну сферу. Зіставлення формально-синтаксичної, семантико-синтаксичної та комунікативної сфер реалізації мовної системи дозволяє глибше та детальніше зрозуміти природу й особливості процесів парцеляції і приєднування.

Виникнення конструкцій такого типу пов'язують зі сегментацією самого тексту, у межах якої дослідник М. Вінтонів розрізняє тематичну й рематичну. Явище парцеляції та приєднування вчений розглядає як вияви рематичної сегментації [29, с. 146].

І. Чередниченко висловлює власний погляд на дослідження питань розчленованості тексту, зокрема художнього. Учений, розглядаючи це новітнє стилістико-синтаксичне явище, вказує на функційне призначення художньої

літератури як продукту масового читацького значення з орієнтацією на швидке сприйняття. Звідси дослідник робить висновки, що в таких текстах пояснювальна розчленованість мала непослідовність свого вираження, тобто була рідкісним явищем і тривалий час перебувала поза увагою дослідників [174, с. 146].

В. Жайворонюк зазначає, що парцеляція (від франц. *parceller* – поділяти на дрібні частини, від лат. *particular* – частка) – спосіб мовленнєвого оформлення єдиної синтаксичної одиниці – речення кількома комунікативними одиницями – фразами. До опорного речення після розділової фрази додається одна або кілька інтонаційно-сміслових одиниць, що разом із першим передають зміст одного висловлювання. Парцеляція дає змогу, виділяючи певну частину речення у відносно самостійну комунікативну одиницю, підкреслювати її змістову значущість, актуалізувати й посилювати її інформативну місткість, експресивну виразність, а також розвантажувати смислову й граматичну структуру вихідного речення» [160, с. 461].

Приєднувальний зв'язок, приєднування – різновид синтаксичного зв'язку; співвідношення двох синтаксичних одиниць на основі семантико-граматичної незалежності однієї з них (опорного речення) та смислового й граматичного тяжіння до неї іншої (приєднувальної конструкції). Остання є синтаксично зміщеною частиною простого або складного речення чи цілим реченням і передає додаткове повідомлення, зауваження, пояснення [160, с. 523].

Попри фрагментарність наукових досліджень натрапляємо на одне з перших, у якому С. Смаль-Стоцький та Ф. Гартнер подібні структури розглядають як розчленовані, що мають можливість сполучатися в одну синтаксичну цілісність за допомогою сполучників (у праці вчені оперують терміном «слово», за «допомогою слів»). За міркуваннями вчених, думку можна висловити за допомогою речень «поєдничих», тобто окремих, роздільних, не пов'язаних одне з одним [146, с. 114]. Сполуку «поодиноких» речень мовознавці розуміють як цілісність, у межах якої розмежовують головне речення, яке є самостійним, і побічне, яке виражено членами (частинами) інших речень.

Головне речення кваліфікують як нарядне, а побічні речення – підрядними, причому статусу підрядних вони можуть набувати по стосунку до іншого побічного речення [146, с. 113].

П. Дудик розчленовані конструкції кваліфікує приєднувальними. Із наукової позиції вченого, приєднувальні конструкції – різнорідні синтаксичні побудови, які мають ту спільну ознаку, що вони виступають як додаткові частини попереднього речення в контексті, але набувають форми окремого самостійного речення – повного чи здебільшого неповного [52, с. 283].

У результаті аналізу явища парцеляції І. Вихованець розглядає його в контексті співвіднесення окремих речень та висловлень. Із огляду на тенденцію нерозрізнення аспектів синтаксису, класичним є погляд на функціональну природу структури висловлення як результату реалізації речення в комунікативній сфері. Проте, зауважує вчений, у випадках, коли формально-синтаксична й семантико-синтаксична структура речення є об'ємнішою від висловлення, тоді відбувається його розчленування на кілька частин-повідомлень, так звана парцеляція. Дослідник не виявляє певних обмежень у потенційній можливості членів речення парцелюватися. Разом з тим вказує, що зазнавати парцеляції, тобто роз'єднуватися в комунікативному плані на дрібніші змістові відрізки-висловлення можуть як прості, так і складні речення [24, с. 154].

У коло наукових міркувань Л. Кадомцевої парцеляція входить як категорія комунікативно-експресивної сфери вираження мовних синтаксичних засобів. Процес членування речень, зазначає дослідниця, є винятково явищем тексту й описової граматики, проте не існує дотепер саме граматичних основ цього опису [78, с. 110].

Із метою розрізнення рівня членованості речень, Л. Кадомцева виокремлює [78, с. 111]: 1) групи самостійних речень, приєднаних до основного речення й пов'язаних із ним змістом (структурно полегшена парцеляція); 2) групи парцелятивів – факультативних синтаксичних форм, що є залежними від основного речення (структурно ускладнена парцеляція).

Парцеляція, за Л. Кадомцевою, – це «явище функціональне, виражене в тексті як прийом його композиції, упорядкування та стилізації [78, с. 111]. Основним критерієм у класифікації парцельованих конструкцій дослідниця визначає функціональне призначення. Граматично парцельовані конструкції можуть бути відокремленими членами речення, частиною однорідного ряду, неповними реченнями як постпозиційними частинами повних. Л. Кадомцева, досліджуючи передумови процесу парцеляції, зауважує: «Причини парцеляції лежать у сфері семантики, текстового аранжування змісту з метою його виразності при граматичній ускладненості конструкцій – носіїв цього змісту» [78, с. 112].

Можна помітити, що членування виконує роль своєрідного інформаційного розвантаження самого речення, що надає тексту фрагментарності, підвищеної емоційності, нової тональності.

Л. Кадомцева виокремлює кілька різновидів парцельованих конструкцій [78, с. 112-115]: 1) парцельовані однорідні члени речення. До цієї групи належать парцельовані однорідні присудки, парцельовані синтаксично однорідні означення та парцельовані цілі однорідні ряди, у межах яких можуть парцелюватися всі члени речення; 2) парцеляція частин потенціальних, внутрішньоскладних речень як прийом стилізації під усне мовлення, компресивне, з інтонаційними акцентами.

Французький лінгвіст М. Коєн, досліджуючи фрази усіченої форми, визначає їх як синтаксично залежні компоненти, утворені внаслідок дислокації (роздрібнення) повідомлення. Учений окреслив функціонування цих нестандартних синтаксичних утворень як «*style parcellaire*», тобто парцельований стиль, а дислоковані елементи – парцелами [189, с. 228].

Указує на різні шляхи утворення парцельованих та приєднувальних конструкцій С. Марич, останні, на відміну від парцельованих, не є результатом розпаду речення, а утворені «шляхом додавання до вже сформованого речення в процесі мовлення окремих слів, словосполучень чи цілих речень» [107, с. 76].

М. Вінтонів теж зауважує складність розмежування парцельованих та приєднувальних конструкцій. Дослідник зазначає, що «на комунікативному рівні парцельовані структури є виразниками реми, поширеної чи непоширеної, і вони не виконують самостійної комунікативної функції, оскільки зумовлені ситуацією чи контекстом» [29, с. 152]. Незважаючи на те, що парцельовані та приєднувальні конструкції в аспекті актуального членування займають однакові рематичні позиції, на формальному граматичному рівні мають суттєві відмінності, що полягають у формуванні різних типів синтаксичних зв'язків: для парцельованих конструкцій – причленний, для приєднувальних – подвійний, що полягає в наближенні до тематичних та рематичних виразників основної частини [29, с. 153]. Дослідник виокремлює ще напівпарцеляцію, у межах якої парцелят приєднується за допомогою крапки з комою [29, с. 154].

Натрапляємо на дослідження парцельованих та приєднувальних конструкцій і в болгарській лінгвістиці (Ж. Бояджієв, Й. Пенчев, І. Хаджоу та ін.). Однак і в цьому науковому колі не виявлено уніфікованих теоретично-методологічних принципів розрізнення цих конструкцій. Парцельованим конструкціям надають статусу елемента процесів відокремлення або приєднання. Дослідники лише фрагментарно опрацьовують явища парцеляції та приєднання, відсутній комплексний аналіз їхньої структурної організації, стилістичного наповнення, класифікування за структурно-семантичними ознаками.

У результаті наукового огляду у сфері дослідження парцельованих та приєднувальних конструкцій зауважуємо, що відмежування парцеляції та приєднання повинно ґрунтуватися на визначенні комплексних структурно-семантичних, формально-синтаксичних та функціональних показників. В основі парцеляції лежить навмисне розчленування думки з метою актуалізації певних членів речення й надання виразності фрази, емоційного наповнення. Завдяки їй можливе фіксування найсуттєвіших деталей відповідно до авторського задуму. У випадку парцеляції певних елементів здебільшого зберігається правильний порядок слів – граматичних одиниць, що дозволяє легко усунути цю

розчленованість шляхом заміни розділових знаків та зміни інтонації. Парцельована частина як самостійний компонент не може існувати, оскільки семантично та граматично вона пов'язана з ядром висловлення.

Тривалий науковий аналіз парцельованих конструкцій свідчить про те, що їх використання зумовлене комунікативною метою, контекстом, є цілком суб'єктивним фактом. Отже, можна зробити висновок, що за своєю сутністю синтаксична конструкція, яка зазнала парцеляції, є мовною цілісною єдністю, проте зумисно розчленованою в мовленнєвому потоці.

На відміну від парцеляції, приєднування ми розуміємо як процес інтеграції певних елементів до основної частини. Приєднувальні конструкції, на наш погляд, демонструють структурні зрушення в мовній системі. Суттєва відмінність полягає в одnobічній семантико-граматичній залежності приєднувальних частин, тобто вони є доповнювальним, не обов'язковим структурним матеріалом висловлення, без яких базова частина може функціонувати автономно. Зв'язку приєднування притаманна більша інтонаційна ізолюваність, яка демонструє неможливість включення приєднувального елемента до основного повідомлення без зміни порядку слів та втрати ефекту додатковості.

1.5.3. Основні підходи до вивчення еліптичних речень

До структур еспресивного синтаксису правомірно належать еліптичні речення EP, що є своєрідним засобом економії художнього мовлення.

Дослідженню EP як синтаксичних засобів мовної компресії присвячено низку наукових праць, авторами яких є: Ш. Баллі, В. Богатько, К. Буслер, Г. Вакуленко, І. Вихованець, В. Голоюх, Н. Дзюбак, А. Доза, П. Дудик, О. Загнітко, М. Каранська, В. Кіндт, Т. Марченко, В. Сандерс, С. Смаль-Стоцький, О. Пономарів, А. Фрей, К. Шульжук та ін.

На сучасному етапі трактування EP набуває багатоаспектності. Відбувається переорієнтація лінгвістичних концепцій, учені все частіше звертають увагу на комунікативно-прагматичні реалізації семантичного та

формально-синтаксичного рівнів мови. Важливим також є дослідження закономірності функціонування синтаксичних одиниць в аспекті актуального членування тексту, що виявляє себе в процесах інтеграції мовної системи в мовленнєву сферу. У цьому випадку ЕР виступають як засоби виділення комунікативних центрів висловлення.

Виникнення ЕР пов'язують із явищем еліпсису, який полягає у випускненні, пропуску одного або кількох компонентів синтаксичної конструкції, стійкого словосполучення, слова, який легко домислюється, відновлюється у контексті або ситуації мовлення [160, с. 171], що створює неповноту в мовленнєвому та мовному планах; еліпсис – опущення певних частин / членів речення або висловлення, що з граматичного погляду є важливими, проте не суттєвими в змістовому плані в середині фрагментарної рамкової конструкції [212, с. 64].

Причинами виникнення еліпсису є тенденція до економії мовних зусиль; прагнення передати ту саму інформацію меншим відрізком тексту; прагнення передати динаміку ситуації; уникнення повторів; тенденція до експресивного оновлення формальних засобів мовлення; роздуми, розгубленість мовця тощо [160, с. 171].

Зауважуємо, що аналізуючи ЕР, лінгвісти випадки імпліцитно виражених членів речення описують по-різному та оперують різними синонімічними термінами (інколи паралельно): «еліпсис» ((здебільшого): Сандерс [212, с. 64], Дудик [52, с. 260], О. Тараненко [160, с. 171] та ін.; «пропуск» Каранська [79, с. 135] та ін., «еліпс» Загнітко [71, с. 630], Смаль-Стоцький [146, с. 112], Пономарів [132, с. 235] та ін., вкладаючи в них однаковий зміст, тому вважаємо допустимим оперування паралельними формами цього терміна.

На розмежуванні мовного та мовленнєвого еліпсису наголошує І. Вихованець, який вважає, що ЕР є результатом мовної нестачі: «... у зіставленні з мовленнєвими конструкціями помітною є неповнота закріплених у мові формально-граматичних реченнєвих схем, де лексично невиражені члени речення незалежні від ситуації або контексту» [25, с. 74].

Про недоцільність застосування терміна «випущення» (опущення, пропуск) на позначення формальної нестачі члена речення в еліптичній структурі зауважує П. Дудик, який переконаний, що такий підхід тлумачення перешкоджає правильному розумінню природи еліптичних речень, які мовець створює не як певні усвідомлені мовленнєві моделі, що формують фразу, а як незакономірні, дещо спонтанні елементи вираження думки. Лінгвіст переконаний у потенційності «домислення» синонімічно відсутнього члена речення (переважно дієслівного) завдяки змістовим та формальним формам, що не призводять до ускладнення й зневиразнення самої думки [52, с. 262-263].

У сучасній лінгвістиці простежуємо суперечність у використанні на позначення еліпсованих елементів терміна «імпліцитність». На наш погляд, позиціонування явища еліпсису як імпліцитної форми вираження синтаксичних одиниць є можливим, в основі такої позиції вбачаємо схожість функційних характеристик. Розглядаємо імпліцитність як факт опущення структурних елементів, що не потребують свого відтворення. Тому в нашому дослідженні допускаємо паралельне оперування термінами *імпліцитний-еліптичний*.

Здійснений огляд спеціалізованої літератури засвідчує, що вивчення еліпсису має давню та тривалу дослідницьку традицію, яка бере свої витoki ще з часів Античності. Перші згадки про явище еліпсису зафіксовано в античних риториках Аристотеля та Квінтіліана, які прагнули описати методологію формування ораторського стилю. Однією з основних рекомендацій є правильність і доречність добору фігур та тропів, що сприяє гармонізації ораторського мовлення. Із-поміж таких фігур Квінтіліан вирізняє фігури «збавлення», до яких і належить еліпсис. Аристотель звертає увагу на реалізацію словесних структур і зазначає, що однією з важливих передумов хорошого стилю є балансування між мовленнєвою просторовістю та зжатістю [209].

Подальший аналіз еліпсису увінчувався поодинокими спробами дослідження. Значне зацікавлення еліпсис викликає уже з ХІХ ст., однак арсенал лінгво-стилістичних праць збільшується дещо пізніше, коли мовознавці помічають неоднозначність його вираження та прагнуть описати зі

семантичного, формально-синтаксичного та комунікативного поглядів і в контексті теорії актуального членування речення.

Теорію лінгвістичної «економії» свого часу розглядав швейцарський дослідник А. Фрей, який виокремлював два різновиди економії: на рівні пам'яті та мовленнєву. Ці типи економії взаємозумовлюють одна одну, оскільки економія на рівні пам'яті передбачає бажання носіїв мови вживати певні сталі вирази та різноманітні кліше, одночасно комуніканти прагнуть мовленнєвої економії, що є цілком передбачуваним, логічним та практичним із погляду реалізації комунікативних актів, які характеризуються систематичністю [193, с. 108].

Із середини ХХ ст. еліпсис та ЕР стають предметом вивчення дедалі частіше. Однак дискусійним питанням так і залишається граматичний статус ЕР та питання ємності ЕР, тобто виявлення можливостей окремих членів речення до еліпсису.

Випадки еліпсису членів речення часто пов'язують із так званою «теорією нульового знака». За І. Вихованцем, у нульових позиціях є головні члени речення (присудок або підмет), які «лексично не виражені, проте зумовлені позиційною структурою двоскладного речення, закріплені в синтаксичній системі мови та є типовими» [24, с. 75]. Лінгвіст виокремлює дві семантичні групи дієслів, що можуть набувати позицій «нульового присудка»: 1) дієслова з локативною семантикою (семантикою перебування, місцезнаходження). У межах цієї групи найбільш вживаною є нульова форма дієслова БУТИ, а також інші локативні дієслова, локативні синтаксеми, які переважно виражені прийменниково-відмінковими формами й морфологізованими прислівниками; 2) дієслова зі значенням руху, які об'єднують у собі значення дії й локативне значення. Використовуються для увиразнення локативних синтаксем переважно у функції кінцевого пункту руху [24, с. 75]. Дослідник наголошує на обов'язковій наявності другорядних членів речення, залежних від присудка, за умов його відсутності, оскільки «ці другорядні члени речення, а також взаємозалежний із нульовим присудком підмет є найважливішими показниками синтаксичної

своєрідності еліптичних речень» [24, с. 75]. Проте речення з нульовими присудками буття в теперішньому часі вносить у перелік ЕР. Загалом І. Вихованець позиціонує ЕР як «особливий тип» неповних речень.

У трактуванні М. Каранської «нульовий присудок» є значно звуженим, оскільки «нульовим» сприймає не всі його нульові позиції, а лише в значенні буття. Такий присудок у теперішньому часі є лексично не вираженим, а в майбутньому або минулому – має форму вираження БУТИ. Речення такого типу М. Каранська не відносить до еліптичних [79, с. 136].

Підтримує таку ж позицію В. Богатько, яка констатує недоречність речень із нульовим дієсловом-зв'язкою БУТИ у формі теперішнього часу зараховувати до еліптичних, тому що в таких випадках «відбувається змішування будь-якого імпліцитного вираження певного значення з особливим його типом у реченнях еліптичної структури». На думку дослідниці, дієслово-зв'язка БУТИ не є відносно автономною лексичною одиницею, і відсутність якої сприймається мовцями лише як суто формальний показник у формі теперішнього часу [18, с. 57].

Не можна не погодитися з доречністю міркувань П. Дудика, який зазначає, що «еліпсоване дієслово може бути не виразним щодо семантики, може сприйматися наближено до семантики інших дієслів. Наприклад: *А в очах – жсах*» [156, с. 280]. Тож, якщо можна простежити однозначність у відтворенні нульового дієслова-присудка *є*, все ж відносити їх до двоскладних повних із необов'язковим заповненням присудкової позиції. У зв'язку зі складністю трактування таких речень, на нашу думку, потрібно зважати не тільки на структурну неповноту, зумовлену нульовою позицією присудка, а й на його лексико-семантичну природу.

Із-поміж численних спроб систематизації елементів в еліптичних реченнях, вирізняється класифікація П. Дудика [52, с. 182-185]. Широкий спектр еліпсованих синтаксичних одиниць дослідник аргументує властивістю еліптичних речень бути двоскладними або односкладними, на відміну від

I. Вихованця, який розглядає ЕР в системі лише двоскладних. Підгрупами ЕР є речення з еліпсисом:

1) присудка (або головного члена односкладного речення), що має значення дієслівного руху, переміщення в просторі.

2) присудка (або головного члена односкладного речення) на позначення наказу, просьби, побажання, заклику, привітання, прокляття, подяки, запитання тощо.

3) дієслова-присудка або головного члена односкладного речення), що узвичаїлися як виразники запитання.

4) присудка (головного члена односкладного речення), що має значення буття.

5) присудка (або головного члена односкладного речення) зі значенням сприймання (дієслова типу *бачити, глядіти, дивитись, роздивлятися, запримітити, чути, відчути, сприйняти* тощо).

6) присудка або головного члена односкладного речення зі значенням мовлення.

7) підмета у двоскладному реченні або додатка у двоскладному чи односкладному реченні.

8) предикативного компонента типу *можна, треба, необхідно* за умови наявності інфінітива, зрідка – його відсутності.

9) інфінітива за наявності предикативного слова або слів *(не) пора, (не) час*.

Здійснений порівняльний аналіз наукових поглядів на статус ЕР свідчить, що використання різних підходів у кваліфікуванні таких структур дослідниками призводить до їх різнопланових трактувань. Учені прагнуть виявити специфіку ЕР на семантичному, формально-синтаксичному та комунікативному рівнях, що і створює проблемність систематизації комплексних характеристик ЕР. Більшість лінгвістів все ж таки схиляється до думки про формальну відмінність ЕР від повних синтаксичних структур, однак вказують на їхню семантичну повноту.

Із огляду на дискусійність трактування статусу ЕР, а також речень із нульовим присудком буття, маємо намір подати власні коментарі з цього приводу. На наш погляд, одним із шляхів подолання невизначеності в їхньому виявленні, варто чітко розмежовувати підходи, за якими й позиціонуємо ці речення. Із власне семантичного погляду ЕР речення є повними, тому що їхню смислову наповненість можна простежити завдяки внутрішньо реченневими зв'язками членів групи предиката, семантика якого не потребує встановлення. Із формально-синтаксичного погляду все ж фіксуємо опущення структурних елементів. Щодо речень із нульовим присудком буття, то підтримуємо думку П. Дудика про неоднозначність витлумачення граматичного статусу у структурах такого типу. За умов семантичного наближення присудка буття до інших лексико-семантичних груп можемо структурно позиціонувати їх як неповні.

Огляд ЕР у комунікативному плані свідчить про їхню самостійність: відбувається компресоване моделювання художньої дійсності, позбавлене залежності від ситуації та контексту. Еліпсис структурних елементів зумовлено прагматично-стилістичними завданнями, він передбачає емоційну насиченість, експресивність висловлення, яке за умови повного формального вираження елементів структури ставало стилістично нейтральним та не зручним.

Передумовою частого використання ЕР є мовна тенденційність, особливостями якої є прагнення мовців до економії мовних засобів, тим самим до створення компресованого варіанту висловлення на протипагу повним формам, що з комунікативного погляду є не доречними. Із цього приводу влучно висловився П. Дудик: «Будь-яке невмотивоване використання повних речень замість неповних перевантажує вислів, робить його стилістично недовершеним, незручним» [53, с. 264]. Схиляємося до думки І. Вихованця про те, що «надуживання повними реченнями створювало б багатослів'я й утруднювало б нормальне спілкування», натомість неповні речення є не вимушеними, наповненими природним звучанням [24, с. 103].

Структурна неповнота й специфічність власне семантичних та комунікативних характеристик є визначальними кодифікаторами ЕР, які є мовленнєвою нормою, що передбачено вимогами живого спілкування. Натомість у художній літературі використання ЕР є стилістично вмотивованим, ЕР виступають письмовими структурними моделями розмовного жанру.

1.5.4. Нечленовані речення в системі засобів експресивізації тексту

Важливою передумовою появи та функціонування НР є певні мовні та мовленнєві принципи, що регламентують сам процес спілкування. Це принцип економії мовлення, що передбачає мінімізацію мовних засобів для вираження значного обсягу інформації. Другий принцип полягає в автоматизмі мовлення, який набуває свого змісту в умовах багаточастотності повторення певних мовленнєвих ситуацій і, як результат, призводить до шаблонності або стандартності мовленнєвого вираження. Третім принципом є лінійно-динамічний, який впливає на структурно-граматичну організацію усного мовлення, зокрема й появу НР. Він полягає в особливій побудові висловлення, у якому інформацію подають частинами, послідовно, відповідно в процесі мовлення головні інформаційні центри займають ініціальну позицію та стають визначальними [103, с. 615-617].

Нечленовані речення (НР) з огляду на свою змістову та синтаксичну нерозкладність, слабо виражену семантику, нестандартність умов функціонування та своєрідність лексико-прагматичних особливостей ставали неодноразово об'єктом наукового зацікавлення. У сучасному мовознавстві є безліч підходів у вивченні НР, наукових трактувань щодо їхніх кваліфікаційних ознак, але вони не вирізняються своєю вичерпністю та однозначністю.

Простеження історичної етапності вивчення нечленованих свідчить про наукові розвідки ще першої половини ХХ ст. На ранніх етапах дослідження вирізнялися фрагментарністю. Згодом активізація дослідницьких пошуків посилилася, тим самим збагатився науковий арсенал завдяки працям Ш. Баллі, Т. Вавринюк, І. Вихованця, М. Вінтоніва, О. Гурко, Н. Гуйванюк, П. Дудика,

А. Загнітка, М. Каранської, М. Кобилянської, О. Кузьмич, О. Куш, М. Личук, Г. Ситар, І. Слинська, О. Шатілової, К. Шульжука та ін.

На сучасному етапі, попри велику низку наукових праць, ученими досі не дібрано єдиного унормованого критерію їхнього опису, не обрано загальноприйнятого терміна на позначення синтаксичних одиниць такого типу. У граматиках натрапляємо на різне термінування, яким послуговуються мовознавці, і фіксуємо такі терміни, як: «слова-речення» (П. Дудик та ін.); паралельно «слова-речення» й «нечленовані речення» (І. Вихованець М. Каранська, К. Шульжук та ін.); «релятеми» (М. Вінтонів); «квазі-речення», «еквіваленти речення» (у вузькому розумінні) та «нечленовані речення» (А. Загнітко); «комунікати» (Н. Гуйванюк, М. Кобилянська, І. Слинсько), «комунікеми» (Н. Меркулова, м. Цуркан та ін.). А. Грищенко подає паралельні терміни «слова-речення» та «еквіваленти речення», що становлять собою «клас структурно нечленованих щодо засобів вираження предикативності синтаксичних одиниць із комунікативною функцією, опосередкованою конкретною ситуацією спілкування» [160, с. 609].

Варто зазначити, що прерогативним показником вияву НР для дослідників є функціональна потенційність цих структур виражати суб'єктно-модальні значення та інтерпретувати позамовну ситуацію. Саме тому для вчених у своїх міркуваннях важливою є вказівка на можливість речень такого типу бути самостійними виразниками конкретних мовленнєвих ситуацій попри свою граматичну обмеженість.

Незважаючи на те, що розгляд нечленованих структур перебуває в системі простого речення, вчені все ж надають різні коментарі з приводу їхньої структурно-семантичної природи у зв'язку зі специфічністю вираження формальних показників та функційного призначення. А. Загнітко, К. Шульжук, П. Дудик та ін. схильні витлумачувати НР у контексті розгляду еквівалентів речення. Н. Гуйванюк до числа комунікатів (еквівалентів речення) зараховує теж чималу кількість синтаксичних одиниць, які є не типовими у відношенні до традиційних граматичних речень: відносно несамостійні висловлення

(комунікати уявлення, парцельовані комунікати), відносно незалежні висловлення (вказівні комунікати, називні комунікати, комунікати звернення), нечленовані логіко-модальні комунікати (замінники речень), незакінчені комунікати [46, с. 48].

У концепції П. Дудика до синтаксично нечленованих комунікативних одиниць (еквівалентів речення) належать: слова-речення, незакінчені та перервані речення і звертання-речення [156, с. 315-339]. Учений, студіюючи слова-речення, визначає їх синтаксичними еквівалентами речень, проте позбавленими граматичних значень, тобто такими, які не містять членів речення. На думку мовознавця, значеннєво-функційне наповнення цих речень залежить від слів чи словосполучень із диференційними модальними характеристиками. Семантичною особливістю таких речень є відсутність «значення диференційовано вираженого суб'єкта й об'єкта дії, самої дії, різних ознак, кількостей тощо», а зі синтаксичного погляду ці речення позбавлені традиційного поділу на члени речення та можливістю будь-якого розширення пояснювальними словами [156, с. 316].

Подібною є думка К. Шульжука про функційну залежність та синтаксичну зумовленість нечленованих структур від інших членованих структур. Учений кваліфікує НР «еквівалентами речень» або «замінниками» й паралельно використовує термін «слова-речення» [183, с. 138-139], однак поряд з ними до еквівалентів речення також відносить і незакінчені речення (частково) та вокативні конструкції [183, с. 138-139]. Разом з тим мовознавець зазначає, що «термін «нечленовані речення» більшою мірою відображає їхню синтаксичну природу, оскільки вони можуть складатися й зі сполучень слів, а двоскладні й односкладні речення нерідко реалізуються одним словом» [183, с. 138-139]. Дослідник визначає периферійний характер слів-речень, які «перебувають поза межами двоскладних й односкладних» [183, с. 138]. На думку К. Шульжука, визначальним для кваліфікування окремих синтаксичних структур як «еквівалентів речення» є відсутність повнозначних компонентів, що «вказують

на двоскладність чи односкладність конструкцій, які можна вважати реченнями» [183, с. 146].

А. Загнітко нечленовані конструкції теж схильний визначати як одну з підгруп «еквівалентів речення», а саме як «власне-еквіваленти», які виражені частками, модальними словами й почасти вигуками) [66, с. 80, 82-84] та «квазі-речення», до яких відносить вокативні (*Хлопче!*), вигуківі (*Ой!*) й мета комунікативні (*На добраніч!*) [70, с. 108].

На думку І. Вихованця, вони виступають у полярні відношення з двоскладними, відзначаючи «мінімальну кількість структурних схем нечленованих речень, максимальне обмеження, орієнтування на певні групи слів» [24, с. 69]. Нечленовані конструкції учений відносить до периферійної зони простого речення. Дослідник звертає увагу на те, що нечленовані конструкції мають дещо контекстуальний характер, який супроводжується лаконічністю та підвищеною експресією вираження та набуттям комунікативного сенсу, натомість їхній зміст можна передати і членованими реченнями, що уможливорює здатність нечленованих речень корелювати зі звичайними [24, с. 100].

Натрапляємо на міркування Н. Гуйванюк, яка теж вважає неправильним позиціонування таких структур на одному рівні із двоскладними та односкладними, оскільки за граматичним, семантичним та комунікативним критеріями вони відрізняються від попередніх і проявляють контекстуальну зумовленість, тобто «тісніше пов'язані з текстом і, як правило, не побудовані за чітко визначеними граматичними зразками» [46, с. 47].

М. Каранська зазначає, що нечленованим простим реченням є «слово або стале словосполучення, котрому властива предикативна категорія модальності, що надає йому комунікативної функції речення». Дослідниця зауважує, що це слово або стале словосполучення можуть бути структурними елементами речення, модальними частками, вказуючи на модальні характеристики речення, а в НР набувають самостійності, будучи модальними показниками окремої думки [79, с. 139].

Автори «Проблемних питань», беручи до уваги швидше функційний критерій, вважають за доцільне кваліфікувати такі синтаксичні структури висловлюваннями чи комунікатами [141, с. 293]. Дослідники, описуючи комунікати за значенням, визначають їх як логіко-модальні комунікати, за виражальними засобами – неповнозначними комунікатами.

На думку О. Шатілової, НР є своєрідно співвідносними з простими реченнями, попри це їх варто кваліфікувати як «особливі комунікативні конструкції, однак не реченнєві [176, с. 83].

На наш погляд, не досить коректно й точно термін «слова-речення» демонструє специфіку синтаксичних конструкцій такого типу, оскільки таке термінування фіксує лише формально-виражений структурний показник. Проте НР за своєю сутністю є набагато складнішими в плані тлумачення будовами, адже вони виступають конденсаторами як інформаційно-комунікативних смислів, так і відзначаються імпліцитністю лексико-граматичного вияву. Влучною з цього приводу є наукова позиція М. Вінтоніва, який зазначає, що термін «слова-речення» є не дуже вдалим, оскільки цей критерій має суто кількісний показник, що нівелює провідні ознаки таких речень [29, с. 156-157]. Схожу позицію займає А. Загнітко: «Надання пріоритетності їм [нечленованим структурам – К. А.] як словам-реченням не може бути викінчено мотивованим у силу того, що й ціла низка номінативних односкладних речень здебільшого виражені одним словом, де останнє дорівнює реченню» [66, с. 81]. П. Дудик теж вважає, що термін «слово-речення» не зовсім точний і однозначний, бо словом-реченням іноді називається однослівне речення, наприклад односкладне» [156, с. 315-316], а отже, використання поняття «слово-речення» на позначення лише нечленованих утворень є не доцільним».

Вважаємо за доречне паралельне кваліфікування їх як «нечленованих речень» та «еквівалентів речень», але з розрізненням умов, за яких надаємо ці дефініції. Термін «нечленовані речення» сприймаємо в площині виражальних засобів та граматичного виміру думки, що відображає лексичну нечленованість елементів та граматичну цілісність структури, яка в синтаксичній організації

реалізована недиференційними членами. Термін «еквіваленти речення» позиціонує структури нерозчленованого типу в комунікативно-прагматичному аспекті, що вказує на їхню здатність бути виразниками тих самих комунікативних значень, що й у простому реченні, хоч і у вигляді обмежених, деформованих структурних схем та зміни інтонаційного наповнення. На підтвердження нашої позиції наводимо міркування І. Вихованця про те, що НР є компресованим варіантом традиційного речення й залежним від контекстуальних позицій. Схожість проявляється певною мірою й у семантичному плані, хоча в еквівалентів речень семантичне поле ослаблене, нечітко виражене. Ця особливість є закономірною, враховуючи їхню контекстуальну зумовленість, але за певних потреб можна відтворити повноцінне смислове навантаження, опираючися на синтаксичні та змістові взаємозв'язки зі сусідніми реченнями.

Досить дискусійним питанням залишається впорядкування структурно-семантичних різновидів НР. Класифікаційні схеми різняться своїм наповненням, що можна пояснити відмінністю в потрактуванні семантико-синтаксичних, формально-синтаксичних аспектів. Проте традиційно вчені беруть до уваги їхню функційність, інформаційну наповненість, здатність НР бути носіями комунікативних значень та акцентують на потенційності виражати думки-репліки в мовленнєвому контексті.

Є низка класифікацій, кожна з яких демонструє різноманітні наукові підходи до їх укладання. Корелюють між собою створені за семантико-комунікативними ознаками класифікації К. Шульжука та П. Дудика. Класифікація К. Шульжука містить такі груп слів-речень [183, с. 138-144]: стверджувальні, заперечні, питальні, спонукальні, емоційно-оцінні та слова-речення у функції структур мовного етикету. П. Дудик виокремлює такі типи НР [156, с. 291-303]: стверджувальні; заперечні; питальні; емоційно-оцінні (вигуківі, іменникові); слова-речення мовного етикету. Класифікація за М. Каранською дублює вище згадану, але дослідниця ще додає спонукальні та бажальні НР [79, с. 139].

Морфологічне маркування НР типово реалізовується за допомогою часток, модальних слів та вигуків або їх поєднання та рідше й повнозначними частинами мови.

У класифікації І. Вихованця натрапляємо на НР, виражені частками, нечленовані модальні речення та нечленовані вигуківі речення (Вихованець І. Р. Граматика, 102). Доповнює експлікування НР звуконаслідувальними словами К. Городенська, тим самим розширює лексико-граматичне вираження НР і виокремлює вигуки-речення, частки-речення, модальні слова-речення та звуконаслідувальні слова-речення [26, с. 374-390].

М. Каранська наголошує на коректності розрізнення нечленованих конструкцій від вигуківих, які описують почуття або звуконаслідування і не є виразниками певних думок [79, с. 141]. Л. Мацько теж зауважує відсутність емоційно-почуттєвого забарвлення у звуконаслідувальних словах, які, на думку дослідниці, лише «служать для звукообразного відтворення вияву реальних звуків і шумів дійсності шляхом специфічного поєднання та інтонування звуків мови [110, с. 55]. На наш погляд, звуконаслідування однозначно не можна сприймати як традиційне речення, однак все ж таки варто розглядати в контексті НР, що представляють собою структурно-модифікаційну реченнєву модель, чим і демонструють інформаційну імпліцитність.

Немає однастайності в наукових колах і щодо приналежності мовних етикетних формул до НР. Автори «Проблемних питань» схильні відмежовувати етикетні формули від інших комунікатів, визначаючи їх як «комунікати мовного етикету» [141, с. 294]. Вибірково етикетні формули описує М. Каранська, яка до групи емоційно-оцінних слів-речень відносить лише форми привітання та прощання, допускаючи в їхній структурі використання вставних слів та звертань [79, с. 140].

П. Дудик та К. Шульжук [183, с. 144] етикетні слова зараховують до НР, але таке зарахування є умовним, оскільки вони не мають ні стверджувального, ні заперечного значень, їхня експресивно-модальна оцінка є обмеженою. П. Дудик постулює: «Підставою для зарахування таких утворень до слів-речень служить,

з одного боку, здатність їх виражати ставлення до особи й з іншого – нерозкладність синтаксичної будови, відсутність у ній членів речення» [156, с. 302]. Дослідник допускає їхню можливість сполучатися зі звертаннями. На думку Ю. Шевельова, традиційні мовні формули етикету «повторюються механічно як замкнені в собі цілості», які «із більшими підставами можна прилучити до еквівалентів речень» [180, с. 97]. За міркуваннями Л. Мацько, етикетні формули постають як особлива складова інтер'єктивних речень, і «формують етичні межі спілкування, вони постійні в типових ситуаціях, лаконічні за формою і стандартні за вживанням, указують на соціальний контекст і роль у ньому мовця, завжди зумовлені розподілом ролей між мовцем і слухачем-адресатом мовлення в комунікативних ситуаціях» [155, с. 429]. У питанні зарахування етикетним мовленнєвих форм долучаємося до міркувань П. Дудика та Л. Мацько щодо правомірності їх зарахування до складу НР.

Традиційно у мовознавстві до засобів експлікації НР відносять вигуки, інтер'єктивовані частини мови, модальні слова, частки та партикульовані частини мови. Саме таке лексико-граматичне вираження НР взято за основу в нашому дослідженні. Проте завдяки транспонованим мовним елементам з інших частин мови НР набувають комунікативно-прагматичної варіативності з додатковими значеннєвими відтінками. У дослідженні з метою аналізу НР беремо за основу класифікацію семантичних типів вигуків НР, автором якої є Л. Мацько. Дослідниця поділяє вигуки на такі три розряди: 1. *Емоційні вигуки* – одиниці, що виражають емоційне ставлення мовців до певних об'єктів чи явищ, переживання, в яких відображається стійке й узагальнене ставлення до об'єктів і явищ (почуття), із-поміж яких вирізняє дві групи за обсягом і рухливістю семантики на: однозначні (*пхе! пхи! тьху! фу та ін.*) та багатозначні (*ой! ах! о! а! ай! та ін.*). 2. *Імперативні* – вигуки, що виражають волевиявлення мовця, які за ступенем інтенсивності вияву імперативної ознаки формують три групи: а) оклики на зразок *ау! агов! алло! гей! гов! ей! та ін.* (зміст яких полягає в зверненні уваги співрозмовника або бажаного співучасника, або виконавця); б) вигуки *ану! анумо! ну! нум! Нумо! та ін.* (змістом є спонукання до здійснення

дії); в) *баста! годі! шабаш! біс! цур! нек! цить! та ін.* (виражають категоричне спонукання до виконання, повторення чи припинення дії). Першу групу імперативних кваліфікуватимемо як апелятивні. 3. *Етикетні вигуки* – одиниці, що виражають такі узвичаєні складові частини спілкування як вибачення, вітання, прощання, запрошення тощо (*спасибі, даруйте, добраніч, прошу, будь ласка та ін.*). 4. *Вокативні* інтер'єктиви або слова прикликання тварин і птахів, орієнтовані на встановлення певного контакту між мовцем і твариною (*гиля! киць! агуш! та ін.*). Okремою групою дослідниця позначає звуконаслідувальні слова [155, с. 428-430].

Особливе бачення природи часток зводиться до трактування особливого їхнього граматичного призначення, яке певною мірою може проявитися й на реченнєвому рівні загалом. Йдеться швидше не про формальні показники часток, а про їхні функційні параметри, які здатні демонструвати значно ширший діапазон їхніх граматичних можливостей. Із такої позиції частки можна розглядати як морфологічно нечленовані одиниці, які, інтегруючи на синтаксичний рівень мовної системи, стають виразниками «загальних логіко-сміслових, емоційних і модально-вольових відтінків окремого слова, словосполучення або речення в цілому» [62, с. 407]. Саме міжрівневий характер часток уможливорює їхнє позиціонування як маркувальних елементів НР. Основою класифікування семантичних типів НР, формальними репрезентантами яких є частки або партикульовані частини мови є класифікації П. Кулика. Дослідник виокремлює такі типи часток як маркерів НР: а) стверджувальні НР: 1) власне стверджувальні, які безпосередньо є засобом моделювання позитивної відповіді на запитання, поставлене співбесідником; 2) НР, у яких закладено модальне значення згоди з чим-небудь, функційною особливістю яких є не вираження конкретної позитивної відповіді на запитання, а експлікація позитивної реакції на емоційно-стверджувальні, питальні або заперечні репліки співрозмовника; 3) НР, у яких, окрім ствердження чи згоди, виражено підсумок почутого, побаченого і ставлення мовця до нього [97, с. 319]; б) заперечні: 1) власне заперечні, що виступають у функції заперечної репліки-відповіді на

конкретно поставлене запитання співрозмовником; 2) заперечні НР, що виражають незгоду з пропозицією, міркуваннями чи діями співрозмовника; 3) заперечні НР, якими мовець заперечує самому собі [97, с. 321]; в) питальні: 1) адресовані співрозмовнику з метою отримати відповідь на конкретно сформульоване питання або запитання з приводу якоїсь події чи явища; 2) питальні НР, які мають характер перепитування, коли сам мовець прагне дізнатися відповідь на те, що його цікавить, у чому він прагне розібратися; 3) НР, які втілюють непряме запитання з відтінком емоції: здивування, вагання, обурення тощо [97, с. 323].

В особливий тип П. Дудик виокремлює неповні речення-відповіді, що є виразниками заперечення або ствердження, на які накладається додатковий модально-змістовий відтінок (реакції мовця). Структурним ядром таких речень є займенник або займенниковий прислівник [156, с. 270]. Із певною мірою сумніву схожі речення (деякі з речень-відповідей) дослідник відносить до стверджувальних НР із центровими елементами: *Нічого, Та нічого, Не без того*. [156, с. 274, 295].

Модальні слова, що морфологічно оформлюють НР, визначено як «лексико-граматичний клас незмінних слів, що виражають ставлення мовця до висловленої думки», первинною функцією яких є роль вставних слів із модальним значенням, а вторинною – синтаксична функція слова-речення [160, с. 367].

Л. Коломієць, А. Майборода теж розглядають модальні слова в межах прислівників, кваліфікуючи їх модальними прислівниками, провідною особливістю яких є те, «що вони не пов'язуються граматично й семантично з якимось із членів речення, а служать для виявлення ставлення мовця до змісту всього речення» [154, с. 443]. Модальні прислівники, що є виразниками синтаксичної категорії модальності, мовознавці поділяють на три групи: власне модальні (*по-перше, по-друге*), предикатно-модальні (*відомо, можливо*) і атрибутивно-модальні (*безумовно, безперечно, вірно, правильно, природно та ін.*)

[154, с. 443]. Варто зазначити, що саме дві останні групи модальних прислівників є потенційними формальними репрезентантами НР.

Здійснений аналіз НР продемонстрував багатоаспектність їх вивчення, водночас неусталеність дослідницьких концепцій, які ґрунтуються на доборі різних мовознавчих підходів. Зауважуємо, опрацювавши низку мовознавчих праць, що найбільш влучними термінами на позначення синтаксичних конструкцій нечленованого типу є «нечленоване речення» або «еквівалент речення».

Нечленованість регламентована системою специфічних формально-синтаксичних компонентів і постає як цілісність лексико-граматичних категорій із урахуванням модальних значень. Складники НР у зв'язку з синтаксичною недиференційністю не мітять суб'єктних та предикатних позицій, тому не співвідносяться ні з жодною традиційною моделлю речень і не мають усталених граматичних схем відтворення (відсутність головних та другорядних членів). У комунікативному плані еквіваленти речення демонструють імліцитність вираження змістів, що нестандартно проявляється в семантичній площині. Інтонаційне оформлення виступає ідентифікатором завершеності певної думки. Специфічність конструктивних та інтонаційно-синтаксичних способів вираження предикативності у НК надає підвищеної емоційності в контекстуальних позиціях та суб'єктивного спрямування. У зв'язку з цим НР стають засобом оригінального осмислення дійсності.

1.5.5. Теоретико-методологічні основи дослідження синтаксичного повтору

Із-поміж синтаксичних засобів, що виражають індивідуально-авторські інтенції та визначають ідейну спрямованість твору, є повтор, який є оригінальним стилістичним прийомом у структурно-семантичному та змістовому планах.

Вивчення повтору як засобу когезії має давню традицію. На початках позиціоновано як одиницю стилістики, що сприяє актуалізації комунікативних

актів. Згодом, приблизно зі середини ХХ ст., зацікавлення вчених повтором поживається з лінгвістичної позиції. Учені виявляють не тільки стилістичні функції повтору, а й наділяють його стилетворчими, структурно-організаційними, прагматичними та граматичними характеристиками. Із огляду на це постає ряд питань у дослідженні повтору, що потребують подальшого вирішення.

Результатом наукових пошуків у виробленні теоретичних засад дослідження явища повтору є створення ряду наукових праць, авторами яких є низка українських та зарубіжних мовознавців: І. Білодід, Л. Булаховський, Х. Касарес, А. Коваль, Л. Мацько, О. Пономарів, О. Потебня, Н. Раєвська, О. Селіванова, М. Сінкевич та ін.

Повтор неодноразово був предметом аналізу й у вузькоспеціалізованих наукових працях, присвячених розгляду окремих аспектів функціонування повтору. Учені описують стилістичні та комунікативно-прагматичні функції в текстах різних функціональних стилів та на матеріалах різних мов (Г. Козловська, І. Ковальчук, Л. Пришляк та ін.), розглядають проблеми типізації повторів за різними показниками та досліджують повтор як структурно-семантичну текстову домінанту й одиницю смислової єдності висловлення (О. Бекетова, М. Кабиш, С. Лазаренко, І. Синиця та ін.).

До сьогодні немає уніфікованої класифікації у вивченні та практичному опрацюванні повторів. Залежно від добору критеріїв повтори традиційно групують: за приналежністю повторюваних одиниць до певного мовного рівня; за місцем розташування в структурній організації висловлення; за лексико-семантичним вираженням; за морфологічними показниками; за синтаксичним виявом; за стилістичним наповненням; за кількістю повторюваних компонентів тощо. Проте вичерпності та фіксованості критеріїв немає, оскільки немає обмеженості та точності міркувань в окресленні основних ознак різних типів, передумов формування комплексів повторюваних одиниць, їх кратності в тексті та дистанційних особливостей розташування в синтаксичних конструкціях. Це пов'язано з багатогранною природою повторів, що й ускладнює укладання його

типологічних груп. Дослідникам поки не вдалося й дібрати загальноприйнятої назви такого мовного явища, різняться також і наукові формулювання в описі повтору. Здебільшого повтор розглядають як стилістичну фігуру [132, с. 235; 81, с. 301; 15, с. 359], стилістичний прийом [111, с. 385; 70, с. 530]. Є низка дефініцій повтору, проте в основу розуміння повтору вкладаємо визначення О. Тараненка: повтор – фігура мови, що полягає у дво-або кількарразовому використанні в межах контексту в певній послідовності тотожних чи подібних (як у формальному, так і в семантичних аспектах) звуків, слів або їх частин, синтаксичних конструкцій, ужитих компактно або дистанційно, для досягнення відповідного виражального чи виражально-зображального ефекту [160, с. 496].

У процесі ретельного аналізу повторів та опрацюванні теоретичної бази нашою виходимо на думку відомого риторика часів Античності Квінтиліана про широке функціонування на той час стилістичних фігур, із-поміж яких виокремлює фігури мовлення. Учений кваліфікує явище повтору, як процес повторення чи удвоєння, що надає емоційного підсилення думки [209]. Водночас оратор опрацьовує теорію «відхилення» від норми та теорію «мовної надлишковості». Теоретик називав фігури «аристократичними формами мовного виразу» й окреслював їх як «передбачений цілеспрямований відступ від звичайного вишколу» [111, с. 327].

Цікавою є думка, висловлена В. Мацюк, що в міфологічний період під час виконання певних ритуально-магічних дій, серед яких є замовляння, люди використовували повтори з метою замилювання вищих сил для допомоги [109, с. 264]. В українській лінгвостилістиці О. Потебня, досліджуючи староруські тексти, одним із перших опрацьовував явище тотожності слів та поєднанням синонімів.

Про потенційність повторів виражати в художньому тексті об'єктивність чи суб'єктивність думки у своєму дослідженні згадує А. Коваль, яка зауважує не лише його стилістичні властивості увиразнення, а й вказує на його логіко-видільну та архітектонічну функції побудови композиційних структур.

Дослідниця вважає, що повтор у смисловому плані не є якимось механічним процесом, а важливим елементом в організації тексту [81, с. 305].

Детально опрацьовує явище повтору Л. Мацько. Дослідниця оперує двома термінами «повтор» і «повторення», проте вкладає в них однаковий зміст [111, с. 404]. Із метою з'ясування передумов виникнення повтору, конкретизації його сутності та особливостей його функціонування, Л. Мацько намагається систематизувати такі три поняття, як: норма, відхилення та надлишковість. Проте вважає, що така позиція є упередженою й поверховою: «відхилення від норми, що спрямоване на пошук нетривіальних шляхів, способів і прийомів мововираження, може сприйматися через свою незвичайність спочатку як порушення норми, але, якщо воно має художньо-естетичну чи логічну мотивацію, то перспектива стати новою стилістичною нормою для нього є цілком реально» [111, с. 322-323].

Про здатність повтору трансформувати первинний смисл висловлення та змінити архітекtonіку тексту зауважує А. Загнітко: «Повтор словоформи, словосполучення або речення являє собою порушення синтагматичного ланцюжка і вже цією своєю структурною особливістю спрямований на перетворення в експресивний прийом синтаксису» [70, с. 530].

Дослідження функційності повтору є актуальним у більшості наукових праць. Науковці вирізняють ряд функцій, якими наділені повтори: функція текстотворення, функція когезії, прагматична функція, низка стилістичних функцій: функція емоційної інтенсифікації, функція увиразнення, уповільнення, пришвидшення, ритмізації мовлення тощо.

Важливим для дослідження також є питання класифікації повторюваних одиниць. Здебільшого в усіх класифікаціях дослідники беруть до уваги стилістичну функцію повторів, рідше орієнтуються на мовні рівні, структурні особливості тощо.

Заслуговує на увагу класифікація А. Загнітка за приналежністю повторів до певного мовного рівня [68, с. 203-206]:

- 1) на звуковому рівні організації вірша, що увиразнює ліричну емоцію;

2) на лексичному рівні, на рівні автосемантичної та синсемантичної лексики, причому відбувається накладання типології повторів на граматичному рівні (морфологічному, синтаксичному). У межах власне-лексичного рівня повторів перебувають абсолютні повтори, синонімічні, паронімічні, антонімічні та омонімічні повтори.

3) на морфологічному рівні (актуалізується повтор тієї чи іншої граматичної форми слова, повтор твірної основи, коли зміст увиразнюється парадигмою граматичних форм).

4) на синтаксичному рівні (повтор сполучників, синтаксичних структур).

Вирізняється своєю детальністю опрацювання класифікація О. Тараненка, у якій систематизовано повтори за такими критеріями [160, с. 496]: 1) відповідно до мовного рівня: звукові; лексичні (словесні); синтаксичні та ін.; 2) повторення тієї самої або подібних у формально-семантичних відношеннях одиниць: повні й часткові (подвоєння, потроєння і т.д.); 3) залежно від функцій у мові: композиційні – як засіб організації художнього тексту (наприклад, при анафорі, епіфорі, багатосполучниковості, паралелізмі, хіазмі); номінативно-експресивні (переважно подвоєння) – як засіб характеристики позначуваного явища, підсилення та увиразнення висловлюваного почуття тощо; 4) залежно від їхнього конкретного семантичного або семантико-стилістичного призначення: для стилістично-семантичного виділення, підкреслення в тексті певного слова; для передачі сумнівів, вагань мовця, роздумів; для вираження інтенсивності вияву позначуваної ознаки, дії, почуття, великої кількості, великої протяжності в просторі та часі тощо. Окрім цього, повтори можуть бути реалізовані в явищах ампліфікації, плеоназму, тавтології.

Досить обширним інформаційно є опис різновидів повтору А. Коваль. Дослідниця виокремлює *звичайні* повтори та *синонімічні* – це нагнітання в тексті близькозначних слів або висловів як стилістичний прийом. Варто зауважити, що такого типу синонімічні повтори доцільно розглядати конкретніше в контексті явища синонімії, як контекстуальні синонімічні

повтори, оскільки поза текстом ці лексеми є носіями різних семантичних значень та не є виразниками подібних концептуальних значень. Про це наголошує й А. Коваль: «хоча поза контекстом ці слова не синоніми, у контексті вони взаємодоповнюють й увиразнюють одне одного. Синонімічний повтор дозволяє повторювати думку, не повторюючи засобів вираження її, дає можливість змінювати форму висловлення думки» [81, с. 302].

Мовознавець О. Пономарів, розглядаючи повтор у складі стилістичних фігур, ставить його в однакових позиціях з анафорою, епіфорою, анепіфорою, епанафорою, плеоназмом, тавтологією, рефреном, лейтмотивом [132, с. 235]. На наш погляд, це може свідчити про розмежування цих одиниць в плані самостійності їхнього вираження, тобто мовознавець позиціонує їх окремо, а не як різновиди повтору. Повтор, за словами О. Пономарева, – це нагромадження однотипних мовних елементів (звуків, складів, слів, словосполучень) у певній синтаксичній одиниці. Вирізняє також особливий тип повтору – *посилувальний*, що полягає «у повторенні тієї самої лексеми, але в супроводі інших слів, котрі посилюють її виразові якості» [132, с. 235-236].

Натрапляємо на ще одну класифікацію повторів, автором якої є О. Бекетова, яка виявляє фоно-морфологічні, лексико-синтаксичні, текстологічні (фігури когезії та композиційні) [14, с. 32].

У поле зору потрапляють міркування І. Білодіда, який зазначає, що повтор – це стилістична фігура, яка утворюється спеціальним нагромадженням певних мовних елементів у вигляді повторного їх вживання в одному висловленні [15, с. 359]. Дослідник допускає можливість повторень слів і одиниць синтагматичного типу. Виокремлює такі типи повтору: *кільцевий*, *ампліфікаційний* (повторні елементи виступають циклами, як парними, так і складнішими), *полісендитон*, *тавтологія*, *плеоназм* (як складник тавтології) [15, с. 361-363].

Важливим моментом в опрацюванні повтору є розуміння того, до якого все ж таки мовного рівня потрібно віднести повтор та з якого наукового погляду коректніше аналізувати та класифікувати повтори. Із цього приводу доречною є

думка Л. Булаховського, який кваліфікує повторення слова, що повторюється в межах речення, як об'єкт вивчення стилістики, оскільки є носієм емоційно-експресивних значень. Однак вчений наголошує й на тому, що повторення здебільшого виконує й синтаксичну роль, що й робить правильним його розгляду в руслі синтаксичних процесів [20, с. 120-122].

Отже, повтор є явищем поліфункціональним у мовній системі, зокрема виразником граматичних значень, і наділений стилістичними характеристиками. Із огляду на це намагаємося класифікувати його за певними критеріями. Для досягнення поставленої мети беремо до уваги всі вище опрацьовані класифікації та способом комбінування обираємо їхні фрагменти, які, на наш погляд, збігаються з нашими міркуваннями та доречні для аналізу в межах нашого дослідження. Вирізняємо ряд критеріїв, за якими групуватимемо синтаксичні повтори (ДОДАТОК А, Рис. 1, Рис. 2, Рис. 3, Рис. 4).

У результаті спроби комплексного аналізу явища повтору та огляду основних проблем його дослідження, доходимо висновку, що повтор є досить давнім та поліфункціональним явищем. Повтор виступає однією з лінгвостилістичних домінант текстів різних стилів, дієвим засобом внутрішньої організації тексту, сприяє динамізації, ритмічності та виразності образного світу, є своєрідним активізатором емоційності сприйняття та суб'єктивності інтерпретування тексту. Водночас вважаємо за доречне позиціонувати повтор не як певне відхилення від норми, а як комунікативно вмотивований засіб актуалізації змісту, формування експресивності думок, його використання в художніх текстах є доречним із прагматичного погляду, оскільки виступає одним з ідентифікаторів спонтанності, імпульсивності художнього мовлення.

Висновки до розділу 1.

Зародження антропоцентричного бачення мовної системи має досить тривалу історію, починаючи ще з часів Античності. Розроблена ученими прагматична концепція мови виявлювана у взаємодії людини та мови, перебуває в площині контекстуальності та суб'єктивності мовного вираження.

Важливим чинником у розвитку прагматики є досягнення в галузі семіотики. Фундаментальним для становлення лінгвопрагматичних принципів реалізації мови став лінгвістичний поворот у філософії та прагматичний поворот у лінгвістиці, що ознаменували застосування діяльнісного підходу в дослідженні мови та виявлення її динамічності функціонування.

Теоретико-методологічне опрацювання лінгвопрагматики дало можливість з'ясувати, що лінгвістична прагматика є досить молодого наукою, що зумовлює нагальну потребу у формуванні її проблемного поля, окресленні її меж, визначенні її дослідницького складу та у виробленні єдиних принципів їхнього аналізу та кваліфікації. У зв'язку з цим на сучасному етапі розвитку мовознавства не вироблено уніфікованого комплексного підходу в дослідженні лінгвопрагматичних категорій, що призводить до різнопозиційності розуміння терміна «лінгвопрагматика» та «прагматика». Зауважуємо доречність їх розмежування.

Суттєвим в опрацюванні прагматизації мови стає потреба у визначенні кваліфікаційних меж семантичного та прагматичного рівнів, з'ясуванні умов їх втілення з урахуванням функційних коливань, опис їхніх сутнісних ознак як окремих аспектів розгляду семіотики, які створюють різні типи відношень, внутрішньосистемні та інтегровані. Проблему співвідношення семантики та прагматики мовної системи порушено через призму її узуальності та окаяональності, тобто функційності. Головним постає розрізнення внутрішнього (семантичного) значення та зовнішнього (прагматичного) значень.

У дослідженні керуємося комплементарним підходом, що резюмує взаємозумовленість семантичного та прагматичного значень. Тісний зв'язок цих значень зумовлений поетапністю їх реалізації: першочерговим, внутрішньозакладеним у слово є семантичне, що відображає його сутність, але в момент використання мовець закладає в нього прагматичний зміст.

Докорінна переорієнтація в позиціонуванні мови як індивідуалізованого засобу спілкування, зумовила важливість розрізнення мовної й мовленнєвої

одиниці та виявлення комунікативних установок усіх учасників, що лягло в основу розроблення теорії мовленнєвих актів Дж. Сьорля.

Двосторонність передавання інформації в межах комунікативного акту передбачає активність адресанта та адресата, яка в межах художньої комунікації набуває своєї специфіки. У комунікативній діяльності фіксуємо певні регулятивні механізми взаємодії учасників, що зумовлене особливостями її перебігу. У художньому тексті розрізняємо зовнішню (автор/читач) та внутрішню (персонаж/персонаж) комунікації. У внутрішній комунікації спостерігаємо роздвоєність адресанта: персонаж та оповідач.

На відміну від живого спілкування, художній комунікації притаманна відмінність хронотопу автора та читача, часова почерговість формування свого комунікативно-сміслового простору. У художній комунікації роль автора й читача є взаємозумовленими. Роль автора є провідною, проте зорієнтованою на самого читача, на його спроможність адекватного сприйняття та декодування тексту, що також є важливим чинником конструювання художнього дискурсу.

Мовний простір у текстах художніх творів вирізняється своєю різноманітністю, зокрема синтаксичний рівень. Досліджувані синтаксичні конструкції пов'язані зі структурно-синтаксичними та семантико-граматичними модифікаціями синтаксичного рівня художнього мовлення.

Сегментовані конструкції доречно розглядати в контексті опрацювання теорії актуального членування тексту, в основі якої лежить поділ речення на два інтонаційно-змістові відрізки мовлення – тему й рему. З'ясовано, що називний теми фіксує нейтральність тема-рема-тичних засобів вираження, натомість називний уявлення є емоційно насиченим, інтонаційно виразнішим.

Парцельовані і приєднувальні конструкції теж є результатом розчленованості думки, прикладом порушення внутрішньореченневого строю, його меж та цілісності. Парцельованим конструкціям притаманна семантично-граматична спаяність ядра з основною частиною, неможливість самотійно розкрити зміст. Схильні вважати, що у випадку використання автором парцельованих конструкцій спостерігаємо цілеспрямований прийом

розчленування думки з метою актуалізації окремих її частин. У випадках приєднування спостерігаємо семантико-граматичну самостійність базової структури, а приєднувальні частини не є ідейно й змістовно провідними та не є граматично важливими для завершення думки. Вони виступають своєрідними інформаційними доповнювачами, конкретизаторами. Виокремлено ще особливий тип парцеляції, як псевдопарцеляцію.

Використання еліптичних речень (ЕР), які постають синтаксичним засобом компресованості мовного вираження, із комунікативного погляду є виправданим, оскільки економлять час та мовленнєві зусилля мовців. Учені кваліфікують ЕР здебільшого як «перехідний тип» між повними та неповними реченнями, як «особливий тип» неповних та ін. Попри формальну відсутність певних членів речення в їхньому складі, провідною особливістю семантико-граматичної природи еліптичних речень є їхня семантична повнота. Еліпсовані члени речення можна відновити, опираючися на їхню дистрибуцію, сумісність із контекстом, який свідчить про семантичну закладеність цих членів у реченнєвому комплексі.

Повтор є одним зі стилістичних прийомів, що посилює прагматику тексту. Вирізнєння різних типів повтору можливе за багатьма критеріями: за лінеарністю (місцем розташування), за приналежністю до певного рівня мови, за морфологічним маркуванням, за лексико-семантичними показниками, за стилістичним наповненням, за синтаксичною будовою, за кратністю повторюваних елементів, за функційним призначенням та ін. Синтаксичний повтор – це дво- або багаторазове повторення синтаксичних елементів різного рівня (від членів речення до речень, абзаців, фрагментів тексту тощо), які можуть перебувати поруч або дистанційно, повністю дублювати граматичне вираження (повний) або частково різнитися (парадигматичний, неповний) та виявлятися в різних стилістичних фігурах, наприклад: анафора, епіфора тощо. Повтор у художньому мовленні не є елементом надлишковості мовлення, а важливим засобом текстової зв'язності, цілісності та дієвим засобом актуалізації окремих фрагментів повідомлення.

Ще одним зі синтаксичних явищ, що є відмінними від класичних зразків речення, є нечленовані речення (НР). Їх використання демонструє одну з новітніх тенденцій синтаксичного спрощення та інформаційного розвантаження. На нашу думку, найбільш оптимальними термінами, що описують їхню семантико-граматичну та комунікативну природу, є нечленовані речення та еквіваленти речення, застосування яких залежить від контексту аналізу. Традиційними морфологічними засобами вираження НР є: вигуки, частки та модальні слова, також інші частини мови, які зазнали партикуляції або інтер'єктивації. Існує ряд класифікацій нечленованих речень за структурно-семантичними показниками, у яких зазвичай мовознавці вказують такі типи НР: стверджувальні, заперечні, питальні, спонукальні, апелятивні, емоційно-оцінні. Додаємо до цього списку звуконаслідування та етикетні мовленнєві формули, що є виразниками мовленнєвої типовості ситуацій, хоча їхнє зарахування сприймаємо дещо умовним.

Отже, мовна система передбачає комунікативну проєкцію в мовленнєве середовище. У результаті практичного втілення мови вибудовується своєрідна схема взаємодії учасників спілкування – адресанта та адресата. Текст постає як один із можливих результатів цієї інтеракції, лише з дещо стратегічно зміщеними структурними комунікативно-прагматичними характеристиками, оскільки виявляє власні графічні, формально-синтаксичні та функційні параметри. На синтаксичному рівні текст демонструє різноманітні трансформації традиційних реченнєвих моделей. Це зумовлене інноваційними процесами у сфері текстотворення, пов'язане з тенденцією до якнайточнішого відображення природного мовлення в тексті з його синтаксичними особливостями, зокрема художнього, де виявлювана індивідуально-стильова манера письменника з урахуванням певних прагматичних завдань самого твору.

РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЕГМЕНТОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ І. ФРАНКА

Сегментація є одним із найяскравіших прикладів активізації мовленнєвих змін, адаптованих саме в писемному мовленні. Такі процеси зазвичай входять до кола зацікавлення вчених саме в контексті розгляду категорій експресивного синтаксису, до яких належить називний теми, називний уявлення та парцельовані і приєднувальні конструкції. Варто зазначити, що формально-граматична єдність сегментованої конструкції ґрунтується на кореляції сегмента та базової частини (ядра).

Такі синтаксичні структури є результатом синтаксичних трансформацій, що полягають у руйнуванні сталих меж речення і відмові від відтворення його класичних моделей, що призводить до зрушень на композиційному рівні й зміні логіко-граматичного зв'язку й проявляється у невідповідності формально-синтаксичного строю речення та його прагмастилістичного втілення. Проте теоретично нетипова інформаційна порційність мовленнєвого подання може бути цілком замінена традиційним синтаксичним вираженням мовної системи, що і свідчить про потенційне внутрішньотекстове граматичне варіювання синтаксичних структур.

1.1. Структурно-семантичні особливості називного теми і називного уявлення в художніх текстах І. Франка.

Проведений кількісний аналіз НТ і НУ в обраних творах І. Франка свідчить про незначну кількість виявлених випадків їхнього функціонування (57 конструкцій). НТ і НУ мають контекстуальну залежність та зумовлені структурною позиційністю відносно базової частини.

Результати спостереження свідчать про переважну кількість зафіксованих випадків функціонування НТ і НУ в препозиції: *«Пан», – а вони з віку-правіку привикли низько кланятися всякому панові; се одинока «наука», одинока «цивілізація», яку передав їм двір («Перехресні стежки»); – Півтори тисячі*

ринських! – скрикнули в один голос робітники, – Господи милосердний, коли ж ми таку суму зложимо? («Борислав сміється»). У таких випадках НТ і НУ виступають як своєрідний ознайомлюваний елемент цілісного висловлення, який уводить у курс подій, ситуацій, формує уявлення в читача про особу, предмет і є змістовим носієм інформації. Однак зрідка зауважуємо й постпозиційні сегменти: *Липнєве сонце стояло майже над головами і пекло немилосердно, а довкола вулиці були самі мури і стіни, ніде ані садка, ані дерева. Духота.* («Перехресні стежки»); *Адже я розповідав тобі, Регінко, що се мій елев ще з гімназійних часів. О, стара знайомість, стара приязнь...* («Перехресні стежки»). Препозиційні сегменти є своєрідними акумуляторами уваги, активізують почуття, фантазії читача й таким способом посилюють прагматичний ефект сприйнятого тексту, натомість постпозиційні мають дещо інше художнє призначення: виступають як завершальний мовленнєвий фрагмент фрази та ніби замикають композиційно-смісловий ланцюг думок, вражень тощо, тобто мають підсумковий характер вираження. Варто також зазначити, що особливого емоційного забарвлення НТ і НУ набувають завдяки суб'єктивно-модальному значенню сегмента, що виражено окличною інтонацією. Доречності такого інтонаційного оформлення додає ще й контекст висловленого, який, безумовно, є важливим у розкодуванні прагматичності інформації.

Під час аналізу НТ і НУ привертає увагу їхнє лексико-граматичне вираження, оскільки, крім традиційної субстантивованої форми вираження сегмента та його займенникового відповідника, вона дещо видозмінюється й розширює формально-виражальні показники сегмента та головної частини, тим самим формуючи два типи НТ: предметний і словесний [119, с. 43-44]. Метою використання предметного називного із функційного погляду, за визначенням В. Мороз, є звернення уваги безпосередньо до самого поняття чи предмета, натомість функціонування словесного називного зорієнтоване на акцентування слова як такого, що сприймається винятково як структурно-семантична одиниця мови, яка є носієм різних лексичних значень [119, с. 43-44], наприклад: *«Врем'я. 25. Юлій. 1856. Гош. Мон. Бібл. Час. 12. Пвн.» Я вписав тії слова на послідню*

карту свого пам'ятника і пішов («Петрії і Довбушуки» (1 ред.); «Ну, ну! **Наложниця!** Пощо зараз таке погане **слово**? Хіба вона наложниця? Служниця, та й годі. Кому яке діло до того, яку службу сповняє вона?» («Перехресні стежки»). Стає помітним, що в базовій частині «слово» в лінгвістичному розумінні здатне до поєднання із вказівними займенниками **той** або **цей (сеї)**. Однак варто зауважити, що словесний називний визначають не за умов виокремлення слова як головного знакового репрезентанта, а як лише формально вираженого представника предметного значення, тобто «слово», яке, перебуваючи в складі базової частини НТ або НУ, виступає своєрідним «ознаменатором» предметів та понять. Спільним все ж для обох видів є те, що в центрі уваги перебуває саме предмет, явище тощо, які з прагматичного погляду описано різними способами.

Аналіз структурних характеристик НТ і НУ свідчить про їх різні типи лексико-граматичного оформлення: поширені та непоширені. НТ і НУ виражені:

- 1) окремим іменником: – **Військо!** – говорив далі Герман. – Се то само, що й жандарми, тільки що нам на додаток усього прийшлося би кормити його, а пожитку й з нього ніякого («Борислав сміється»);
- 2) нерозкладними субстантивами: – **Грицько Галабурда!** – скрикнув граф. – А що, чи не казав я, що він тут головна особа («Перехресні стежки»);
- 3) поєднанням іменника з числівником: – **Три місяці!** Хто знає, що за три місяці може статися! («Борислав сміється»); – **Дві тисячі!** Ну, хіба се гроші? І з такою нікчемною сумою був би ти мусив дралювати за море на те тільки, щоб за місяць, за два там стати яким-небудь кельнером або пастухом чужого стада («Перехресні стежки»);
- 4) поєднанням іменника з прикметником, займенником у ролі означення: – **Дурна баба!** Гадає, що то до неї відноситься! То, правда, незносно, но таки добре. На дурних світ стоїт, а нам аби гроші! («Петрії і Довбушуки» (1 ред.); «**А мої селяни!** Чи бач, які політики? Дай, мовляв, підчорнимо адуката, оплюємо його і тим купимо собі панську ласку! («Перехресні стежки»);
- 5) заперечного займенника **нічого**: «Стрічаються перехресні стежки на широкому степу та й знов розбігаються! Таке буде й наше. Що вона мені тепер,

*і що я їй? Нічогісінько. Перелетні тіні, що мигнуть понад долиною і не лишать по собі нічого-нічогісінько...» («Перехресні стежки»); 6) особового займенника **Я**: – «...» *О, я знаю, що тебе то мало обходить, що твого сина десь там у воді риби їдять! Тобі що! Але я! Моє серце краєся, моє серце чув, що все пропало, нема мого синочка золотого, нема, нема!..* («Борислав сміється»). Здійснені підрахунки свідчать про кількісну прерогативу функціонування іменників.*

Варто зауважити, що НУ, наділені когнітивною семантикою, у своєму складі має слова емоційно-чуттєвого значення: 1) абстрактні іменники – **А, не диво, не диво!** *Давні часи, як ми бачились* («Перехресні стежки»); – **Фаталізм!** *Судженої конем не об'їдеш.* («Перехресні стежки»); **Але вимір!** *Ні, против такого нелюдського виміру кари я рекурсую, рекурсую і протестую всіми силами душі* («Перехресні стежки»); – *Gott ьber die Welt!* **Отес нещастя!** *Що ту діяти?* («Борислав сміється»); 2) якісні прикметники на позначення внутрішнього світу людини, що проявляється в індивідуальному сприйнятті та оцінці людей, подій, обставин тощо: **Бідний Готліб!** *Він і справді гадав собі, що Герман не знати як мучиться його неприсутністю!* («Борислав сміється»); **Все встає против него, що мало би єму помагати, все гордит ним, що мало би перед ним коритися!** **Нещасний край, нещасний народ!** *І плакали ми не раз, глядячи на него, слухаючи єго бесіди* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)). У тих випадках, де вжито абстрактні іменники з якісними прикметниками, висловлення стає емоційно виразнішим, чим і посилюється ефект сприйняття: – **Дивна річ!** *Мені здаєся, що я доселі не знав вас, – говорив Бляйберг* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); – **Еге-ге, чесне слово!** *Знаємо ми такі чесні слова! Ні, вже чесне слово іншим разом, а тепер зробіть так, як ми жадаємо. Чесне слово хіба в додатку, так буде найліпше* («Борислав сміється»). Однак натрапляємо на поодинокі випадки функціонування НУ, сегментом якого є не абстрактні, а конкретні іменники: *Но тим разом ще угамувався від діла, дав тільки волю словам. – Прокляте, зрадницьке плем'я! Що за ім'я вирекли твої собачі уста?* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)). На нашу думку, це цілком прийнятні варіанти мовленнєвого засвоєння таких іменників у позиції суб'єкта, об'єкта подальших

роздумів, які розгортаються в базовій частині НУ, оскільки важливим тут постає саме експресивна складова висловлення, сутність якої вибудована на психологізмі. Окрім цього, в таких НУ можна чіткіше прослідкувати суб'єктивність висловленого, що проявляється в його негативній чи позитивній оцінці мовцем.

Щодо семантичного вираження НУ, за Ю. Зоріною, можна виокремити такі найуживаніші групи [72, с. 123-125]: 1) найменування осіб (за професією, за ступенем спорідненості, загальна назва особи): *А, меценаси! Моральні люди! Починають оминати безбожника!* («Перехресні стежки»); *«А мої селяни! Чи бач, які політики? Дай, мовляв, підчорнимо адуката, оплюємо його і тим купимо собі панську ласку!* («Перехресні стежки»); 2) іменники непередметного характеру: – *А, не диво, не диво! Давні часи, як ми бачились.* («Перехресні стежки»); 3) власні назви: *Бідний Готліб! Він і справді гадав собі, що Герман не знати як мучиться його неприсутністю!* («Борислав сміється»).

Своєрідним лексичним наповненням вирізняється НТ, для якого найуживанішими, на відміну від НУ, є конкретні іменники: – *Слухаю ваших рад і дивуюся, – зачав він своїм звичайним, різким тоном. – Жандарми! Чи жандарми заставляють робітників лізти до ям?* («Борислав сміється»). Беремо за основу, розроблену Ю. Зоріною, класифікацію НТ за лексико-семантичним вираженням, проте вносимо зміни, оперуючи особливостями функціонування НТ саме в межах досліджуваних творів. Формально виражені НТ такою лексикою [72, с. 126-128]: 1) іменниками на позначення назв осіб: *«Ну, ну! Наложниця! Пощо зараз таке погане слово? Хіба вона наложниця? Служниця, та й годі. Кому яке діло до того, яку службу сповняє вона?»* («Перехресні стежки»); 2) іменниками на позначення власних назв: – *А, пан Вагман! Рідкий гість! Прошу, сідайте!* – мовив бурмістр, приймаючи Вагмана в своїм кабінеті («Перехресні стежки»); – *Бенедьо! Той, що у мене нафтарню мурував? – скрикнув зачудований Леон* («Борислав сміється»); 3) іменники, що позначають різні події, заходи, поняття зі сфери матеріального виробництва, побутової сфери тощо: *Нарада! Нарада! Нарада! Се слово, мов' чари які, прояснювало вив'ялі*

збідовані лиця, кріпило мозолисті руки, напростовувало здавна похилені плечі («Борислав сміється»); 4) абстрактні іменники: – *Ха, ха, ха!* **Вірна увага.** *Ну, та се нам байдуже* («Перехресні стежки»).

У результаті здійсненого аналізу НТ і НУ за кількісними показниками формально виражених сегментів помічаємо поодинокі випадки функціонування або лексичних повторів одного й того ж сегмента, або ж однорідних сегментів, які логічно та граматично пов'язані між собою, наприклад: – *Ну, численне зібрання! Численне зібрання!* – мовив, обертаючись до Євгенія («Перехресні стежки»); – «...». *Ходи сюди! Позволь представити їх тобі. Пан Шнадельський. Пан Шварц. Сердечні хлоп'ята. Готові до всякої услуги, – правда, панове?..* («Перехресні стежки»). Складність у наданні статусу НТ або НУ певним синтаксичним структурам, які є не типовими в системі сегментованих конструкцій, викликає саме пріоритетний дослідницький аспект їхнього розгляду. Це стосується функціонування в ролі НТ або НУ простого двоскладного або складного речення: *«Дивне те людське серце! Найбільше своє щастя, найбільшу розкіш бачить у тім, щоб задати другому болючий удар, зробити його нещасливим, відібрати йому віру в людей і надію на ліпше!* («Перехресні стежки»). На нашу думку, якщо подібні структури аналізувати саме з формально-синтаксичного погляду, то прийнятним є їхнє віднесення до ряду простих двоскладних речень, у яких чітко виражена граматична організація з наявністю предикативних зв'язків. Натомість допускаємо й зовсім протилежне трактування таких структур у комунікативному аспекті, у якому на перший план виходить саме функційність речення, його спрямованість у мовленнєву сферу та відповідно набуття ним контекстно зумовлених параметрів функціонування. Із цього погляду, завданням таких синтаксичних структур є актуалізація самого висловлення, акцентування на конкретних частинах мовленнєвого акту. Такі функційні маркери НТ і НУ виявлювані в тема-рематичному членуванні, що й допускає в позиції теми різноструктурні синтаксичні одиниці, які займатимуть вихідну позицію теми, виступатимуть предметом повідомлення й виконуватимуть прагматичну функцію. Отож, вважаємо можливою бінарність

трактування подібних речень як НТ або НУ, так і в системі простого або складного речення.

В основі нашого дослідження НТ і НУ виступає синтаксичною структурою, яка має тема-рематичну актуалізацію, тобто двочленну синтаксичну будову: сегмент та базову частину, де сегмент може мати підвищену емоційність або нейтральний характер вираження. Питання яскраво виражених суб'єктивно модальних значень, на нашу думку, стосується саме називного уявлення, де можна спостерігати активізацію почуттєво-емоційної сфери, тобто різних проявів внутрішнього світу людини: переживань, радості, фантазій, мрій тощо. Натомість називний теми позиціонуємо як синтаксичну структуру, у якій сегмент має дещо ослаблене експресивне вираження, або й взагалі позбавлене його. У цьому випадку сегмент наділений швидше звичайним інформаційним значенням із паралельним констатуванням фактів, для якого потенційна емоційність є лише додатковою. Результати кількісного аналізу сегментованих конструкцій свідчать про переважне функціонування називного теми (56%), а називного уявлення – 44%. Найбільш частотними є у творі «Перехресні стежки», найменш частотними – у творі «Петрії й Довбушуки» (2 ред.) (ДОДАТОК Б).

Здійснений аналіз НТ і НУ в досліджуваних творах дозволяє позиціонувати їх як контекстно зумовлені синтаксичні структури, що виступають поширеним експресивним засобом вираження думок. Виявлені випадки функціонування НТ і НУ свідчать про те, що кількісно-статистичні показники демонструють переважання їх у «Перехресних стежках», порівняно із творами раннього періоду, однак найменше їх вжито у творі «Петрії й Довбушуки» (2 ред.), що належить до пізньої творчості. Таку особливість можна пояснити тенденціями к. ХІХ – поч. ХХ ст. у сфері текстотворення, зокрема художнього, коли автори прагнули урізноманітнювати мовностилістичні засоби вираження, що й мало свій відбиток на синтаксичній організації тексту. Однак значно відрізняється кількісне наповнення НТ і НУ у творі «Петрії й Довбушуки» (2 ред.), що може бути пов'язаним із пріоритетним бажанням автора все ж удосконалити своє

письмо відповідно до тогочасних мовних норм, однак не порушуючи композиції та основного задуму твору.

Зауважуємо, що в кількісному порівнянні НТ вжито більше, але з незначним переважанням над НУ. Це свідчить про те, що авторське прагнення описати художню реальність проявляється двопланово: предметний світ без зайвих емоцій (переживань, гніву, радості тощо), що знаходить своє відображення в НТ, і світ чуттєвий, емоційний, наповнений експресією, філософією сприйняття навколишнього світу – вживання НУ.

У такій двочленній кореляції зауважуємо рухливість розташування сегмента, який може бути як препозиційним, так і постпозиційним, що з функційно-синтаксичного погляду впливає на інтенсивність виявлення сутнісних особливостей НТ і НУ. Стилїстика таких синтаксичних варіацій відображає специфіку їхнього використання, особливості закладеної прагматичної інформації, адже в препозиції НТ і НУ створює атмосферу емоційної напруженості, підвищеної емоційності. Натомість у випадках, коли сегмент займає постпозицію, він виступає як логічно-сміслове завершення висловлення, проте значно посилює його інтонаційне звучання вкінці. У творах І. Франка фіксуємо більшість випадків препозиційності сегмента, що, на нашу думку, є більш традиційним та умотивованим з огляду на їхнє художнє призначення.

Виявлення морфологічних маркерів, а також структурно-синтаксичних особливостей НТ і НУ вказує на їхню варіативність, що стає тенденційним у сучасному синтаксисі, зокрема художньому. Зафіксовано типові випадки вираження НТ і НУ одиничним іменником, субстантивованим словосполученням, поєднанням іменників з іншими частинами мови в ролі означення. Зафіксовані НТ і НУ, що з граматичного погляду виявляють типізовану реченнєву схему, мають, у нашому розумінні, суперечливий характер, оскільки доцільність їхнього віднесення до числа НТ або НУ залежить від застосованих прийомів аналізу.

Зауважуємо також закономірність функціонування лексико-семантичних груп іменників у позиції НТ і НУ. У НУ з огляду на їхню підвищену експресивну акцентованість, що полягає в описі суб'єктивно чуттєвого сприйняття світу, найбільш вживаними є абстрактні іменники, а в НТ – конкретні. Зафіксовано також використання як іменників на позначення власних назв, так і загальних (із переважанням загальних), неречовинних та збірних іменників.

Отже, НТ і НУ вирізняється розширеним стилістичним використанням, художньою виразністю, структурно-синтаксичною організацією, інтонаційно-смісловим навантаженням, лексико-семантичним вираженням. НТ і НУ виступають адаптованим на письмі своєрідним мовленнєвим усно-розмовним субстратом та набувають внутрішньо контекстної значущості в тексті з огляду на закладену в них прагматичну функцію впливу.

2.2. Прагматичний потенціал парцельованих і приєднувальних конструкцій у творах І. Франка

2.2.1. Систематизація типологічних рис парцельованих і приєднувальних конструкцій

У досліджуваних художніх творах використання парцельованих та приєднувальних конструкцій надає суб'єктивного увиразнення мовленню й у контексті розгляду комунікативно зорієнтованих лінгвістичних прийомів вони набувають досить важливого прагматичного значення, оскільки метою їх використання є експлікування авторських інтенцій, спрямованих на налагодження текстової взаємодії з читачем.

Уживання таких синтаксичних одиниць автором, на наш погляд, є прогнозованим та виправданим, оскільки однією з важливих функцій художнього твору є функція впливу на читача, заохочення його до роздумів, генерування певних ідей, висновків тощо. Водночас конструювання художнього тексту підпорядковано певній естетичній та прагматичній меті, на здійснення якої впливають когнітивно-психологічні, світоглядні, лінгвокультурологічні чинники тощо.

Особливого стилістичного навантаження у творах набувають саме парцельовані конструкції, кількісні показники яких суттєво перевищують показники приєднувальних конструкцій. Функційні та граматичні параметри кожного з цих типів синтаксичних конструкцій мають свої особливості, проте незавжди є можливість однозначно прокоментувати їхню граматичну природу та надати їм відповідного статусу. У зв'язку з цим лінгвісти активно розробляють методологічні механізми аналізу цих синтаксичних елементів.

Важливим для опису й систематизації парцельованих і приєднувальних конструкцій є ієрархічна система рівнів приєднувальних конструкцій, кожен з яких сформований з огляду на формально-граматичні та смислово-інтонаційні засоби вираження [4, с. 25-26]. Вважаємо за доцільне частково її використати в нашому дослідженні, вносячи певні методологічно-теоретичні ремарки. За нашими міркуваннями, доречним буде розроблення ієрархічної схеми рівнів вияву парцеляції, що дублюватиме різнорівневість приєднування **(ДОДАТОК В)**. Отож, за ступенем інтенсивності вираження парцеляції теж вдаємося до її поділу на ядрову та периферійну парцеляцію. Ядровою парцеляцією можна вважати ту, в якій наявні всі потрібні графічні, інтонаційні показники, завдяки яким можна впевнено та однозначно визначити логіко-граматичне відторгнення певного елемента від основної частини, якого потребує ядро з метою змістового завершення думки. До периферії зараховуємо усі парцельовані конструкції, яким притаманний безсполучниковий зв'язок. Окрім цього, до периферії входять випадки парцеляції, для яких властиве «формальне нерозпізнання» або «суміщення, накладання парцеляції і приєднування». У таких випадках варто вдатися до контекстуального аналізу подібних конструкцій, що полягає у виявленні справжніх мотивів та мети їх використання автором: умисного чи неумисного. Таку периферійну зону ми позначаємо як псевдопарцеляцію, тобто ослаблену парцеляцію, наближену до приєднання. Внутрішньореченнєві зв'язки у випадках псевдопарцеляції ослаблені, у логіко-смислового плану базова частина зі сегментом є дещо віддаленими, а в семантико-граматичному – втрачають повну залежність одне від одного, тому

такі конструкції набувають ознак парцеляції і приєднання. У контексті нашого дослідження ми псевдопарцеляцію позиціонуємо як синтаксичну трансформацію, що займає проміжне, межове місце між парцельованими та приєднувальними конструкціями. Такі випадки псевдопарцеляції однозначно не можна назвати вичленовуванням певного фрагмента з метою його смислової актуалізації, але й приєднанням теж неможливо, оскільки його інтонаційній показник є слабо вираженим, і відсутні питомі приєднанню графічні засоби його виявлення.

Суттєво важливим для якомога точнішого класифікування парцеляції та приєднання є розуміння того, що вони є результатом неоднотипних внутрішньореченневих трансформаційних процесів. Насамперед це пов'язано з особливостями сегментування висловлення. Доходимо висновку, що парцельовані конструкції є результатом структурно-семантичного та інтонаційного вичленовування значущих синтаксичних одиниць самого висловлення, що з комунікативного погляду є своєрідним засобом актуалізації певного змістового ядра з дещо зміщеними структурними позиціями, проте в інформаційному плані є релевантним традиційному утворенню. Натомість приєднувальні конструкції в нашій теорії опрацювання постають як синтаксичні конструкції, створення яких не пов'язане зі сегментуванням, тут радше варто говорити про додаткове інформаційне нашарування до основної думки, без якого цілком можливо й обійтися, але з прагматичного погляду воно слугує досить дієвим засобом конкретизації та інтенсифікації висловлення.

2.2.2. Семантико-синтаксичні та прагмастилістичні особливості функціонування парцельованих конструкцій

Явища парцеляції та приєднання зазнають синтаксичні одиниці в системі простого та складного речень, притому засвідчують різний рівень семантико-граматичної залежності та логіко-смислової спаяності основного та залежного елементів. Окрім цього, в результаті спостереження помітно, що до

складу залежного парцельованого компонента можуть входити інші синтаксичні одиниці, цим самим ускладнюючи його синтаксичну будову.

Парцеляція притаманна простому і складному реченням. Зауважуємо можливість різних типів зв'язку у випадках парцеляції. Підрахунки парцельованих конструкцій в системі простого речення продемонстровано у **ДОДАТКУ Г**.

У межах простого речення виявляємо парцелювання однорідних членів речення, особливо – однорідних присудків (ОП). Формально-синтаксичне вираження парцельованих членів простого речення зафіксовано в **ДОДАТКУ Г**.

Найвживанішими парцельованими синтаксичними одиницями є присудки, які зазнають парцеляції самостійно або перебувають у складі речення, здебільшого поєднані сполучниковим зв'язком, зокрема протиставними сполучниками **а, але**: – *Ну, і що ж? І нехай! Я готов! Але не позволю йому таємно вскочити в місто, як вовкові в кошару («Перехресні стежки»); – Ова, не знати чого! Як не відкриють, хто се зробив, то оголосять, що припадком поховвся абощо. А відкриють, ну, то возьмуть чоловіка і запакують, і кого буде злодій боятися? («Борислав сміється»); – Собака, добре стережеться! А тепер хоче ще бути великодушним, аби мене тим більше упокорити! («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.));* кілька випадків поєднання сполучниками **зате**: *А в серці Довбуцука, як видно було по його очах і лицю, йшла страшна боротьба, в нім сильно кипіла кров. Але сей раз іще здержав себе. Зате дав волю словам («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); А в серці Довбуцука, як видно було по його очах і лицю, йшла страшна боротьба, в нім сильно кипіла кров. Але сей раз іще здержав себе. Зате дав волю словам («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)).* Зафіксовано випадки використання в першій редакції твору «Петрії й Довбуцуки» розмовного протиставного сполучника **но**, що засвідчує вплив старослов'янської мови: *«Куда іти?» – міркував Невеличкий. Но сейчас і догадався, що всі товариші мають зібратися на «Глухім острові», і поспішив туди. Но темнота була в лісі так груба, що тільки з трудністю могло око вправного лісового «птаха» удержатися на стежці («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); Запровадивши Олексу в*

полонину, сини його остали майже цілий тиждень з ним, помагаючи дідові Максимові вівці пасти або роблячи що було треба коло колиби. **Но** в неділю рано пішли «на села», як виражався Максим, – мовили йому, що до церкви («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)). Письменник у передмові другої редакції твору зауважив те, що мова першої редакції є маловиробленою, наповненою великою кількістю старослов'янізмів та полонізмів, у зв'язку з чим згодом у другій редакції автор здійснив чимало мовностилістичних виправлень. Це стосується й подальшої заміни сполучника **но** на **але, та (але)**. Зрідка в досліджуваних творах функціонує протиставний сполучник **та** в значенні **але** в ролі сполучного засобу однорідних присудків: *Тож, відіславши Шварца з його послугами до пані маршалкової, якій просив не говорити нічого про сі прикри довгові справи, сам він, ходячи по гарній маршалківській залі в будинку ради повітової, почав міркувати, що йому робити далі. **Та** нараз зупинився, на його лиці з'яснив усміх, і він навіть ударив себе долонею по чолі («Перехресні стежки»)*. Стилiстично продуктивним є функціонування парцельованого присудка, що утворює однорідний ряд із присудком чи присудками в головній частині і поєднується за допомогою єднального сполучника **і**, завдяки чому письменнику вдається затримати увагу читача, додати щось нове в повідомлення, тим самим інформаційно доповнити, уточнити, розлогіше описати явища, дії чи вчинки дійових осіб тощо: – *Борони Боже! По-мойому, жаден жид не може і не повинен бути ані польським, ані руським патріотом. **І** не потребує сього («Перехресні стежки»); – *Е, вже би давно був вирубав, але заказали з намісництва. А інші кажуть, що банк не позволяє рубати. Бо наш пан задовжений у банках, а на той ліс, то взяв більше як десять тисяч. **І** без банку не сміє рушити («Перехресні стежки»); – *Хліба, хліба, хліба! – закричала мара нелюдським охрипим голосом. **І**, не ждучи одвіту, піднесла високо руку з прегрубою ломакою і спустила її наосліп. Удар трафив графиню Кралінську в голову («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)).***

Дуже подібними за функційно-граматичними показниками, проте відмінними у формально-синтаксичних засобах зв'язку є парцельовані

конструкції, в яких один з однорідних присудків поєднаний з основною частиною безсполучниковим зв'язком. У таких конструкціях думка стає змістовно строкатішою, лаконічнішою, набуває іншого інтонаційного забарвлення, автор подає повідомлення своєрідними мовленнєвими інформаційно-смісловими блоками, у результаті чого посилюється комунікативна актуалізація сегментованих одиниць. *Він замовк, хлипаючи, мов мала дитина. По хвилі зачав спокійнішим уже голосом «...» («Борислав сміється»); Оглянувши перезиновий відділ, Ван-Гехт висказав будовничому своє повне вдоволення, а що будовничий, скінчивши своє діло, мав саме вертати до Дрогобича, то Ван Гехт запросив його до повозу, на котрім він сам приїхав. Посідали. Розговорилися по дорозі («Борислав сміється»).*

Особливістю функціонування парцельованих присудків є частий дистантний спосіб їх розташування, що полягає в наявності в головній або парцеляті синтаксичних одиниць, які поширюють або ускладнюють граматичну будову, або частин складного речення, які в семантичному та смислового планах частково стосуються парцельованого предикативного центра й лише розширюють мовностилістичне тло художньої дійсності: *І він рушив знов до Гумниськ і, розвідавши докладно, як велося вступне доходження, описав усе і подав до президії крайового суду у Львові. Переждав кілька тижнів, а не можучи дождатися ніяких наслідків, описав усе в формі кореспонденції і вислав до редакції одної з львівських часописей («Перехресні стежки»); Адже я певний, що вони, вийшовши від мене, просто підуть до свого Шльомка і розповідять йому, що я радив їм купити панські добра. Ще й прибрешуть децю, бо слухали нерадо і відійшли, не вирозумівши добре, чого я хочу» («Перехресні стежки»).*

Інколи автор вдається до використання ланцюгів однорідних парцельованих присудків: *Покинемо сей город, сей край. Світ широкий. Подамося геть, хоч би за море. Я здоров, сильний, повний віри, а при тобі моя сила і віра зросте вдесятеро. Не згинемо. Заробимо собі на життя. Виборемо у нього все можливе. Видремо у нього, що тільки дасться, з того скарбу*

людського щастя, який був призначений для нас («Перехресні стежки»). Окрім цього, зауважуємо можливість парцельованих присудків функціонувати в різних часових, видових дієслівних формах та в різних формах способу дієслів-присудків: *Як рада б вона була тепер бачити свого Готліба, міцно-міцно притиснути його до серця, слідити за кожним його кроком, жити його думками, палати його чуттям. Адже він любить! І з нею першою поділився тайною свого серця! І відколи вона знала те, вона два рази сильніше полюбила Готліба, іменно за те, що він любить («Борислав сміється»); – А проте **тягнете. І скажіть** по правді, чи сама та праця чимдалі не робилась вам дорожчою, не набирала ідеальнішої подоби, не робилася вам метою життя, вищою, святішою, ніж усе те, що ви могли би були знайти зо мною? («Перехресні стежки»).*

Виявлено лише кілька випадків парцелювання самого присудка, якого вичленувано від основного повідомлення: – *А нині рано сам маршалок був. – Що? – Сам маршалок. Чвіркою заїхав. До адвоката ходив нагору («Перехресні стежки»); – Що ти говориш! – скрикнув Готліб. – Моя мати! **І мала би була противна!..** Але ні, – додав він по хвилі, – се може бути, така вже її вдача. Але вона сама мусить направити зло, сама мусить перепросити твого батька ще нині! («Борислав сміється»).*

Яскравішого прагматичного ефекту І. Франко досягає завдяки використанню на початку парцельованих елементів лексичних повторів, що емоційно інтенсифікують думку, підвищують інтонаційний градус вираження й надають більшої значущості присудкам: *Я хотів цілим останком свого життя прилагодитися до неї. **Хотів** по змозі приготувати поле, на котрім мали пізніші покоління збирати добрі плоди із моїх злих справ («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); Тим часом Олекса **сидів**, похнюпивши голову. **Сидів** та роздумував про Довбушеві скарби («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); **Біжу** додому – нема. **Біжу** знов вулицями, забіг по всіх знайомих, по всіх шинках, де ми часом, з роботи йдучи, вступаємо перекусити децю або селедця купити, – нема («Борислав сміється»).*

Парцельованим однорідним присудкам, незважаючи на тип синтаксичного

зв'язку, притаманна різна семантика предикативних значень: зіставлення, протиставлення, одночасності, послідовності тощо. За результатами спостереження можна засвідчити те, що найчастіше автор використовує однорідні парцельовані присудки зі семантикою послідовності: *Він витріщив залякані очі на Кишвотульського, боячися з його боку якогось удару. А потім говорив сквапливо: «...» («Перехресні стежки»); – Ну, то ходім де до іншого шинку. Візьмемо сепаратку. Вип'єш, розігрієшся. Або ляжеш троха («Перехресні стежки»); І Леон собі ж почувся якось не в своїй тарілці, коли побачив Германиху, високу, товсту і грізну, як жива кара божя. Але, криючи своє замішання, він в пересадній чемності підбіг до неї, вклонився, протягнув лице для вираження смутку і вже отворив уста, щоб заговорити, коли Германиха, згідно оглянувши його від стіп до голови, коротко, але голосно*

с

п

и

т

а

л

а

«

...

»

(

«

Б

о

р

и

с

л

У результаті спостережень зовсім не виявлено парцельованих підметів, означень, натрапляємо лише на кілька випадків парцелювання додатків, обставин та головного члена односкладного речення. Їх функціонування вирізняється особливим ритмо-інтонаційним оформленням, що полягає в зміщенні акцентуаційного інтонування фрази та появи так званої паузи крапки, яка відмежовує основну частину від парцельованої. Зазвичай другорядні члени речення парцелюються здебільшого не самотійно, а групами, тим самим поширюючи семантико-граматичний склад основного речення. Окрім цього, їхня позиція відносно головної частини висловлення є рухомою: вони можуть бути препозиційними та постпозиційними, що може свідчити про бажання автора надати їм певного смислово-емоційного навантаження, інформаційної вагомості.

Варто зауважити, що парцельовані обставини мають різне морфологічне вираження. Специфікою парцелювання обставин є різний ступінь їхньої «валентнопрогнозованості», що впливає на рівень граматичної спаяності з головною частиною й відповідно на зближення з приєднувальними конструкціями [76, с. 118], наприклад: – *Ти гніваєшся на мене, Баране? – Я на пана? А за що? – Ну, то добре, що не гніваєшся. А що ваш пан адвокат? – Вийхав сьогодні. До Гумниськ на терміни («Перехресні стежки»); – Що? Вагман? – Повісився? – Так, повісився. В своїм покою. Коло своєї каси, яку лишив отвореною («Перехресні стежки»); – В Бориславі?.. Млин паровий?.. – зачудувався Бенедьо, а далі змовчав, не сміючи вдаватись з таким паном у розмову («Борислав сміється»).*

Парцельовані обставини, перебуваючи у зв'язку з головною структурою, надають їй певного додаткового, уточнювального ефекту, конкретизації змісту тощо: *Рука не підіймається. Слово не вимовляється. Так от я задумав зробити се якось принадніше. Солідніше. Коли будемо самі обоє в хаті, то воно не вийде, – погань вийде, знаю наперед («Перехресні стежки»); Мов громова іскра, так пронеслося на другий день з уст до уст, від ями до ями, від кошари до кошари, від нафтарні до нафтарні не чуване досі слово: – В неділю по хвалі божій! На*

толоку коло Борислава! Нарада! нарада! нарада! («Борислав сміється»); – Сьогодні. Зараз. Усе вже готове. Що треба – накуплено, фіакер чекає на вулиці. Прошу перебратися – і їдемо! («Перехресні стежки»).

Здійснені підрахунки парцельованих додатків свідчать про їхнє поодиноке функціонування – всього кілька випадків, наприклад: – *І роблю так. Ось і з вами. За те, що ви добрий пан і не пожалували для мене – га, га, га – двох порційок, велике вам спасибі! («Перехресні стежки»); – Е, з таким зарібком! І прожити нема за що, не то, щоби яку підмогу для господарства. Буде з нас! Най другі заробляють! («Борисла сміється»); – **Вам? Бог допоможе?** Людоїди якісь, дводушники! – воркотіла Рифка, а далі, немов оснувата, підоймила затиснуті кулаки вгору і кинулась на перепудженого Леона («Борислав сміється»). У реченні – *Остерігаю вас, браття хлопц, не вірте нікому! Не вірте панам, не вірте попам, не вірте урядникам, не вірте адвокатам, не вірте професорам, бо всі брешуть. Усі до одного («Перехресні стежки»)* помічаємо наближеність до приєднувальних конструкцій, оскільки в цьому випадку однорідні парцельовані додатки мають доповнювальний, уточнювальний характер повідомлення.*

Кількісні підрахунки парцельованих конструкцій у системі складного речення свідчать про їхню перевагу, порівняно з простим (ДОДАТОК Д: Рис. 1, Рис. 2, Рис. 3).

Зауважуємо тенденцію до парцеляції складносурядних, складнопідрядних, рідше – безсполучникових складних речень. Парцельовані частини складного речення є свідченням комунікативно умотивованого вичленовування речення, зумовленого цілеспрямованим бажанням автора змістити інтонаційний акцент та важливістю наголошення, смислового виокремлення певної інформації, актуалізації структурних елементів. Парцелювання складного речення дозволяє легше частинами сприйняти текст читачу, звернути увагу на конкретні деталі в описі, характеристиці героїв тощо. Варто наголосити, що, незважаючи на ослаблення внутрішньореченневих зв'язків усередині складного речення, зміни його зовнішнього структурного контура, унаслідок парцелювання логіко-

сміслові та семантичні зв'язки зберігаються. Це насамперед проявляється у збереженні змістового наповнення речення, однак з'являється так звана пауза крапки між структурними частинами складного речення, яка часто підкріплюється відповідними сурядними чи підрядними сполучниками.

За спостереженнями кількісного функціонування парцельованих конструкцій виявляємо найбільш продуктивними парцельовані частини складносурядних речень. Цей факт можна пояснити особливістю складносурядного речення, у якому його частини є рівноправними в змістовому плані, не залежать одна від одної, а тому й легше піддаються розчленуванню. Проте парцельовані ССР здебільшого мають стійке структурне вираження, що полягає в постійності розташування його частин та закритості граматичної системи. Часто парцельовані речення є частиною складного речення з різними типами зв'язку (СБР – складного багатокомпонентного речення), проте зазнають парцеляції саме на межі частин ССР. Найчастотнішим засобом зв'язку в парцельованих складносурядних реченнях є сурядні сполучники *а, але, та (але)* і *но (але)*, які виражають зіставні та протиставні відношення з частим додатковим семантичним нашаруванням: – *Ні, ні... правда, нічого дивного! Але... але я тебе прошу... я тобі розказую: вертай зараз назад!* – кричав Довбушук що раз лютіше, а очі зайшли йому кров'ю від внутрішньої натуги, з якою здержував себе («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); *І вона встала, щоб задзвонити. Але Готліб силоміць затримав її* («Борислав сміється»); *На другий день вона дується, не говорить. А мені байдуже* («Перехресні стежки»); – *Пані!* – скрикнув Євгеній, у котрого серце рвалося при тих словах. *Та* вона рухом руки заставила його мовчати і говорила далі «...» («Перехресні стежки»); *Він числив, що лагідністю, уступчивістю позискає їх, він хотів їх щадити, а однако ж назад відзискати свою страту. Но* таке поступування, як і він сам бачив, не могло завести його до цілі («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).

Фіксуємо поодинокі випадки вживання автором у протиставному значенні таких сполучників: *однак (однако, одначе)*: *На другий день рано по сніданні, не сказавши навіть матері о своїм наміренні, вибрався Андрій з новими надіями в*

дорогу до Довбушуків. **Однако** ж серце його мимовільно стискалось як би якимсь зловіщим предчутством («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); Два помічники наливали пиво, другі два розносили різники хліба та сушену рибу. **Однако** робітники були якось дуже мовчазливі («Борислав сміється»); **зате (зато)**: Коли надійшла осінь і зігнала його злюбимих полонин, він марнів, сох видимо аж до відживляючої весни. **Зато** в полонині вертала його сила, він навіть любив поговорити з чоловіком, если який заблукався в його колибу («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); Дитина була хоровита, раз на раз кричала та плакала, а слуги в кухні пошіптували собі, що се якесь «відмінча». Але Готліб не вмер, хоть і не стававсь здоровішим. **Зато** матері його хоть на якийсь час світ роз'яснився («Борислав сміється»); частки **аж** у функції сполучника, що є синтаксичним еквівалентом **а, а тим часом**: Я вчора рано вигнав худобу в ліс і пасу. **Аж** приходять до мене Сенько і Ленько, Довбушукові сини, і кажуть: «Іванку, ходи з нами!» («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); обмежувально-протиставні **тільки (тільки)** і **лише (лиш)**, перший з яких еквівалентний сполучникам **а, але, проте, однак**, другий – сполучникам **тільки, тільки самий, самий тільки**: Старець замкнув перед бурею свої вікна і засунув їх віконницями так, як замкнув уже давно своє серце перед бурями пристрастей, як відрікся світу і всіх його почувань, його радощів і бід. **Лиш** релігійне почуття лишилося в душі і світило ясно в його серці, як та масляна лампа в його тісній келії («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); Цілий плац на розі улиць Панської і Зеленої заповнений був людьми, деревом, камінням, цеглою, гонтям, купами глини і подобав на велику руїну. **Тільки** одна дощана буда, трохи понижче в невирубанім саду, мала вид живий і принадний («Борислав сміється»).

Менш продуктивними в досліджуваних творах є єднальні парцельовані ССР, сполучним засобом яких виступає сурядний сполучник **і**: При сих словах вона вдивилася своїми великими ясними очима в його лице. **І** він осмілився піднести очі на неї («Переехресні стежки»); Нуда пропала. **І** рівнобіжне з тим своїм виздоровленням вона тим сильніше полюбила свого сина, чим той був слабший і докучливіший («Борислав сміється»). Часто парцельовані залежні частини ССР утворюють ланцюги однорідних єднальних парцельованих частин

ССР, наприклад: *«Так і є! Се несамовитий чоловік! Недаром мене при нім так щось за серце стискає. І запах якийсь від него йде – зовсім як сірка. І очі у него... Треба пильнувати його! Баране, не дайся!»* («Перехресні стежки»). У таких синтаксичних конструкціях помітний ефект інформаційного нанизування, що потребує утримання уваги читача від початку до кінця. Саме така функційна специфіка єднального сполучника *і* дозволяє засвідчити його неоднорідні синтаксичні можливості, оскільки парцельовані частини ССР можуть бути кількісно не обмеженими. Зі стилістичного погляду така змістова єдність набуває яскравішої художньої образності висловлення. У творах виявлено лиш одиничний випадок вживання синтаксичної конструкції *крім того* в нетиповій ролі приєднувального сполучника зі значенням *«також, до того ж»*: *Не сталося то відразу, характер Петрія не дався так скоро зламати, однако ж повільна гризота, повільне вляніє Андрія dokonувало тої переміни. Крім того, і здоров'я Кирила значительно утерпіло, а його нарушений організм не міг уже без вреда прийти до себе так, як се сталося з Андрієм* («Петрії і Довбуцуки» (I ред.)). У результаті аналізу фактичного матеріалу зауважуємо тенденцію до парцелювання в більшості випадків простих поширених речень, інколи ускладнених дієприслівниковим або дієприкметниковим зворотами, а також складних речень із різними семантико-синтаксичними відношеннями (СБР). Проте ця складність виникає не на граматичному рівні базової частини й парцелята, а у відношеннях парцелята, до складу якого входять підрядні речення, наприклад: *Значиться, все пропало! І ніхто не скаже, що вони з нею зробили в тій страшній ночі* («Борислав сміється»); *Тільки тепер вона починає прокидатися. І Євгеній починає розуміти, що він отсе сьогодні перебув якийсь важний, рішучий момент, перейшов кризис важкої хвороби, в якій по довгих болях наступив пароксизм, потім глухе знесилення, а потім – не знати, чи піде виздоровлення, чи смерть* («Перехресні стежки»); *Никне, немов чорна хмара, незгода між Петріями й Довбуцуками, а за тим прикладом подають собі руки в згоді й інші роди, що сварилися досі за останки маєтків їх батьків, замість спільною працею збільшувати і вдержувати той маєток. І його душа, полонена*

блиском тих чарівних картин, не могла від них відірватися («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)).

У значно меншій кількості представлені сурядні розділові сполучники в парцельованих ССР. Зафіксовано кілька випадків функціонування сполучника **або**, наприклад: – *Невже нема ради? Неможливо, щоб не було ради! І се ви говорите, чоловік світлий, учений! Ну, я сьому не повірю. **Або** ви не почуваете вже себе жидом, або не пробували ніколи думати про сю справу («Перехресні стежки»); *Е, мара тебе бери, дурню, з твоїми догадами! **Або** ж я хочу, щоби ти ішов собі до чорта? Ні, останьте тут один («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); *Богачі повизичують гроші, користають з них, а бідний тільки складати мусить, а хісна з них ніякого не має. **Або** й ще одно: виберемо касієра, розумівся, також ріпника, як і всі ми, – то хто нам заручить, що він грошики не возьме і не втече? («Борислав сміється»).***

Натрапляємо лише на одне ССР із розділовим сполучником **то**, що зазнало парцеляції. Воно є частиною складного речення з різними типами зв'язку (СБР), а сам парцелят займає позицію другого простого речення, яке входить до складу ССР: – *То би багато говорити. То запутана історія. Так збоку подивитися, то дурниця – тьфу! А придивившись ближче, **то** вона сягає дуже глибоко. **То** мозок чоловікові сохне, коли вдуматися («Перехресні стежки»).*

Стилістичною особливістю вживання сполучників **або**, **то...то** в досліджуваних творах є підкреслення взаємовиключених явищ, предметів тощо або на позначення того, що з ряду перелічувальних предметів, явищ тощо можливий лише один. Це додає художньої строкатості мовленню персонажів, що призводить до своєрідних мовленнєвих обривків, відірваних від основної частини, проте таких, без яких головна частина втрачає свій змістовий сенс і наповненість.

Аналіз досліджуваних творів дав змогу виявити часті випадки парцелювання в межах складнопідрядного речення (СПР). Їх використання відзначається значно меншою активністю, порівно з парцельованими ССР. Парцельовані СПР відіграють чималу роль у побудові художньої естетики та

прагматики творів і є прикладом певного функційно-граматичного зрушення зі збереженням логіко-предикативних зв'язків між головною та підрядною частинами. На відміну від парцельованих ССР, парцельовані СПР вирізняються очевидною сильнішою семантико-граматичною спаяністю ядра та сегмента, які є синтаксично не рівноправними. Ця особливість проявляється передусім у неспроможності головного речення самотійно в семантичному та комунікативному планах оформити думку, воно вимагає підрядної парцельованої частини, яка пояснює, конкретизує зміст висловленого в головній частині СПР і в контексті розгляду теорії актуального членування речення займає позицію реми.

Зв'язок базового речення зі сегментованим підрядним має різноступеневий характер залежності, що полягає у прогнозованій або непрогнозованій наявності другого (підрядного). Відповідно виокремлюють передбачуваний та непередбачуваний синтаксичний зв'язок частин СПР. Вважаємо за доцільне з метою аналізу спроектувати цей поділ і в систему парцельованої частини СПР. За умов виявлення передбачуваного синтаксичного зв'язку між частинами можна говорити про так звані речення нерозчленованої структури, до складу яких входять синтаксичні структури, в яких головне речення вимагає наявності підрядної, натомість непередбачуваний зв'язок свідчить про неможливість точного прогнозування семантико-лексичного складу підрядного (261-265 Дудик Синтаксис). У цьому випадку варто говорити про речення розчленованої структури. Здійснені кількісні підрахунки свідчать про перевагу у функційному навантаженні саме парцеляції в СПР із прогнозованим зв'язком. Із-поміж таких структур, до яких належать складнопідрядні означальні, з'ясувальні, міри і ступеня та способу дії, у досліджуваних творах зафіксовано лише кілька парцельованих з'ясувальних, зв'язок між частинами яких виражений сполучниками **як, щоб (щоби), аби:** – *Ваша згуба найдена, – властиво, люди, о котрих ви говорили, зловлені і сидят в М. Як я вам казав. Ще вчора вечером ми відтелеграфували мої знакомії. Їх зловлено в лісі на границі, і якась стара жінка навела стражників на їх криївку («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); – Ах, як горячо*

я віддавна ждав такого дня, як нинішній! Як я бажав, щоб від нього починалася нова, спокійна, щаслива доба мого життя! **Щоб** в нім на всі боки понав'язувались для мене щасливі вузли! («Борислав сміється»); – Що ж я вам буду радити? – мовив Євгеній, у якого в серці бралася розпука при тім оповіданні. – Знаєте, господарю. **Аби** я вам і найліпше порадив, то знаю наперед, що мене не послухаєте і зробите так, як вам скаже той пройдисвіт. А в такому разі шкода моїх слів («Перехресні стежки»). Помічаємо в таких парцельованих СПР потребу головної частини в синтаксичному доповненні, уточненні, поясненні. На нашу думку, їх вживання є доречним, хоч і не частим, оскільки такі парцельовані речення стають засобом витлумачення якоїсь інформації, з'ясування певних обставин, дій, вчинків тощо художніх героїв.

Прийом парцелювання автор застосовує з метою вичленовування залежної частини СПР, поєднаної детермінантним зв'язком із головною. До складу таких речень традиційно відносять СПР із підрядними часу, мети, умови, місця, причини, допусту, наслідку, супровідними, порівняльними [52, с. 265]. У творах фіксуємо не всі типи підрядних речень розчленованої структури. Найбільш вживаними є парцельовані СПР причинові, предикативні частини якого поєднуються за допомогою сполучників **бо, адже** (у значенні **тому що, бо**): *Мов ревуца хвиля о скалу, так розбилися його завзяття і дикість о непорушний спокій і сталеві груди противника. **Бо** Петрій був увесь час спокійний і з тихим, зневажливим усміхом дивився на свого противника («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); – Ну, пане Стальський, то я скажу вам одверто, що ви найлютіший звір із усіх, яких знає зоологія. **Бо** ніякий звір не потрафить так довго і так завзято мучити свою жертву («Перехресні стежки»); – Ну, кілька би там тих складок треба, щоби поратувати всіх бідуючих! **Адже** й так кождий там бідує («Борислав сміється»); – А до обрахунку також недалеко. **Адже** мусить дубець підрости аж до хмари, щоби в него грім ударив. Чекайте ще троха... («Борислав сміється»)).* Вирізняються функційною спорадичністю всі інші типи парцельованих частин СПР розчленованої структури, зокрема виявлено лише такі їхні структурно-семантичними різновиди, як: мети, умови, часу, наслідку,

ступеня та способу дії. Синтаксично поєднані підрядними сполучниками **щоб** (**щоби**), **як**, **аби**, **якби**, **коли**, **чим...**, **тим** та частки **аж** у функції сполучника: «Дай, – думаю, – справлю перепросини, як Бог приказав. Запрошу чужого чоловіка, любого мені, перед яким не маю секрету і не потребую ні з чим ховатися», – вас. **Щоб** ви, так сказати, були за свідка («Перехресні стежки»); **Роботи! Роботи! Якої-небудь роботи! Хоть би й найтяжчої! Хоть би й найдешевшої! Щоб** тільки з голоду не згинуті! («Борислав сміється»); – **Таже** чуєш, що приймаю, – сказав старий. – Тільки, розумієся, як будеш добрий. **Як** будеш злий, то таки завтра вижену («Борислав сміється»); – **Життя** бере своє. Чоловік втягнеться в ту роботу, а потреба, мов погонич з батогом, підгонює. **Се так. Але ж се невольницьке, під'яремне життя! Се не людське життя! Чи** таке-то було б наше життя, якби ми були разом! **Якби** кожда трудність подвоювала наші сили, кожда супротивна хвиля зближувала нас, якби мені під час праці не капала кров із серця! («Перехресні стежки»); – **Не бійтеся! За се я** вам ручу. **Аби** тільки ви сказали свою промову добре і цікаво («Перехресні стежки»); **А ось побачите від завтра. Коли** моя Зося верне! («Перехресні стежки»); «...» скоїлася тота важна переміна серед бориславських робітників несподівано швидко. **Аж** самі наші знакомі побратими, котрі дали перший товчок до тої переміни, аж самі вони здивувалися, видячи, яким голосним відголосом лунають по Бориславу їх слова («Борислав сміється»); Лучі сонця поволі, немов боязливо, продирали густу темноту, царствующу від давніх времен в тій печері. **Аж** по добрій хвилі міг Невеличкий розличити деякі предмети, іменно – деякі більші щербі скал у внутрі печери, но, крім того, годі було що іншого добачити («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).

Найменш вживаними парцельованими конструкціями в системі складного речення є парцельовані безсполучникові складні речення (БСР), тобто елементи яких поєднані у змістово-синтаксичне ціле без сполучників та сполучних слів. Саме така особливість зумовлює більшу значеннєву вагомість інтонаційних показників у побудові таких речень. На відміну від парцельованих частин ССР і СПР, частини безсполучникових складних речень у результаті свого

парцелювання набувають значно сильнішого стилістичного маркування, у них інформацію подано компактніше з розрахунком на додаткові немовленнєві маніпуляції, які допомагають розгорнути повноцінно непроговорене мовлення (жести, міміка) або ж на своєрідні «особисті внутрішні проговорювання автора або персонажів». За смисловими відношеннями розрізняють БСР із однотипними й різнотипними його частинами [52, с. 298]. Частини СБР із однорідним смисловим зв'язком є подібними в семантичному плані зі ССР, вони виражають перелічувальні або зіставно-протиставні відношення, однак наші спостереження свідчать про їх відсутність у досліджуваних творах. Це може бути пов'язане з тим, зокрема це стосується БСР із перелічувальними відношеннями, що досить складно визначити межу між парцелюванням частин БСР, тому що відсутність сполучників і «підкріплювальних доказових маркерів», які могли б свідчити про безсполучниковість речення, можна позиціонувати як функціонування звичайних двоскладних речень, які в семантико-граматичному плані є синсемантичними одне одному. У таких випадках важко здійснити граматичне кваліфікування таких структур, а то й взагалі неможливо, оскільки неможливо розсекретити авторський задум у їх використанні: чи це розірване висловлення, чи абсолютно незалежні висловлення. Окрім цього, будучи співвідносними зі складносурядними реченнями, однофункціональні БСР є синтаксично рівноправними, а складносурядні речення здебільшого у своєму складі мають незалежні частини, які можуть функціонувати самостійно. Ця обставина теж породжує суперечність у потенційному розломі БСР, призведеного парцелюванням, чи все-таки природного одиничного функціонування простих речень, які теоретично можна було б об'єднати в безсполучникове.

Фіксуємо поодинокі випадки парцелювання частин СБР із різнофункціональними предикативними частинами. Особливістю синтаксичної організації СБР є закритість його будови, наявність тісних змістових зв'язків. На відміну від структурних складових однотипних СБР, є взаємозалежними, семантично не рівноправними і співвідносними з СПР, що може проявлятися не лише у відповідному інтонаційному оформленні, а й в інших засобах зв'язку його

компонентів (однакові часово-видові форми дієслів-присудків, контактні слова, що створюють підрядні відношення між частинами, анафоричні елементи, які виступають своєрідними інформативними скріплювачами частин БСР, завдяки яким у логіко-смысловому плані ці частини співвідносяться, тощо. Виявлені СБР, що зазнали парцеляції, виражають такі семантико-синтаксичні відношення: пояснювальні, наслідкові, з'ясувальні, причинові, умовні. Залежно від типів цих відношень зазнає змін інтонаційне оформлення предикативних частин, яке увиразнює зміст висловленого. Зауважуємо можливість функціонування парцелята у статусі частини СБР або складного речення з однотипними або різнотипними зв'язками.

У результаті підрахунку зауважуємо, що кількісно переважають парцельовані СБР із пояснювальними відношеннями між компонентами, в основі виявлення яких закладено логічну тривалість, послідовність висловленого, конкретизацію та пояснення тощо, наприклад: *Може, трафиться зробити децо такого, що би було придале для добра всіх бориславських робітників, – а на то треба би більше грошей, більшої каси. То я гадаю зробити ось як. В кожній такій частковій касі, що би була при одній або кількох сусідніх кошарах, усі гроші, які будуть впливати, поділити на три часті* («Борислав сміється»); – *Річ ось яка. Я уже більше як рік жию з вами, ви мали час досить пізнати мене, не правда?* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); – *Слухайте, Баране, – мовив Вагман, ще раз силкуючись звернути Баранову думку на інший шлях, – я би мав до вас маленьку просьбу. Не могли б ви занести мені отсей лист на пошту?* («Перехресні стежки»). Поодинокі натрапляємо на парцельовані БСР зі з'ясувальним значенням: – *Т-та, робіть, що знаєте, але ми одно знаємо. Йому за се нічого не буде. А втім, хоч би його й повісили, то наших діточок се не оживить* («Перехресні стежки»); *Рифка тепер для нього стала п'ятим колесом у возі; він рідко бував дома, а як коли й завернув, то уникав її чим далі, то більше. І недаремно. Рифка змінилась за ті літа дуже, і змінилась не на користь собі, хоть, певно, без своєї вини* («Борислав сміється»); значенням наслідку: – *Мені й так голова крутиться. Світ мені обрид. Не хочу на нього*

дивитися! («Петрії й Довбущуки» (2 ред.)); *Адіть, отсе вже від самісінького рана блуджу в тім лісі. Десь нам ялівчина втекла в ліс ще вчора, то шукали хлопці цілу ніч, а я вийшов рано та й заблудив у поганій час. А то такий проклятий хащ, що ні стежки, ні прикмети жадної. Ходжу й ходжу, всюди однаково, а кінця нема* («Перехресні стежки»); значенням причини: – *Що ж його робити? Хіба йти на передмістя і замовити яку стодолу у передміщанина? – Трудно буде. Ще стодоли повні соломи, не пообмолочували* («Перехресні стежки»); – *Признаюсь панові президентові, я заявив йому виразно, що не вірю, не маю права вірити. Остатні його твердження нічим не доказані. Де поділася Стальська? Куди ділося те, що було в саквояжку – ось питання, яких роз'яснення могло б вияснити справу вбійства. А на сі питання він не знаходить ніякої відповіді* («Перехресні стежки»); значенням умови: – *Мої умовія такі. Ви заприсяжете свято, що будете жити в щирості і братній єдності з нами, а по певнім часі, коли ми о тім переконаємся, розпочнем разом ділати з Довбушевими скарбами для добра народу* («Петрії і Добущуки» (1 ред.)).

2.2.3. Нетипові вияви парцеляції в системі складного речення

У результаті спостереження фіксуємо псевдопарцеляцію та антипарцеляцію в системі складного речення (ДОДАТОК Е).

Найбільше випадків псевдопарцеляції виявлено в складних реченнях із різними типами зв'язку (СБР) на межі єднальних відношень між частинами речення, представлених сурядним єднальним сполучником **і**: *Рівновага, не апатична, але зовсім свідомо рівновага духа значила кожний крок його життя. І справді треба було цілої такої непереможної рівноваги духа, щоб не зачудуватися, або й не перелякатися на вид чоловіка, що при тих словах станув перед Петрієм* («Петрії й Довбущуки» (2 ред.)); *Зрештою, тепер обідня пора близька; поприходять із церкви або з проходу та й за стіл – не пора на відвідини. І він завернув до свого покою, замкнув двері і пробував зайнятися чим, щоб розігнати неприємне чуття. Але нерви його були розстросні* («Перехресні стежки»); – *Ну, також добра рада! До суду! І хоть би їх там і позасуджували,*

то що? («Борислав сміється»); – Невже нема ради? Неможливо, щоб не було ради! І се ви говорите, чоловік світлий, учений! Ну, я сьому не повірю. Або ви не почуваете вже себе жидом, або не пробували ніколи думати про сю справу («Перехресні стежки»).

Рідше – протиставним сполучником **а** в приєднувальному значенні, який виконує такі функційно-стилістичні завдання:

- 1) приєднує речення в поетапному, послідовному викладі думок, описові певних подій, предметів, дій тощо: *Не такий вони народ, щоби можна з ними вдати подобру! І то велике діло, що ми такого доказали, як отес перед кількома днями! А се вони би чи тепер, чи в четвер таки зробили* («Борислав сміється»);
- 2) приєднує наступне речення, яке розвиває або доповнює висловлену думку: – *Доведуть хлопа до божевілля, от що! І так доводять баби до істерії, до галюцинацій, до того, що їдять землю та моряться голодом. А сьому бідоласі небагато треба, щоб зовсім збити його з пантелику* («Перехресні стежки»);
- 3) приєднує речення мети, часу, причини, умови, надаючи їм більшої виразності, посилюючи їх значення: *А потім були Різдвяні свята, які Євгеній провів над книжками. А потім був бал академіків, на котрім був Євгеній, але не було Регіни. А потім він зробив докторський екзамен *somma cum laude* і того самого дня тремтячою зі зворушення рукою написав на своїм візитовім білеті в кількох словах завідомлення про сей факт і, заклеївши білет у маленьку коверту, вислав його експресом Регіні на вказану адресу* («Перехресні стежки»); *Бенедьо, правду кажучи, і рад був потроху, що позбувся гордого будовничого. А тут ще й несподівана добродушність Гаммеришляга, котрий дозволив йому і без кавції вести будову, і надія на ще вищу плату – все те немов роз'яснювало перед ним світ, будило багато нових думок* («Борислав сміється»); *Якби не він, можна б було спокійно тепер зробити перерву хоч на півгодини; а так Страхоцький уперся конче перевести ще сю розправу і позбутися Євгенія і аж тоді зробити перерву. А тоді для нього бігання додому може бути зовсім безпредметове* («Перехресні стежки»); *лежить прикований до ліжка, з величезним каменем на груді, не може ані рушитись, ані крикнути, ані навіть подумати свобідно. А коли серед такого сну, в найбільшій тривозі, весь тремтячий і гарячим потом*

облитутий, він пробудився, то й наяві йому морочилось у голові, всяка погань лізла на думку, і він ніяк не міг позбутися своїх власних привидів («Борислав сміється»); 4) вживання на початку речень для вираження несподіваного переходу до іншої думки або теми розмови: *Щастя його, що той жид, вугляр, з котрим він приїхав зо Львова і у котрого мешкає, що він зараз, скоро я приїхав, розповів мені все дочиста. А тепер слухай! Я до нього не буду втикатися, ловити його не піду, бо він, впрочім, в моїх руках.* («Борислав сміється»), інколи у сполученні з підсилювальною часткою в значенні **бо, в протилежному разі, бо інакше**: *Адіть, отсе вже від самісінького рана блуджу в тім лісі. Десь нам ялівчина втекла в ліс ще вчора, то шукали хлопці цілу ніч, а я вийшов рано та й заблудив у поганий час. А то такий проклятий хац, що ні стежки, ні прикмети жадної. Ходжу й ходжу, всюди однаково, а кінця нема* («Перехресні стежки»). Це можна пояснити тим, на нашу думку, що саме за умов його функціонування сполучника **а** речення набувають синтаксичної незалежності, рівноправності. Проте, на відміну від парцельованих ССР, псевдопарцеляцію можна відрізнити ослабленістю сурядних відношень, у логіко-змістовому плані синтаксичні складники є дещо віддаленими один від одного.

Псевдопарцеляція створює ефект інформаційного підхоплення, розвитку думки, висловленої в попередньому реченні, завдяки чому підвищується комунікативний динамізм розповіді, опису тощо. Здебільшого в таких структурах дієслова-присудки функціонують у різних часових, а то й видових формах.

Проведений аналіз художніх творів І. Франка дає змогу зафіксувати явище антипарцеляції, що полягає в граматичному об'єднанні простих або складних речень за допомогою синтаксичного знака крапки з комою. Антипарцеляція є оберненим, протилежним трансформаційним процесом, порівняно з парцеляцією. Виявлення таких конструкцій є ускладненим тим, що неможливо впевнено стверджувати про саме об'єднання речень, тому що допускаємо ймовірність використання автором крапки з комою в загальноприйнятих моделях СБР. Із огляду на це виникає питання послідовності виокремлення

антипарцеляції, бо по суті – це ті самі СБР. Проте, якщо розглядати антипарцеляцію як процес об'єднання речень, а парцеляцію – як процес вичленування, то цілком допустимим є використання терміна «антипарцеляція», але з деякими обмеженнями. На нашу думку, кваліфікування речень, об'єднаних крапкою з комою, як антипарцеляцію є можливим суто в контексті аналізу комунікативно-функційної організації речення як стилістичного прийому. У досліджуваних творах автор досить часто застосовує прийом антипарцеляції, наприклад: *Коли ввійшов у сіни, в сінях не було нікого; вибіг на вулицю – на вулиці не було видно жадної панночки з нотами («Перехресні стежки»); Рифка тепер для нього стала п'ятим колесом у возі; він рідко бував дома, а як коли й завернув, то уникав її чим далі, то більше («Борислав сміється»); Послідня надія, здавалось, загасла, як послідня зірка серед хмарного неба, – Невеличкий довго сидів на камені, обцепившись його руками, мов мертвий; йому жаль стало труда і часу, довгих п'яти літ, страчених надармо («Пертії і Довбушуки» (1 ред.)); Але той, як здавалося, легкий гумор, та пустота й веселість покривали глибоке, ніжне почування; вони були передовсім впливом буйної, веселої фантазії («Пертії й Довбушуки» (2 ред.)).*

2.2.4. Функційні можливості приєднувальних конструкцій

У виявлених приєднувальних конструкціях відрізняється семантико-синтаксична організація їхніх складників, характер граматичних відношень між ними та інтонаційно-акцентуаційне навантаження, порівняно з парцельованими. У випадках приєднування перша частина не потребує змістового доповнення, проте в смисловому та структурному планах визначає спосіб та форму вираження другої частини, зумовлює її. На відміну від парцельованих конструкцій, приєднувальні залежать не від структурних реченневих характеристик, а від контексту мовлення, його функційних можливостей. У парцельованих конструкціях розчленування думки шляхом розриву всередині речення здійснено з метою концентрації уваги читача на кожній із частин, їх логічного підкреслення, а в приєднувальних – стилістичного увиразнення

висловлення шляхом спонтанного, непередбачуваного синтаксичного доповнення, продиктованого бажанням автора наблизити мовлення дійових осіб до природного. За обсягом наповнення приєднувальні конструкції є завжди сталими, закритими з одnobічною залежністю, тобто без відновлення граматичних зв'язків із головною частиною приєднувальна взагалі втрачає будь-який сенс, також мають фіксоване постпозиційне розташування стосовно головної частини з логіко-інтонаційним акцентуванням.

Проаналізований матеріал показав, що приєднувальні конструкції є менш продуктивними, аніж парцельовані, проте їм притаманне чимале значеннєве навантаженням (ДОДАТОК Є).

Натрапляємо на них переважно в складі прямої мови персонажів, що додає їхньому мовленню експресивної насиченості, додаткової комунікативної конкретизації та значущості окремих фрагментів мовлення. За допомогою приєднувальних конструкцій автору вдається відтворити особливості процесу мислення, міркувань художніх героїв, зупинитися на певних деталях, описати ситуацію, надати додаткові коментарі, які з прагматичного погляду є важливими. Приєднувальні конструкції представлені синтаксичними структурами різного рівня та граматичного статусу: окремим членами речення; дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами; частинами простих речень; простими реченнями, об'єднаними за допомогою як сполучних, так і безсполучних засобів, зважаючи на семантичне наповнення кожного; зрідка складними реченнями.

Спостерігаємо використання автором різноманітних сполучників у ролі граматичних скріплювачів ядра та приєднувальної частини, зокрема це: 1) сполучник сурядності *і*, який, окрім єднальної функції, вносить відтінок уточнення, конкретизації, ствердження: *Особливо одна, знатна на позір пані, графиня Кралінська, вдова по посліднім з славного роду Кралінських, дуже надскакувала коло Андрія. І не без причини!* («Пертії і Довбушуки» (1 ред.)); *Ах так! Стальський був поганим інструктором. Рафалович, малий, слабовитий хлопчина, дуже боявся його, вусатого і зовсім дорослого парубка. І мав причину боятися* («Перехресні стежки»); – *Але ж у вас і бороди нема! – А бачите. А*

проте гроші дістав. **І** без ніяких формальностей («Перехресні стежки»); – Ви знали? А то відки? О, пан практикант у нас добрий панич. **І** недорогий. Тут давніше пан ад'юнкт був, о, то до того з чим-будь не можна було показатися!.. («Перехресні стежки»); 2) єднальний сполучник **ні (ані)**, що підсилює заперечення певної інформації: *Що, – сказав неприязно Сень, почувши се, – я мав би бути вашим касієром? Ніколи! Я віднині й зовсім не хочу належати до вас! Ані я, ані мій брат* («Борислав сміється»); 3) порівняльний підрядний сполучник **мов (немов)**: – *Я вже знайшов. Гарне помешкання, поверховий дім, фронт на вулицю, довкола сад, а затильні вікна виходять на міський парк. Чудесне положення при головній вулиці, недалеко ринку і недалеко руської церкви. Немов сотворене на канцелярію для популярного адвоката* («Перехресні стежки»); – *І ночі їм нема. Чи завтра весілля, чи Страшний суд, вони байдуже собі. П'ють, регочуться, співають. У канцеляріях сидять, судяться, гроші зичать, балі справляють. Мов і ніде нічого. Мов і не догадуються, що кінець надходить, що за день, за два всьо переміниться* («Перехресні стежки»); 4) підрядний діалектний сполучник **коби** у значенні **якби**: – *Що ж, ваша рада не зла! Нам тепер о одно ходить: зламати наразі їх упір, а се певно, що їх троха охолодить. Коби тільки удалося* («Борислав сміється»).

Виокремлюємо групу сполучних засобів, утворених від повнозначних слів, часток або модальних слів, для яких єднальна функція є вторинною (**навіть, особливо, а між тим, от так, тим часом, щонайбільше**), і які наповнені додатковими семантичними відтінками приєднувальних значень: підсилення єднального зв'язку ефектом несподіваності: *Мені байдуже було до того. Навіть навпаки. Велика любов – то так, як високе шляхетство: noblesse oblige!* А я все волів бути свобідний від усяких зобов'язань («Перехресні стежки»); семантичне значення пояснення: *З'їздила, правда, комісія, позабирали були кількох до арешту. От так наздогад, та й повипускали швидко на волю* («Борислав сміється»); нанизування важливої інформації з розділовим відтінком: *Не сталося то відразу, характер Петрія не дався так скоро зламати, однако ж повільна гризота, повільне вляніє Андрія dokonувало тої переміни. Крім того,*

і здоров'я Кирила значительно утерпіло, а його нарушений організм не міг уже без вреда прийти до себе так, як се сталося з Андрієм («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); підсилення вагомості якості, ознак, процесів: – О, знаю, знаю! Я докладно слідив за кожним кроком пана меценаса на публічній, так сказати, арені. **Особливо** відколи ви стали оборонцем у карних справах («Перехресні стежки»); доповнення, вираження одночасності дій, вчинків, явищ тощо: Правда, швидко нові і далеко важніші події зайняли увагу робітників, але все-таки і з цього посіву якесь зерно упало і мусило з часом дозріти. **А між тим** приготування до робітницької війни швидко кінчилися («Борислав сміється»); Школьник, урадуваний, став знов на своє місце коло рабина і сейчас же почав перешіптуватися з другим школьником, котрий, очевидно, питав його, кілька дав Леон. **А тим часом** пан будовничий прийнявся вже до свого діла і почав комендерувати робітниками («Борислав сміється»); Думає, що Бога за ноги зловив. **А тим часом** жіночка – то собі, знаєте, міське зіллячко, але то найгіршого гатунку. 20 (перехресні); уточнення: – О, я не міг би посвятити так багато часу. **Щонайбільше** годину денно («Перехресні стежки»).

Фіксуємо сполучник **та й**, який походить від службових слів, для яких функція приєднування, додавання є первинною: Я надбіг, став, – тільки глухо задудніло, як вона всередині, розбиваючись о цямриння, вкінці бовтнула в воду. **Та й** по всьому. Що вже зо мнов далі діялось, не тямлю («Борислав сміється»). Натрапляємо на випадки лише акцентуаційно-інтонаційного скріплювання приєднувальних елементів без наявності формальних сполучних засобів: – Так-то так, але я ще раз собі те вимовляю. **Собі і кождому**. – Добре («Борислав сміється»); За хвилю надбігли люди на того місце і підняли із дна розпадини кровавого, бездушного трупа. – А того хтось поцілів! **У саме серце!** Ані пікнув, неборачисько! («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)). У таких приєднувальних конструкціях, на нашу думку, приєднувальний зв'язок дещо нейтралізується, втрачаючи додаткові смислові навантаження.

2.2.5. Периферійна зона парцельованих і приєднувальних конструкцій: абзацна парцеляція та абзацне приєднання

У художніх творах І. Франка натрапляємо на абзацну парцеляцію (АП). Схиляємося до того, щоб визначати її як периферійну зону парцеляції, оскільки її компоненти перебувають уже не в межах одного речення, що розпалося, а на текстовому рівні у складі різних текстових композиційних частин. Через таке розміщення, на нашу думку, втрачається смислова та структурна взаємодія частин, ослаблюється змістовий зв'язок між ними. У таких випадках помічаємо наближення АП до сфери приєднання. Особливості функціонування АП продиктовані прагненням автора посилити значущість певних фрагментів повідомлення такою мірою, що здійснює парцелювання на композиційному рівні тексту. За таких умов відбувається вихід тема-рематичних відношень на текстовий рівень, що значно зміщує розподіл структурно-семантичних елементів у контексті теорії актуального членування речення, у зв'язку з чим розширюється комунікативна парадигма текстових категорій. Водночас можна помітити, що завдяки АП автору вдається посилити прагмастилістичий ефект висловленого, тим самим пом'якшити композиційне та інтонаційне розчленування зі зміною акцентів повідомлення. АП свідчить про трансформацію логічної структури абзаца, що порушує її внутрішньоабзацні змістові та смислові зв'язки, які наявні в межах кожного абзаца окремо. Тобто в межах абзаца частково автором порушено монотематичний принцип подавання інформації з накладанням певних додаткових змістових елементів, притаманних наступному. Таким способом АП є своєрідним стилістичним прийомом плавного міжабзацного переходу, що помітно стирає загальноприйняті логічні та змістові рамки абзаца.

У проаналізованих художніх творах АП є досить продуктивною, вирізняється сполучними засобами зв'язку лише сурядного типу в межах складного, рідше – простого речення, що робить АП полегшеного або ускладненого типу (**ДОДАТОК Ж, Рис. 1**).

АП складного речення притаманна, на нашу думку, парцеляція полегшеного типу, оскільки граматичні компоненти мають дещо слабший семантико-граматичний зв'язок, а для простого – ускладненого типу, бо парцелят вивляє сильніші зв'язки з базовою частиною. Фіксуємо АП між частинами простого чи складного речення з однотипним або різнотипними зв'язками в межах двох абзаців за допомогою сполучників *і, а, але, но (але), та (але), зате (зато), однак (однако)*: *І він відвернувся. ¶ Та в тій хвилі почув, як його серце стислося, заболіло страшенно, неначе рвалося в його груді («Перехресні стежки»); Власне в тій хвилі утих був на часину вітер, і одчайний голос жида грімко роздався по лісах і горах. ¶ Но в тій же хвилі опришки знов зав'язали єму рот, – нещасний мусив німо поглядати, як тії нелюди забиралися холоднокровно і жартуючи мучити ужасно єго любезную напівмертвую жону, а серце його стискалося в груді на вид, що він так близько неї, що бачит і тяжкі страданя, єї повільне конаня, а не може єї помочи («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); Незгода моїх внуків із внуками Петрія спиняє розпочати справу, але незабаром, думаю, прийде час,... бо ... смерть моя близька! ¶ І ще одна надія кріпить мене перед сконом. У віщих снах, котрі я бачив... я бачив виразно, що мій рід числитиме сім членів, як я умру! («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); А далі поза вербами нічого не видно. Поле пусте, далекі ліси щезли. Думка не хоче летіти в далечінь і вертається, наче втомлена пташка до гнізда. ¶ А в тім гнізді пусто, холодно! Вилетіла з нього золота пташка, вилетіла і не верне ніколи («Перехресні стежки»); Люди по кусневі розірвали стіни, – зруб і повала грохнули на жидів, порохи вкрили все те страшне позорище... ¶ Але в мене за той час що іншого було на гадці («Борислав сміється»); Одним словом, Готліб, не будиши ще в школі, мав до неї вже таку відразу, немов се якесь пекло, винайдене злими людьми навмисне на то, щоб мучити таких, як він, «золотих синочків». ¶ Зато Герман ударився в другий бік («Борислав сміється»); Хотів їх щадити, але й відзискати свою страту. Та бачив сам, що така поведінка не доведе ні до чого. Тому волів відректися грошей, ніж явно викрити імена злодіїв. ¶ Однак ж припадок допоміг йому відзискати страту і дав йому навіть нагоду показати*

своїм ворогам доброти свого серця, хоч се добре серце не довело до згоди з Довбущуками («перрії й Довбущуки» (2 ред.)). Натрапляємо на поодинокі випадки вживання абзацного приєднування (ДОДАТОК Ж, Рис. 2). У приєднувальних конструкціях відчленована частина сполучається з ядром за допомогою сполучних слів **тим часом** і представлена простим поширеним, часто простим ускладненим реченням або складним реченням із однотипними або різнотипними зв'язками: – *Спустимо безпечно! – повторив ще раз, і то з такою певністю, немов переконався, що його сили вистачить на таке діло. Однак майстер-недовірок похитав головою, але не сказав нічого. ¶ Тим часом і прочі обивателі, що досі громадками проходжувалися по плантах довкола костела, на голос «дерев'яної суки» почали звільна стягатися «...» («Борислав сміється»); Він почував, що його зваблено в лапку і що йому, мабуть, не втекти з неї. ¶ Тим часом розмова при столі йшла оживлена, розуміється, зовсім не політична, про пси, коні і мисливські пригоди («Перехресні стежки»).*

Здійснений комплексний аналіз парцеляції дозволяє зробити висновок, що зафіксовано як контактну парцеляцію, так і дистантну. Контактна – випадки суміжного розміщення основного речення та парцелята, які розділені лише графічно знаком пунктуації та інтонаційно – паузою крапки, наприклад: *Він і говорити з вами не хоче. Але я вам дам його векслі і тратки, ви собі зробіть маленький витяг із його табулі і притисніть його до стіни: або пана зараз зліцитуємо, або згодіться продати нам увесь маєток («Перехресні стежки»); – То вже побачиш пізніше. А тепер розберися та сідай на своє місце. А фукатися не треба, небоже («Борислав сміється»).* Натомість особливістю дистантної парцеляції є наявність інших членів речення, а то й і речень, які створюють логіко-граматичні перешкоди між елементами парцеляції, внаслідок чого трішки ослаблюється зв'язок між ядром та вичленуваним компонентом. Варто зауважити, що до аналізу залучено й ті випадки парцеляції, коли парцельоване речення прямої мови персонажа розірване словами автора чи навпаки або коли ядро є частиною складного речення, наприклад: *На однім її кінці, досить широкім, лежав мохом порослий камінь, котрий рушити, здавалося, треба було*

надлюдських сил. **Та** Петрій скорим кроком приступив до нього і вхопив його з одного боку обома руками («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); – З котрими вами? – спитав гризько Сень, – **Бо** ту ми тепер, як бачиш, двоякі. Чи з ними-от, чи зо мною і братом? («Борислав сміється»); Пан маршалок аж підскочив у фотелі. Нема причини! – скрикнув. – **Але** ж се бунт, се початок розрухів! Але ж після того ми не можемо бути певні життя ані майна («Перехресні стежки»); – Держи ж його добре і не дай кричати! – пропущав Сень до Прийдеволі. – А скоро би що-небудь – задуси! А я тим часом пообзираю его хатину! **Але** Сенева погроза була даремна. Іцик не рушався і, мов безвладний труп, дав Прийдеволі зв'язати собі хусткою руки на плечах («Борислав сміється»).

Ми вважаємо, що є доречним розгляд таких синтаксичних конструкцій у рамках опису парцеляції, оскільки друга частина з граматичного та комунікативного поглядів виступає фрагментом незакінченої думки, є її логічним завершенням. Зазначаємо, що опрацьовано розірвані (дистантні) парцельовані конструкції, які засобом синтаксичного зв'язку мають сурядний або підрядний сполучники, оскільки безсполучникові складні парцельовані структури не виявлено. Контактна парцеляція, за спостереженнями науковців, є функційно прерогативною для поетичних текстів II пол. XX ст. [179, с. 7]. Результати нашого дослідження дозволяють зробити висновок, що в прозових творах зі значною перевагою автор теж використовує контактну парцеляцію, якій притаманна сильніша семантична залежність парцелята.

Аналіз парцельованих та приєднувальних конструкцій в художніх творах І. Франка свідчить про проблемність визначення їхнього синтаксичного статусу з огляду на різноаспектність опису їхніх диференційних ознак. За основу опису взято до уваги поділ приєднувальних конструкцій за рівнем вияву провідних ознак приєднання із врахуванням семантико-граматичних та інтонаційних ознак, однак ми спроектували такий методологічний принцип поділу паралельно й на парцеляцію [4, с. 25-26]. Розмежовано ядрові зони парцеляції і приєднування та периферійні. До ядрових зон парцеляції увійшли синтаксичні структури в системі як простого, так і складного речень сполучникового зв'язку, у межах

яких відбулося розчленування одного речення на інтонаційно-сміслові блоки зі зміщенням інтонаційно-акцентуаційних показників. Для точнішого виявлення таких парцельованих речень ми вдавалися до так званого методу зняття паузи крапки, що дозволило нам відтворити цілісну структуру питомого повноцінного речення зі завершеним інтонаційним оформленням. У тих випадках, коли такий метод не спрацьовував, їх було зараховано до числа приєднувальних. У випадку виявлення парцеляції в безсполучникових реченнях, у яких відсутній провідний маркер створення синтаксичних відношень між його частинами, ми теж застосували метод відновлення або ж синтаксичного трансформування з безсполучникового в сполучникове речення. Лиш тоді, коли вдавалося довести їхню тотожність, ми зараховували такі частини безсполучникових речень до числа парцельованих. Такі речення позиціонуємо як периферію. До периферійної зони парцеляції віднесено також так звану абзацну парцеляцію та псевдопарцеляцію, які зафіксовано в межах складного речення зі сурядними єднальними і протиставними відношеннями. Псевдопарцеляції притаманна ослабленість логіко-граматичних та семантичних зв'язків, що й наближає їх до зони приєднування. У випадках абзацної парцеляції розривання цілісної думки призводить до змістової віддаленості базової частини та парцелята, що зумовлено цілеспрямованим застосуванням стилістичного прийому автором із метою акцентування уваги саме на другій частині повідомлення, у якій наявні важливі з прагматичного погляду деталі опису, міркування тощо.

До ядрової зони приєднувальних конструкцій у дослідженні зараховано ті синтаксичні структури, у яких вичленуваний елемент можна позиціонувати як необов'язковий з погляду формування традиційного речення, тобто з його присутністю речення стає інформативно та синтаксично не ідентичним. До складу ядрової зони приєднування увійшли прості і складні речення та абзацне приєднування зі сполучниковим зв'язком, у яких можна чітко простежити ефект приєднання, знімаючи паузу крапки та оцінюючи логіко-граматичне наповнення. Окрім цього, інтонаційний показник теж відіграє важливу роль, адже у випадку приєднування приєднана частина демонструє значно меншу інтонаційну

насиченість, на відміну від основного речення. До периферії зараховано усі випадки приєднування з безсполучниковим зв'язком.

Нетиповим виявом парцеляції виокремлено антипарцеляцію, що є зворотним процесом до розчленування. У художніх творах представлена незначною кількістю випадків об'єднання речень за допомогою такого пунктуаційного знака як крапка з комою. Завдяки застосуванню антипарцеляції автору вдається оформити думку зі своєрідним інформаційним нанизуванням, що забезпечує плавний перехід від попереднього до наступного речення та затримує увагу читача.

Аналіз за морфологічним вираженням парцельованих конструкцій свідчить про значну перевагу парцелювання однорідних присудків, зафіксовано поодинокі випадки парцелювання однорідних обставин та спорадичне функціонування відчленованих присудків, додатків, обставин та головних членів безсособових речень.

Завдяки парцельованим і приєднувальним конструкціям автору вдається надати творам художнього увиразнення, інформаційної інтенсивності окремим синтаксичним структурам, посилити емоційно-експресивне вираження з метою досягнення яскравішого прагматичного ефекту на читача.

Висновок до розділу 2.

Для художніх творів властиве наближення до розмовного природного мовлення, провідними ознаками якого є порушення внутрішньореченневих зв'язків, у результаті чого стає помітним ослаблення семантико-граматичних відношень.

Сегментація структурно-сислового цілого супроводжується активізацією називного теми або уявлення, парцельованих і приєднувальних конструкцій у художніх творах Івана Франка (ДОДАТОК 3).

У досліджуваних творах виявляємо тенденцію до незначного використання НТ і НУ письменником. У сегментованих конструкціях такого типу сегмент є препозиційним та постпозиційним відносно основної частини, яка

передбачає безпосередній та тісний зв'язок між ними. Зафіксовано більше випадків препозиційного розташування сегмента, який указує на предмет думки, який виступає своєрідним ознайомлювальним елементом, інформаційно та емоційно її розгортає, тобто вводить читача в курс подій. Натомість постпозиційний сегмент логічно та змістовно завершує думку, інтенсифікуючи її інтонаційне наповнення.

Структурно-семантичні типи виявлених сегментів НТ мають таке морфологічне маркування: окремий іменник; нерозкладний субстантив; поєднання іменника з числівником; поєднання іменника з прикметником, займенником у ролі означення; заперечний займенник *нічого*; особовий займенник *я*. Традиційно НТ поділяють на предметний та словесний.

В аналізованих текстах фіксуємо приблизно однакову кількість НТ і НУ. Розмежування називного теми та уявлення ґрунтується на характері лексико-семантичного вираження сегмента та рівнем його емоційно-експресивного наповнення. Називний теми представлений здебільшого конкретними іменниками, які є носіями предметного, об'єктивного простору, а називний уявлення – абстрактними іменниками, які описують емоційно-чуттєву сферу сприйняття, тобто мають психологічну основу.

Натрапляємо на випадки повтору сегмента або на однорідні ряди сегментів, що значно посилюють емоційність звучання, активізують увагу та почуття адресата. Викликає дискусійність віднесення до числа НТ і НУ синтаксичних структур, що за формально-граматичними показниками є простим двоскладним або складним реченнями. Послідовність їх трактування у складі НТ або НУ залежить від пріоритетності обраного аспекта аналізу.

НТ і НУ як виразний прагматичний засіб створення художньої дійсності вирізняється розширеним функційним призначенням та чималими стилістичними можливостями, що дозволяє автору якомога точніше та природніше описати почуття, переживання героїв. НТ і НУ є контекстно зумовленими, мають тотожне формально-граматичне оформлення, проте здебільшого різняться лексико-семантичним наповненням та рівнем експресивності.

Функціонування парцельованих та приєднувальних конструкцій теж є закономірним прикладом мовленнєвих трансформацій, пов'язаних із порушенням класичних моделей речення, що наближає художнє мовлення до розмовно-побутового живого спілкування.

У класифікуванні парцельованих і приєднувальних конструкцій керуємося розробленою системою рівнів приєднування, яку ми поглиблюємо та застосовуємо з метою диференціювання й парцеляції. Вирізняємо ядрову зону парцельованих і приєднувальних конструкцій. Ядровій зоні парцельованих притаманне логіко-граматичне відторгнення елемента від основної частини, виявлюване завдяки наявності сурядних (*і, та (і), проте, зате, однак, або, а, але та ін.*), підрядних сполучників, оскільки факт розчленування безпроблемно можна довести. У приєднувальних конструкціях значення приєднування проявляється двома способами: 1) значення приєднування (додавання, уточнення, пояснення тощо) виражене специфічними приєднувальними сполучниками або їх сполученням (*більше того, крім того, разом з тим, а між іншим, так ще, і все ж та ін.*); 2) значення приєднування виражене інтонаційно й іншими формальними показниками (поєднанням сурядних сполучників із деякими вставними словами або їх окреме функціонування, лексико-граматичними повторами). До периферійної зони зараховуємо випадки парцеляції й приєднування за умов безсполучникового зв'язку та коли виявлення як парцелятивів, так і приєднувальних елементів ґрунтується лише на формальних показниках розрізнення, якими є: інтонація та зняття «паузи крапки». Найскладнішими випадками периферійної парцеляції та їх розрізнення є ті, в яких важко розпізнати специфіку розчленування. За таких умов відбувається накладання парцеляції та приєднування. Зону «формального нерозпізнання» ми позиціонуємо як зону псевдопарцеляції. Єдиним рекомендованим способом розпізнання в межах цієї групи є залучення контекстуального аналізу, однак, як свідчить практика, часто й він не спрацьовує. Тому схильні до групи псевдопарцеляції відносити ослаблену парцеляцію, наближену до приєднування.

Явища парцеляції та приєднання спостерігаємо в системі простого та складного речень. Найбільшу групу в межах парцеляції формують однорідні парцельовані присудки, спорадично – однорідні обставини, парцельований присудок, додаток, обставина. Зафіксовано кілька парцельованих безособових речень. Зауважуємо рухому позиційність парцельованих сегментів щодо базової частини.

У межах простого речення парцеляти поєднані з ядром за допомогою синтаксичного сполучникового зв'язку, безсполучникового зв'язку або так званою паузою крапки.

У результаті проведення кількісних підрахунків фіксуємо значно більшу кількість парцелятив у системі складного речення. Варто зауважити, що часто парцельовані конструкції вжито в межах складного речення з різними типами зв'язку. Найчастіше автор використовує їх у ССР реченні, найменше – в безсполучниковому. У межах ССР парцельовані частини (сегменти) пов'язані з головною частиною за допомогою сурядних протиставних, сурядних єднальних та сурядних протиставних граматично-сміслових відношень. У СПР між парцелятом та базовою структурою фіксуємо здебільшого причинові синтаксичні відношення, подекуди – з'ясувальні, мети, умови, часу, наслідкові, ступеня і способу дії; у БСР – пояснювальні, наслідкові, з'ясувальні, причинові, умови, одночасність подій.

До нетипових виявів явища парцеляції в системі складного речення зараховуємо псевдопарцеляцію та антипарцеляцію. Псевдопарцеляція в досліджуваних творах притаманна єднальним відношенням між частинами речення, представлених сурядним єднальним сполучником *і*, значно рідше - протиставним сполучником *а* в приєднувальному значенні. Явище антипарцеляції є оберненим до парцеляції, тобто сигналізує про об'єднання речень в одне смислове та граматичне ціле за допомогою крапки з комою. Із дослідницькою обережністю кваліфікуємо такі об'єднані синтаксичні структури як випадки антипарцеляції, оскільки як антипарцеляцію їх можна кваліфікувати лише суто в комунікативно-стилістичному контексті як стилістичний прийом.

Типовими сполучними засобами між частинами виявлених приєднувальних конструкцій є: повнозначні слова, частки або модальні слова, для яких єдина функція є вторинною (*навіть, особливо, а між тим, от так, тим часом, щонайбільше*); сполучник *та й* у функції приєднання. Інколи автор уникає формальних сполучних засобів, у таких випадках провідним стає акцентуаційно-інтонаційне оформлення таких конструкцій, логічні зв'язки між базовою та приєднувальною частинами.

До периферійної зони зараховуємо абзацну парцеляцію та абзацне приєднання як ослаблені зони сегментації. Для абзацної парцеляції автором використано сполучники *і, а, але, но (але), та (але), зате (зато), однак (однако)*, для приєднання – сполучні слова *тим часом*.

У досліджуваних творах широко репрезентовані парцельовані конструкції, де парцелят має формально-синтаксичну, семантичну та функціональну залежність від основної частини. Дуже малий відсоток займають приєднувальні конструкції, у яких відсутня граматична та смислова залежність приєднувального елемента від головного речення, він є додатковим, доповнює, конкретизує зміст попереднього речення.

Парцеляція та приєднання є експресивними синтаксичними явищами, що відтворюють природність перебігу безпосереднього живого спілкування, створюють неповторну художню тональність та надають стилістичної оригінальності творам.

РОЗДІЛ 3. ПРАГМАТИЧНІ ТА СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР В АСПЕКТІ ЕКСПРЕСИВІЗАЦІЇ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА

На синтаксичному рівні кожен твір вирізняється особливими синтаксичними конструкціями, які увиразнюють зміст, надають комунікативної значущості висловленню, та використання яких підпорядковане певній комунікативній меті. До таких синтаксичних структур належать еліптичні, нечленовані речення та речення зі синтаксичним повтором.

Такі синтаксичні побудови створюють потужний корпус одиниць експресивного синтаксису й набувають системного характеру функціонування, оскільки чи не найбільшу частину творів займає саме комунікація героїв, їхні роздуми або ж авторське мовлення, яке теж рясніє нестандартними синтаксичними елементами, що змінюють пропозиційну актуалізацію на граматичному рівні. Завдяки їх використанню автор прагне сформувати індивідуалізовану позицію читача щодо значущості певних змістових компонентів чи частин тексту, які в смисловому плані є концептуальними та прагматично умотивованими.

3.1. Еліптичні речення в контексті емотивності художнього тексту

Використання ЕР І. Франком у досліджуваних творах є кількісно та функційно продуктивним з огляду на виконання прагмастилістичних завдань твору. Завдяки вживанню таких речень увиразнюється мовна картина твору, структурно видозмінюється синтаксична організація, наповнюється новими смислами висловлене, яке набуває формально виражальної компресії у зв'язку з еліпсисом окремих членів речення.

ЕР як особливий різновид неповних речень мають різноманітну синтаксичну будову, вони можуть бути двоскладними, односкладними і переважно поширеними. Можемо зауважити, що попри своє умовне синтаксичне скорочення, зумовлене пропуском певного члена речення, ЕР не втратили своєї

самодостатності в можливостях виражати певні явища, реалії, предмети, описувати їхні властивості, характеризувати героїв, їхні вчинки, слова тощо. Навпаки, їхня формально-синтаксична лаконічність надає таким реченням максимального змістового навантаження, стилістичного наповнення, детермінованого ілюктивним та прагматичним завданнями твору.

На думку В. Александрової, ЕР варто розглядати в контексті лінгво-когнітивного аранжування, яке полягає у виявленні безпосередніх зв'язків когнітивного рівня мислення (зародження думки) та лінгвістичного, який реалізується в певному вербальному вимірі за певним номінативним устроєм речення. Провідною характеристикою лінгво-когнітивної природи ЕР є не довільність їхнього творення, а чіткість, часткова шаблонність та реченнева визначеність, що зазнає формального скорочення без будь-яких порушень пропозиційного змісту. За таких міркувань, ЕР є своєрідним симбіозом процесу та результату, що сприяє певній гармонізації форми та змісту мовленнєвих повідомлень (когнітивного консонансу) завдяки розвантаженню самої реченневої моделі та звільнення її від змістовно надлишкових чи структурно зайвих компонентів [2].

М. Вінтонів в описі природи ЕР пропонує брати до уваги також темарематичні відношення в межах реченневої структури, що демонструє комунікативний аспект аналізу функціонування ЕР. Подання тексту в кондесованій формі, за міркуваннями М. Вінтоніва, призводить до «усічення теми та виведення реми на перший план, тобто повідомлення адресатові тільки нової інформації. За умови компресованості реченневої структури стає можливою інформаційна актуалізація, що «базується на врахуванні потреб адресата, утриманні його інтересу, а також на врахуванні часової обмеженості сприйняття повідомлення» [32, с. 231-232].

На відміну від інших типів неповних речень (ситуативних та контекстуальних), головною ознакою ЕР є можливість повноцінного витлумачення змісту речення без наявності пропущених членів речення, не вдаючися до залучення контекстних чи ситуативно-суб'єктивних маркерів.

Головним опертям на встановлення їхніх граматично-семантичних та смислових характеристик є їхнє лексико-граматичне наповнення. Це означає, що всі формально виражені складники речення своєю граматичною формою та значенням сигналізують про еліпсований член речення, який є семантично закладеним у реченнєвому комплексі.

ЕР не спроможні бути взаємозамінними з повними конструкціями, оскільки значення еліпсованого члена речення сприймається синонімічно, і яке неможливо відтворити точно [51, с. 218], тобто семантика може несуттєво видозмінюватися, набуваючи нових значеннєвих відтінків, проте не втрачати головної семми. Неназвані члени речення, хоч і відсутні в синтаксичній структурі речення, проте умовно згенеровані самою свідомістю мовця та слухача, оскільки морфолого-синтаксичні особливості самого речення загалом допомагає відтворити його. Основним граматичним показником у виокремленні еліптичних речень є наявність обставинних та додаткових поширювачів, що виражені прислівниками, непрямыми відмінками іменних частин мови з прийменниками або без них. У випадках пропуску підмета можлива наявність узгодженого або неузгодженого означення. Формально виражені члени речення «...утворюють той граматичний та смисловий контекст, на основі якого конкретне значення певної дії мислиться з більшою або меншою приблизністю, визначеністю» [51, с. 220].

Здійснений аналіз ЕР засвідчує, що вони ефективно вживані в усіх творах, проте найбільше їх зафіксовано в романі «Перехресні стежки». Із-поміж усіх можливих класифікацій, в основі яких закладено критерій виявлення провідних ознак ЕР та їх поділу на підтипи, нами обрано класифікацію П. Дудика, у якій, на нашу думку, найповніше та найбільш структуровано подано типи ЕР [52, с. 182-184] (ДОДАТОК І).

Результати спостереження свідчать, що найбільшою за кількістю випадків вживання є група ЕР з еліпсованим дієсловом зі семантикою буттєвості (43,6%). Особливостями речень такого типу є відсутність дієслова *є*, а також лексично схожих еквівалентів: *знаходиться, перебуває тощо*, умовне внесення яких у

структуру речення залежить саме від семантики слів, підпорядкованих еліпсованому члену речення: *Подумайте: «...». Ціла околиця в наших руках («Борислав сміється»); – Ах, так! То пан меценас у готелі! Ще не маєте помешкання! («Перехресні стежки»); – Ні, стрицуню, я ніде не покалічив ся, лиш ударив ся трохи в голову і потовк собі коліно. Але се нічого. Коли ви тут, я вже не боюся! («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)).*

Другою за чисельністю групою є ЕР з еліпсованим дієсловом, яке узвичаїлося як частина запитання (30%). У таких реченнях семантика неназваного дієслова абсолютно не обмежена, тобто реконструювання повноцінного речення можливе за допомогою дієслів різної семантики. ЕР такого типу є постійно вживаними в комунікації, набуваючи тим самим стандартизованої форми вираження й узагальненості їх сприйняття учасниками спілкування. – *Де дитина моя? – Дитина твоя здорова, он моя жона взяла ю кормити! («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – То, може, треба чотири коні? – Чотири коні? А вам що такого? Пощо чотири коні? («Перехресні стежки»); – Хто я? – повторив, усміхаючи ся злегка, прихожий («Борислав сміється»); – Що мені з того? – відказав він сумно. – Пощо мені тепер сили, капіталу, коли нема кому ним користуватися. А я – застарий уже!.. («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)).*

Приблизно однаковими за кількісними показниками є групи ЕР спонукальної модальності (8,7%) та з еліпсисом дієслова руху, пересування в просторі тощо (8,2%). ЕР спонукальної модальності зафіксовано лише в діалогах, у яких персонажі певним способом взаємодіють, часто підштовхуючи чи спонукаючи своїх співбесідників до виконання певних дій у формі наказу, прохання, заклику та ін. ЕР такого типу граматично оформлені по-різному; формальними маркерами їхнього вираження є: 1) прислівники: – *Ближче сюди!* – знов запищав суддя і почервонів на лиці (С. 103, *Перехресні*); 2) іменник у родовому відмінку: – *Він живий, живий!* – крикнула, а в тім голосі тисячі чувств мішалися. – *Води, води!* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – *Хліба, хліба, хліба!* – закричала мара нелюдським охриплим голосом («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – *Води! Води!* – кричали робітники, що заходилися тверезити Бенедя і

перев'язувати його рану («Борислав сміється»); 3) поєднання іменника з прийменником (інколи + вигуки або звертання): – Ну, всі зібрані, – сказав він, – можемо зачати своє діло. **Ану, Деркачу, за палицями!** («Борислав сміється»); – Злодію! Віддай мою жінку! Поліція! Сюди! **На поміч!** Мені вкрадено жінку («Перехресні стежки»); – **Панове, за мною!** – озвався нараз під вікном пискливий жіночий голос. То була Дозя («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); 4) поєднання прислівників з іншими частинами мови: Олекса, оглянувши шнурки і узли, крикнув до своїх: – **Наперед з ним, на приготоване місце!** («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – Чудово! Чудово! Ха, ха, ха! Ну, але **жарт набік.** Добрий день, пане меценас! («Перехресні стежки»); 5) поєднання іменника з прикметником: Добрий день, пане меценас! **Вашу руку!** Так. Здорові, дужі, веселі, енергічні – надіюсь, надіюсь... («Перехресні стежки»); 6) односкладні речення: Євгеній велів Беркові зупинити коней. Селяни обступили брчку. – **Поперед усього прошу шапки на голови!** («Перехресні стежки»); – А вас, мої дорогі гості, **прошу за собою.** Фанні, дитинко, будь господинею і займися дамами! Прошу, прошу! (Борислав сміється).

ЕР спонукальної модальності демонструють комунікативний динамізм мовлення персонажів, структурна неповнота таких речень не перешкоджає достовірному розумінню їхнього змісту. Лаконічність висловленого прохання чи наказу сприяє прискореному сприйняттю реципієнтом та його швидкого реагування. Залежно від інтенсивності спонукування змінюється інтонаційне оформлення, що впливає на специфіку модального значення висловленого.

У реченнях, у яких еліпсовано дієслово руху, переміщення, становлять меншу відсоткову частку, відсутні вербалізовані показники руху жодним способом не перешкоджають реципієнту зрозуміти зміст висловленої думки, оскільки їх із легкістю можна відтворити з урахуванням лексико-граматичного внутрішньореченнєвого оточення, наприклад: *Але вони мене один за одну руку, а другий за другу, та й кажуть: «Ходи, дурню, і не питайся, коли ти кажем!»* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); *Пішли ми обоє до канцелярії Германа Гольдкремера, – ми в него робили. Питаємося. Той до книжки...* «Взяв ваш Іван

*Півторак гроші». – «Коли?» – «В понеділок вечором» («Борислав сміється»); – А що? Маєш що цікавого? – запитав Шнадельський. – Авжеж! Ідемо до Вагмана. – Чого? – Ну, звісно. **Завтра до Америки** («Перехресні стежки»).*

Завдяки пропуску дієслів руху та переміщення репліки стають інформатично строкатими, мовленнєво усіченими. Ця особливість свідчить про їхнє розмовно-побутове звучання, коли спілкування учасників є не вимушеним, із усіченням синтаксичних конструкцій, спровокованим бажанням економії сил та часу.

Зафіксовано еліпсис дієслова руху або пересування в просторі в двоскладних та односкладних реченнях. За умов його пропуску відбувається переакцентування уваги з конкретних дій на інші деталі висловленого зі зміною логічного наголосу. Метою навмисного пропуску автором таких дієслів спровоковано бажанням зосередити увагу саме на тій інформації, яка має стратегічно-прагматичне значення в розумінні змісту та здійсненні на читача перлокутивного ефекту.

Спорадично письменник вживає ЕР з еліпсисом дієслова сприймання лиш у творах «Борислав сміється» та «Перехресні стежки» (3,3%). Ці дієслова наповнені семантикою сприймання, наприклад: *бачити, відчувати, дивитися, чути, відчути* тощо. Змістове наповнення таких ЕР є не досить широким, виражаючи невеликий спектр значень еліпсованих дієслів. ЕР такого типу виявлено як в системі двоскладних, так і односкладних, зокрема безособових, наприклад: *От раз іду я рано на роботу, дивлюся: повна вулиця людей, збилися в купу, гомонять щось, серед купи крик і плач, а збоку в невеличкій, соломою критій хаті жиди вже розгаздувалися, як у себе дома, вимітують ізсередины все: миски, горшки, полиці, скриню... «Що такого?» – питаю я («Борислав сміється»); Вона заперла в собі дух і прислухувалась. **Говір при вході. Голос служниці, котра немов свариться з кимось, не пускає до покою. Другий голос, різкий і гнівний, стук немов поваленого до землі чоловіка, тріск дверми, тупіт кроків по покоях, ближче, чимраз ближче...** («Борислав сміється»).*

Виокремлюємо особливу групу еліпсованих дієслів в односкладних реченнях, які мають семантику сприймання зі значенням заперечення (*не видно*), наприклад: *І скрізь воно рівне, мов пристрижене якоюсь величезною машиною; ніде ані вищого дерева, ані лісничівки, ані яру, ані закруту дороги* («Перехресні стежки») *А то такий проклятий хащ, що ні стежки, ні прикмети жадної* («Перехресні стежки»), а також дієслово немає у ролі головного члена односкладного речення, наприклад: *Сів, спочиваю, та бо холодно. А тут як на те ані душі живої* («Перехресні стежки»); *Слідуючого дня рано пишно сходило сонце. На небі ані хмарочки. В густім зеленім березовім гаю над Дністром весело щебетали пташки* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)). Уважаємо, що цих два типи речень із еліпсованими дієсловами сприймання та дієслова немає в односкладних реченнях є семантично дещо подібними, оскільки виражають той самий процес у контексті сприйняття навколишнього світу (*видно – не видно, а отже – немає*).

За результатами аналізу виявлено 2,7% ЕР з еліпсисом дієслова мовлення. Пропуск дієслова зі семантикою мовлення варіюється лексично, може мати синонімічні форми вираження залежно від емоційного наповнення думки та контексту. Окрім цього, еліпсис дієслова мовлення допомагає уникнути мовленнєвої надлишковості, сприяє реченнєвому ущільненню, наприклад: – *Він боїться тебе і не хоче бути з тобою. – А грошей моїх хоче? – сказав уражений Герман. Рифка на те ані слова* («Борислав сміється»); *А прокуратор йому на се: «О так, се одна з найясніших голов у галицькій адвокатури* («Перехресні стежки»); – *Кілько раз я вас уже просила не кликати мене панною, а ви все своє! Що я за панна? Я дівчина, не панна!* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)).

Еліпсис додатка, вираженого іменником, зафіксовано дуже мало (2%). Спостерігаємо поодинокі випадки еліпсису додатків, наприклад: – *Такої ти співаєш?* – крикнув Олекса («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); *На тій лавочці в тій хвилі сиділа дама в чорному, сим разом не завельонована, з лицем, оберненим просто до Євгенієвого вікна* («Перехресні стежки»),

Еліпсис додатків є типовим мовленнєвим явищем навіть у тих випадках, коли учасники комунікації мають неоднакові комунікативні пресупозиції та набір знань. Іменники в ролі додатків досить легко відтворити, оскільки змістовий показник та будова речення допомагає в цьому, зокрема наявність узгоджених означень, які сигналізують про залежність від іменника. Ці іменники відображають загальнолюдський світоглядний та мовленнєвий досвід, тому не виникає потреби їх озвучувати, що значно економить час на висловлення думки та донесення інформації до слухача. Еліпсису підметів та обставин, виражених іменниками, у досліджуваних творах не зафіксовано.

Малопродуктивними у творах є ЕР із еліпсисом інфінітива за наявності предикативного слова *(не) пора* або *(не) час* (1,05%): – *Перепрашаю вас, мої господинове, що зараз по привітанню мушу і попрощати вас. **Пора в дорогу, Андрію!*** («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); – *Ну, пане Стальський, – мовив він устаючи, – дуже мені приємно в вашім товаристві, **але пора мені до мого готелю*** («Перехресні стежки»); *Євгеній махнув рукою на сю логіку. – **Ну, та пора нам на спочинок. Ніч коротка, а у мене завтра робота*** («Перехресні стежки»). Еліпсис вказаних дієслів часто створює ефект наказу, заклику чи спонукання мовця до співбесідників, а лаконічність думки допускає залучення можливих й позалінгвальних засобів спілкування (жестів, міміки тощо).

ЕР з пропуском дієслів типу *треба, можна, потрібно* тощо в досліджуваних творах зафіксовано лише кілька випадків (0,3%), наприклад: еліпсис дієслова *можна* зі заперечною часткою *не*: – *Але пам'ятай ми: **ані на крок не відходити відси!*** – «А знаєш що, – додав Сенько, – я ти завдам роботу! *Назбирай і наклади мху* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); *Поки гула п'яна радість по вулицях Борислава, в убогій Матієвій хатині сиділи побратими і радилися, що діяти. Всі годилися на те, що тепер пора, що треба взятися до діла. – **Скликати збір! Скликати збір!*** – говорили всі («Борислав сміється»).

Здійснений аналіз ЕР у великій прозі І. Франка свідчить про те, що письменник використав їх як один із дієвих засобів ергономіки розмовного мовлення персонажів. В основі функціонування ЕР закладено принцип

своєрідного лінійного скорочення синтаксичних одиниць, що є одним із тенденційних процесів спрощення формального вираження мовлення.

Пріоритетністю в структурній організації ЕР є бажання автора максимально відтворити живе спілкування між персонажами, тим самим правдиво та в деталях передати особливості комунікації, їхні характери, емоції, міркування тощо, тобто якомога яскравіше відтворити дух живого природного мовлення. Саме тому ЕР властиві здебільшого для прямої мови героїв творів. ЕР надають художній оповіді спонтанності, лаконічності, експресивності, акцентуаційно-інтонаційної концентрації, що сприяє посиленню уваги читача та активізації його роздумів над прочитаним.

3.2. Прагматичний ефект нечленованих конструкцій у художніх творах Івана Франка

3.2.1. Функційно-синтаксичне експлікування нечленованих речень у художньому мовленні Івана Франка

Аналіз художнього доробку І. Франка свідчить про те, що НР функційно є досить поширеними, вирізняються яскравим смисловим навантаженням і формальним вираженням у зв'язку зі зарахуванням до їхнього складу, окрім вигуків, часток та модальних слів, різних частин мови. Ретельний відбір НР, представлених вигуками, дає змогу стверджувати, що вигукові нечленовані речення (ВНР) займають домінуючу позицію серед інших типів НР.

За основу аналізу вигукових НР взято класифікацію вигуків, яка, на наш погляд, вирізняється функційно-виражальною деталізацією опису вигуків, і автором якої є Л. Мацько (ДОДАТОК І).

За результатами підрахунків найуживанішими в аналізованих творах є емоційні вигуки (38,4%), які є невід'ємним мовленнєвим елементом у взаємодії персонажів і яскравим виразником їхнього емоційного стану. Із-поміж емоційних вигуків у ролі НР інтенсивно вживаними є багатозначні вигуки, які є різноструктурними та з різноманітним спектром емоційності й значеннєвими відтінками. Водночас у зв'язку зі соціально-історичною функційною

закріпленістю, незалежно від структурного типу, часто трапляється накладання однакових значень різних вигуків, що засвідчує їхню подібність, одночасно розгалуженість значень окремого вигуку дозволяє значно розширювати комунікативно-прагматичну смислову парадигму. Загалом у романах І. Франка вигуківі НР виступають своєрідними матеріалізаторами почуттєвих та емоційних станів персонажів, що набувають негативного, позитивного або амбівалентного забарвлення.

У творах автор використовує в ролі НР однозвуківі вигуки, типу: **Е, О, А** тощо, яким притаманна чи не найбільша виражальна емоційність. Особливого смислового навантаження набувають ВНР, у яких граматичним ядром є вигук **А**. Ці вигуки наявні майже в кожному діалозі, їхнє використання автором для відтворення спілкування героїв дуже природно відображає специфіку живого мовлення. Таких речень зафіксовано чимало, часто автор їх використовує в діалогах, здебільшого – у репліках-відповідях, як особливу реакцію на попередні слова співрозмовника. У таких випадках вигук **А** вжито на позначення [142, с. 2]: здивування, здогаду тощо: – *Ов, а се що таке? – мовив він, обертаючися до Шнадельського, відчинив двері і ввійшов до покою. – А!* – вирвалося з його горла, а потім він став на місці як вритий («Перехресні стежки»), – *А! А й справді! От гадка добра!* – скрикнули побратими в один голос. *Навіть Андрусеве лице трохи роз'яснилося* («Борислав сміється»); незадоволення, злорадства, погрози: «*Против! А!* – думав він. – *До того, певно, незадовго всилує мя й сам Герман, буде тепер старався ще більше шкодити мені*» («Борислав сміється»). Виявлено поодинокі випадки функціонування вигуківих речень, маркувальним елементом яких є вигук **О** [144, с. 461], які виражають ствердження чого-небудь або згоду з чим-небудь, різні почуття, душевні переживання: – *Але, о!* – додав по хвилі *Олекса, грізно затискаючи п'ястуки і грозючи ними на захід. – Він, собачий накорінок, не втече мосі руки!* («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); *Браття обнялися щиро. – А що, Сеню? Як Невеличкий? – О, Невеличкий безпечний! Ужсе нам, певно, не перебаранчит. – Ну, або що з ним?* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)). Дещо інше смислове наповнення мають ВНР, представлені вигуком **Е**, що

спровоковане інакшою специфікою передавання емоційних станів героїв, а саме: – ***Е-е-е!** Що тото! Небезпечно!.. Не бійтеся, нічо нікому не станеся! Спустимо!..* («Борислав сміється»). У таких реченнях **Е** виявляє семантику незадоволення, досади, вагання, недовір'я тощо. Однокомпонентні вигуки в ролі НР, хоч і за артикуляційними особливостями є досить короткими, однак підсилюють емоційну наповненість висловлення, надають певної експресивної строкатості та сприяють урізноманітненню у вираженні почуттєвої сфери персонажів, оскільки конденсують у собі досить багато їхніх психоемоційних станів.

Важливу роль у формуванні емоційних вигуків НР відіграють і двозвукові багатозначні вигуки, формальне вираження яких в аналізованих творах є варіативним (**Ох, Ах, Ой, Ех, Гм, Га, Ов**). Вигук **Ох** вжито з метою вираження жалю, досади тощо: *Один тільки грубий червононосий Іцик Баух недовірко хитав головою, і коли Леон скінчив, він, важко відсапуючи, сказав: – **Ох-ох-ох!** Коби-то воно так було, як ви кажете, пане Гаммершляг!* («Борислав сміється»); – ***Ох**, голово, голово забита! Хіба не відчуваєшся також до такого самого обов'язку?* («Петрії й Довбущук» (2 ред.)).

За смисловим навантаженням дуже схожим є вигук **Ах**, який автор використовує частіше. Вжито **Ах** [142, с. 73] у ВНР із метою вираження переляку, здивування, радості тощо [142, с. 73]: – ***Ах**, пане бурмістру! Хіба ж то така неможлива річ? Хіба ж нам треба чекати, аж почуємо погрози або, може, вже готовий вереск?* («Перехресні стежки»); *Та нараз він ударив себе долонею в чоло. – **Ах!** Ото з мене забудько!* («Перехресні стежки»); вираження захоплення, нетерпеливості тощо: – ***Ах**, пані! Всі співачки світу для мене не варті того, що одно слово з ваших уст* («Перехресні стежки»); вираження обурення, незадоволення, досади тощо: *А Матрона Довбущучка, заламуючи руки і сумовито поглядаючи вгору, говорила до себе: – Боже мій! Він іще із моїх дітей поробить таких злодіяк та неробів, як сам! **Ах!** Боже мій, Боже!* («Петрії і Довбущук» (1 ред.)).

Попри досить широку семантику вигука **Ой (Йой)** його використано з метою вираження лише відчуття переляку, жаху тощо [144, с. 658]: – *Забилла? Йой, боже! – далося чути між дамами. – Ні, не забилла, живий! – роздалось з-між робітників («Борислав сміється»); – Ой, пане, – мовив знов один селянин. – Чи раз то вже таке траплялося, що діти від щеплення вмирили. Адже наші баби бояться пана фізика гірше зарази («Перехресні стежки»).*

Із малою значенневою варіативністю використано вигук **Ех**, який формує НР зі семантикою невдоволення, нарікання, докору тощо [143, с. 493]: *Ех, Готлібе, Готлібе! Чи знав ти, чи гадав ти, якого колоту наробить твій лист і твій безумний поступок у голові твоєї матері! («Борислав сміється»); А може, дівка сама, з власної волі, зробила собі смерть, або, може, бог знає, яка на то інша була причина? Ех, Матію, Матію! з твоїм судом!.. Ту треба іншого суду, іншої правди!.. («Борислав сміється»).* Де-інде натрапляємо на випадки функціонування в ролі НР вигука **Гм** [143, с. 91], що виражає сумнів, іронію, роздратування: – *І з лісами? Гм, гм... Пан жартують собі з нас. Хіба хлопам вільно купувати панські добра? («Перехресні стежки»); – Гм! – буркотів староста, слухаючи сеї хитрої ради («Перехресні стежки»).*

Дещо меншою періодичністю вживання вирізняються тризвукові вигуки як головні формальні маркери НР. Із-поміж таких вигуків фіксуємо **Ага, Гей, Гов, Ого, Еге, Гай та ін.** Трикомпонентність вигуків уже дозволяє значно розширити семантичну парадигму, оскільки їхнє функційне навантаження полягає не лише в описі різноманітних емоцій та реакцій на слова й вчинки співбесідника, а й виражає звернення до когось і заклики до дій.

Вигук **Гей** виявлений як виразник заклику, заохочення до дії: – *Гурра! Гей! А скобочи-но го, най ся рушає! – закричали весело робітники («Борислав сміється»); – Гей, Баране! Вставай! – Га! – крикнув крізь сон Баран і почав протирати очі («Перехресні стежки»).* Близьким за семантикою є вигук **Гов** [143, с. 100], який уживається як оклик при бажанні привернути чію-небудь увагу: – *Гов, свату, гов! – ревуть, – Що бо ти людей тручаси та розмітуєш?*

Га? – Та я нехотячи! («Борислав сміється»); – **Гов!** Стійте! Що тут таке! – гукали одні, чуючи брязк скла («Перехресні стежки»).

Вигук **Ага** [142, с. 15] виражає подив, здогад, пригадування: – Поїхав о п'ятій на термін до Гумниськ. У канцелярії казав, що буде ночувати у отця Зварича, а з поворотом буде в Буркотині. – **Ага!** Ну, ну. А що ще чувати? («Перехресні стежки»); злорадність, насмішку, погрозу тощо: – Пора тарабанити по місті. Ти забув? – жартував Шварц. – Тарабанити? **Ага-га!** А я й забув. Добре, добре («Перехресні стежки»).

Функційність вигука **Гай** [143, с. 15] полягає в позначенні емоцій болю, співчуття, клопотаності тощо: Та нараз зупинився, на його лиці заяснів усміх, і він навіть ударив себе долонею по чолі. **Гай, гай!** Що за дивне сотворіння чоловік! («Перехресні стежки»).

Подекуди натрапляємо на випадки функціонування вигука **Ого**, який використано автором у значенні здивування, захоплення, застереження тощо: – Знаєте що, чоловіче, – зачав Хаїм лагідніючи, – ми вас не знаєм, ви нас не знаєте... – **Ого!** – відкинув незнайомий. – Ви мене не знаєте, але я вас – то так, як свою кишеню! («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); – Маленька просьба. А властиво аж дві. – **Ого!** – сміючись, крикнув староста. – Що ж там такого? («Перехресні стежки»).

У результаті спостереження зафіксовано кілька випадків функціонування вигука **Еге** з метою вираження подиву у виявленні чогось непередбаченого, цікавого і т. ін.: – **Еге-ге!** – покрутив головою Сень, попрощався і пішов. Ще тяжчі думи насіли на Бенедя по виході побратима («Борислав сміється»).

Чотиризвукові вигуки представлені лише поодиноким функціонуванням емоційних вигуків **Ова, Агій:** – **Ова! Ова!** – цмокнув Вагман. – Ну, і що далі? – А нині рано сам маршалок був. – Що? – Сам маршалок. Чвіркою заїхав. До адвоката ходив нагору. – **Ова!** – скрикнув Вагман, чудуючись. – Балакали щось, але не дуже довго («Перехресні стежки»); – А куди мене, любоньки, поведете? – **Агій!** – скрикнув Сенько і пустився тікати («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); вигуками категоричного спонування **Марш**, які вжито як наказ почати щось

робити або як наказ відійти, піти собі геть або куди-небудь: – **Марш, дрантє** (так звичайно титулував свою жону)! *Що тебе они обходять? До кочерги і мітли твоє собаче право!* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).

Вигук **Агов** [142, с. 17] вживаний із метою привернути чинось увагу, покликати когось або відгукнутися на чийсь заклик: *Та старий, очевидно, не був завидючий і, коли поводитор перестав пити, та хотів покласти йому фляшку назад у торбу, сказав: – Агов! Може би, й ті газди напилися?* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)) та вигуком **Альо**, нормативним відповідником якого є вигук **Алло** [142, с. 34], що функціонує в типовому значенні *слухати*, наприклад: *І вони мовчки покоштували кожний іще раз і ще раз, поки не випорожнили фляшку, а потім полягали і заснули спокійно. Почувши се, молодий жебрак ворухнувся, сів і, оглянувшись довкола, сказав потиху до старого: – Альо, до роботи!* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)). Тож, зауважуємо, що чотиризвукові вигуки здебільшого представлені інтер'єктивованими різними частинами мови. Проте здебільшого такі вигуки спонукання є багатозвуковими і є однокомпонентними або двокомпонентними структурами, що значно розширює діапазон значеннєвих виражень вигукових НР: – **Аціба, Лиска!** – крикнув Петрій, і Лиска, все ще гнівно бурчачи, но послушна волі газди, неохотно вернулася і лягла на присні, все ще скалячи свої острі зуби до прихожого («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – **Боже мій, моя Рухля!** – крикнув в крайнім одчаяні жид і, зібравши всю силу своєї груди, закричав знов: – **Гвалт, гвалт!** *Хто в бога вірує, рятуйте, рятуйте, не дайте душі загинати!* («Борислав сміється»). Звернено увагу й на випадки функціонування в ролі ВНР аналітичних сполук, що мають різний ступінь лексико-граматичної єдності граматично оформлених компонентів. Здебільшого вигукові фразеологізовані НР у своєму складі містять або поєднання вигуків і службових та/або повнозначних частин мови, або поєднання службових та повнозначних частин мови і зазвичай належать до групи емоційних НР, наприклад: – **Агій на тебе!** – скрикнула Олеся. – *Ти осліп, чи що, що не бачиш борозди та грядками суляєш?* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); **От тобі і на!** *Поліз я до Тустанович, питаю: завдатку не дав, від понеділка не був, хоть обіцяв,*

що прийде найдалі в вівторок з полудня. Дивуюся, що такого? («Борислав сміється»); – Та за що, про що? – питав Олекса, встаючи і випростовуючися, і впер свій зір у лице брата. – **От і маєш!** Ти допитуєшся, немовби не знав, як може чоловіка біда вчепитися на гладкій дорозі («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)).

Особливістю таких НР є те, що слова, які входять до їхнього складу, втратили своє істинне денотативне значення та набули нових семантичних конотацій у функціонуванні, що впливає на ускладненість вирізнення їх в окрему групу за значенням, оскільки відбувається своєрідне додаткове модальне значеннєве накладання.

Вагомість вживання вигуківих НР посилюється завдяки повторенню або подовженню вигуків. Така специфіка їхнього функціонування з авторської позиції є досить умотивованою, оскільки у зв'язку з певною кратністю повторення збільшується й сама експресія репліки, наростає певна її напруженість, що призводить до емоційної актуалізації повторювальних або подовжених одиниць. Наприклад: – **Ай, ай, ай!** – скрикнув староста, ще раз зазирнувши в подання («Перехресні стежки»); – **Е-е-е!** Що тото! Небезпечно!.. Не бійтеся, нічо нікому не станеся! Спустимо!.. («Борислав сміється»); – **А-а-а!** – вирвалося з уст усіх присутніх, мов знак здивування та розчарування («Борислав сміється»).

Із-поміж морфологічних маркерів НР вжито звуконаслідування, що виникли шляхом відтворення звуків природи і тих, які виражають емоційний стан людини. Особливістю звуконаслідувань теж є їхнє повторення або звукове подовження. За своїм складом дво-три-чотири та багатозвуковими, проте з кількісною перевагою двозвукових: – **Га, га, га, га!** – рикнула страшна мара, кидаючися затекло на Олексу. – Я прецінь маю тебе, я прецінь знайшов тебе!.. Ми разом, разом, разом! **Ги, ги, ги!**.. («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); «Ви дурні. – Так нам казав, їй-богу! – Ви дурні! Що вам, – каже, – правуватися з паном за якусь толоку? Що тота толока варта? **Тьфу!** Я вам не те скажу. Дайте мені тисячу ринських, а я вам виправую весь панський маєток, з будинками, фільварками і лісами». **Ха, ха, ха!** («Перехресні стежки»); «**Тікілі-тлінь!**

Цюрінь-цюрінь! Куль-вутькуль!» – *щебетала пташина, не надіючись собі лиха, коли Леон зближався («Борислав сміється»).*

Результати спостереження над функціонуванням етикетних формул свідчать про їхню граматичну різноформленість і варіативність компонентного складу. До вигуківих НР зараховано також етикетні формули, у складі яких є звертання або вставні слова, наприклад: – *Добраніч!* – *промовив до нього Довбуш, но він, виділось, і не бачив його, пройшов мимо, зігнувшись, мовби чого шукав, і по хвилі щез в пільмі («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.))*; – *Най вас Бог благословить! Най вас Бог благословить!* («Перехресні стежки»); – *Дай боже добрий день!* – *сказав він слабим голосом, стаючи близь майстра. Обіздівся майстер, поглянули й другі муляри («Борислав сміється»)*; – *Перепрошаю, пане бурмістр,* – *мовив Вагман («Перехресні стежки»).*

Проведений аналіз НР, формальними виразниками яких є вигуки, демонструє розгалуженість функційно-семантичних можливостей вигуків, адже в досліджуваних творах зафіксовано їх чимало на позначення різних почуттів, емоцій, волевиявлень, прохань, наказів тощо. Можна засвідчити, що часто у складі вигуківих НР функціонують вставні слова, звертання або етикетні формули. Це частково вплинуло на їхнє експресивне інтонування, адже в таких випадках емоційна вигуковість втрачала свою інтенсивність і набувала помірною виражального характеру самого висловлення. Проте входження таких синтаксичних елементів до НР вказаної групи, на нашу думку, не змінює головного завдання вигуку – відтворити якомога точніше й емоційніше певну ситуацію, подію, вчинок тощо, що вже сигналізує про головні семантичні завдання вигуків, які полягають в описі позамовної дійсності, хоч і без повноцінної номінативної складової, та які можна оформити в окрему синтаксичну одиницю. Окрім цього, за умов збереження окличної інтонації та чіткості вираження емоційної реакції героїв, ми вважаємо, що такі вигуківі синтаксичні структури все ж варто позиціонувати як ВНР. Проте допускаємо можливим паралельне позиціонування речень, у яких наявне поєднання вигуків та звертань як вокативних.

Проаналізованим НР, що представлені вигуками, притаманне також різне лексико-семантичне наповнення, адже виявлені речення такого типу формуються як із вигуків, так із різних частин мови, які перейшли в розряд вигуків, втративши своє первісне лексичне значення та часто набувши фразеологічного характеру, що значно розширило виражальні можливості НР. На нашу думку, у випадках функціонування саме інтер'єктивованих частин мови в ролі вигуківих НР дало змогу автору влучніше та значно емоційніше відтворити колізії між героями твору, урізноманітнити їхнє мовлення, формуючи мовленнєву індивідуальність кожного. Указані НР найчастіше вжито в діалогах, монологів, тим самим демонструючи афективність мовлення персонажів, що спровокована почуттєвою й мовленнєвою індивідуальністю кожного та відсутністю паритетної емоційності в них, що значно підвищує інтонування реплік та емоційні стрибки у висловленнях.

Кількісно меншими є НР (346 НР), головним засобом маркування яких виступають частки (ДОДАТОК Й).

Функційне призначення часток у НР визначено їхніми кваліфікаційними параметрами, що обмежує їхнє формальне функціонування в репліках, тобто частки виступають у НР лише засобами моделювання ствердження, заперечення, питання. Відповідно за семантичними ознаками ці частки в ролі слів-речень позначено як стверджувальні, заперечні та питальні.

НР, формальними репрезентантами яких є стверджувальні частки, зафіксовано (27,46%). Домінуючу позицію в репрезентації стверджувальних НР займає частка **Так**, поодинокі **Отак**, які, маючи подекуди експресивне забарвлення, констатують значення позитивної відповіді героя або реакцію згоди на ситуацію, слова, тощо, наприклад: – *Ми би до пана мали одну просьбу, – дався чути голос з-поміж робітників. Будовничий обернувся: – До мене? – Так, – загули гуртом усі («Борислав сміється»); – Яка на те рада! Хто воскресить мертвого!.. Пропало, пропало моє щастя, моя надія! – Мертвого? – Отак! Мій син, мій Готліб, не живе вже! («Борислав сміється»); – Так, мамко, так, – сказав*

і Андрій. Но той поспіх Ленька знов якось неміло ударив його підозрительну душу. Він завагувався: чи йти, чи не йти? («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)).

У результаті спостереження виявлено, що значно рідше у функції ствердження НР виступають частки **Авжеж**, **Ага**, **Еге**, речення з якими втрачають свою нейтральність вираження та набувають просторозмовних особливостей мовлення, наприклад: – *Буде содома в повіті. Підуть переслідування, гонення, пакості, – задумчиво мовив о. Семенович. – Авжеж! Дедрова рубають, там тріски летять («Перехресні стежки»); – Та то нам на збитки. – Ага. Ну, але я чув, що він би й цілі свої добра готов продати («Перехресні стежки»); – Ей, кому він не обрид? – відповів Демко. – Ти десь учора ходив ніворотом, і, певно, не чув, що у нас нового? – Нового? – Еге, нового! А то, що чесні громадяни вповіли нам, усім Довбущукам, село («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)).* Виявлено випадки вживання часток, які у функції ствердження поєднані з іншими частинами мовами, що надає різних емоційних відтінків згоди, демонструючи значення обурення, іронії, сумнівів тощо. У нетипових кваліфікаційних позиціях у ролі ствердження автором вжито наказову частку *нехай* та заперечну *ні*, які в поєднанні з іншими частинами мови виступають у функції ствердження, наприклад: – *Я знав, що воно так буде, – говорив він сам до себе, все ще таємниче всміхаючись. – Але нехай! Тепер я не подамся і притисну її. Побачимо, хто з нас дужчий! («Борислав сміється»); Велить мене вхопити, мучити, дерти зі шкіри, палити на терновім огні... Ну, і що ж? І нехай! («Перехресні стежки»); Невеличкий слухав їх уважно, а в його лиці і рухах пробивалося таке довір'я до їх слів, що Довбущуки заспокоїлися і просили його, чи не дав би їм дечим занестися. – Чому ж би ні? – сказав Невеличкий усміхаючися і виймив із торби довгу бляшанку з горівкою та великий кусень хліба («Петрії й Довбущуки» (2 ред.)).* Окрім цього, у багатьох випадках для підняття емоційного градусу реплік героїв автором використано поєднання часток із вигуками, наприклад: – *А так! Бачите, як я зловив вас! Підпираєте лихваря, найгіршу п'явку! Підпираєте тим, що жиєте в його домі («Перехресні стежки»); – Ах, так! То пан меценас у готелі! Ще не маєте помешкання! Ну,*

в такому разі, надіюсь, не відкинете моєї послуги («Перехресні стежки»). Часто таке морфологічне поєднання набуває фразеологічного характеру. У досліджуваних творах зафіксовано в ролі стверджувальних часток кілька випадків функціонування синтаксичних одиниць фразеологічного типу, що представлені поєднанням самостійних і службових частин мови, які за семантикою ствердження є ослабленішими від ствердного нейтрального **так**, проте наповнені новими модально-експресивними відтінками значення згоди, наприклад: – *Ти, бачу, хора? – Хора! – відказала вона, не дивлячись на нього. – То-то ж бо й є. Я виджу, що хора. Треба післати за лікарем. – Не треба!* («Борислав сміється»); – *Та най уже буде по-вашому, коли так, – сказав Сенько. І стара передом пішла в свою хату і замкнула її сильно зсередини, підперши ще старії і дряхлії двері грубим поперечним дрюком* («Петрії й Довбущуки» (1 ред.)); *Ленько питає мене: «А що ти, Йванку, змучився?» А я кажу: «Ще й як!» – «На, – каже він мені, – тобі хліба і чекай тут, доки ми не вернемося!»* («Петрії й Довбущуки» (2 ред.)); – *Як же можеш ще питатися? – одвітив Андрій. – Ага, завжди, бігме, що так! – перервав Олександр, нагадуючись. – Знаєш що, Андрію, ми ще сих празник побачимося!* («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)). Можемо зауважити, оцінюючи рівень ствердження або згоди зі ситуацією, що у випадках функціонування таких часток значення згоди втрачає будь-яку категоричність у висловленні, набуваючи пом'якшувальних відтінків вираження.

Чималий відсоток часток, виявлених у ролі заперечних НР (27,7%). У всіх випадках чіткого та однозначного заперечення або незгоди в репліках автором використано заперечну частку **Ні**, наприклад: – *Ну, що? – запитав його Євгеній. – Ще вас не кликали? – Ні. Ще там якісь жиди шваркочуть* («Перехресні стежки»); *Но крий мене боже, щоби я хотів вам рівним за рівне відплачуватися! Ні! Но я тепер в повнім праві не вірити вашій поправі і вашій щирості!* («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)).

Зрідка зафіксовано випадки з кількаразовим повторенням частки **Ні** в репліках героїв у діалогах, що свідчило про послідовну категоричність

заперечення, наприклад: – *Як то остатня?* – спитав він. – *Вона покинула вас?* – **Ні.** – *Вмерла?* – **Ні.** – *І невже вам не жаль її?* – **Ні.** Знаєте, буває двоякий вираз терпіння у людей і у звірів; один такий, що будить співчуття, а другий такий, що будить ще дужчу злість, ще жорстокіше завзяття («Перехресні стежки»). У процесі відбору натраплено на поодинокі випадки вживання частки **Ні** в поєднанні з підсилювальною часткою **Та** й іншими частинами мови з метою підсилення заперечного змісту та надання більшої емоційності висловленню, наприклад: «*Що се таке?* – думалось йому. – *Вона чи не вона? Ледво, щоб вона! Відки б вона взялася тут? Але постава її, хід її, той хід, котрий я, здається, пізнав би між тисячами! Та ні, не може бути, се не вона! Тихо ти там! Тихо!*» («Перехресні стежки»); – *Як то за нич?* **Зовсім ні.** *Ми держімося оба разом. Може, татові дійсно удасться, що там задумали. А вернут з голими руками, ми тогди за своє діло* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – **Ні, і ще раз ні!** – живо підхопив Андрусь («Борислав сміється»); – **Ох, ні, ох, ні,** – говорив далі Іцик Баух. – *Уже я знаю, що ні! І повертали відтам такі веселі, співаючи, а тепер між ними якісь змови, якісь складки* («Борислав сміється»).

У результаті проведеної вибірки стверджувальних і заперечних НР варто зауважити те, що подекуди їх вжито не самостійно, а в поєднанні з іншими членованими реченнями.

Із приводу послідовного розгляду НР у поєднанні з іншими синтаксичними структурами висловлює думку П. Дудик, який вважає цілком закономірним, коли, окрім стверджувального чи заперечного НР, репліка-відповідь частково або повністю може дублювати репліку-запитання, тим самим розкриваючи сутність самого НР. Наприклад, – *Е, але ти знов так дуже тим не турбуйся!* – уговорював його Сень тихим голосом. – *Що ж такого великого сталося? Адже той собака певно заслужив на те. Ти забув про свою...?* – **Ні, ні, ні,** не забув! – перервав Прийдеволя («Борислав сміється»); – *На всі?* – **Авжеж,** що на всі. *Коня без хвоста не купують* («Борислав сміється»); *Се що за невчасний жарт!* – **Ні, пане, не жарт!** – мовив староста («Перехресні стежки»). Дослідник додає, що «один чи кілька членів попередньої репліки повторюють у більшості випадків не

буквально, а у формі, якої вимагає граматично-змістовий зв'язок репліки-запитання з реплікою-відповіддю» [52, с. 317]. На наш погляд, НР, все ж варто розглядати в статусі НР ті синтаксичні структури, які функціонують у ролі реплік-відповідей і в смисловому плані дублюють повноцінно виражену відповідь-репліку у вигляді іншого членованого речення. Вони не функціонують як певний змістово-граматичний додаток до речення-відповіді, що дублює речення-питання, а навпаки, у контексті когнітивно-перцептивного процесу членоване речення служить своєрідним смисловим уточненням до НР, яке використовує герой із метою кращого освоєння інформації співбесідником.

Значно меншою в кількісному співвідношенні є група питальних НР (11%), для яких властиве різне питальне інтонування, та які виявляють різні смислово-модальні відтінки, зумовлені конкретною комунікацією та відповідно змістовим наповненням самих реплік. У ролі питальних НР традиційно виступають стверджувальні або заперечні частки, а також слова, що мають стверджувальне або заперечне значення. Формально-виражальний арсенал НР такого типу в досліджуваних творах зовсім не багатий і представлений лише заперечною часткою **Ні**, стверджувальною – **Так** і питальними – **Га** і **Ну**, які функціонують самостійно та подекуди – партикульованими частинами мови: – *Виїхав сьогодні. До Гумниськ на терміни. – Так? А то що таке? Досі не їздив, а тепер нараз... («Перехресні стежки»); – А відтак... ще одно. (Бенедьо запинався в мові). Чи подумали ви... – Над чим? – Над тим, що саме найголовніше? – Ну? – Яка користь і для кого користь буде з вашої роботи?.. («Борислав сміється»); – Ну, ти, Ілько – як там тебе? – Марусяк, признаєш себе винним? – запитав суддя. – Ні, – відповів Ілько. – Ні? Як то ні? Адже ж ти бив Лейбу. – Та бив («Перехресні стежки»); – Ходи додому! – Га? – також шептом запитав Шнадельський і весь стрепенувся від Шварцового дотику. – Се ти? А ти чого хочеш? («Перехресні стежки»); із іншою часткою: – То ви, паничу, хочете, як чую, говорити о згоді? **Не так?** А, то дуже добре з вашої сторони, если-сьте уже раз нагадалися віддати правим властителям то, що їм належится, – бо я думаю, що ви не під інним умовієм предкладаєте мені згоду! («Петрії і Довбушуки» (1 ред.);*

сполучник + частка + частка: – *Слухаю ваших рад і дивуюся, – зачав він своїм звичайним, різким тоном. – Жандарми! Чи жандарми заставлять робітників лізти до ям? Ні, поарештують одних, а решту розгонять, а нам не буде ліпше, бо нам не порядку треба, а робітників, дешевих робітників! Чи не так?* («Борислав сміється»). Здебільшого такі НР виступають у функції прямого запитання з бажанням почути відповідь від співрозмовника й поєднання часток із різними частинами мови лише сприяють підсиленню емоційної виразності, яка разом з оклично-питальною інтонацією змістовно та функційно актуалізують окремі репліки героїв.

Дослідницький корпус НР, морфологічним маркером яких є частки, урізноманітнено іншими частинами мови, які зазнали партикуляції та набули категоріального значення часток, із-поміж яких фіксуємо: прислівники: *Радили то сього, то того, вкінці стало на тім, що нема ліпшого касієра, як Сень Басараб. – Що, – сказав неприязно Сень, почувши се, – я мав би бути вашим касієром? Ніколи! Я віднині й зовсім не хочу належати до вас! Ані я, ані мій брат* («Борислав сміється»); – *Ха, ха, ха, ха! Ви, бачу, щось чи химерите, чи грозите! Не гадайте прецінь, що я того настрашуся! – Добре, добре! Побачимо!* – крикнув Невеличкий («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); іменники: *Я гадаю... Адже те помешкання, де живе Рафалович, на поверсі, воно від завтра вільне? Правда?* («Перехресні стежки»); Рада йшла над тим, які поставити жадання жидам на случай угоди. Майже всі радили жадати небагато, щоб се тим певніше одержати. На те сказав Бенедьо: – **Правда ваша.** Хто менше жадає, борте дістане. Але знов в нашій ділі гірша річ була би жадати замало («Борислав сміється»); зрідка з метою посилення емоційного ефекту автор використовує паралельно стверджувальні частки та підсилювально-уточнювальні стверджувальні речення в ролі НР: *Спішіт назад до товаришів і кажіт їм, щоби нині не збиралися сюда, – завтра, як діло доспіє, від Петрія довідаємся, де скарби, то тогди ліпше буде! – А так, правда ваша, ватажку!* – відказав Невеличкий («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); питальний займенник **що** (ізолювано чи у поєднанні з іншими частинами мови): – *Не можеш ! Ха, ха, ха,*

– не можеш! – крикнув Довбушук. – Го, го, братчику, знаю я, що тебе за ланцюг тягне до поліції! Чув я децю в селі. – **І що ж?** А якби й так? («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)), – Ова! Ова! – цмокнув Вагман. – Ну, і що далі? – А нині рано сам маршалок був. – **Що?** – Сам маршалок. Чвіркою заїхав. До адвоката ходив нагору («Перехресні стежки»); займенниковий прислівник **як**: *І що ж ви скажете: тільки що пан президент проголосив ті слова, а мій Баран отак само, як тепер, як не завищить, як не кинеться наперед, як не гримне на землю, як не зачне трепатися!.. Пополох у суді. **Що? Як? Відколи?** («Перехресні стежки»).*

Третю групу НР складають ті, головними маркерами яких є модальні слова. За результатами спостереження кількість таких речень є досить малою (33 НР), і вжито їх лише в романах «Перехресні стежки» та «Борислав сміється». Усі модальні слова в якості головних репрезентантів НР у досліджуваних творах І. Франка морфологічно представлені прислівниками або дієслівними формами в ролі стверджувальних часток та в поєднанні з інтер'єктивованими сполучниками/сурядними сполучниками або без них: – *Ану, якби так усі змовилися і сказали: не підемо робити, поки нам плата висша не буде? Що би тоді жиди зробили? – А! А й справді! От гадка добра! – скрикнули побратими в один голос. Навіть Андрусеве лице трохи роз'яснилося («Борислав сміється»); – В такому разі кланяюсь. А якби я чим міг вам служити... – **Розуміється, розуміється!** Знайду дорогу до вас так само, як ви знайшли до мене («Перехресні стежки»); – А що? Маєш що цікавого? – запитав Шнадельський. – Авжеж! Ідемо до Вагмана. – Чого? Вжив на підтвердження впевненості в чому-небудь (прислівник) – **Ну, звісно.** Завтра до Америки («Перехресні стежки») або лексично представлені предикативно-модальними прислівниками *певне, напевне, можливо* в поєднанні з вигуками, частками чи інтер'єктованими сполучниками або без них і які вживані для підтвердження висловленої думки та відповідають значенню слова *звичайно* або *так*, наприклад: – *Ну, а під час карнавалу побачимося? – питав Євгеній. – **Можливо.** Я надіюсь бути на балу академіків («Перехресні стежки»); Розумівся, інша річ – признатися до того ту, самі перед своїми, а інша річ — говорити щось подібного перед ними! То би**

нас зарізало! – О, певно, певно! – скрикнули жиди, раді з такого обороту Германової бесіди («Борислав сміється»); – То, кажете, з Буркотина хлопи? – допитував Вагман у Барана. – Напевно з Буркотина? – Та напевно. Я говорив з ними, як вийшли від адвоката. – Ну, і що ж казали? («Перехресні стежки»);

Отже, НР, зафіксовані в досліджуваних творах, є структурно не розкладними та граматично не повними синтаксичними структурами, але семантично повними. НР вирізняє великим спектром емоційності, різноманітністю морфологічного маркування та кількісним складом, що значно розширює їхні функційні можливості та впливає на виконання прагматичних завдань твору.

3.2.2. Семантична диференціація нечленованих речень у художніх текстах Івана Франка

У зв'язку зі своєю комунікативною зорієнтованістю на діалогічність мовлення НР відрізняються не лише за формально-синтаксичними показниками, а й за семантико-синтаксичними, стилістико-функційними особливостями та емоційно-експресивним забарвленням, у результаті чого зафіксовано формування відповідних груп НР за значенням: стверджувальні, заперечні, питальні, спонукальні, емоційно-оцінні, етикетні [97, с. 317]. На нашу думку, цей список варто розширити, додавши ще апелятивні НР та окремою групою – звуконаслідування (**ДОДАТОК К**). Детальну семантичну класифікацію стверджувальних, заперечних та питальних НР подано в **ДОДАТКУ Л**.

Семантична спеціалізація кожної з груп полягає в позначенні конкретної мовленнєвої комунікації, на яку впливає контекст ситуації, мета спілкування, інтенції, бажання співрозмовників тощо, і, відповідно, виражають емоційно-оцінні, заперечні чи позитивні реакції учасників комунікації, спонукання до дії, слів, апелятивність до співрозмовника, питання тощо.

За семантичною кваліфікацією емоційно-оцінні НР традиційно поділяють на: 1) емоційно-оцінні вигуківі НР; 2) емоційно-оцінні іменникові НР. Варто зазначити, що в результаті кількісного відбору переважають саме емоційно-оцінні вигуківі НР (20,5%), які мають досить багато модально-експресивних

значень: іронія, насмішка, обурення, огида, недовіра тощо та виражені здебільшого вигуками або поєднанням вигуків з іншими частинами мови: *«Ви дурні. – Так нам казав, їй-богу! – Ви дурні! Що вам, – каже, – правуватися з паном за якусь толоку? Що тота толока варта? **Тьфу!** Я вам не те скажу («Перехресні стежки»); – Знаєте що, чоловіче, – зачав Хаїм лагідніючи, – ми вас не знаєм, ви нас не знаєте... – **Ого!** – відкинув незнайомий. – Ви мене не знаєте, але я вас – то так, як свою кишеню! («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).* У таких випадках для демонстрації самого вигуківого значення репліки є використання розділових знаків для відтворення окличності репліки, певних авторських ремарок тощо, оскільки самі вигуки позбавлені номінативного значення та потребують інтонаційних та жестикуляційних маркерів. У досліджуваних романах фіксуємо чимало емоційно-оцінних вигуківих речень, де в ролі вигуків автор використовує слово **Бог** та його похідні, які утворюють чимало варіантів іменних вигуківих словосполучень: – **Боже мій!** *І отак живуть люди! – ледве промовив він («Перехресні стежки»); – **Борони Боже!** – з жартливим обуренням мовив Євгеній («Перехресні стежки»); – **Боже милосердний,** – скрикнула вона, – що то може бути? Та коби ще деякої пакості не наробило? («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – **Господи боже!** – аж скрикнув Матій, – так се ж значить, що тепер би мож виграти процес? («Борислав сміється»).* Окрім цього, у результаті дослідження зафіксовано випадки функціонування усталених словесних поєднань, яким притаманні вигуківі модально-експресивні значення та які функційно переходять до класу вигуків: – *Та за що, про що? – питав Олекса, встаючи і випростовуючися, і впер свій зір у лице брата. – **От і маєш!** Ти допитуєшся, немовби не знав, як може чоловіка біда вчепитися на гладкій дорозі («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); О, будьте певні, я далекий від того, щоб мати вам за зле ваше пледоає, хоч ви там і підмалювали мене трошки... тес... тес... **Ну, та що там!** («Перехресні стежки»);* часто вжито сполучення побожних слів: – ***А най бог боронить!** Мамко, що ви говорите!.. («Борислав сміється»); – А я прецінь о тім не сумніваюся! **Хрань боже!** Де ж би я міг подумати, щоби мій давний «товариш» не був чесним чоловіком («Петрії і*

*Довбуцуки» (1 ред.); зрідка – сполучення слів лайливого значення: – **ТЬфу на тебе!** Відступися геть, чортяко! Ні п'єш, ні говориш, тільки мені своїм відьомським поглядом густ відбираєш! Махай спати! («Перехресні стежки»); – В гори? А що ж він там робит?.. – Га, що він там робит? **Чортів їх батько знає!** Та вже десь твої легіні его затаскали! Але мають они собі! («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).*

Емоційно-оцінні іменникові НР у досліджуваних творах мають значно менший кількісний показник з усіх віднайдених емоційно-оцінних НР (1,5% від усіх емоційно-оцінних). НР такого типу виражені іменником або іменником зі залежним від нього прикметником або займенником і позначають певне ставлення до слів, дій співрозмовника, ситуації, подій тощо, нашаровуючи психоемоційні відтінки значень та надаючи власну емоційну оцінку тому, про кого або про що йде мова: – *Славлят про тебе, що ти патріот. – **Байка!** – відрік коротко Андрій. – **Байка!** – крикнула Дося. Бліденька іскорка гніву блиснула в її очах, перелетіла по лиці і сховалася в устах, зложених ще до ласкавої усмішки («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).* Варто наголосити, що суттєвою та відмінною рисою таких речень від номінативних є те, що емоційно-оцінні НР не мають номінативного значення, не вказують на буттєвість, а лише надають певну особисту оцінку героя на все, що відбувається навколо нього, відображають його ставлення до цього та наділені емоційно-окличною інтонацією. Окрім цього, у правильному граматичному розмежуванні емоційно-оцінних НР та неповних двоскладних вагомим є коментар Б. Кулика про те, що «в неповному реченні присудок стоїть у тому самому числі, що й неназваний підмет (в однині збіг був би і в роді), а в слові-реченні такого узгодження немає, що також посилює узагальненість емоційної оцінки» [97, с. 327]. Наприклад: «**Варвар'я! Погань! Нелюд!** Адже вона божеволіє з терпіння, сама не знає, що з нею діється! Адже, побачивши мене, вона мов остовпіла, нездібна була слова промовити. «...»» («Перехресні стежки»), де перші речення **Варвар'я! Погань!** правильним буде кваліфікувати як емоційно-оцінні НР, оскільки демонструють експресивність

оцінки персонажа, його ставлення до своєї дружини, натомість речення *Нелюд!* варто розглядати як двоскладне неповне з пропущеним підметом *він*.

Другою за кількістю зафіксованих випадків із-поміж семантичних груп НР є група стверджувальних НР (22%), яка має такі підгрупи: 1) власне стверджувальні, які безпосередньо є засобом моделювання позитивної відповіді на запитання, поставлене співбесідником: – *Ну, що? – спитав він, глядячи їй у очі. – Добре, синку, добре, все добре. – Пристав, приймив? – Аякже, аякже! За місяць заручини («Борислав сміється»); – Але ж ви, здається, були в війську? – Так. Власне тоді, як я пана меценаса вчив, мене з шостої класи відібрали до війська. Дурний чоловік був («Перехресні стежки»); 2) НР, у яких закладено модальне значення згоди з чим-небудь, функційною особливістю яких є не вираження конкретної позитивної відповіді на запитання, а експлікація позитивної реакції на емоційно-стверджувальні, питальні або заперечні репліки співрозмовника, наприклад: – *Ах! Ото з мене забудько! Пан Стальський, мій домашній інструктор у третій... ні, pardon, у другій гімназійній класі! – Так, так, так! – притакував Стальський і руками, і головою, і всім тілом («Перехресні стежки»); – Буде содома в повіті. Підуть переслідування, гонення, пакості, – задумчиво мовив о. Семенович. – Авжеж! Де дрова рубають, там тріски летять («Перехресні стежки»); 3) НР, у яких, окрім ствердження чи згоди, виражено підсумок почутого, побаченого й ставлення мовця до нього [97, с. 319], і які, на думку Б. Кулика, є «емоційно-вольовими засобами мовлення, що сформовані за різних обставин, найчастіше тоді, коли людина впродовж певної паузи попередньо щось обмірковує, виявляє збентеження, глибоко переживає...» (С. 319, Кулик). Майже всі НР такого підтипу репрезентовані аналітичними структурами, наприклад: – *Ніщо нас не гонить. Будемо ждати доброї нагоди. – Ну, нехай і так. А друга річ. У сього вовка в гнізді, певно, не все є готові гроші («Перехресні стежки»); – Щоби, – кінчив він по хвилі, – не розговорив ніде, що і як робиться в фабриці. Бо, видите, ту секрет невеличкий... Мій директор вигадав новий спосіб фабрикації воску, то не хотів би, щоби тото розголошувалося. – Гм, та воно-то так... – проговорив Бенедьо, не знаючи, що***

лішого сказати («Борислав сміється»). Зафіксовано один випадок функціонування тавтологічної конструкції нерозчленованого типу: *Прошу не гніватися... я вже тоді був парубок під вусом. **Що правда, то правда*** («Перехресні стежки») та один випадок вживання мовленнєвої реакції в питальній формі зі стверджувально-окличною інтонацією, що демонструє здивування співбесідника від почутого: – *Як то страчена? – А так! Я вже говорив де з ким із обивателів і чув думку, що віче треба конче дозволити. – **Невже се так!*** – скрикнув маршалок, зриваючися з місця, і тільки тоді похопився, що сей викрик був нетактовний («Перехресні стежки»);

4) стверджувальні НР, які виступають на позначення підтвердження міркувань, поглядів самого мовця. НР такого підтипу експліковано здебільшого стверджувальною часткою **так** самостійно в поєднанні з різними частинами мови, рідше – із іншими видами часток: *Вона раз готова була розповісти все Германові і бігти шукати за ним по всім Дрогобичі, то знов на неї находила якась дика упертість, її уява рисувала їй образи страшної муки і конання Готліба, з очей її лилися сльози, а п'ястуки судорожно затискалися супроти кабінету мужа, і уста шептали: «Нехай гине, нехай умирає, на злість сьому нелюдові, сьому тиранові! **От так! От так!**»* («Борислав сміється»); – *Я знав, що воно так буде, – говорив він сам до себе, все ще таємниче всміхаючись;* інколи – іншими частинами мови: – *Ова, велике діло, і що ж нам суд зробит? То прецінь наші коні. То ви посидите собі!.. – Так? – відказав протяглим голосом їх товариш. – **То дуже добре!*** («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); *Стальський став раптом, мов облитий водою. **Справді!** Він і не подумав про се!* («Перехресні стежки»). Досліджувані НР такого підтипу зафіксовано саме в монологіях або внутрішньому мовленні, коли персонаж самостійно намагається розібратися у власних почуттях, емоціях чи знайти відповіді на певні ситуації, саме тому часто в мовленні персонажа такі НР функціонують у контексті роздумів, міркувань, формування власних висновків із підвищеною чуттєвістю та оклично-стверджувальною інтонацією.

Третьою за кількістю зафіксованих випадків є група вигуківих НР, виражених вигуками-етикетними формами (17,5%). Досліджувані твори І. Франка рясніють НР такого типу, що свідчить про високу культуру та глибоку моральність українського народу, на чому й хотів наголосити сам автор. Кожен діалог між героями твору обов'язково розпочато або завершено мовленнєвими етикетними формулами, незалежно від того, в яких стосунках перебувають самі герої, наприклад: – **Добрий день, брате!** *Ти, бачу, якийсь не при охоті, що так сидиш і не вийдеш ніде зі своєї хижі?* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); *Ну, але принаймні буду знати, що за люди – бориславські робітники!..* **Бувайте здорові!..** («Борислав сміється»); – **Добре полудне!** – *поздоровив його якийсь жидок, котрого догнав по дорозі.* – **Добре здоров'є!** («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).

Частими є випадки функціонування НР у вигляді етикетних формул, в яких використано слова *Ісус, Бог, божий, божа та ін.*, що демонструє побожність жителів Галичини, і багато з таких речень містять, окрім привітання, значення побажання добра та божої прихильності своєму співрозмовнику, наприклад: – **Слава Йсусу Христу!** – *відізався на раз грубий голос за плечима о. Ізидора. Він обернув ся і відповів:* – **Слава навіки!** («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); – **Дай боже добрий вечір!** – *відізався голос за ним. Він оглянувся і побачив низького, порядно одітого чоловіка* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – **Най вас Бог благословить! Най вас Бог благословить!** («Перехресні стежки»). Частими також зафіксовано етикетні НР на позначення подяки, прохання тощо, здебільшого виражені особовими формами першої особи однини, наприклад: – **Добре кажете, мамо! І я сам так гадаю. Дякую вам!** («Борислав сміється»); – **Прошу, прошу, будьте ласкаві!** – *просив сліпий.* – *Ти, провідник, чому ми не укрійш хліба?* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – **Прошу сідати! Може, цигарко, отче добродію? Прошу!** *Ну, що ж там чувати з приготуванням до нашого віча?* («Перехресні стежки»). У досліджуваних творах натрапляємо на поодинокі випадки функціонування НР іншомовних етикетних формул: – **Guten Tag, Abrum!** – *привітав він арендаря* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); *А вам раджу на*

другий раз бути осторожнішим у виборі своїх приятелів. *Güte Nacht!* («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)) та ін.

У досліджуваних творах виявлено чимало заперечних НР (12%), які поділено на: 1) власне заперечні, що виступають у функції заперечної репліки-відповіді на конкретно поставлене запитання співрозмовником. Власне заперечні НР представлені у творах лише заперечною часткою **Ні:** – *Донька ваша? – спитав Бенедьо. – Ніби донька, але не рідна. – Пасербиця? – Ні, небоже. Вона тутешна, а я не тутешний. Але то довга гісторія, – буде час, то й почувш. А тепер спочивай!* («Борислав сміється»); – *Пан меценас, певно, на дворець ідуть? – запитав Стальський. – Ні.* («Перехресні стежки»); – *Ну, що? – запитав його Євгеній. – Ще вас не кликали? – Ні. Ще там якісь жиди шваркочуть* («Перехресні стежки»); та одиничними випадками вживання інших частин мови у значенні частки **Ні**, але часом демонструє ослабленість заперечної позиції: – *Правда се, пане Лейбо? – запитав Євгеній. – Неправда!* – *Ага, преці маємо відповідь. – Нехай свідки скажуть, – мовив Ілько* («Перехресні стежки»); – *Але, може, то знов яке вбійство? – запитав президент. – Ледво. Ані слідів мордування, ані слідів рабунку не знати* («Перехресні стежки»). Подекуди НР такого підтипу зазнають емоційного підсилення, підвищеного інтонаційного виділення та змістової вагомості в результаті повторення заперечної частки **ні** або її вживання в поєднанні з іншими частинами мови, наприклад: – *Так що ж діяти, – не то сказав, не то зойкнув Бенедьо, – невже ж опустити зовсім руки і здатися на їх ласку? – Ні, і ще раз ні!* – *живо підхопив Андрусь* («Борислав сміється»); – *А що, відступив жид від оскарження? – Е, ні!* («Перехресні стежки»); – *Добрий вечір вам! Може, в чім перешкоджаю? – Ні, ні! Знаєте прецінь, що тепер ніт у мене ніякого діла! Будьте ласкаві, сідайте!* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); 2) заперечні НР, що виражають незгоду з пропозицією, міркуваннями чи діями співрозмовника [97, с. 321]. НР цього підтипу не є відповіддю на запитання, а демонструють заперечну позицію персонажа на попередню репліку співрозмовника. Вони можуть функціонувати як НР заперечного змісту на розповідні або спонукальні речення-репліки з підвищеною

інтонацією або без неї. Більшість випадків зафіксовано використання заперечної частки **Ні**, що нейтралізує емоційний тон висловлення: – *Ну, то ходім де до іншого шинку. Візьмемо сепаратку. Вип'єш, розігрієшся. Або ляжеш троха.* – **Ні**, не ляжу. Страшно мені («Перехресні стежки»); – *Що вам до них? Нехай злодії сидять!* – **Ні**, приятелю! – сказав Петрій. – *Ви, певно, підозріваєте мене, що я нещирий, скритий, і догадуєтеся, що більше знаю про злодіїв, ніж говорю* («петрії й Довбуцуки» (2 ред.)). Зафіксовано кілька випадків функціонування заперечної повторюваної частки **Ні** з іншими частинами мови або інших частин мови в ролі заперечної частки **Ні**, у результаті чого простежено змістово-модальну варіативність НР, оскільки вони набувають додаткових значеннєвих відтінків заперечення: категоричності, впевненості, сумніву, вагання тощо, інколи підсилено емоційну виразність репліки: – *Дуже вдячний за честь.* – **Але ж навпаки, навпаки!** *Я дуже рад. Здавна бажав відвідати вас у вашім sanctissimum², в тій кузні, де властиво ті плани...* («Перехресні стежки»); – *Кажу вам ще раз, її нема тут. Була перед тим у канцелярії, не застала мене, ждала і пішла, забувши отсей саквояжик.* – **Неправда! Неправда!** *Вона перед хвилиною була тут і мусить бути тут. Ану, панове!* – мовив він, обертаючись до свого товариства («Перехресні стежки»); – **Ні, ні, ні**, – знов якось гарячково-болісно перехопив Прийдеволя, – *не боюся комісії! Що комісія?* («Борислав сміється»); «*Ну, не хочеш, то не хочеш*, – мовив я. – *Я також не хочу, щоб ти тікала від мене або топилася. Уступлю тобі сей раз, а властиво, зажду, аж поки схочеш.*» **«Ніколи, ніколи!»** («Перехресні стежки»); 3) заперечні НР, якими мовець заперечує самому собі. Метою використання таких речень мовцем є доведення самому собі правильності чи неправильності або доцільності власної позиції, пошуки відповідей на запитання, що виникають під час роздумів персонажа. Такі НР вживано у внутрішніх монологів, інколи з метою висловлення звичайної власної думки. Найчастіше представлені заперечною часткою **Ні**, часом її повторенням або сполученням з іншими частинами мови, поодинокі – випадками функціонування інших частин мови в ролі заперечної частки **Ні**: *Вона зірвалася, мов опарена, – бачите, не привикла до того, щоби з*

нею говорено по правді і по щирості. **«Ні, ні, ні! Не хочу! Одної хвили не стерплю, щоб обік мене жила в домі наложниця мого мужа!»** («Перехресні стежки»); – *Що, – сказав неприязно Сень, почувши се, – я мав би бути вашим касієром? Ніколи! Я віднині й зовсім не хочу належати до вас! Ані я, ані мій брат* («Борислав сміється»); *«Що ж, – думалось йому, – може, воно й так... може, й ліпше, що одним лихим чоловіком менше на світі?.. Але чи від того ліпше добрим людям? Зовсім ні! Чи від того легше стане хоть би тим самим ріпникам, що тішаться його загибеллю? І то ні. Прийде другий касієр на его місце і буде так само або й ще дужче кривдити їх* («Борислав сміється»).

Питальних НР у творах вжито 9%, що займає п'яту позицію за кількісними показниками у складі всіх НР. За семантикою питального значення НР представлені в досліджуваних творах трьома групами: 1) питальні НР, адресовані співрозмовнику з метою отримати відповідь на конкретно сформульоване запитання [97, с. 323], які в романах морфологічно представлені стверджувальною часткою **Так** у питальній позиції, самостійно або в поєднанні з іншими частинами мови: – *То ви, паничу, хочете, як чую, говорити про згоду? Так? А, то дуже добре, як ви вже раз нагадали собі віддати правдивим власникам те, що їх, – бо я думаю, що не під іншою умовою йдете зі мною на згоду!* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); – *Прошу, жіночко, не хмурся! – Моя люба жіночка дивується, що я на таке сімейне свято запросив постороннього гостя. Адже так?* («Перехресні стежки»); зрідка – питальними частками **Га** [143, с. 7] і **Ну**, які вживано в НР як спонування до відповіді з інтонацією зацікавленості чим-небудь, очікування, нетерпіння, вимоги [144, с. 449]: *А якби він Selbsthilfe порозумів так, що треба брати за ножі та різати жидів? Га?* («Борислав сміється»); – *А відтак... ще одно. (Бенедьо запинався в мові). Чи подумали ви... – Над чим? – Над тим, що саме найголовніше? – Ну? – Яка користь і для кого користь буде з вашої роботи?..* («Борислав сміється»). Інколи семантика питальних НР представлена у вигляді питальних структур, стержневим компонентом яких є сполучення часток з іншими частинами мови або, які виражені за допомогою інших частин мови, зокрема прислівників та іменників у

функції частки питального НР: – *А не підеш ти собі, ти, голодриго, га? Ту не мож тепер іти! – А то чому ні?* – питав Іванко не своїм голосом. – *Бо тому, що ні!* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); – *До мене?* – *Так,* – загули гуртом усі. – **Ну, що ж такого?** – *Щоби пан були ласкаві причинитися до складки на того помічника, що го нині підоймою пришибло («Борислав сміється»);* – *Справа спорна, нема сумніву, але наскільки я її знаю, селяни можуть виграти.* – **Чи справді?** – *Се моє переконання, якого я набрав, простудіювавши докладно акти («Перехресні стежки»);* *Будь добра, будь така, як була зразу, моя люба, маленька кіточка, моя курочка, моя красавичка! Добре?* («Перехресні стежки»);

2) питальні НР, які мають характер перепитування, коли сам мовець прагне дізнатися відповідь на те, що його цікавить, у чому він прагне розібратися. Таких випадків зафіксовано лише кілька. Питальні НР такого типу інколи використано з додатковими уточнювальними питальними конструкціями, які наявні в мовленні персонажа як доповнення самого запитання: – *Ну, ти, Ілько – як там тебе?* – *Марусяк, признаєш себе винним?* – запитав суддя. – *Ні,* – відповів Ілько. – **Ні? Як то ні?** *Адже ж ти бив Лейбу.* – *Та бив («Перехресні стежки»);* 3) НР, які втілюють непряме запитання з відтінком емоції: здивування, вагання, обурення тощо і представлені автономною стверджувальною часткою в питальній функції або в поєднанні з іншими частинами мови: – *Олексо, – відповів Андрій, – не думайте, що ви погрозою або навіть муками дізнаєтеся від мене про ту тайну!* – **Так? То побачимо!** – крикнув Олекса, і очі його заіскрилися диким, скаженим огнем («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); – *Го, го, братчику, знаю я, що тебе за ланцюг тягне до поліції! Чув я дещо в селі.* – *І що ж? А якби й так?* – *Ні, ні... правда, нічого дивного!* («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)). Кількісні підрахунки питальних НР типу непрямого запитання свідчать про поодинокі функціонування питального займенника **що**, питального прислівника **як**, які втілюють досить інтенсивну емоцію подиву, осуду тощо, що призводить до ослаблення питальної семантики та набуття реченням окличного підсилення: – *А нині рано сам маршалок був.* – **Що?** – *Сам маршалок. Чвіркою заїхав. До адвоката ходив нагору.* – *Ова!* – скрикнув Вагман, чудуючись («Перехресні

стежки»); – *Gott soll sie strafen!* – крикнув він вкінці, зриваючися з крісла. – Вони нас усіх вирізати хочуть, от що! Розбійники змовилися на нашу душу! – **Як? Що? Чи правда? Хто казав? Відки знаєте?** – гомоніли жиди, тремтячи зо страху («Борислав сміється»).

Особлива група НР, шоста за кількісними показниками – звуконаслідування, які є умовним відтворенням певних звуків природи або людських емоцій, тобто є прямими мовленнєвими відповідниками зовнішнього світу (8,7%). Варто зазначити, що у творах функціонують здебільшого НР звуконаслідування на позначення людських емоцій, зокрема сміху, але їхньою особливістю є фонетична варіативність, що зумовлена індивідуальною артикуляцією героїв та атмосферою комунікації. Таким звуконаслідуванням притаманний різний ступінь вияву ознаки фізіологічного мовленнєвого наслідування, наприклад, легка насмішкуватість: *По хвилі бездушного остовпіння пізнав його Ленько. Зміненим, дитинячим голосом пролетав він: – А що? Нема! Пусто? Хі, хі, хі! Ходи, ходи, – я ти покажу! Я знаю, покажу тобі* («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)); іронічність або зверхність емоційного прояву: – **Ха-ха-ха!** *Ти, певно, на берлозі лежачи, такого розуму набрався! Ну, ну, говори далі, як ще повинно бути?* («Борислав сміється»); – **Хе-хе-хе**, – сказав насмішливо Герман, – *в світ без грошей не втече, а впрочім...* («Борислав сміється»); емоційна згрубілість – **Га, га, га, га!** – *рикнула страшна мара, кидаючися затекло на Олексу. – Я прецінь маю тебе, я прецінь знайшов тебе!.. Ми разом, разом, разом! Ги, гу, гу!..* («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)). Поодинокими є випадки функціонування звуконаслідувань на відтворення звуків природи та тварин: «**Пи-ні-ні!**» – *запищала пташина, перхаючи і ховаючись по кутах, однак Леон живо зловив її і виняв з клітки* («Борислав сміється»); – *Я зараз! Я зараз!* – *шептала Регіна, скочила до своєї спальні і почала надягати шубу. Тра-та-та! Тра-та-та! Тра-та-та!* – *лунало крізь рев вихру на вулиці ось-ось під її вікнами* («Перехресні стежки») та ін.

Результати відбору звуконаслідування свідчать про те, що суттєву кількісну перевагу мають саме звуконаслідування, зафіксовані в романі

«Перехресні стежки», причиною чого, на нашу думку, є саме те, що цей роман є соціально-психологічним і вирізняється підвищеною почуттєвою емоційністю спілкування героїв та глибокими внутрішніми переживаннями.

Сьома групою за підрахунками виявлених випадків функціонування вигуків НР є група НР (7%), які виражають спонукання до слів, дій, вчинків тощо й представлені стержневими вигуками *Ну, Ану, Ану-ко, Ану-но, Ануте: – Ну, Гершку! Будеш присягати, – обернувся суддя до свідка («Перехресні стежки»)*. Вигуків НР із коротким вигуком *Ну* позначають більшу ритмічність спонукання, інші – демонструють мовленнєву розлогість репліки, що призводить до легшого інтонування самого прохання персонажів. У досліджуваних творах ВНР на позначення помірнього (звичайного) спонукання до дії тощо зафіксовано трішки менше, ніж вигуків із категоричним спонуканням. НР, ядровим синтаксичним елементом яких є вигуки категоричного спонукання, виражені здебільшого інтер'єктивованими частинами мови та фразеологічними одиницями, які виступають у ролі вигуків та набувають категоріального значення вигуків, у зв'язку з чим підвищено емоційно-експресивне забарвлення висловленого в репліках, наприклад: – *Але тихо! Ша! Не робіть скандалу! – втишували Стальського його товариші, яким досить неприємно було, що встрягли в сю історію, в якій почали підозрівати просту напасть Стальського («Перехресні стежки»); – А що там? – запитав. – Пст! Відстаньмо від них! Ходи сюди в закуток! – шептав Шварц («Перехресні стежки»)*. Деякі з них набувають форми лайливих виражень, що позначають категоричність, певну зухвалість стосовно свого співбесідника та імпульсивність у висловленнях, наприклад – *Ідіть собі до чорта! – крикнув я на них. – Там будете акурат пасувати! («Борислав сміється»); – Марш до чорта, дранте! – крикнув знов Довбушук і, відвинувши руку, пхнув нещасну в груди так сильно, що була би, навірно, упала на землю, если би її не була задержала стіна («Петрії і Довбушуки» (1 ред.))* та ін. Завдяки інтер'єктивації різних частин мови у випадках категоричного волевиявлення або спонукання до чогось збільшено значеннєвий спектр вигуків цього розряду, і, як наслідок, інтер'єктивовані

лексичні одиниці зазнають функціонального переосмислення й часто набувають застиглої форми, втрачаючи свою лексико-граматичну природу.

Найменш уживаними в ролі НР є вигуки звернення уваги (1,8%), які є двокомпонентними (**Ей, ов**) або трикомпонентними (**Гей, гов**), поодинокі – чотирикомпонентними (**Агов**), наприклад – **Ей, пане!** – *гірко промовив селянин. – Вам то дурниці, а нам... Нашим дітям... Адже то війна, то не жарти («Перехресні стежки»); – Гурра! Гей! А скобочи-но го, най ся рушає!* – *закричали весело робітники («Борислав сміється»)*. Попри те, що у ВНР, які функціонують на позначення звернення уваги героя на свого співрозмовника, їм притаманне градаційне емоційне навантаження – від нейтрального звернення *Та старий, очевидно, не був завидючий і, коли поводитор перестав пити, та хотів покласти йому фляшку назад у торбу, сказав: – Агов! Може би, й ті газди напилися?* («петрії й Довбуцуки» (2 ред.)) до звернення з посиленням емоційності висловленого: *Але гов? Хто ж се панна молода? Хто та, що сидить обік нього на лавочці, і похитує головою, і з сонячним усміхом приймає gratуляції?* («Перехресні стежки»).

Менш продуктивними у творах є модальні слова як граматичні центри НР (**ДОДАТОК М**). На відміну від вигуків та часток у ролі головних репрезентантів НР, функційно модальні слова представлені лише двома групами [160, с. 367]: 1) ті, що передають значення реальності, достовірності, ствердження, виражені самостійно вжитими модальними словами або в сполученні з частками, вигуками, сполучниками у функції вигуків або транспонованими дієслівними формами дієслова *розуміти*: *Що би тоді жиди зробили? – А! А й справді! От гадка добра!* – *скрикнули побратими в один голос. Навіть Андрусеве лице трохи роз'яснилося («Борислав сміється»); – Я би радив зараз на вічі, з-посеред хлопів, арештувати сього панича. Се раз назавсіді заріже його в їх очах, зробить його неможливим, – мовив рішучо маршалок. – Розуміється, розуміється! Тільки на власну руку я не можу сього зробити («Перехресні стежки»); – А що? Маєш що цікавого? – запитав Шнадельський. – Авжеж! Ідемо до Вагмана. – Чого? – Ну, звісно. Завтра до Америки («Перехресні стежки»)*. Такі речення вжито на

позначення беззаперечності того, що відбувається або про що йде мова, виявляють значення ствердності, безсумнівності в словах і вчинках. У деяких випадках модальні слова *певно*, *напевно* попри своє лексико-граматичну особливість вираження невпевненості, сумніву, функціонують у ролі прислівника *справді*, що стає передумовою віднесення таких модальних слів до розряду модальних слів зі значенням ствердження, впевненості: – *А тепер що? – говорив далі Герман. – Син наш у Львові... Ну, треба, щоби молодий чоловік замолоду чогось навчився... – Певно, певно!* («Борислав сміється»); 2) ті, що виражають значення можливості, імовірності, припущення й представлені прислівниками *можливо* та *напевно* в значенні *можливо*, що свідчить про певні сумніви в словах, вчинках і того, що відбувається навколо: – *Ну, а під час карнавалу побачимося? – питав Євгеній. – Можливо. Я надіюсь бути на балу академіків («Перехресні стежки»); – Ну, а під час карнавалу побачимося? – питав Євгеній. – Можливо. Я надіюсь бути на балу академіків («Перехресні стежки»); – То, кажете, з Буркотина хлопцi? – допитував Вагман у Барана. – Напевно з Буркотина? – Та напевно. Я говорив з ними, як вийшли від адвоката. – Ну, і що ж казали? («Перехресні стежки»).*

Отже, лінгвістичне опрацювання модальних компонентів як функційних репрезентантів НР свідчить про те, що їхні морфологічні можливості є дещо обмежені, відповідно їм звужена семантична спеціалізація: функціонування окремих предикативно-модальних та атрибутивно-модальних прислівників. Проаналізований мовний матеріал дає змогу зазначити досить широку семантичну амплітуду НР, оскільки вони експлікують надзвичайно багато контамінованих емоцій: від радості та захоплення – до обриди і ненависті та демонструють кардинально різні реакції на події, слова тощо, від позитивної реакції, ствердження – до заперечення та несприйняття. Окрім цього, НР є досить розгалуженими структурно та репрезентовані морфологічно різними мовними одиницями. Отже, варто зазначити, що саме функційно-змістові параметри впливають на формування семантичних груп НР, усередині яких помітний різноманітний діапазон значень мовленнєвих емоційно-експресивних елементів,

які реалізують у контексті конкретної комунікації. Функційний потенціал кожного типу НР полягає в їхній здатності ставати своєрідними відповідниками повноцінних простих чи складних речень і зміщувати інформаційну, змістову й композиційну структуру тексту.

3.2.3. Морфологічно-компонентне моделювання нечленованих речень у художніх творах Івана Франка

Неоднорідність НР проявлено в різних аспектах їхнього вираження, що й провокує потребу їхнього всебічного аналізу за багатьма критеріями. Визначення структурних типів НР у нашому дослідженні оперте на частиномовний статус складників НР та кількісні показники з урахуванням їхньої позиційної варіативності. Із метою унаочнення аналізу за цими критеріями здійснено спробу створення морфологічних моделей усіх віднайдених НР. У результаті моделювання підраховано 138 моделей НР. Окрім цього, ці моделі було згруповано у збірні частиномовні комплекси, в яких провідним критерієм виступала частиномовна належність (ДОДАТОК Н).

У результаті опрацювання вигуківих НР з'ясовано, що структурні типи є однокомпонентними, двокомпонентними, трикомпонентними, чотирикомпонентними та п'ятикомпонентними, які разом утворили 78 моделей за морфологічними показниками. Із-поміж них виявлено 9 однокомпонентних моделей, представлених різними частинами мови з урахуванням їхніх граматичних особливостей: *Interj_{element}*, *N₇*, *N₁ (2)*, *Adv*, *V_{imp}*, *V_f*, *Adj*, *Inf*. Частиномовними комплексами одночленних вигуківих НР стали: іменникові, прислівникові, дієслівні, прикметникові та звуконаслідування.

Вирізнено з більшою морфологічною комбінаторикою двокомпонентні вигуківі НР, які формують 33 моделі (ДОДАТОК О, рис. 1).

Значну частину морфологічних моделей утворюють трикомпонентні вигуківі НР (25 моделей), що є поєднанням різних частин мови. Сформовані моделі згруповано в такі морфологічні комплекси (ДОДАТОК О, рис. 2).

Чотирикомпонентні вигуківі НР мають значно складнішу будову та варіативність компонентного складу, проте є менш кількісними (11 моделей). На основі опрацьованого матеріалу створено низку чотирикомпонентних морфологічних комплексів (ДОДАТОК О, рис. 3).

У результаті опрацювання структурних типів вигуківих НР створено лише одну модель п'ятикомпонентного НР: *Conjun + N_I + Pronom_{pers.} + Adj + V_f*.

Наступними за кількістю сформованих комплексів є моделі НР, представлених частками або партикульованими частинами мови. Виявлених моделей нараховано 52, з яких найбільше двоконпонентних – 18 моделей, кількісно меншими є трикомпонентні – 12 моделей, чотирикомпонентні – 11 моделей, п'ятикомпонентні – 5 моделей, однокомпонентні – 6 моделей.

Однокомпонентні моделі формують такі нечленовані комплекси: частковий *Part_{negat}*; *Part_{af}*, прислівниковий *Adv*; іменниковий *N_I*; займенниковий *Pronom_{negat}*; *Pronom_{inter}*.

Двокомпонентні комплекси у своєму складі мають здебільшого частки різних типів, які поєднуються з різними частинами мови, утворюючи їхню значеннєву парадигму (стверджувальні, питальні та заперечні) (ДОДАТОК П, рис. 1). Трикомпонентні комплекси представлені такою комбінацією часток із іншими партикульованими частинами мови (ДОДАТОК П рис. 2).

Чотрикомпонентні й п'ятикомпонентні моделі створені на основі опрацювання НР фразеологічного типу, що свідчить про семантико-функціональну спаяність компонентів у складі НР. Для чотирикомпонентних моделей притаманне значне використання часток, що є цілком закономірним, та їхнє поєднання зі самостійними частинами мови, поодинокі – зі службовими (ДОДАТОК П, рис. 3). П'ятикомпонентні моделі часткових НР представлені такими комплексами (ДОДАТОК П, рис. 4).

За результатами спостереження створені моделі НР, морфологічними маркерами яких є модальні слова, є найменш продуктивними (8 моделей). Сформовано одно-, дво-, трикомпонентні моделі НР такого типу. Однокомпонентні моделі представлені одиничним модальним прислівником

Adv_{mod}. Двокомпонентні та трикомпонентні моделі НР виражені як сполученням модального прислівника з іншими частинами мови, зокрема службовими, а також вигуком, так і повторенням самого модального прислівника, що підсилює емоційне навантаження НР: двокомпонентні: *Adv_{mod} + Adv_{mod}; Conj + Adv_{mod}; Part_{intens} + Adv_{mod}; Interj + Adv_{mod}*; трикомпонентні: *Interj + Part_{intens} + Adv_{mod}; Conj + Part_{intens} + Adv_{mod}; Interj + Adv_{mod} + Adv_{mod}*.

Виявлені різнокомпонентні моделі НР демонструють різний ступінь продуктивності, структурні позиції складників моделей є комбінаторними та морфологічно варіативними зі закономірним переважанням у вживанні вигуків, часток та модальних слів як організаційних центрів НР. Важливою особливістю змодельованих НР є поєднання провідних морфологічних маркерів із іншими частинами мови, що зазнали інтер'єктивної чи партикуляційної, у результаті чого відбувся їхній семантичний зсув і синтаксичних конструкцій загалом. Метод моделювання дозволив простежити багатоплощинність сутності НР, що полягає у їхніх семантичних, граматичних і прагматичних параметрах.

3.3. Прагматичний потенціал синтаксичного повтору у творах Івана Франка

3.3.1. Різномірний синтаксичний повтор у романах Івана Франка

3.3.1.1. Синтаксичний повтор головних членів речення

3.3.1.1.1. Синтаксичний повтор підмета

Одним із дієвих синтаксичних засобів експресивізації художнього тексту є синтаксичний повтор (СП), який має досить розгалужену систему вираження. СП сприяє смисловій актуалізації, ідіостилістичній реалізації тексту, якому притаманні чималі комунікативно-прагматичні та композиційні можливості. Влучно з цього приводу висловлюється І. Чередниченко: «Повтор – це один із естетичних засобів, що підсилює художньо-зображальні особливості синтаксем й одночасно служить засобом контекстуальної організації висловлення» [174, с. 381].

Повтор впливає на текстову зв'язність та цілісність. Завдяки повторенню деяких структурно-синтаксичних елементів «спрацьовує механізм зчеплення мікроструктур тексту в його лінійному розвитку», що в змістовому плані вибудовує ідейно-тематичну цілісність усього тексту. Із огляду на це зв'язність постає планом вираження цілісності, а цілісність «являє собою внутрішню завершеність, змістову й мовну єдність тексту» [33, с. 261].

Повтори виступають своєрідним експлікатором авторського задуму та обраних ним комунікативних стратегій, які втілює на двох комунікативних рівнях: автор/читач та персонаж/персонаж. У зв'язку з цим виявляємо функційну двовекторність СП: в автомовленні та в мовленні персонажів.

У досліджуваних творах зауважуємо надзвичайно велику кількість випадків функціонування СП (10374 випадків). Фіксуємо СП як у системі простого, так і складного речень. До уваги взято повтори головних та другорядних членів речення й повтори самих речень загалом. Найбільше зафіксовано СП повторів суб'єктів та об'єктів, найменше – повторів складного речення. Результати кількісно-статистичного підрахунку продемонстровано в **ДОДАТКУ Р**.

Важливим засобом увиразнення художнього мовлення є повтор підметів, який виступає експлікатором інформаційного нагромадження та деталізації зображуваного (27%). Підмети в граматичному розумінні означають предмет, який є активним виконавцем дій або пасивним носієм певних ознак, станів тощо й належить до категорій істот/неістот. Із-поміж віднайдених повторюваних підметів значно переважають прості підмети. Для досліджуваних художніх текстів притаманна повторюваність у ролі підметів типових форм вираження іменників та займенників у називному відмінку.

Типовим морфологічним маркером для підметів, проте не найуживанішим у виявлених повторах, є іменники різних граматичних категорій, які належать до різних лексико-граматичних розрядів: істота/неістота, власна назва/загальна назва та різних семантично-граматичних груп, наприклад: *На тім **справа** й кінчалася і для графа не мала ніяких неприємних наслідків. Та ось сталася **справа***

трохи інакша («Перехресні стежки»); А щоб відразу прийти до цілі моєї візити, – дарує коханий **граф**, що я тільки на хвилиночку, страшенно зайнятий! – так ось вона. Буде коханий **граф** ласкав відвідати мене 4 грудня в моїм домі («Перехресні стежки»); А особливо нині догляд його був дуже потрібний. Велика маса земного воску, котру **Герман** зобов'язався доставити «Спілці визискування», мусила нині рано бути доповнена, бо на полудне **Герман** назначив несхибний термін, в котрім мав увесь віск віддати повномочним «Спілки», «...» («Борислав сміється»).

Найчастіше помічаємо повтори підметів, які мають особове займенникове вираження, де-інде вжито питальні та неозначені займенники, наприклад: Коли **хто** в коритарях і в класах робив найбільше крику і стуку, то певно Готліб. Коли **хто** під час науки бурчав або стукотів під лавкою, то також **він**. Коли **хто** в цілім класі смів сваритися з професором, вийти з години, ще й дверми гримнути, то також **він**. (С. 27, Борислав); – Маєте знати, **я** також лісний, **я** також стрілець, але ваблю звірину по більшій часті в засідку, в сіті. (С. 89, Петрії 1);

Неодноразово натрапляємо на випадки повторів простих підметів, у ролі яких функціонують субстантивовані частини мови, наприклад: Добре бачила то збоку Дозя і її мати, і **обі** в душі крикнули: «Victoria!», **обі** тріумфували («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); – Відчиніть, на милість Бога, відчиніть! – закричала **стара** і з цілим розмахом гримнула собою в двері колиби. Двері пирсли під напором, і **стара** влетіла досередини... («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); – Знаєш що, Хаїм, – заговорив **рудобородий**, – у Арона товар цімес! – При тім слові цмокнув, мовби облизував губи по шабасових куглях. – А багато? – спросив лаконічно Хаїм. **Рудобородий** два рази махнув розчепіреними пальцями обох рук («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).

Чимало зафіксовано повторів підметів, виражених лексичним сполученням слів, які здебільшого представлені функціонуванням власних назв або сполученням іменників на позначення соціальних та духовних станів тощо, наприклад: Він знав, що **отець Ісидор** був дуже скупий і що тії слова набавили йому не малого страху. І в-істі, **отець Ісидор** аж скорчився, учувши тоє, і язик

його без мислі виленетав: – Як то, як то? («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)); – **Що пан меценас** держаться за груди. **Ізблідли пан меценас!** («Перехресні стежки») Натрапляємо на повторювані прості підмети фразеологізованого типу, наприклад: *Зараз по новім році він скликав тих священників і селян із повіту, до яких мав найбільше довір'я, і, порадившись, вони рішили скликати в перший тиждень великого посту перше в сьому повіті і загалом у Галичині **народне віче** в своїм місті. До того часу були в Галичині тільки два **народні віча** – оба у Львові* («Перехресні стежки»).

У результаті дослідження поодинокі зафіксовані повторювані складені підмети, що виражені лексико-синтаксичним поєднанням двох чи більше повнозначних слів, які можуть бути доповнені службовим словом (словами) [52, с. 95]. Повторювані складені підмети виражені «сполученням слів, головним компонентом якого є відчислівниковий іменник або іменник зі значенням міри, кількості» [52, с. 95]: – *А на того чи пристаєте, щоби **дві третини** лишилися в часткових касах, а одна третина щоби йшла до головної каси? – Ні, най **дві третини** йде до головної каси! Волимо давати по два центи, а щоби тільки нам усім швидше яка полегкість вийшла!* («Борислав сміється»); *Адже досі вже маємо **150 ринських** в одній тільки головній касі! – **Сто п'ятдесят ринських**, – повторив з розстановкою один робітник, – ну і що ж! Для одного була би се підмога, але для тільких тисячів – що того значить?* («Борислав сміється»).

Повтор підметів як стилістичний засіб, є важливою емоційно-експресивною складовою в аспекті міжперсонажної комунікації та дієвим чинником формування художньої дійсності самим автором. Завдяки таким повторам письменнику вдається виокремити певні деталі повідомлення, надавши їм вищого ступеня інтенсивності вираження.

3.3.1.1.2. Синтаксичний повтор присудка

Присудки становлять змістову та граматичну основу речення, визначають модально-часову характеристику носія предикативних ознак, їм притаманна чимала парадигматична варіативність, що виявлювана в розгалуженні видово-

часових форм вираження та дозволяє фіксувати значно ширший спектр їх повторення. У відсотковому співвідношенні повтор присудків займає 12,7% від усіх синтаксичних повторів.

Найчастіше автор використовує повтори простих присудків, виражених формами дієслів теперішнього, минулого та майбутнього часів, поодинокі – повтори простих дієслівних присудків умовного способу, наприклад: – *Але вже ви кажіть*, – *сказав майстер*, – *я не буду*. – *Ну та що, скажемо ми, гуртом*, – *озвалися голоси* («Борислав сміється»); *Серце його стисло якесь лихе прочуття, вся кров уступила з лиця і збіглася до серця, як збігаються під крило квочки курята, побачивши половика* («Петрії й Довбущуки» (2 ред.)); – *Ні, я лишив го на землі, але ще зв'язаного. Правда, утечи би він не міг, хоть би-м го і розв'язав, але могла би бестія де сховатися, а тепер вночі чорт би го найшов!* («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)).

Таке відтворення мовленнєвої повторюваності інтенсифікує певні дії, стани персонажів, надає діяльнісної та процесуальної динаміки. Дуже часто такі повтори створюють ефект часової протяжності дій, предикативного значеннєвого нанизування, наприклад: *Піднявши голову вгору, у військовій поставі, не змигаючи оком ні в сей бік, ні в той, він ходив, ходив і ходив* («Перехресні стежки»); *А я постою, постою, полюбуюся її жахом, а потім відвертаюся і йду спати* («Перехресні стежки»). У реченнях, де повторювані присудки вжито через дефіс, діяльнісну протяжність дещо скорочено, наприклад: *Пани слухали-слухали, записали все в протокул, кликали сего й того; Мортка, Іваниху, шинкаря, знов списували протокули, а далі взяли та й арештували... мене* («Борислав сміється»); *Здалека і зблизька, з гір і з долів, з сіл і з місточок день у день сотні людей пливли-напливали до Борислава, як пчоли до улія* («Борислав сміється»).

Спорадично вжито повтори складених іменних присудків, в яких головні члени виражені іменниками, прикметниками та особовою формою дієслівної зв'язки, яка представлена дієсловом буття та є лексично не вираженою його формою теперішнього часу дійсного способу. У таких присудках іменна частина

є носієм лексичного значення та назвою для об'єктів, предметів, ознак тощо, а дієслівна зв'язка – носієм граматичних значень, виразником дієслівних категорій часу й способу (С. 103, Дудик). *Наприклад: – Я? – сказав він вкінці з проволоком. – А ви відки до мене з тою просьбою приходите? Хіба я тому **винен**, чи що? – Та, прошу пана, і ми не **винні**, але здається нам, годиться і таки треба помочи бідному чоловікові («Борислав сміється»); Молодці, покріпившись, відійшли, а Невеличкий усміхнувся за ними іронічно, поховав все в свою торбу і, голосно пштрикнувши пальцями лівої руки, як звичайно ділав, коли **був довольний** собою і своїм ділом, удався назад на своє становище. Тим часом Петрій в М. не менше **був довольний** своїм ділом («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).*

Помічаємо значно меншу продуктивність функціонування складених дієслівних присудків, які виражені інфінітивами в поєднанні з особовими формами дієслів у ролі зв'язок, де інфінітив виражає основну семантику присудка, а модальні та допоміжні дієслова виступають модифікаторами його значень [52, с. 101]. Зауважуємо значеннєву обмеженість використання модальних та допоміжних дієслів у повторах, наприклад: *Се у нас звичайно робиться, коли хто **хоче мати** з ким діло. – Ов! Значить, ви **хочете мати** зо мною якесь діло? («Перехресні стежки»).* Дуже часто в межах повтору складених дієслівних присудків фіксуємо лише його частини, зокрема це фазові та модальні дієслова, які лише частково або вибірково описують процеси, вчинки героїв тощо й акцентують увагу саме на етапності процесуальної діяльності, наприклад: *Але **непереможний** внутрішній голос рівночасно шептав йому щось таке чарівне, «...», по тілі проходила дрозж, прилив чуття **почав** затоплювати розум, **почав** навертати думки на свій лад («Перехресні стежки»).*

Натрапляємо на речення, в яких автор вживає повтори простого дієслівного присудка та інфінітивної частини складеного присудка, наприклад: *І вона стрепенулася, розв'язала рушник з голови і кинула його в кут, підбігла до комоди, відчинила її і почала **одягатися**. Не надумуючись, вона **одягла** свій звичайний чорний убір, причесала волосся і вложила маленькі брильянтові ковтки в уха («Перехресні стежки»); повтори інфінітивних частин присудків,*

наприклад: – *Ви, бачу, мали мені щось **сказати**, зачав Петрій.* – *Так, – відповів Ісак.* – *Ви питали мене, що мені так до вашого добра, і я хочу вам **сказати**.* *Послухайте лиш, будьте ласкаві, отсеї повістки («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)).* У таких випадках автор зосереджує увагу не на протіканні, а саме на виконанні конкретних дій, які, із огляду на їх повторення повинні бути завершеними. Інколи натрапляємо на випадки повтору лише дієслова буттєвості **бути**, що є частиною складених дієслівних присудків, наприклад: *І їй нічого не говорив Андрій про своє намірення, но вона якось так **була** неспокійна, так рада **була** його довше при собі задержати, що старії аж задивувалися, і вкінці мати зганила їй навіть тоє, говорячи, що се не випадає («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).*

Мовленнєвою специфікою міжперсонажної комунікації є послідовна зміна комунікативних ходів, що в художньому творі реалізовано у формі реплік. Здебільшого репліка-відповідь частково дублює ту інформацію, яка була згадана попереднім мовцем. Це призводить до внутрішньореченнєвих змін на рівні виконуваних синтаксичних функцій членами речення, зокрема й головними членами. Найчастіше це помітно в змішаному функціонуванні присудка в повному та неповному (ситуативному) реченнях, наприклад: – *Пане офіціале! Ваша пані, мабуть, **нездорова**. Прошу вас, покиньте тепер сю справу! – **Нездорова!*** – *скрикнув весело Стальський («Перехресні стежки»).*

Варто зауважити, що повтори присудків помічено переважно в діалогічному чи полілогічному мовленні, коли повтори є ситуативно зумовленими. Кожен наступний повтор того чи іншого присудка набуває змістової важливості в повноцінному завершенні почергових комунікативних ходів кожного учасника, здебільшого це помітно в комунікативних реченнєвих моделях питання-відповідь, де ймовірність повтору є досить великою. Повтори присудків зафіксовано здебільшого в тих контекстах, де вони формують смислову структуру висловлень, наголошують на змістовій важливості тих чи інших дій, станів, вчинків тощо. Суттєво інше значеннєве наповнення мають повтори присудків в авторському мовленні, де мета їх використання здебільшого

є структурно-організаційною і створює стилістично-естетичне обрамлення художньої дійсності. Часто повтори присудків вжито для констатації слів, дій героїв, рідше – з метою послідовного опису ситуацій, внутрішніх станів тощо.

Доходимо висновку, що повтор присудків як художній засіб, автор використовує здебільшого з оповідною метою: дати характеристику героям, описати та констатувати певні події, факти, процеси тощо. Нарощення повторів присудків надає художньому мовленню діяльнісного динамізму, виражає різні модальні відтінки дієслівних значень, що підсилює емоційно-експресивну сферу сприйняття.

3.3.1.1.3. Повтор головного члена односкладного речення

Досить поширеним у досліджуваних художніх творах є повтори головних членів речення односкладного речення, які по-особливому описують об'єктивну дійсність (6,4%). Для таких речень притаманна унікальність змісту та будови, що полягає в специфічності способів вираження головного члена та його семантичних ознаках. На відміну від двоскладних речень, де семантико-синтаксичне ядро об'ємніше відтворює інформаційний вияв, односкладні все ж у цьому розумінні є обмеженішими.

Залежно від семантичного наповнення та стилістичної спрямованості головного члена односкладного речення фіксуємо такі види їх повтору: 1) повтори головного члена означено-особового речення; 2) повтор головного члена неозначено-особового речення; 3) повтор головного члена безособового речення.

Повтори ГЧ односкладного речення помічаємо як в авторському мовленні, так і в мовленні персонажів, проте кількісно вони переважають саме в комунікації між героями творів. Інколи повтори головних членів односкладного речення зафіксовано в частинах складного речення з різними типами зв'язку.

Найчастіше автор використовує повтори ГЧ односкладного речення як стилістичний засіб увиразнення художнього мовлення в системі означено-особового речення. Односкладні означено-особові речення визначаємо як

«різновид односкладних простих речень, у яких виконувач дії мислиться означено, а головний член речення виражений дієсловом у формі 1-ї або 2-ї особи однини чи множини теперішнього або майбутнього часу дійсного способу чи наказового способу» [52, с. 134].

Часто повторювані головні члени означено-особових речень мають імперативний характер вираження, що виражено в наказі чи проханні у виконанні тих чи інших дій героями, наприклад: – ***Бийте** його! **Бийте** на мою відповідь!* – *репетував Шнадельський і, вхопивши гальбу, кинув нею щосили на Євгенія («Перехресні стежки»);* – *Ні, **не трайте** надії, **не трайте** надії!* — *вговорював Леон, – Лиш швидко їдьте до Львова, – я вам ручу, що вам удасться його відшукати («Борислав сміється»);* – *Ов, у вас і канцелярія єсть? Но, **ходім, ходім**, діло моє і так касаєся цілої вашої «громади»!* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)). У таких реченнях за допомогою повторів автору вдається активізувати сферу сприймання адресатом сказаного, як такого, що є важливим для нього, посилити спонукання його до виконання певного прохання чи наказу.

Формально-синтаксична особливість таких повторів полягає в тому, що відсутність комунікативної потреби в суб'єктах в односкладних реченнях такого типу побудована на функційній вагомості саме предикатів як виразників дії або стану. Зі стилістичного погляду в таких реченнях проекція на особу як виконувача дій, демонструє семантично-граматичну надлишковість, відповідно діяча нівельовано мовцем, причому змістову чіткість не порушено, і смисл висловленого не деформовано.

У досліджуваних творах автором спорадично вжито повтори ГЧ неозначено-особових речень, що є різновидом «односкладних речень, у яких виконувач дії мислиться неозначено, а головний член речення виражений дієсловом 3-ї особи множини теперішнього, майбутнього часу або формою множини минулого часу чи умовного способу» [52, с. 138].

Градаційність невизначеності виконувача дії, як відомо, є різною. У повторях головних членів неозначено-особових речень зауважуємо зумисне усунення цього виконувача мовцем, тим самим створено граматичну та змістову

неокресленість особи-діяча. Автор вдається до так званих «особових лакун», продиктованих відсутністю потреби, неістотністю вказівки на суб'єкта дії. На відміну від віднайдених повторів головного члена в означено-особових реченнях, повтори ГЧ неозначено-особових речень мають дещо меншу структурно-функційну варіативність та стилістичне призначення.

Повтори такого типу функціонують у комунікації між персонажами, наприклад: – *Але про мене не згадуйте нічого, прошу вас! Скажіть, що можете їм допомогти, як пристануть.* – *А як не пристануть?* («Перехресні стежки»); «*Га, – гадаю собі, – господи тобі слава, йде поміч! З Борислава не пускають, але до Борислава, чей же, пускають*» («Борислав сміється»).

Широко вживаними автором є повтори ГЧ безособових речень. Структурно-синтаксична та стилістична продуктивність таких речень є досить великою. ГЧ притаманний чималий семантико-граматичний арсенал вираження, оскільки він (ГЧ) «означає стихійну дію чи стан природи або таку дію чи стан особи, які настають незалежно від її волі [52, с. 145]. Їхню багатозначну семантику виявлено у функційній некорельованості з двоскладними реченнями. Як і в двох попередніх типах повтору в односкладному реченні, так і в безособових уваго сконцентровано саме на дії та стані, а носій дії чи діяч займає пасивну позицію.

Повторювані ГЧ безособових речень в досліджуваних творах поділено на дві групи: 1) ГЧ, виражений дієсловом категорією стану; 2) ГЧ зі значенням природно-стихійної дії.

У межах першої групи повтори ГЧ, які [52, с. 154]: 1) пов'язані з інфінітивом за допомогою дієслівної зв'язки буттєвості *є*, яка має нульове вираження в теперішньому часі, а в майбутньому та минулому – *буде, бути*, наприклад: *Адже ж візьміть хоч би сього Барана! Чи йому треба було бути вбійцею? Чи треба було бути епілептиком?* («Перехресні стежки»); *Впрочім, Германа мало займало внутрішнє уладження дому, – тим менше займав його сад, в котрім давній властивець просиджував, бувало, ціле літо і в котрім, як говорили в сусідстві, і тепер ще не раз місячної ночі мож було видіти його*

високу стать з довгими вусами і білим, як молоко, волоссям, бродячу в густій високій траві, – **мож було видіти**, як він оглядає кожне дерево, мов старого знакомого, часом заламує руки або зітхає важко («Борислав сміється»); 2) виражені предикативним прислівником, наприклад: – А, дуже мені **приємно**, дуже **приємно**, – мовив він (Брикальський), сильно стискаючи адвокатову руку, коли бурмістр представив їх одного одному («Перехресні стежки»); – **Простірно-то простірно**, – відказав Герман, – але, правду кажучи, троха мов пусто («Борислав сміється»). У складі деяких повторюваних ГЧ предикативний прислівник сполучається з дієслівною зв'язкою *було*, наприклад: **Дивно йому було**, що Матій попросту звиняється перед ними, хоть сам каже, що се його хата. Але **найдивніше було** йому з того грубоголосого велета, котрий поводився тут, мов як старший, мов господар, прикликував до себе то одного, то другого і шептав їм щось до вуха, сам не рушаючися з місця. («Борислав сміється»).

Зафіксовано також повтор ГЧ, роль якого виконує предикативне слово типу *біда*, *диво*, *досада*, *жаль*, інколи в поєднанні з дієслівною зв'язкою *стало* [52, с. 154], наприклад: «**Жаль, жаль**, – мовив Євгеній, – але видно, не була мені суджена, а може, ми були б нещасливі обоє» («Перехресні стежки»); **Жаль йому стало** товаришів шкільних, з котрими в щирій, братній дружбі так багато літ пережив, **жаль йому стало** і тих наук, котрі лиш що зачав був правдиво любити і цінити, а котрі тепер навсегда мав покинути («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).

Натрапляємо на кілька випадків повторів ГЧ зі значенням природно-стихійної дії, що виражені: предикативним словом *нема* (*немає*). Типовим для таких ГЧ є сполучення предикативного слова з непрямым додатком у родовому відмінку, наприклад: «Ну, то й сам не знаю. У мене **нема** знайомостей у вищих сферах». «Дурниця! – мовив совітник. – Нині **нема**, завтра можуть бути. «...»» («Перехресні стежки»); дієслово зі семантикою сприймання з афіксом *-ся*, наприклад: Біжить Іванко та спотикається, назад себе на кориму оглядається. Но що се? Чи дійсно, чи йому **привиділося**, що з вікон зачинає дим пробиватися? Поглянув ще раз, – ні, нема! Се, відай, йому **привиділося**. Біжить він далі, не обзираючись. От уже і село перед ним... («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).

Фіксуємо вживання автором частини повторюваного ГЧ безособових речень, які виражають модальне значення бажання, необхідності, наприклад: – *З жінками **треба** круто держатися, – навчав його Стальський. – **Треба** проявляти характер, **треба** брати їх під ноги, а то вони візьмуть вас. ... («Перехресні стежки»); Йому **хотілося** побачити свою цвітку, як звичайно називав Олесю, йому **хотілося** поговорити з нею, «...», – його в'язала присяга! («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).*

Повтори ГЧ безособових речень означені досить широкою структурно-семантичною видозміною, мають різне змістове та функційне наповнення. Активно вживані автором саме в мовленні персонажів, що дає змогу яскравіше описати характери, настрої, переживання героїв, їхній психічний чи фізичний стан, рідше – явищ чи станів природного середовища. Конструювання художньої дійсності за допомогою повторюваних ГЧ безособових речень надає синтаксичної строкатості мовленню, що проявлено в його структурно-семантичній парадигматиці.

Значно меншою кількісно є група повторів ГЧ інфінітивних речень, які «мають синтаксично й семантично незалежний від інших членів речення інфінітив у ролі головного члена» [52, с. 156]. Зафіксовано повтори ГЧ інфінітивних речень без частки *би*. Ці повтори належать до групи, до складу якої за своїми семантичними та модальними особливостями входять такі речення: 1) «інфінітивні речення з модальним значенням необхідності дії-стану, її обов'язковості, повинності, невідворотності, неможливості, відсутності тощо [52, с. 158], наприклад: – *А най тя приймає хто хоче, мене то що обходить! Мені прецінь вільно **приймати** або не **приймати** на роботу, кого мені подобавсь! («Борислав сміється»); – *Ну, а трібували ви робити складки між собов, щоби один других **рятувати** в біді, в слабості? – спитав Бенедьо. Ріпники розреготались. – Ну, кілька би там тих складок треба, щоби **поратувати** всіх бідуючих! («Борислав сміється»).**

Зафіксовано кілька інфінітивно-безособових речень, в яких функціонують повторювані ГЧ. Для повторюваного ГЧ в таких реченнях притаманна лексико-

семантична обмеженість, яку виражено дієслівними формами сприймання, наприклад: – *Тяжко, коханий сусідо! Я й сам так думав зразу. Але далі, розваживши його характер і все... все... я стратив надію! Ні, **не бачити** вже мені йоте, **не бачити!**.. («Борислав сміється»).* У таких реченнях повторювані ГЧ виконують акцентуаційну функцію. Автор зосереджує увагу реципієнта на важливих діяльнісних деталях, тим самим спостерігаємо своєрідне «інформаційне закріплення» сказаного раніше.

Іноді повторювані ГЧ інфінітивних речень постають у синтаксичному поєднанні з частинами повторюваних ГЧ безособових речень, що, у зв'язку з їхньою відмінністю структурно-семантичних рис та комунікативної природи, урізноманітнює фокус сприймання повідомлення, наприклад: *Я знав з досвіду, що, не збуджуючи зовсім любові, можна з жєнциною дуже добре бавитися, і веселитися, і навіть **жити**. Правда, так **жити**, щоб забавляти її, бути її слугою, паяцом, невольником і банкіром – се не був мій смак («Перехресні стежки»).*

Зауважуємо, що повторювані дієслова, які виконують роль ГЧ односкладного речення, представлені не всіма лексико-семантичними розрядами ГЧ, у творах не вжито повторів ГЧ узагальнено-особових речень. Проте навіть зафіксовані повторювані ГЧ присудкового типу свідчать про широкий діапазон вияву предикативності, яка засвідчує різний рівень активності діяча чи носія стану.

3.3.1.2. Синтаксичні структури з повтором другорядних членів речення

3.3.1.2.1. Синтаксичний повтор означень

Помічаємо тенденцію активного використання автором повторів означення (12,8%). Воно не є одним із головних структурних компонентів речення, лише вносить додаткову інформацію стосовно характеристики або конкретизації ознак певних суб'єктів та об'єктів, тобто є семантичним атрибутивним поширювачем субстантивних синтаксем [183, с. 204]. У

досліджуваних творах вжито лише узгоджене повторюване означення, що значно спрощує рівень сприйняття тексту. Їхніми морфологічними маркерами в досліджуваних творах є: прикметники, які належать до усіх розрядів за значенням (якісні, присвійні, відносні); займенники прикметникової форми, які повністю граматично узгоджуються з означуваним підметом (підметами). У ролі повторюваних означень якісні прикметники вжито в значній кількості речень. Повторам такого типу притаманне концентрування уваги читача до вказаної ознаки, яка може бути більш або менш інтенсивною, наприклад: *Пусте **обширне** подвір'я, **обширна** гідка коршма – все те якось неприємно подійствовало на нього («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); Матій між тим засвітив каганець з **жовтого** бориславського воску, і в його світлі лиця зібраних рінників видавались **жовтими** та понурими, мов лиця трупів («Борислав сміється»).*

Досить часто автор вживає повтори означень, виразниками яких є відносні прикметники, наприклад: *Ледве товпа цікавих його побачила, коли сейчас жиди-властивці рушили супротив нього і засипали його питаннями: що? як? чи справді він **паровий** млин буде? відки так нагло прийшла йому подібна думка? пощо наражується на неминучі страти, так як **паровий** млин у Бориславі, певно, не буде приносити йому ніякого доходу? («Борислав сміється»); **Галицькі** мамелюки підняли правдивий вереск радості з приводу сеї уваги. «Отсе вже навіть віденські тевтони починають відрікатися **галицького** пасквілянта, що, пересолоюючи сам свої клевети, сам себе звів *ad absurdum*1 («Перехресні стежки»); **Вічна** тінь і **вічний** холод віяв із глибини тої ями («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)). На відміну від попередньої групи прикметників, відносні позначають сталі ознаки, проте так само вдало їх інтенсифікують, посилюють емоційність звучання. Розширює значеннєвий спектр опису ознак наявність великої кількості лексико-семантичних груп відносних прикметників, що дає можливість різнобічної характеристики героїв та дійсності.*

Зауважуємо активність повторів означення, формальним експлікатором яких є присвійні прикметники, що виражають ознаку приналежності предмета особі чи тварині. Їх вживання надає ефекту індивідуалізованості описаних ознак,

суб'єктизованості їх сприйняття, наприклад: *Невеличка примітка воску пчолячого* надавала йому запах, а знов інша хімічна примітка – барву звичайного, чистого *пчолячого* воску («Борислав сміється»). Щось ніби говорило йому, що *материна* мука, *материні* сльози і нужда тепер упадуть на нього, коли він досягає вершини свого щастя, цілі своїх гадок і бажань («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).

Повтор займенників прикметникового типу в ролі означень також є кількісно продуктивним у досліджуваних художніх текстах. Такі займенники демонструють широкий значенневий діапазон ознак. У ролі повторюваних означень фіксуємо такі займенникові розряди за значенням: 1) присвійні: – *Прийде, кажеш, **наш** час і **наш** суд... Дай-то, боже, хоть я, бачу, не діжду того дня* («Борислав сміється»); *Страшна, але все ще хороша була вона в тій розпуці, що роздирала **її** душу, що, мов гудячий і тріщачий пожеар, нищила разом всі **її** животні сили. Вона, не задержуючись, видряпалася на високий скальний берег, груди **її** страшно волнувалась, чувства, – ні, одно лишень чувство, нищаче, убиваюче **її** в **її** власних очах, чувство сорому, рвало і шарпало **її** внутрішнє, вище суцество* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); 2) вказівні: – *Ох, в імені отечества складаю вам наперед подяку! Щаслива справа і, певно, нестрачена, для котрої **такі** хороші ручки, **таке** хороше і благородне серце так радо посвящаєся!* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); *Бруд, занедбання – отсе було головне, що кидалося в очі і у всі змисли в **тім** місточку і в **тім** ринку* («Перехресні стежки»); *На найвищій кам'яній іглиці стояв **той** сам високий старець з похиленою головою і з руками нахрест на груді, **той** чоловік, про якого ви мені оповідали* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); 3) питальні: – *Витрібувати? В чім? – **Яке** в тебе серце, **яка** гадка? Розумієш тепер?* («Борислав сміється»); – *Давньої свободи! – повторив протяжно Андрій. – А **котрому** народу? – **Котрому** народу? А **котрому** ж? Нашому, польському!* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); 4) відносні: *Зато **яке** життя, **який** рух пішов тепер у невеличкій хаті край Борислава, де жили Матій і Бенедьо* («Борислав сміється»); *Нехай і так, розкажу вам, **яка** зі мною гісторія була і **яка** у мене справа з Мортком*

(«Борислав сміється»); *Хто з ким на роботі стоїть, або в шинку здиблеся, або на вулиці розбалакаєся, зараз і нав'язувати о тім! Все розказувати: яка плата нужденна і який ратунок можливий* («Борислав сміється»); 5) означальні: *Ну, чи не прислів'я – тільки час блудити? Та й ще кому, мені, старому, що тут замолоду знав **кождий** корчик, **кожде** дерево?* («Перехресні стежки»); *Ех, Матію, Матію! з твоїм судом!.. Ту треба **іншого** суду, **іншої** правди!..* («Борислав сміється»); 6) неозначені: *Було щось важке в повітрі, **якесь** пригноблення, **якась** утома* («Перехресні стежки»); *Аж по добрій хвилі міг Невеличкий розличити **деякі** предмети, іменно – **деякі** більші щерби скал у внутрі печери, но, крім того, годі було що іншого добачити* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); 7) заперечні: ***Ніякої** війни ані великої бранки не буде. **Ніякий** пан ані адукат не має права увільнити ваших дітей від війська, окрім тих, що мають право до рекламації* («Перехресні стежки»); *Але порадити, — що вони могли порадити йому в тім ділі, де вже не було **ніякої** поради, **ніякого** виходу, крім смерті?* («Борислав сміється»).

Зрідка автор вживає повтори означень, які одночасно описують ознаки, тим самим надає різносторонні характеристики персонажам, предметам, реаліям та ін. У творах натрапляємо на такі поєднання різних видів прикметників і прикметникових займенників, як: означальний + присвійний: *Не бачачи її, він не то що не забував, але, навпаки, закріплював у своїй пам'яті **кождий** її рух, **кожде** слово, **кождий** відтінок її голосу, **кожду** рисочку її лиця* («Перехресні стежки»); означальний + вказівний: *Довбуш! **Той сам** Довбуш, котрого рука в молодості садила тії буки, видобула з каменя отсю воду, – **той сам** Довбуш, котрого рука забрала безмірнії скарби від панів і вельмож, уділяючи здобутого бідним браттям, – **той сам** Довбуш, котрого підступно убив і обрабував з всіх его скарбів проклятої пам'яті поганець і урядник – твій дід!* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); відносний + вказівний: *Але коли у мене буде **яка така** справа – знаєте, я шаную всякі переконання, навіть і хлопоманські, – отже, коли у мене буде **яка така** справа, що не буде нарушувати ваших хлопоманських поглядів, то можна з нею зголоситися до вас?* («Перехресні стежки»).

У результаті аналізу повторів означень зауважуємо, що письменник використовує їх переважно в мовленні персонажів, рідше – в авторському. Специфікою повторюваних означень є те, що вжито їх із метою характеристики однорідних членів речення: *Се оголошення зробило відразу чималий розрух серед капіталістів віденських, а особливо серед галицьких жидів, що віддавна вжв гріли руки при бориславській нафті та при бориславським воску («Борислав сміється»); Коли будемо самі обоє в хаті, то воно не вийде, – погань вийде, знаю наперед. Скінчиться новими докорами, новим гнівом («Перехресні стежки»);* Інколи повтори означень описують неоднорідні члени речення, тобто є складниками граматично різних синтаксичних сполучень, у результаті чого вони здебільшого мають незафіксовані кваліфікаційні ознаки (рід, число, відмінок) – узгоджуються з різними словами, наприклад: *Майстри перестали турбуватись про цехові діла, а тільки удержували ще докладно чергу, коли котрий при врочистім обході мав нести стару цехову хоругвов. Але замість того старого і передрухнілого зв'язку почав за Бенедьових часів проявлятись між дрогобицькими мулярами новий зв'язок, хоть ще й невиразно та хвилюво («Борислав сміється»); – Ваша учениця не занедбує, правда, ваших наук, але й моїх не вільно кидати їй у кут, – сказала мати, котра, видно, гордилася своєю дочкою («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)).*

Подекуди натрапляємо на повтори означень і слів, яким вони надають характеристику, наприклад: *Але той голос, той голос... якийсь такий дивний... Леон не міг поняти, чим дивний той голос («Борислав сміється»); – Та чому би ні? Як чоловік має під рукою рисунок і міру, то не велика штука. – Так, так, звісно, що не велика штука, – сказав Леон («Борислав сміється»).*

У результаті аналізу зафіксованих повторів означення відмічаємо їхню кількісну продуктивність. Повторювані означення фіксуємо в складі як простих речень, так і складних, здебільшого використані в мовленні персонажів. Представлені всіма розрядами за значенням прикметників та відприкметникових займенників, що значно урізноманітнює атрибутивність означуваних слів. Повтори означень виконують функцію інформаційного уточнення й

посилювальну функцію ознак, їхнього емоційно-експресивного звучання, часто демонструють суб'єктивність оцінки сказаного автором чи персонажем.

3.3.1.2.2. Синтаксичний повтор додатків

Поширеним у досліджуваних творах є явище повтору додатка (28,7%), що є об'єктним поширювачем простого речення і є «другорядним членом речення, що називає особу, істоту, предмет, на які спрямована чи яких стосується дія (процес, стан, ознака)» [52, с. 114].

Попри традиційність реченнєвого постпозиційного розташування додатків щодо означуваних слів у художніх творах подекуди повторювані додатки займають нефіксовану позицію. Це пов'язано насамперед із тим, що багато реплік персонажів оформлені різними типами речень, зокрема й неповними, у яких частина речення може бути навмисно упущеною мовцем задля економії часу, наприклад: – *Скарби Довбушеві не до вас належат, – відповів спокійно Петрій, буцімто давно уже сподівався такого звороту тої не зовсім дружеської розмови. – Не до нас? О, я знаю, що не до нас! Але до кого повинні належати? Чи не до нас, єдиних єго потомків? Чи не до нас, єго внуків, котрі тепер з голоду пухнемо, котрі не маємо чим грішне тіло окрити, взимі босі ходимо, під час, коли собаки, убійці нашого діда, розкошуют, свої діти строят та до шкіл посилают і в цілій околиці, мов пани які, верховодят!* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).

У результаті спостереження фіксуємо випадки повторів додатків, які виражені [52, с. 115]: 1) іменниками у формах непрямих відмінків без прийменників чи з прийменниками: *Благодатне тепло виваблювало щораз новії громади пестрих цвітів із землі, щораз новії громади святочно одітих людей із тісних хижин в поле, на улицю, на прохід і дружеську розмову* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – *Перед вами властитель Буркотина і говорить вам про дотеп, який ви зробили з його хлопами, а ви ще удаєте, що не розумієте! – А, так! Се про ваших хлопів!* («Перехресні стежки»); 2) займенниками у формах непрямих відмінків. Ужиті повторювані додатки належать до таких займенникових розрядів за значенням: а) особові: *Я хочу вірити вам, дам вам*

до рук ті векслі і довжні листи пана Брикальського, які в мене є, – а їх гарна купка, майже половина вартості його маєтку. Друга половина втоплена в банках («Перехресні стежки»); Він числив, що лагідністю, уступчивістю позискає їх, він хотів їх щадити, а однак ж назад відзискати свою страту («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); б) означальні: Непосидючий і бистрим дотепом обдарений, умів він кожного втягнути в розмову, **кожного** зайняти, **кожного** розвеселити і забавити («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); в) вказівні: – Синку, синку, лиш **того** мені не кажи! Все, що хочеш, лиш **того** мені не кажи, що я тебе не люблю («Борислав сміється»); 3) субстантивованими прикметниками чи дієприкметниками: Щира радість малювалася на лиці **старого**. – А Бог би вам, паночку, радість дав, що ви мене, **старого**, не лишаєте в тім лісі! Бігме, я вже так ослаб, що не знаю, чи здужав би до вечора доволіктись додому. Ну, чи не прислів'я – тільки час блудити? Та й ще кому, мені, **старому**, що тут замолоду знав кожний корчик, кожде дерево? («Перехресні стежки»); 4) числівниками: – До нового року я був би мав зо **дві тисячі**. – **Дві тисячі!** Ну, хіба се гроші? («Перехресні стежки»); 5) інфінітивом: – Чи ви, сусідо, не загадали сьгодні **бути** окоманом, що наганяє панцизняків до роботи? Або – загадали **бути** вашим пращуром Довбушем? («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); б) синтаксично нерозкладними сполученнями слів: – Гай-гай, **двох свідків!** – сказав він. – Я ж тобі, Андрусю, кажу, що аж тепер нагадав собі за тих **двох свідків**, аж тепер, по невчасі. Бо раз, – хто тепер винайде тих **свідків...** («Борислав сміється»); Рифка дала йому **десять ринських** – послідніх **десять ринських**, які у неї були, – і осталась сама в покої, проклинаючи коминарчука, що не вдоволив її цікавості («Борислав сміється»).

У зв'язку з тим, що функціонування більшості додатків є передбачуваним, тобто закладеним у валентності предиката, смислове та змістове навантаження цих додатків є помітним у формуванні реченнєвого комплексу. У цьому розумінні повтори додатків виступають обов'язковими семантичними складниками самої структури речення та виражають об'єктні відношення між членами речення.

Звертаємо увагу на те, що використання повторюваних додатків переважно притаманне авторському мовленню, що продиктовано бажанням автора надати якомога повний коментар до описуваних реалій, явищ тощо. Залежно від рольової позиції в міжперсонажній комунікації чи авторському мовленні змінюється й експресивна тональність повторюваних додатків: найбільш ослаблена – повтор у послідовних комунікативних ходах, оскільки смислове наповнення дещо розсіюється, найсильніша – у монологіях чи авторському мовленні, тому що повторювані додатки в одноосібному мовленні виступають своєрідною мовленнєвою домінантою перлокуції. Граматичною особливістю виявлених повторюваних додатків є зазвичай тотожність їхніх граматичних категорій, що облегшує сприйняття інформації й виконує функцію уточнення та актуалізації окремих текстових фрагментів. Повтори додатків посилюють зміст висловленого, конкретизують пов'язане з ними слово. Із огляду на їхню провідну синтаксичну специфіку функціонування, що полягає в позначенні предмета чи об'єкта, на який безпосередньо спрямована або стосується дія, певні процеси, стан чи ознаки, однорідні додатки мають досить розгалужену систему значень та морфологічного вираження.

3.3.1.2.3. Синтаксичний повтор обставин

Обставинні повтори теж не є рідкісним синтаксично-стилістичним засобом експресивізації художніх творів і демонструють розширену функційність (6,5%). Метою їхнього використання автором є змалювання особливостей самого перебігу ситуацій, опису різних процесів та явищ, що сприяє синтаксичній та комунікативній різноманітності відображуваних реалій.

Обставина, як і додаток, не є компонентом граматичного центру речення, а лише структурно-семантичним поширювачем основного змісту й виконує роль другорядного члена речення, «що виражає спосіб, перебіг, допустовість дії, її якість, інтенсивність чи місце, час, мету, причину, умову» [52, с. 118]. Диференційна сутність обставин полягає у вираженні адвербіальних семантико-синтаксичних відношень між членами речення.

Типовими формальними засобами вираження повторюваних обставин є [52, с. 118]: 1) прислівники: *І знов шукає, і знов риється всюди, стає, числить і кмітує, вкінці кличе, урадуваний: – Так, се тут мусит бути («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); Він почував, що в кожній новозложеній для нових і непривичних цілей свіжо зорганізованій громаді **багато** і дуже **багато** залежить на привідці, на його особистім впливі і пораді («Борислав сміється»);* 2) іменники у формі непрямих відмінків із прийменником чи без нього: *Євгенію було байдуже; він удень дуже рідко бував у себе в хаті; університет і лекції заповнювали його день, а тільки **ніччю** він працював для себе, вчився до екзаменів, а **ніччю** на першій поверсі було тихо («Перехресні стежки»); Тоді до Дрогобича не було ще залізниці. Хочаби їхати **до Львова**, треба було возом їхати до Стрия, бо аж відтам ішла залізниця **до Львова** («Борислав сміється»);* 3) синтаксично нерозкладні сполучення слів: *Треба стояти при своїм, складати і терпіти ще хоть **три місяці!** – **Три місяці!** Хто знає, що за **три місяці** може статися! («Борислав сміється»); **На другий день** крик і гвалт зробився в Матієвій хаті – скринька, робітницька каса, пропала без сліду! **На другий день** усі робітники пізнали, що вони завчасно сміялися! («Борислав сміється»);* 4) фразеологізовані сполучення: ***В одній хвили** весь мир став як не той. Я ще й не озирнувся, а ту вже ціла хмара каміння дррррень на жидів. Лиш тільки ще я видів, що той жид, що забив Максима, як стримів у вікні, так **в одній хвили** підскочив, хопився за голову руками, скрутився, спищав та й бовть на землю («Борислав сміється»); **Адже ж тут день у день** рвуть мою душу, топчуть мене в багно, шпигають розпаленими шпильками. **Адже ж тут день у день** брудними ногами ходять і топчуть по тім, що у мене найчистіше, найсвятіше! («Перехресні стежки»).*

Інколи повторювані обставини виражені дієприслівниковими зворотами, наприклад: – *Батьки наші навчали нас, що, **хочаби зачати** якесь діло **щасливо**, **хочаби довершити** єго **щасливо** і **хочаби уживати** єго **плодів щасливо**, треба передовсім з'єднати собі духів місця («Борислав сміється»); І справді, вона сиділа на лавочці, все вдивлена в його вікно, **немов ждала його**. Коли наблизився,*

вона не здивувалася і не збентежилась, **немов ждала його** («Перехресні стежки»).

В окремих випадках письменник вдається до редуплікації, що полягає в подвоєнні основ чи слів. Із прагмастилістичного погляду є дієвим, оскільки створює ефект швидкого, стрімкого перебігу охарактеризованих подій і пожвавлює сприйняття тексту, наприклад: *Сухі, як дошка, груди, ледве-ледве підіймалися, – знак, що нещасний ще дихав* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); *Обставина стара мати зі слізьми випроварила свого сина в дорогу до Борислава, а коли вернулась відтак в свою цюпку і побачилась сама, вона довго-довго стояла з заломаними руками, а далі заридала: – Синочку мій!* («Борислав сміється»).

Попри велику кількість формальних засобів вираження обставин зафіксовано повторювані обставини, виражені не всіма розрядами за значенням. Не виявлено повторів обставин умови та допусту.

Кількісно активними є повтори обставин часу, які описують дію або стан у часовому вимірі. Фіксуємо у творах такі типи обставин часу, які вказують на [52, с. 120]: 1) час дії: *Але сьогодні від самого рана він був страшенно неспокійний. Не знати коли: чи зараз по пробудженні, чи при вставанні, чи при першій виході з хати йому мигнула в голові думка, що сьогодні, саме сьогодні має явитися в місті антихрист* («Перехресні стежки»); – *Завтра, – машинально промовив Євгеній. – Завтра о одинадцятій* («Перехресні стежки»); 2) початок чи завершеність дії: – *Незабаром вони прийдуть, – сказав, сам до себе тихо. – Незабаром попрощають мене товариші шкільних літ... може й на все!* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); *Початок Здавалося, що ось-ось на його старечих очах, ще досить ясних і блискучих, виступлять сльози* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); 3) тривалість дії: *Довго тягнувся ряд гостей, довго бречало золото, сиплючись у камінну ямку та заливаючи її блискучою хвилею* («Борислав сміється»); *Півгодини шукали по ліску, перетрясли кожний корч, кожду гушавину. Півгодини розщибалися по камінню, дивилися в кожду щілину, в кожду печеру, але надармо* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)).

Використання такого типу повторів дозволяє конкретизувати часові параметри виконуваних суб'єктом (об'єктом) дій, виразити діахронність протікання процесів, подій, явищ тощо.

Дуже часто автор вдається до повторів обставин місця, в яких обставинну семантику місця виявлено в таких групах [52, с. 119]: 1) місце локалізації, вияву дії: ***В ній** перебував я, коротко, правда, в р. 1836, о такій же порі, що і тепер, **в ній** перебував я ще давніше, року 1806, а навіть в році 1772 она спасла мене, вірогідно, від постидної смерті, – я тоді мешкав **в ній** 4 літа («Петрії і Довбушуки» (1 ред.));* 2) кінцевий пункт руху: *Він справно уладив все, обставив на всякий випадок пустиню товаришами, насамперед здалека, потім велів їм щораз зближатися, а сам з другим смілим товаришем, узброєний в пару добрих пістолетів і в широкий ніж за халявою, пішов **досередини**. Немало зачудувався, найшовши двері відчинені. **Ввійшов досередини**, обмацав доколя стіни, але не намацав нічого, лиш заваляв собі чимсь пальці («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).*

Подекуди письменник одночасно використовує повтори обставин на позначення початкового та кінцевого пунктів руху. У таких випадках автор використовував прийменниково-іменникові конструкції різних відмінкових форм, наприклад: *Андрія з своєї, скакав з **брили на брилу**, з **іглиці на іглицю**, перескакував щелину за щелиною, як дика коза, і пропав вкінці в тім хаосі безладно, дико розкинутих бовванів («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); Відколи **ввійшов до хати**, він не переставав ширяти з **кута до кута**, то ніби чогось шукаючи, то ніби добираючи собі місця до сидження («Борислав сміється»); *Мов громова іскра, так пронеслося на другий день з **уст до уст**, **від ями до ями**, **від кошари до кошари**, **від нафтарні до нафтарні** не чуване досі слово: – В неділю по хвалі божій! На толоку коло Борислава! **Нарада! нарада! нарада!** («Борислав сміється»).* Завдяки такого типу повторам автору вдається передати цілісність локального перебігу ситуації чи події, а самі повтори обставин сигналізують про завершеність розпочатої дії (руху) – (звідки-куди).*

Нерідко письменник вживає повтори обставин способу дії, які сприяють характеристиці особливостей протікання подій, процесів тощо, наприклад: *«Ні,*

моя пані, нема чого сміятися. Я сю справу беру зовсім **поважно**, дуже **поважно** і ще раз прошу вас подумати про се» («Перехресні стежки»); – А не чуєте, що християнські дзвони самі **добровільно** роблять вам службу і кличуть на вас благословенство християнського бога? То значить, що християни все будуть вам **добровільно** служити («Борислав сміється»);

Натрапляємо на повтори обставин міри і ступеня, що «виражають міру вияву дії, стану чи ознаки, ступінь інтенсивності дії, її кількості», наприклад: *Опришки* **немало** розчарувалися, не найшовши сподіваних скарбів, **немало** зачудувалися, побачивши в хатині кров замість золота («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); *Зойк* усе повторявся. Поволі слаб, та **ще більше** пронизував душу, **ще більше** потрясав («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); – А вам, пане майстер, **дуже, дуже** дякую і за роботу, і за швидке скінчення – за все! **Дуже** би-м не рад з вами розстатися... («Борислав сміється»). Завдяки таким повторам письменнику вдається ще більше інтенсифікувати дію, кількаразово зосереджуючи на ній увагу. Повтори обставин сприяють посиленню емоційності висловлень, що значно динамізує художнє мовлення. Додаткового акцентного навантаження можуть додавати підсилювальні частки, що перебувають у препозиції.

Повтори обставин причини спроектовані на позначення мотиваційної складової в реалізації тієї чи іншої дії й у межах свого функційного призначення є важливими синтаксичними елементами в побудові логічних внутрішньореченневих причинно-наслідкових зв'язків, контекстуально виступаючи в ролі причини, приводу, підстави, наприклад: *Но* **Ленько не без причини** схилився вділ, **не без причини** усміхався («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); *Но* **заразом щось тужного і сумного чути в шелесті тих буків, «...», серце і радо би розширитися далеко, обняти собою той «світ тихий, той край милий», – та чогось дрижить, чогось тривожиться!** («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).

У результаті суцільної вибірки кількаразово натрапляємо на повтори обставин мети. Повторювані обставини, виражені прислівниками *пощо*, (*навіщо*), традиційно розміщені на початку питальних речень-реплік у

міжперсонажній комунікації. По суті, такі прислівники не є безпосереднім словесним вираженням мети, а лише своєрідними питальними граматичними вказівниками щодо потенційності реалізації цієї мети (*пощо – З якою метою?*), тобто їхня наявність ініціює в наступній репліці-відповіді все-таки озвучити мету тих чи інших дій, наприклад: – *Ну, скажи тепер: що се все мало значити! Пощо ти несла се до нього? Пощо поклала се на його бюрку? Говори!* («Перехресні стежки»); *Пощо подав Петрії донос в такий спосіб? Чому він попросту не сказав, чия се справка? Пощо він через таке невизначне описання злодіїв наражався на цілковиту страту так значної суми?* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)). Натрапляємо на прийменниково-іменникове вираження повторів обставини мети, наприклад: – *Ну, але чи для якої помочі ми се робимо? Чи ти забув, що ми се робимо для німсти? – Для німсти, так, так!* («Борислав сміється»); *Його самотня оселя серед лісу ніколи не оживлялася людським говором, хіба тільки співи птиць лісних її переривали та бринячі рої пчіл, літаючих на поблизкі, цвітами усіяні полонини за медом. Хіба де раз або два в рік загощували в хату пасічника Семіона деякі газди із поблизьких сіл за медом або зіллям, бо Семіон, як звичайно кождий незвиклий і дивачний чоловік, славився знахарем і чарівником* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); дієслівне: *Недармо-то і люди околиці назвали то страшне місце «Заклята паща»! Немало тая паща проглотила уже рибаків або і других смільчаків, котрі, хочаби показатися легінями, ішли купатися в тую калабаню. Тепер уже ніхто тут не іде купатися, ніхто і не ходить туди, «...», втягають їх в незглибимий омут виру* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).

Отже, помічаємо тенденцію активного використання автором повторюваних обставин із різнотипністю форм морфологічного вираження та структурно-семантичною розгалуженістю. Підсилює також прагмастилістичний ефект повторюваних обставин їхня рухома позиційність в реченні, що дозволяє автору здійснювати мовленнєві маневри та зміщувати смислові акценти. Завдяки обставинним повторам вдається різнопланово описати події, стани, явища тощо, надаючи їм додакових значеннєвих відтінків. Фіксуємо функціонування таких

повторів у мовленні персонажів та авторському мовленні. Такі обставини, беззаперечно, сприяють збагаченню художнього мовлення та надають йому додаткової емоційно-еспресивної тональності.

3.3.1.3. Синтаксичний повтор:

В окрему синтаксичну групу повторів зараховуємо ті слова, які не виконують жодної синтаксичної функції, але слугують суттєвим засобом вираження авторської модальності. До числа виявлених повторів цієї групи належать повторювані вставні слова, вигуки, звертання, звуконаслідувальні слова, яких зафіксовано лише 1,1%.

а) вставних слів

Вставні слова не насичують інформаційно речення, а лише уточнюють або оцінюють головне повідомлення. Зафіксовані повторювані вставні слова виражають лише упевненість або невпевненість у тому, про що йдеться в реченні. На позначення особистого ставлення мовця до висловленої думки автор майже всюди вживає *може (можливо)*, *одиночно здавалося та розуміється*. Додає ефекту зіставлення подій у деяких реченнях використання сполучника *а*, наприклад: *У жида, видко, уродилася також дитина, – **може**, нежива, **може**, потому умерла, а він, боячися підозріння, що забив чужу, незнану жєницину, а **може**, з якої інної причини, затаскав оба трупи в тайную печеру («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); *Такий, **здавалося**, був сильний, коренастий, грубий – такий високий ростом, такий загадковий у своїх рухах. Віком був, **здавалося**, старший від Петрія («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)). У функції вставного слова, що позначає безсумнівність, безперечність, вжито дієслово *розуміється*, наприклад: *Він озирнувся і, **розуміється**, не побачив її. Побіг назад на те місце, де зустрівся був з нею, – **розуміється**, її там не було («Перехресні стежки»).***

б) звертань

У досліджуваних творах нерідко помічаємо випадки повторів звертань. Звертання хоч і є синтаксичним компонентом речення, граматично, інтонаційно та функційно тісно пов'язане з усім реченням, але не виконує жодної синтаксичної ролі. Ужиті письменником повторювані звертання переважно виражені іменником у формі кличного відмінка: **Рибаче**, *утікай, чи не чуєш, топельник холодною рукою хватає тя за ногу, – рибаче, пропадеш, утікай!* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); значно рідше – сполученням іменників або іменників із прикметниками та присвійними займенниками: – **Пане Невелицький, пане Невелицький**, *– шептав тривожно Хаїм, під'їжджаючи ід своему кумпанові* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – **Всечесний отче**, *перепрашаю, що так несподівано заходжу вам дорогу, але, вибачте, у мене єсть пильне діло до вас! «...». – Сподіваюсь, що ви, всечесний отче, знаєте мене?* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).

У кількох випадках виражено іменником у називному відмінку, який не є властивим вокативу в українській мові. Повтори таких звертань здебільшого функціонують у першій редакції твору «Петрії і Довбуцуки», де мова твору, за словами самого автора, ще не була до кінця випрацюваною, наприклад: – **Кирило, Кирило!** *– закликала вона дрижачим голосом свого чоловіка* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)). У другій редакції твору письменником вжито вже нормативні форми – *Кириле, Іване*. Граматичне оформлення деяких повторюваних звертань у другій редакції таке ж саме, як і в першій, наприклад: – *Але ж, ваша ясновельможність, я бідний слуга божий, відки мене стане гостити двадцять таких лісових медведів? – Не стане? «...». – Але, на милість бога, ваша ясновельможність, не дайте марно пропадати чоловікові!* («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); – *Але ж, ваша ясновельможність, я бідний слуга божий, відки мене стане гостити двацять таких лісових медведів? – Не стане? «...». – Але ж,... на милість Бога,... ваша ясновельможність,... не дайте марно пропадати чоловікові!* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)).

Повтор звертань притаманний мовленню персонажів, виконує апелятивно-експресивну функцію в ході спілкування і, як стилістична фігура, видозмінює реченнєву ритміку, підвищує тональність висловлення. Функційна градація повторюваних звертань є не однорідною. Насамперед це пов'язано з їхнім прагмастилістичним призначенням, що зумовлює реченнєву позиційність, особливості побудови самого речення-звертання, контексту комунікації тощо. Повторюване звертання активізовує емоційно-чуттєву сферу адресата, що вимагає концентрації його уваги. У випадках контактного повтору вигуків нарастає емоційне напруження висловлення і означення особи, до якої звертаються, стає ключовою в мовленнєвому ході, наприклад: – **Олексо, Олексо, що я тобі винна, що ти зо мною гірше обходишся, як з якою собакою? Скажи мені, де мої діти?** («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); **Пане старосто, пане старосто!** Я думаю, що ваш обов'язок у першій лінії – рятувати повіт від сеї пошесті («Перехресні стежки»).

Натомість звертання, яке повторно вживають уже в наступному комунікативному ході (репліці), є емоційно ослабленими, проте такі звертання комунікативно підтримують «включення» адресата в розмову, за умови, якщо це є безпосереднє спілкування, і також вимагає відповідного реагування, наприклад: – **Де я, мамо?** – запитала дитина. – **Се ви, мамо? А той великий чоловік де? Ви його бачили?** («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); – **Твоє щастя, синку?.. Добре, добре!** – сказала Рифка, небагато розуміючи його мови. – **Так, мамо, моє щастя! Вставайте, розрушайтесь, ходіть!** – **Куди, синку?** («Борислав сміється»).

Зауважуємо функційно-стилістичну своєрідність повторів звертання, яке адресоване вищим силам, персоніфікованим предметам, наприклад: **Ох, боже, боже, і ти глядиш на все те і ще можеш терпіти?.. Але ні, ти терпи собі, я не можу, я не буду!..** («Борислав сміється»); **Ох, моя голово, моя бідна, дурна, нетямуща голово!** – **І Рифка тяжко заридала, сама не знаючи чого** («Борислав сміється»); **Ой, вербо, вербо кучерява, Ой, а хто ж тебе скучерявив?** **Скучерявила темна нічка, Підмила корінь бистра річка** («Перехресні стежки»).

У таких реченнях зверання не виконують функцію спонукання, оскільки не передбачають зворотної реакції від адресата мовлення. Тут доречно говорити лише про емоційність мовлення самого мовця, бажання проявити свої емоції, переживання тощо.

в) вигуків

Спорадично автором використано повтори вигуків у ролі вставних компонентів, наприклад: *Се було пишно, як я зачав тобі вичитувати мораль! А що, болить письо? Ну, ну, обітрися і не гнівайся. Се було потрібне – і для тебе, і для мене («Перехресні стежки»); – Правду говорить, правду говорить! За худобиною, за псом більше стоять, як за бідним чоловіком! Гей-гей, чи то бог дивиться на того? («Борислав сміється»); – **Но, но**, не гнівайтесь, Олесю, я так – забувся! Але як же ж ви ту проживали на селі? («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).*

г) звуконаслідувальних слів

Натрапляємо на кількаразові випадки повторів звуконаслідувань, які вжито здебільшого для передачі емоційного стану персонажів, наприклад: – *Ану, прошу придивитися мені добре, прошу пригадати собі, га, га, га!.. («Перехресні стежки»); – Ходи, ходи зі мнов! Не утікай! Не бійся, я знаю тебе! Га, га, га, не ховайся переді мною! («Петрії і Довбушуки» (1 ред.));*

Доходимо висновку, що функціонування повторюваних компонентів речення, які не виконують жодної синтаксичної ролі, є досить продуктивними в мовленні персонажів. Ужиті повторювані вставні слова наділені семантикою впевненості чи невпевненості та представлені особовим дієсловом *може*, *здавалося* та дієслова *розуміється* в безособовому значенні. Повторювані звертання мають непоширену будову (іменник у формі називного або кличного відмінків) і поширену (сполученням двох іменників, іменника з прикметником або присвійним займенником). Повторювані вигуки є поодинокими, виражають волевиявлення героїв, їхню емоційно-почуттєву сферу.

Повтори вставних слів, звертань, вигуків, звуконаслідувань у проаналізованих творах є виразниками модальної суб'єктивної семантики, слугують засобом оформлення думок героїв твору, надають художньому мовленню додаткових смислових відтінків. Вирізнені специфічним набором мовно-виражальних засобів, ужиті мовцями залежно від контексту комунікації, її фаз і загалом регульовані комунікативно-прагматичним завданням спілкування.

3.3.1.4. Синтаксичний повтор речення та граматичної основи двоскладного речення

Синтаксичний реченнєвий повтор та повтор предикативного центру двоскладного речення є важливими засобами текстотворення та його експресивізації. У результаті аналізу повторів граматичної основи двоскладного речення (ГОДР) та речення загалом спостерігаємо тенденцію до помірною їх вживання автором (2%).

Повтор ГОДР покликаний підсилити ключові структурно-смислові компоненти, що є провідними у формуванні головної думки тексту. Такі повтори відіграють важливу роль у реалізації комунікативно-прагматичної настанови автора, у формуванні інформаційного ядра художньої дійсності.

Повтори ГОДР зафіксовано в межах двоскладних речень, які функціонують самостійно або є частинами складного речення. Натрапляємо на випадки тотожного повтору граматичної основи двоскладного речення, наприклад: – *Всечесний отче, ви довго жили, але ви жили в тишині, в роздумуванні, замкнені від світу, від свого народу, від його життя («Петрії й Довбушуки» (2 ред.))*; *Регіна мовчить, вперши в нього свої великі чорні очі. «...»*. *Регіна мовчить, не зводячи з нього очей («Перехресні стежки»)*.

Непоодинокі вирізняються парадигматичністю граматичних форм вираження, наприклад: – *Але хто ж вас навів на такий розум, що треба собі який ратунок давати? – А хто нас мав наводити? («Борислав сміється»)*;

*Петріїха щохвиля виглядала через вікно, чи **не вертає її муж**. Уже обід був готовий – **муж не вертав** («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)).*

Повторам ГОДР часто притаманний супровід повторів другорядних членів речення, здебільшого – додатків, що зумовлено семантико-синтаксичною валентністю предиката, яка вимагає заповнення деяких валентних позицій одиницями відповідної семантики, наприклад: – *Ну, але чи для якої **помочі ми се робимо?** Чи ти забув, що **ми се робимо** для **пімсти?*** («Борислав сміється»); – *Добре **ви то кажете** і мудро **ви то кажете**, – відповів Герман, – ну, і най буде по-вашому. Не будем о тім говорити* («Борислав сміється»).

На відміну від повторів окремих членів речення, повтори простого речення охоплюють значно ширший контекст значень, помітним стає акцент на деталях, які є глобально важливі, суттєві для вдалого образотворення, характеристики героїв, їхнього внутрішнього світу, опису конкретних подій, реалій тощо. Використання повторів такого типу сприяє підсиленню комунікативно-прагматичної складової художнього тексту, уможлиблює виокремлення певних кульмінаційних моментів, які є провідними в сюжетотворенні.

У межах повторів простого речення фіксуємо повтори простих двоскладних речень, односкладних, нечленованих, еліптичних та вокативних речень (2,9% від усіх СП). На відміну від повторів простих двоскладних речень, які фіксуємо в автоматизованій та мовленні персонажів, вокативні та нечленовані зафіксовано лише в комунікації героїв.

Повтори простих двоскладних речень автор часто використовує з метою логічно-емоційного акцентування окремих висловлень у мовленні персонажів, що надає йому яскравого емоційного забарвлення, наприклад: – ***Най вас Бог благословить! Най вас Бог благословить!*** («Перехресні стежки»); *Аж ось зробився шум і гомін між народом: – **Староста йде! Староста йде!*** («Перехресні стежки»); *«Мамцю! Грошей маю ще досить, – треба ми буде аж на другий тиждень. Але не о тім хотів би я нині вам написати. Чув-єм, що тато мають приїхати. Пам'ятайте, не виговоріться, бо я готов наробити*

великої біді. Але ї не о тім хотів би я вам нині написати («Борислав сміється»).

Авторському мовленню інколи притаманне дещо ослаблене емоційно-експресивне забарвлення повторів простого двоскладного речення. Першочерговим завданням автора у використанні таких повторів є опис та характеристика героїв твору, їхнього життя та внутрішнього світу. Автор, переймаючи роль оповідача та перебуваючи ніби осторонь від художніх перипетій, прагне якомога точно відтворити правдивість художнього текстового простору, фокусує увагу на важливих, із прагматичного погляду, структурних елементів текстотворення, наприклад: **Небо і землю запер бог на залізні ключі, – вся надія мужиків-хліборобів вигоріла разом з їх житом та вівсом на поруділих від спраги загонах.** «...». **Небо і землю запер бог на залізні ключі, а бідні люди думали, що боріславські багачі будуть милостивіші від бога і отворять їм брами своїх багатств!..** («Борислав сміється»).

Нестандартність формального вираження та унікальність семантико-синтаксичної природи вокативних речень надає можливість автору розширити стилістичні можливості художньої комунікації, надати висловленню емотивної суб'єктивної семантики, що підвищує експресивний фон та надає додаткових відтінків значень. Важливу роль у таких реченнях відіграють емоції героїв, що впливає на їхнє інтонаційне оформлення. Саме тому повторювані нечленовані та вокативні речення переважно є окличного типу.

Функційність вокативних речень зведено до інтерпретування того контексту, у якому їх вживають: привернення уваги, прохання, спонукання, застереження, наказ тощо. Такі повтори розрізнено за ступенем вияву емоцій та почуттів самого мовця і його ставлення до співбесідника. Отже, специфіка функційно-семантичної природи повторюваних вокативних речень виявлено в їхньому виконанні апелятивної, емотивної та емоційно-експресивної функцій мовлення.

Зафіксовано повторювані вокативні речення, які виражені одиничними іменниками або їх поєднанням із присвійними займенниками. У деяких

повторюваних вокативних реченнях письменник використовує іменник у формі кличного відмінка, наприклад: – **Боже! Боже! Не дай мені вдури́ти!** («Перехресні стежки»); **Регіно! Бійся Бога, що ти зробила? «...».** – Ну, **Регіно!** – **зачав він остріше** («Перехресні стежки»).

У поєднанні з головним компонентом звертання, що позначає адресата, вжито емоційно-оцінні кваліфікації, які інтимізують мовлення, демонструють рівень прихильності мовця до свого адресата, наприклад: – **Мій сину! Мій сину! Вернися! Але Готліб був уже далеко і не вернувся** («Борислав борислав»); – **Регінко! Регінко!** – **озвалась одна з них.** – **Та покинь брязкати! Ходи сюди!** («Перехресні стежки»); – **Боже мій! Він іще із моїх дітей поробить таких злодіяк та неробів, як сам! Ах! Боже мій, Боже!** («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)).

Використання повторів нечленованих речень значно увиразнюють зміст висловлення, надають додаткових експресивних конотацій мовленню персонажів. Їм притаманна підвищена чуттєвість та емоційність вираження. Повторювані нечленовані речення активно продукують усно-розмовне мовлення, що часто тяжіє до мінімізації синтаксичних конструкцій, наприклад: – **Ха, ха, ха! Коханий меценасе! Позволь, нехай обійму тебе! Ха, ха, ха! Почтыва душе! Ну, дай же поцілувати себе!** («Перехресні стежки»); – **Тихо! Тихо! пет!** – **загомони́ло кругом і утихло** («Борислав сміється»); – **Га, га, га! Се ви гарно сказали!** – **брутально регочучися, мовив Стальський.** – **Властива соленізантка! Га, га!** («Перехресні стежки»).

Подекуди письменник вживає повторювані односкладні речення. Такі граматичні трансформації в будові речення призводять до зміщення їхньої смислової та змістової актуалізації. Унаслідок чого помітним стає переакцентування уваги зі суб'єкта дії на саму дію, підкреслення її вагомості.

Семантико-граматична реалізація повторюваних односкладних речень є досить розгалуженою, наприклад: номінативне: **Пан староста дуже чемно привітався з Євгенієм, а вийшовши на подіум, окинув оком величезну возівню, заповнену мужицькими головами.** – **Ну, численне зібрання! Численне зібрання!** – **мовив, обертаючись до Євгенія** («Перехресні стежки»); означено-особове:

Ах, ти шибенику! На, маєш! Маєш! Маєш! («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)); – **Не підемо! Не підемо!** Будемо радити, аж отся халабуда розвалиться! – ревли голоси з юрби («Перехресні стежки»); **Ждіт-но!** Ви через то намножите в краю пролетаріату, бездомних бурлак! А що ж природнішого, нежели то, що такий чоловік станеся злодієм, розбишакою? **Ждіт-но!** («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)); неозначно-особове: – **Зможуть устояти?** – відозвався знов невірний Сень. – Рад би я знати, як **зможуть устояти?** («Борислав сміється»); безособове: Пішов мій Іван. Змеркаєся – **нема Івана.** «Ну, нічо, – гадаємо собі, – може, там де на могоричі абощо». Але Марта якась неспокійна весь день ходить, нудить, сама не знає чого. Ніч минула – **нема Івана** («Борислав сміється»).

Велика функційна продуктивність таких повторів спричинена різнотипністю суб'єктивно-об'єктивних модальних значень та їхніми різноманітними експресивними відтінками. Повтори односкладних речень комбінаторно репрезентують художню дійсність, увиразнюють художнє мовлення шляхом економії формально-граматичних засобів, їхнього компресованого вираження, що сприяє динамізації та підвищеній емоційності мовленню.

Натрапляємо на випадки ускладненого повтору, коли одночасно автором вжито повтор різного типу, наприклад: еліптичне + односкладне + нечленоване: *Нараз крізь рев бурі і шум сніговійниці почувлись **йй** якісь інші тони – острі, різкі. **Тра-та-та! Тра-та-та! Тра-та-та!** Марш, тарабанений дерев'яними полінами по дерев'янім тарабані. **«Кличуть! Кличуть!»** – мигнуло в її голові, і вона скочила з місця. **Тра-та-та! Тра-та-та! Тра-та-та!** – чути було чимраз ближче. – **Я зараз! Я зараз!** – шептала Регіна, скочила до своєї спальні і почала надягати шубу. **Тра-та-та! Тра-та-та! Тра-та-та!** – лунало крізь рев вихру на вулиці ось-ось під її вікнами («Перехресні стежки»).*

У результаті аналізу виявлено лише кілька випадків повторів складного речення (0,03% від усіх СП). На нашу думку, це є очікуваним, адже досить складно однотипно відтворити широкий контекст подій, що, можливо, призвело

б до інформаційного переобтяження та ускладнення самого сприйняття тексту читачем. Ці повтори фіксуємо в послідовних ходах одного учасника комунікації, що надає додаткової смислової категоричності та експресивності висловленню шляхом наполягання, наприклад: – *Мовчи, бо смерть твоя!* – *пискнув Сень і порався далі коло каси. «...».* – *Мовчи, бо смерть твоя!* – *шепнув йому до уха Сень, між тим коли Прийдеволя розв'язав його руки («Борислав сміється»);* – *Скажеш, де Довбушеві гроші?* – *більше сичав, ніж говорив Олекса, притискаючи ще сильніше груди Андрія.* – *Скажеш, де Довбушеві скарби?* («Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)).

Інше прагмастилістичне призначення має повтор складного речення в авторському мовленні. Цей повтор вжито автором для змалювання апогею внутрішньої тривоги та переживань головної героїні, для демонстрації її приреченості: *Тим часом Регіна йшла за Бараном чимраз далі й далі, її приваблювало торохтіння дерев'яного тарабана, що, мов невідомий, а могутній поклик, тягло її далі і далі в пільму, бурю і снігову куряву. «...». Тим часом Регіна йшла за Бараном чимраз далі й далі, її приваблювало торохтіння дерев'яного тарабана, що, мов невідомий, а могутній поклик, тягло її далі і далі в пільму, бурю і снігову куряву («Перехресні стежки»).*

Отже, повторювані граматичні основи та речення зафіксовані здебільшого в мовленні персонажів, виконуючи підсилювальну, емоційно-експресивну та емотивну функції. В авторському мовленні повтори вказаного типу набувають оповідних рис, їхньою метою є опис і всебічна характеристика героїв та художнього контексту загалом.

Синтаксичні повтори граматичних основ є досить поширеним явищем у досліджуваних творах. Особливістю таких повторів є їхня граматична парадигматика, що значно розширює їхню функційність в реченнях та можливості змалювання художньої дійсності. Оскільки поєднання підмета та присудка становить предикативний центр речення, вони демонструють пріоритетні моменти в описі та характеристиці певних подій, вчинків героїв, їхнього душевного стану тощо. Повтори речень різного типу розширюють

мовновиражальні горизонти для авторських інтенцій та прагматичних настанов твору. Повтори такого типу формують провідну ідейно-тематичну складову текстового простору як художньої цілісності. Зафіксовані повтори функціонують у статусі окремих простих синтаксичних структур або є частинами складного речення.

3.3.2. Кількісно-позиційна специфіка синтаксичного повтору

3.3.2.1. Особливості розміщення різнорівневого синтаксичного повтору

Рівень емоційності будь-якого художнього тексту значною мірою залежить від синтаксичної будови кожного речення, варіативності зображально-виражальних засобів, що реалізують авторські інтенції, створюють прагматичний ефект на читача.

Саме розташування повторюваних синтаксичних елементів визначає істотність різних характеристик, рівень інтенсивності емоційно-експресивного наповнення самого речення й тексту загалом. Композиційно-організувальна функція як одна із провідних функцій синтаксичного повтору полягає в забезпеченні зв'язності та цілісності тексту, його смислової та інтонаційної оформленості. За ознакою розташування синтаксичний повтор традиційно поділяють на контактний, дистантний та суміжний (ДОДАТОК С, Рис. 1).

Найбільш уживаним у аналізованих творах є дистантний повтор (89%), якому притаманна тотожність граматичних форм вираження (повний) та парадигматичність (неповний), наприклад: *Але то була неправда, – був він собі, правда, не дуже бідний, але і не дуже багатий жидок* («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)); *Научив її читати і писати, впоїв в неї поняття отечества і свободи, достарчав їй книжок, котрими могла образувати свій ум і своє серце* («Петрії і Довбущуки» (1 ред.)). Дуже часто повтори зазначеної групи стають основою таких стилістичних фігур, як: 1) анафора та епіфора тощо. Функціонування цих фігур не є обмежене повторами в межах речення, їх також виявлено на рівні складного синтаксичного цілого чи абзаца або частин тексту.

Завдяки використанню анафоричних повторів автор майстерно підкреслює найбільш вагомий в композиційному та смисловому аспектах елементи, посилює інтонаційний малюнок тексту. Із кожним наступним повтором наростає його емоційне звучання, наприклад: – «...». **Віддай мені мій ідеал, що ще вчора до вечера яснів у моїм серці, оточений ореолом непорочної чистоти, святості і вічної юності! Віддай мені мою любов, предмет моєї туги! Віддай мені найкращу частину **мійого** «я», згублену там, у тім проклятім покою!» («Перехресні стежки»); – **Незабаром** вони прийдуть, – сказав, сам до себе тихо. – **Незабаром** попрощають мене товариші шкільних літ... може й на все! («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)). Таким повторам притаманна граматична тотожність повторюваних елементів.**

Епіфора є менш уживаною у творах, демонструє протилежну специфіку функціонування синтаксичних повторів, розташованих у кінці речення, абзаца, фрагмента тексту тощо, наприклад: – **Давні часи, як ми бачились. Ще й як бачились!** («Перехресні стежки»); – **Шеффеля, кажете!? І що, фабрика тота вже готова? – О, давно готова** («Борислав сміється»); **Ціла околиця в наших руках. Не тільки торгові і промислові, але і політичні діла околиці в наших руках** («Борислав сміється»). Звертаємо увагу на те, що епіфора в межах репліки має значно яскравіше емоційно-експресивне забарвлення, натомість у послідовних репліках відчутно певну емоційну нейтральність повтору, який є суто комунікативно організаційним мовленнєвим компонентом. Зазвичай таке помічаємо в репліках питання/відповідь.

Значної експресії мовлення автор досягає завдяки використанню кільцевого повтору (анепіфори), наприклад: **Ну, Баране, чого видивився на мене? Розповідж пану меценасові, як ти свою бабу топив! А гарна баба була! Йй-богу, гарна!** («Перехресні стежки»); – **Мої дорогі сусіди, а нині гості! Великий** сидень для мене, дуже **великий** («Борислав сміється»); – **Нікого** не відкинемо, братчику, **нікого!** – сказав він («Борислав сміється»); – **Ах, дорогий приятелю!** – скрикнув урадуваний Леон. – **Що за щастя** для мене нинішнього дня! **Боже, що за щастя!** («Борислав сміється»).

Зазвичай такі повтори поглиблюють сприйняття інформації читачем, концентрують його увагу на основному, інтенсифікують семантику повторюваного елемента. Кільцевий повтор демонструє, в якомусь розумінні, порушення логічних зв'язків в етапності формування думки та її реалізації, надає мовленню ефекту спонтанності, непередбачуваності. Такі повтори завжди мають парне вираження, кінцевий елемент яких має сильнішу семантику значення, виступає в ролі підсумкового, підтверджувального компонента думки.

Простий контактний повтор автор використовує значно рідше (7%). Традиційно такі повтори мають ідентичне формальне вираження компонентів, наприклад: – *Але ж **прошу, прошу**, – відказав Леон, сідаючи на кріслі коло круглого стола («Борислав сміється»)*. Інколи таким повторам притаманна граматична парадигматика складників, між якими можуть бути розміщені службові частини мови: *Незгода моїх **внуків з внуками** Петрія перепиняє розпочатю діла, але небавом, сподіваюся, і тоє врем'я написане, – бо... бо смерть моя близька! І єще одна надія кріпит мя перед сконом («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.))*; *Його переносили з **сотрудництва на сотрудничество**, поки вкінці, по десятиох літах, йому не дали маленької парафії в Бабинцях («Перехресні стежки»)*.

Ланцюговий повтор (епанафора) у художніх творах письменник використовує кілька разів: у межах простого речення на межі синтагматичних відрізків, відділених один від одного комою або на межі речень (4%). Повторюваний член речення, який розташований на місці «зіткнення» цих відрізків, наповнений посиленням емоційним забарвленням або є логічно виділеним, наприклад: – *А кілька так воно варто, якби купити? – Та що, як **для кого. Для кого** чужого, може, й нічого не варта, а нам воно дороге («Перехресні стежки»)*; – *Які люди? **Комісія? Комісія** наїсть, нан'є, тіло покрає, пошкаматує та й поїде собі («Борислав сміється»)*.

Функційною особливістю ланцюгового (суміжного) повтору є змістова конкретизація, уточнення. Другий компонент повтору є інтонаційно більш насиченим, перебуває в позиції розгортання, продовження думки та в логіко-

смісловому плані завершує її. У художніх творах на такий тип повтору натрапляємо здебільшого на зіткненні окремих речень, рідше – частин складного речення. У випадках суміжного повтору повторюваний елемент виступає смисловим актуалізатором думки, другий компонент якого не є словесним уточненням попереднього, а є повноцінною складовою окремого речення, що є граматично та інтонаційно оформленим. Тобто у разі суміжного повтору ці речення зазвичай стають тематичними, тобто такими, що здатні потенційно формувати мікротеми, а повторювані синтаксичні елементи стають ключовими, змістовно значущими. Суміжні повтори забезпечують зв'язність тексту, композиційну стрункість, є плавним синтаксичним переходом від однієї до іншому думки. Є суміжні повтори, що є граматично парадигматичними в межах своєї частиномовної приналежності та словотвірними, наприклад: *Дурницю ми одну зробили. Робили ми разом і не брали грошей від жида («Борислав сміється»); Кождий, скоро що до того, може сказати: не йду на роботу, бо замало платять. Заплатять тільки й тільки, то піду, та й годі («Борислав сміється»); Але той голос єго все за мною, все в мені, так і чую його! Господи боже, що я зробив! Що я зробив! («Борислав сміється»).*

Звертаємо на нетипові випадки вживання повтору. Це стосується реплікових повторів, які граматично завершують попередню й розпочинають наступну репліку або повністю її виражають, наприклад: – *Петрію, – додав вкінці давнішим грізним тоном, котрий старався, оскільки можливо, злагодити, – Петрію, ще раз, послідній раз упомінаю тя добрим способом, – віддай Довбушів скарб правим властителям! – Правим властителям? («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); – Кому помогло? – сказав він звільна. – Ну, але чи для якої помочи ми се робимо? Чи ти забув, що ми се робимо для пімсти? – Для пімсти, так, так! («Борислав сміється»).* Позичуємо їх як суміжний повтор, оскільки окрема репліка вже є носієм певних граматичних, інтонаційних та семантичних значень, тобто не має певної залежності від попередньої, а, по суті, є повним або частковим її контекстуальним дублюванням. Такі повтори виконують контакто-підтримувальну функцію в мовленні.

3.3.2.2. Компонентний склад синтаксичного повтору

На посилення прагмастилістичного ефекту впливає кількість повторюваних синтаксичних елементів. Синтаксичні повтори постають важливим чинником у лінійній організації тексту, суттєвим показником ідейно-тематичної спрямованості фрагментів тексту. Метою їх використання є максимальна концентрація семантики повторюваних елементів, підвищення динамічності художнього мовлення, емоційне чи логічне виокремлення їх із контексту. Завдяки великій кількості цих повторів твір стає емоційно виразнішим та експресивнішим. Із комунікативно-прагматичного погляду вживання автором великої кількості повторів в художньому мовленні є виправданим. Ці повтори не переобтяжують його, оскільки, на відміну від логічного мовлення, де вони могли б здаватися зайвими, в «емоційно насиченому тексті вони свідчать про напруження почуттів автора, створюють опору для інтонаційного руху» [33, с. 262].

Письменник в аналізованих текстах використовує дво-, три-, чотири-, п'яти- й багатокомпонентні синтаксичні повтори (ДОДАТОК С, Рис. 2).

За кількісною ієрархією найпродуктивнішими є двокомпонентні (74%), наприклад: двокомпонентні: *Петрій* бистро поглянув за утікаючим предметом, но той якось не подобав на звірину. *Петрій* видів, що то щось біле і біжить просто, на двох ногах («Петрії і Довбушуки» (1 ред.)); трикомпонентні (19,5%): *Начальник* ще більше здивувався, ніж сам *Петрій*, що таку велику страту має *Петрій*, і прирік йому зайнятися вишукуванням злодіїв, котрих *Петрій* так само означив, як *Ісакові*, промовчавши їх імена і те, що він знав їх («Петрії й Довбушуки» (2 ред.)); – *Нехай і так*, – сказав добродушно *Герман*, – *мусимо* на вас спуститися, бо... ну, бо *мусимо*! Але тепер принаймні одно *мусимо* знати: *кілько грошей нині вплине до каси і де тота каса буде знаходитися* («Борислав сміється»); чотирикомпонентні (3%): – «...». *Боюсь про те, чи оно ще і до сеї пори не заховало єго, а на ваш слабкий організм сота часть єго давної сили могла би дуже убійствено подійствувати. Я сам так давно уже чув єго звук, що боюся єго дійства навіть на собі самім!* («Петрії і Довбушуки» (1 ред.));

п'ятикомпонентні (2%): – *Не відомо, кажете. А отже **бранка** буде. – **Бранка?** Ну, певно, **бранка** буде, як кожного року. Та хіба се така страшна річ? – Як кожного року? Е, ні, пане. То не така **бранка**. То перед війною **бранка**, така, що лише кривого та сліпого пустять («Перехресні стежки»); багатоконпонентні (1,5%): *А інші з компанії вже пустились наздогін за Бараном, **кричачи**: – **Лапай! Тримай!** ¶ «...». ¶ – **Лапай! Тримай!** – гомоніли голоси з усіх боків **ринку**. «...». – **Лапай! Тримай!** ¶ «...». ¶ – **Лапай! Тримай!** Онде він! А що, не казав я! – чути було здалека крики погоні, а за кілька мінут застогнала земля під ногами шаленої купи, що з гомоном, реготом, оханням та прокляттями гнала тепер уже щодуху вслід за Бараном. ¶ З поблиьких вуличок і з дальших площ лунали їх окрики, тріщали плоти, чалапали важкі кроки і з скаженим завзяттям розлягалися крики: – **Тримай! Лапай!** ¶ «...». ¶ – **Лапай! Тримай!** – ревла погоня, кількома вуличками надбігаючи до площі, серед якої стояв **костел**, оточений невеличким сквером («Перехресні стежки»).**

Зазвичай у випадках багаторазового повтору помічаємо змішаний тип цього повтору (паралельне функціонування різнорівневого повтору та повтору різних членів речення), що сприяє розширенню описового та прагмастилістичного потенціалу речень. За допомогою кумулятивного принципу побудови речень із повторами помітним стає інформаційне нагромадження, нарощення додаткових смислів сказаного, розгортання сюжетних ліній, наприклад: ***Я постановив** відлучитися від світу, жити самотно, незнаний, блудний, **я постановив** під розличними видами обходити **свій** край, помагати чим мож **свому** народу. Було се в р. 1776. Вночі дня 25 юлія **я** бачив такий сон. **Мені** здавалося, що **я** лежу на холодній камінній підлозі сеї комнати, – а **я** і в-істі так спав, – коли нараз пукає підо **мною** підлога, а з-помежи каміня добувається велетна, як уголь чорна, рука, котра подає **мені** велике письмо. **Я** встаю, іду до світла і читаю: «Жити будеш, поки рід **твій** не буде числити сім членів. Смерть **твоя** буде знаком, що надходить час діланя. До сповіді приступиш аж перед смертю. А тепер **іди** і покутуй!» **Я** пішов, оставивши ту **свій** пам'ятник, де описане було ціле моє життя. По тридцяти*

літах я знов ночував на підлозі сеї зали, *і я знов бачив той же самий сон. І знов по тридцяти літах я ту був, і знов я бачив той самий сон, читав то само письмо, але на єго кінці стояло написано: «Врем'я. 25. Юлій. 1856. Гош. Мон. Бібл. Час. 12. Пвн.» / Я вписав тії слова на послідню карту свого пам'ятника і пішов («Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)).*

Доходимо висновку, що найвживанішою групою повторів за критерієм кратності повтору елементів є двокомпонентні повтори. Фіксуємо повторення різнорівневих синтаксичних одиниць. Повтори функціонують у межах одного мовленнєвого ходу учасника або реплік питання/відповідь, а також в авторському мовленні. Натомість кількісна прогресія повторюваності здебільшого передбачає залучення ширшого мовленнєвого матеріалу, тому такі повтори здебільшого виходять за межі простого речення (двох речень) на рівень складного синтаксичного цілого, де кожне речення має своє змістовно-граматичне наповнення та комунікативне призначення. Чим ширший контекст залучено для реалізації повторів, тим більше зображально-виражальних можливостей для уточнення, конкретизації інформації, інтенсифікації експресивного малюнка твору. Велика кількість повторюваних синтаксичних одиниць у конкретному сегменті художнього мовлення є важливим засобом втілення прагматичної програми твору, сприяє детальному сюжетному його розгортанню, що впливає на формування змістовно-концептуальної картини текстового простору. Кумулятивний характер багатокількісних повторів зумовлює внутрішньотекстовий зв'язок його компонентів, що стає важливим чинником у забезпеченні цілісності тексту. За допомогою таких повторів письменнику вдається глибинно описати, охарактеризувати художні реалії, якнайточніше передати емоції та почуття героїв твору тощо.

Висновки до розділу 3.

Синтаксис романів І. Франка демонструє розлогу формально виражальну та функційно-семантичну варіативність синтаксичних структур, що є виразними

засобами експресивізації тексту. Із-поміж активно вживаних письменником виявлено еліптичні речення, нечленовані речення та синтаксичний повтор.

У досліджуваних творах ЕР зафіксовано в системі односкладного та двоскладного речень. Найчисельнішу групу ЕР формують речення з еліпсисом дієслова буття, найменш чисельними є ЕР із еліпсисом предикативних слів *треба, можна, необхідно тощо* за наявності інфінітива або (рідше) за його відсутності та з еліпсисом інфінітива за наявності предикативного слова або слів *(не) пора, (не) час*. Здійснений аналіз ЕР засвідчує переважну їхню функційну активність саме в мовленні персонажів, зумовлену прагматичною настановою автора у відтворенні комунікативної природності живого спілкування між героями, яка часто характеризується формально-синтаксичною лаконічністю.

Нечленовані речення (НР) виступають одним зі синтаксичних репрезентантів формування художньо-прагматичної картини твору. У художніх творах виявлено всі типи НР, формальне вираження яких представлене вигуками та інтер'єктивованими частинами мови, модальними словами, частками та партикульованими частинами мови. Найбільш кількісно продуктивними є НР, формальними маркерами яких є вигуки та інтер'єктивовані частини мови. За основу аналізу та класифікування вигукових НР взято класифікацію Л. Мацько, згідно з якою вигуки поділено на такі групи: емоційно-оцінні (однозначні, багатозначні); імперативні (спонукання, категоричне спонукання); вигуки звернення уваги, етикетні. Доповнюємо цю класифікацію ще звуконаслідуваннями.

Частки є менш вживаними граматичними центрами НР у художніх творах І. Франка. Зафіксовано всі три типи НР: стверджувальні, заперечні та питальні. Окрім одиничних часток, інколи автор використовує поєднання часток з іншими частинами мови, часто в нетипових семантичних варіаціях.

Найменш вживаними є НР, морфологічними репрезентантами яких є модальні слова. До розряду зафіксованих модальних слів входять прислівники або дієслівні форми в ролі стверджувальних часток та в поєднанні з інтер'єктивованими сполучниками /сурядними сполучниками або без них;

предикативно-модальні прислівники *певне, напевне, можливо* в поєднанні з вигуками, частками чи інтер'єктованими сполучниками або без них, і які вживані для підтвердження висловленої думки та відповідають значенню слова *звичайно* або *так*. Семантичну спеціалізацію модальних слів у ролі НР зведено до вираження значення реальності, достовірності та значення можливості, імовірності.

Семантично диференціюємо всі НР на такі типи: стверджувальні, питальні, заперечні, спонукальні, апелятивні, емоційно-оцінні (вигукові, іменникові), етикетні формули та звуконаслідування (ДОДАТОК Т).

У зв'язку з тенденцією активного функційного «входження» різних частин мови до числа формальних репрезентантів НР та розширення кількісного граматичного вираження НР, здійснено морфологічно-компонентне моделювання НР із метою унаочнення специфіки їхніх кількісних та формальних показників у складі структурних моделей.

Одним із дієвих стилістичних засобів синтаксису є синтаксичний повтор (СП), що служить засобом когезії тексту, демонструє чималий прагматичний потенціал художнього тексту, реалізовує авторську настанову твору, тобто здійснює перлокутивний ефект на реципієнта.

У результаті аналізу СП фіксуємо його різнорівневність: повтор підметів, присудків, додатків, обставин, означень, головних членів односкладного речення, основ двоскладного речення, синтаксичних елементів, що не є членами речення (звертання, вставні слова, вигуки, звуконаслідування та етикетні мовленнєві формули), простих речень, складних речень. Найбільш вживаними є синтаксичні повтори підметів та додатків, найменш – повтори складних речень.

Найчастіше СП підметів виражені особовими, питальними та неозначеними займенниками, субстантивованими частинами мови, лексичним сполученням слів (власних назв або іменників на позначення соціальних та духовних станів та ін.), структурами фразеологізованого типу, лексико-синтаксичним поєднанням двох чи більше повнозначних слів, які можуть бути доповнені службовим словом (словами).

СП присудків притаманна граматична парадигматика, що значно розширює формально-граматичну та функційну їхню варіативність. Здебільшого автор використовує повтори простих присудків, рідше – складених іменних та складених дієслівних присудків. Інколи помічаємо повтори лише їхніх частин.

У межах односкладного речення фіксуємо такі типи повторів головних членів речення: 1) повтори головного члена означено-особового речення; 2) повтор головного члена неозначено-особового речення; 3) повтор головного члена безособового речення.

Продуктивними є СП другорядних членів речення. Зафіксовані повторювані лише узгоджені означення, виражені прикметниками різних лексико-семантичних груп (якісні, присвійні, відносні), займенниками атрибутивного типу (присвійні, вказівні, питальні, відносні, означальні, неозначені, заперечні), інколи поєднанням прикметників зі займенниками.

Повторювані додатки формально представлені такими частинами мови: 1) іменниками у формах непрямих відмінків без прийменників чи з прийменниками; 2) займенниками у формах непрямих відмінків (особові, означальні, вказівні); 3) субстантивованими прикметниками чи дієприкметниками; 4) числівниками; 5) інфінітивами; 6) синтаксично нерозкладними сполученнями слів.

Повтори обставин виражені прислівниками, іменниками у формі непрямих відмінків із прийменником чи без нього, синтаксично нерозкладними сполученнями слів, фразеологізованим сполученням, інколи – дієприслівниковими зворотами. Виявлено повторювані обставини всіх розрядів за значенням, окрім обставин умови та допусту.

Окремою групою повторів виокремлюємо синтаксичні компоненти, які ускладнюють формально-синтаксичну будову речення, проте не виконують жодної синтаксичної функції. Виявлено синтаксичні повтори вставних слів, вигуків, звертань, звуконаслідувань.

Повторювані звертання у смисловому плані та інтонаційно пов'язані зі самим реченням, вказують на важливість наголошування адресата мовлення з

метою привернення його уваги. Повторювані звертання здебільшого виражені одиничним іменником у формі кличного відмінка, рідше – сполученням двох іменників та іменників із прикметниками або присвійними займенниками. Виявлено кілька випадків вживання іменника у формі називного відмінка, що є не типовим для української мови. Функційною особливістю повторюваних звертань є ті, що безпосередньо адресовані учаснику комунікації та передбачають відповідного реагування, є ті, що адресовані вищим силам, персоніфікованим істотам, предметам та є лише проявом емоцій і почуттів.

Нерідко автор у художньому мовленні вдається до повторів граматичних основ двоскладних речень. Такі СП додають ефекту функційного підсилення ключових структурно-семантичних компонентів речення та зазнають логічного наголошування з-поміж інших компонентів, значущість яких стає ослабленою. Часто такі повтори поєднані з повторами інших членів речення, що розвивають думку, тим самим урізноманітнюють зміст.

Функційно активними є повторювані прості речення. Такі повтори потенційно здатні бути виразниками головної думки окремих речень чи фрагментів тексту або формувати мікротеми тексту. У досліджуваних художніх творах використано повтори простих двоскладних речень, односкладних, вокативних, еліптичних та нечленованих речень. Повторювані складні речення вжито автором кілька разів. Дуже часто СП формують однорідні ряди. Інколи автор вдається до використання редуплікації.

Виявлені СП класифіковано за місцем розташування. Зафіксовано найбільше випадків функціонування дистантного повтору, менше – контактного та найменше – суміжного. За кількісними характеристиками розрізняємо дво-, три-, чотири-, п'яти- та багатокomпонентні повтори. Найчастіше письменник використовує двокомпонентні, найменш продуктивними є багатокomпонентні.

Використання І. Франком синтаксичних різнорівневих повторів є різнофункційним та має розширені прагмастилістичні особливості у формуванні ідіостилю письменника. СП часто служать засобами зв'язку між окремим синтаксичними компонентами речень, між реченнями, абзацами тощо.

ВИСНОВКИ

Синтаксичний рівень акумулює в собі мовностилістичний потенціал самого твору, відображає специфіку авторського стилю, сприяє успішній реалізації комунікативно-прагматичної настанови твору, маркує авторську модальність тощо. Із-поміж синтаксичних засобів, що є значущими у формуванні мовної картини тексту і впливають на ступінь його експресивності, виокремлюємо сегментовані конструкції (називний теми, називний уявлення, парцельовані та приєднувальні конструкції), синтаксичний повтор, еліптичні та нечленовані речення.

У нашій науковій розвідці вибір художньої спадщини І. Франка є дослідницько умотивованим, оскільки обрані твори великої прози різних періодів творчості письменника є важливим джерелом у виявленні тогочасних мовно-літературних традицій. Зокрема це стосується й використання автором синтаксичних засобів із метою підвищення прагматичних показників самих творів.

У дисертації з'ясовано, що на сьогодні в контексті лінгвістичної парадигми знань, зорієнтованої на антропоцентричність мовної системи, поки що немає уніфікованого підходу щодо опису досліджуваних синтаксичних засобів, відсутні єдині критерії в описі їхніх провідних характеристик.

У контексті аналізу наукових положень у галузі лінгвопрагматики проведено історіографічну довідку зародження лінгвопрагматики, з'ясовано передумови становлення лінгвопрагматики, формування її проблемного поля, теоретичного апарату.

Тривалість зацікавлення науковцями природою самої мови, механізмами впливу на реципієнта сприяло розвитку антропоцентричних ідей та формуванню прагматичної концепції мови, в основі якої є суб'єктивний чинник функціонування мови. У I пол. XX ст., закладено основи виокремлення прагматики та вперше вжито термін прагматика на позначення окремої науки. Бачення тричленності мовної системи породжує проблему розмежування її семантичної та прагматичної складових та їх співвідношення в реалізації мовної

системи. На нашу думку, співвідношення семантики та прагматики ґрунтується на тезах комплементарності в реалізації мовного знака: семантичне значення є питомим, закладеним у знакові, виступає основою його реалізації, а прагматичне значення залежить від людини у момент комунікації.

У контексті дослідження комунікативного акту з'ясовано механізми взаємодії адресанта та адресата, зокрема їхні комунікативні ролі. Комунікативний акт визначаємо як двосторонній процес, у якому від адресанта та адресата залежить успіх самої комунікації. Важливими чинниками успішності також є орієнтування самого адресанта на індивідуальність адресата, що полягає в коригуванні своїх стратегій та завдань спілкування відповідно до потенційних реакцій реципієнта.

У результаті аналізу зауважуємо провідні особливості текстової комунікації: деавтоматизація та інтерпретаційна багатозначність. Взаємодія між автором і читачем є опесердкованою текстом, який є художньо-естетичним провідником між ними та відображає індивідуально-психологічні, ідейно-світоглядні орієнтири автора, що в результаті впливає на ілокутивні можливості тексту та здійснення прагматичного ефекту на читача. У художній комунікації вирізняємо мікро- та макроконтест, у межах яких виявляємо свій рівень адресованості: макроконтест (затекстовий рівень) – автор (оповідач)/читач, мікроконтест (внутрішньотекстовий рівень) – міжперсонажна комунікація. На закономірності вираження адресанто-адресатних схем у художньому творі впливає специфіка адресатної категорії (внутрішній монолог, монолог, діалог та полілог).

У художньому мовленні Івана Франка спостерігаємо тенденцію до активного використання синтаксичних засобів експресивізації. У дисертації з метою аналізу сегментованих конструкцій залучено теорію сегментації та теорію актуального членування речення. Дослідження сегментації речення та тексту загалом спроектоване на з'ясування особливостей розчленування думки в мовленнєвому потоці, що призводить до розірвання синтагматичних внутрішньореченневих зв'язків та виникнення окремих інтонаційно-змістових

елементів. Попри сегментування логіко-граматичні зв'язки між елементами збережено. Реченнєва розчленованість підпорядкована авторському задуму, зорієнтованого на досягнення прагматичного ефекту на читача: виведення на перший план сегмента, що є своєрідним інтонаційно-смісловим актуалізатором думки. Із метою розрізнення називного уявлення та називного теми застосовано семантичний критерій.

Досліджуваний матеріал засвідчує, що автор частіше використовує НТ, значно рідше – НУ. Окрім традиційного формально-граматичного вираження сегмента (субстантив, субстантив + інші іменні частини мови), виокремлюємо групи предметного та словесного НТ. Різноманітне лексико-граматичне оформлення НТ дозволяє автору варіювати виражальні можливості художнього мовлення, додавати йому нового стилістичного забарвлення. Використання автором НТ спостережено лише в мовленні персонажів, що демонструє авторську настанову в наближенні художньої комунікації до природної, живої, якій притаманна ситуативна нестабільність та мовленнєва строкатість.

Парцельовані та приєднувальні конструкції теж демонструють розчленованість реченнєвої моделі, що призводить до порушення внутрішньореченнєвих зв'язків. У результаті сегментації речення інформацію мовець подає своєрідними емоційними поштовхами, які формують структурно-інтонаційні відрізки мовлення.

Опис кваліфікаційних параметрів парцельованих та приєднувальних конструкцій уможливлений за допомогою семантико-синтаксичного критерію. У парцельованих конструкціях опорне речення перебуває в тісному зв'язку з інтонаційно-сміисловою одиницею і лише в комплексі з нею формує повноцінний зміст висловлення. У приєднувальних конструкціях спостерігаємо відсутність цієї залежності, головна частина не потребує приєднувальної, її зміст повноцінно можна розкрити без доповнювальної частини.

Рівень логіко-сміслового зв'язку та семантико-граматичної спаяності компонентів парцельованих та приєднувальних конструкцій продемонстровано у градаційній шкалі їх функціонування, у межах якої виокремлено ядрову та

периферійну зони. Кожна із цих зон демонструє свою інтенсивність вияву ознак парцеляції та приєднування, що мають питомі формально граматичні та смислово-інтонаційні засоби вираження.

У досліджуваних творах парцельовані та приєднувальні конструкції виявлено в системі простого та складного речень. Найбільше в межах простого речення зазнали парцеляції однорідні присудки, значно менше – однорідні обставини, присудок, головний член речення, додаток, обставина. У межах складного речення парцельовані конструкції демонструють такі типи граматично-смилових відношень, як: складносурядні (найчастіше – сурядні протиставні, значно рідше – сурядні єднальні, сурядні розділові), складнопідрядні (переважно причинові, спорадично – з'ясувальні, мети, умови, часу, наслідкові, ступеня і способу дії), безсполучникові (здебільшого – пояснювальні, рідше – наслідкові, з'ясувальні, причинові, умови, одночасність подій). У творах вжито псевдопарцеляцію та антипарцеляцію.

Фіксуємо тенденцію малопродуктивності приєднувальних конструкцій у творах, порівняно з парцельованими. На відміну від парцельованої частини (сегмента), яка є граматично залежною від основної, приєднувальна є контекстуально зумовленою. Їй притаманна однобічна залежність із головною частиною. Функційні можливості парцельованих конструкцій полягають у логічному підкресленні кожного інтонаційно-змістового елемента, затриманні уваги на них, емоційному підкресленні їх важливості.

До різновидів парцеляції і приєднування зараховуємо абзацну парцеляцію й абзацне приєднування, структурні частини яких поєднані за допомогою різних сполучних засобів (сполучників, сполучних слів) та без них.

Еліптичні речення є компресованим варіантом мовного вираження. Провідною ознакою ЕР є їхня структурно-синтаксична неповнота та семантична повнота. Із-поміж різновидів еліптичних речень у художніх творах переважають ЕР з еліпсисом дієслова зі семантикою буттєвості, менше вжито інших типів ЕР. Зауважуємо, що пропущений член речення в ЕР дуже часто є синонімічним, тобто має формально-смилову неокресленість. У досліджуваних творах ЕР

здебільшого функціонують у мовленні персонажів. В авторському мовленні ЕР мають дещо інше комунікативно-стилістичне завдання: письменник вживає їх здебільшого з метою опису подій, характерів героїв та наповнює їх оповідною семантикою.

Дослідницька традиція опису нечленованих речень (НР) свідчить про відсутність загальноприйнятого терміна на їх позначення. У дисертації оперуємо термінами «нечленовані речення» та «еквіваленти речення». Морфологічними маркерами НР є вигуки, модальні слова, частки, а також інші частини мови, які зазнали партикуляції або інтер'єктивзації.

Виокремлюємо такі розряди вигуків: емоційні (багатозначні, однозначні), імперативні (спонукання, категоричне спонукання), вигуки звернення уваги, етикетні, звуконаслідування. Найпродуктивнішими є емоційні вигуки, найменш вживаними – вигуки звернення уваги. Діапазон значеннєвого вираження емоційно-чуттєвих станів героїв забезпечує різноструктурність вигуків (однозвуків, двозвуків, тризвуків та багатозвуків), а також функціонування аналітичних структур фразеологізованого типу.

На другому місці за кількістю випадків вживання є НР, морфологічними маркерами яких є частки (стверджувальні, заперечні, питальні) та партикульовані частини мови. Така морфологічна особливість дозволяє автору фіксувати різну експресивну тональність згоди, заперечення чи запитання.

Виявлено поодинокі випадки вживання НР, формальними репрезентантами яких є модальні слова. Такі НР функціонують лише у творах «Перехресні стежки» та «Борислав сміється» зі значенням реальності, достовірності та зі значенням можливості, імовірності. НР модального типу представлені прислівниками або дієслівними формами в ролі ствердження та в поєднанні зі сурядними сполучниками або без них.

У результаті опрацювання НР вдалося створити комплексну класифікацію семантичних типів НР, зафіксованих у досліджуваних творах письменника. Із-поміж таких типів НР виокремлюємо: стверджувальні, питальні, заперечні, спонукальні, апелятивні, емоційно-оцінні (вигуківі, іменникові), етикетні,

звуконаслідування. Найчастіше функціонують стверджувальні та емоційно-оцінні НР, найменше – апелятивні НР.

Здійснене структурно-морфологічне моделювання НР дало змогу простежити кількісну й частиномовну варіативність їх функціонування та виявити найбільш продуктивні моделі НР.

Повтор на синтаксичному рівні потрактовано як повтор окремих членів речення, граматичної основи речення та речення загалом (простого та складного) та синтаксичних елементів, які не є членами речення (вигуки, вставні слова, звертання, звуконаслідування). На підставі опрацьованого фактичного матеріалу можна засвідчити, що повтор одночасно є стилістичною фігурою та дієвим стилістичним прийомом в художньому тексті, що активно формує інші стилістичні фігури (анафору, епіфору, анепіфору, анадиплосис тощо). У результаті спостереження синтаксичний повтор виявляємо в авторському мовленні та в міжперсонажній комунікації.

Синтаксичний повтор у дисертації класифіковано за виконуваною синтаксичною функцією (повтор членів речення, повтор граматичної основи, повтор простого і складного речення); за місцем розташування (контактний, дистантний, суміжний); за кількісними показниками (2-компонентні, 3-компонентні, 4-компонентні, 5-компонентні, багатоконпонентні (6 і більше)). Визначено точність у відтворенні синтаксичного повтору (тотожний і парадигматичний).

Завдяки використанню СП письменнику вдалося значно розширити прагмастилістичні можливості художнього мовлення, що полягають у виконанні функцій акцентування, посилення, пояснення, конкретизування тощо. СП є дієвим засобом експресивізації висловлення, посилює емоційне звучання, інтенсифікує зображуване, сприяє смислового прирощенню інформації. СП є важливим у композиційно-змістовому текстовому розгортанні та налагодженні зв'язків між окремими його компонентами, забезпечує цілісність тексту. СП автор використовує як в авторському мовленні, так і в мовленні персонажів.

Простеження динаміки функціонування обраних синтаксичних одиниць та їхнього прагматичного потенціалу здійснено з урахуванням різної хронологічної поетапності написання та внутрішньожанрової змістової варіативності, що, на нашу думку, й зумовило відмінності в кількісних показниках. Спостерігаємо наростання кількісної продуктивності синтаксичних засобів: «Петрії і Довбущуки» (1 ред.) – 23% , «Борислав сміється» – 28,5%, «Перехресні стежки» – 34%, «Петрії й Довбущуки» (2 ред.) – 14,5% (ДОДАТОК У, Рис. 2, ДОДАТОК Ф). Визначено частотність вживання автором аналізованих синтаксичних засобів: «Петрії і Довбущуки» (1 ред.) – 56,3%, «Борислав сміється» – 66,8%, «Перехресні стежки» – 53%, «Петрії й Довбущуки» (2 ред.) – 48,6% (ДОДАТОК Х).

Окрім цього, оскільки ці романи за змістовою спрямованістю не є тотожними («Перехресні стежки» – соціально-психологічний, «Борислав сміється» – соціально-побутовий + історичний; «Петрії й Довбущуки» – соціально-побутовий + історичний + пригодницький), цілком закономірною є відмінність їхнього мовностилістичного наповнення, зокрема й вживання досліджуваних явищ.

Результати дослідження свідчать про те, що обрані твори, які належать до різних періодів творчості письменника, демонструють певні синтаксичні внутрішньореченневі та внутрішньотекстові зрушення, незважаючи на те, що граматичний рівень є менш піддатливим до різних трансформацій.

За допомогою порівняльного методу простежено, що в першій редакції «Петрії і Довбущуків» автором використано значно більше досліджуваних синтаксичних елементів, на відміну від другої редакції твору. Переконаємося, що безперервне удосконалення своїх творів та численні виправлення в наступних їх редакціях свідчать про поступове витворення уніфікованості української мови, що й призвело до змін у синтаксичній організації творів, композиційній стрункості, лаконічності викладу тощо.

Здійснений кількісно-статистичний аналіз синтаксичних явищ засвідчує, що письменник дуже активно їх використовував у своїй творчості. Усього

зафіксовано у творах 13963 одиниць, із яких НТ – 57, парцельованих та приєднувальних конструкцій – 1985, еліптичних речень – 669, нечленованих речень – 878, синтаксичного повтору – 10374 (ДОДАТОК У, Рис. 1). Відсоткове співвідношення продемонстровано в ДОДАТКУ Ц. Досліджувані синтаксичні одиниці є продуктивним засобом експресивізації художніх творів письменника та мають великий прагматичний потенціал. Схиляємося до думки, що І. Франко в українській літературі випередив загальнолітературні віяння епохи, тобто застосовував у своїх творах такі прийоми художнього викладу, зокрема експресивного синтаксису, які лише згодом масово почали втілювати письменники, та які з часом ставали предметом дослідження науковців.

Доходимо висновку, що досліджувані синтаксичні засоби є потужним лінгвостилістичним ресурсом у текстотворенні й прагматики художнього мовлення та дієвим виразником індивідуально-естетичного стилю письменника. Екстралінгвальність мовновиражальних параметрів синтаксису зумовлена також історико-культурними обставинами, світоглядними, мовно-літературними віяннями певної епохи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова В. Г. Компаративні характеристики еліпсису і парцеляції в англійському реченні. *Нова філологія*. 2010. Вип. 37. С. 7-11. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2010_37_3
2. Александрова В. Г. Когнітивно-комунікативний потенціал еліптичного речення в сучасній англійській мові: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2008. 20 с.
3. Алексюк І. А. Грайс у пошуках прихованих значень. *Філософські дослідження*. 2011. Вип. 4. С. 79-93.
4. Ачилова В. П. Парцеляція як один із прийомів експресивного синтаксису. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. Том 24 (63), №1 Ч. 2. 2011. С. 25-31. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/partselyatsiya-yak-odin-iz-priyomiv-ekspresivnogo-sintaksisu/viewer>
5. Бакун О. А. Сегментні конструкції з називним уявлення: семантичний аналіз. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2011. Вип. 7. С. 118-122. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15992/Bakun.pdf?sequence=1>
6. Баран Л. Авторські зміни в синтаксичній структурі тексту (на матеріалі повісті Івана Франка «Захар Беркут»). *Проблеми мовознавства*. С. 376-386.
7. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики [Текст] : підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ : Академія, 2011. 304 с.
8. Бацевич Ф.С. Лінгвістична прагматика: спроба обґрунтування проблемного поля і дослідницькі одиниці. *Мовознавство*, 2009. №1. С.29-37.
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: Академія, 2004. 344 с. (Альма-матер)
10. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ : Довіра, 2007. 205 с.

11. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : підруч. для студ. філол. ф-тів вузів. Київ : Либідь, 1993. 334, [1] с.
12. Безугла Л. Р. До питання розмежування прагматики, стилістики та прагмалінгвістики. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2014. № 1102, вип. 77. С. 6-10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPG_2014_1102_77_3
13. Безугла Л. Р. Лінгвістична прагматика та дискурсивний аналіз. *Studia philologica.* 2012. Вип. 1. С. 95-100. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/stfil_2012_1_20
14. Бекетова О. В. Структурно-семантичні та функціональні особливості фігур повтору в аргументативних текстах. *Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія «Філологія» Вип. 5. Проблеми семантики слова, речення та тексту.* Київ : КДЛУ, 1997. С. 3-12.
15. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. / За заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1973. 587 с.
16. Білоус М. П. До питання мовно-правописного редагування Франкових творів. Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин. Матеріали Міжнар. наук. конф. . Львів : Світ, 1998. С. 633-637.
17. Богатько В. В. Економність вислову в мовотворчості Галини Журби. *Творчість Галини Журби і міжвоєнна доба в українській літературі [Текст]: До 125-ї річниці від дня народження письменниці; Збірник наукових праць. Випуск 3.* Вінниця : ТОВ фірма «Планер». С. 254-260.
18. Богатько В. В. Синтаксис і стилістика неповних речень у мові сучасної української періодики [Текст] : навч. посіб. для спецкурсу. Вінниця : Нова книга, 2010. 176 с.
19. Богатько В. В. Явища еліпсису в мові сучасної української публіцистики : дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 2005. 175 с.
20. Булаховський Л. А. Курс сучасної української літературної мови [Текст]: посібник для філологічних факультетів університетів і факультетів мови

і літератури пед. інститутів УРСР. Т. 2. Синтаксис. / За ред. Л. А. Булаховського; Інститут мовознавства АН УРСР ім. О. О. Потебні. Київ : Радянська школа, 1951. 519 с.

21. Бук С. Н. Рецензії на Ф. Бацевич «Нариси з лінгвістичної прагматики». *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2011. Випуск 52. С. 411-421.

22. Вавринюк Т. І. Еквіваленти речень як засоби експресивного синтаксису в художньому тексті. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Вип. 15. С. 113-124. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/268530944.pdf>

23. Вавринюк Т. І. Називні уявлення як засіб експресії в художньому мовленні. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2014. Вип. 10. С. 145-150. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2014_10_21

24. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник]. Київ : Либідь, 1993. 368 с.

25. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наукова думка, 1992. 224 с.

26. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматика української мови [за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця]. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 398, [2] с.

27. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті : [монографія] / І. Р. Вихованець; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1988. 255, [1] с.

28. Від слова до діла: лінгвопрагматика дискурсу [Текст] : колект. монографія / [Ю. О. Артеменко та ін.] ; за заг. ред. Л. Р. Безуглої. Вінниця : Нова Книга, 2020. 366 с. URL : <https://nk.in.ua/pdf/1972.pdf>

29. Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту : формальні та функційні вияви (Текст) : монографія : (відп. ред. А. П. Загнітко). Донецьк :

Донецький нац. ун-т, 2013. 327 с. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2014_28_35

30. Вінтонів М.О. Комунікативна структура речення і тексту в українській літературній мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2013. 36 с.

31. Вінтонів М. О. Нечленовані речення в сучасній українській мові: статус, функції. *Мовознавчий вісник : зб. наук.праць*. Черкаси, 2008. Вип. 6. С. 44-48.

32. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М. Синтаксичні засоби експресивізації в лінгвоукраїністиці: статус, динаміка. *Вісник Маріупольського державного університету*. Маріуполь, 2021. Вип. 25. С. 125-133.

33. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25556/1/Mono_16-11-2018-1.pdf

34. Вінтонів М. О. Функціонально-граматичні та комунікативні вияви парцельованих та приєднувальних конструкцій. *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. Випуск 11.* / укл. А. Загнітко (наук. ред.) та ін. Донецьк : ДонНУ, 2003. С. 124-129.

35. Вовк А. В. Експресивний синтаксис: з історії вивчення. *Український смисл: зб. наук. праць*. 2016. С. 254-265.

36. Вовк А. В. Синтаксичні засоби експресивності в «Щоденниках» О. Гончара (редукція вихідної моделі речення). *Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць*. 2018. Вип. 3, Т. 1. С. 7-12.

37. Волобуєва О. О. Парцельовані складнопідрядні речення з підрядним компонентом причини як одиниця експресивного синтаксису в українській прозі кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Філологічні студії*. 2013. Вип. 9. С. 492-497. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2013_9_74

38. Волянська Ю. Типологічні різновиди повтору в сучасній лінгвістичній думці. *Лінгвістичні студії*. 2010. Вип. 21. С. 187-191. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2010_21_38

39. Гаєвська Л.О. Іван Франко. Романтизм? Натуралізм? Реалізм. *Проблеми історії та теорії реалізму української літератури XIX-поч. XXст.* К.: Наукова думка, 1991. С. 112-163.

40. Галас А. М. Експресивний синтаксис як домінанта індивідуального стилю В. Винниченка (за матеріалами «Щоденника»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2011. Вип. 26. С. 170-176. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2011_26_35

41. Гапотченко Н. Є. Адресат комунікативної ситуації інтерв'ю та його складники (на матеріалі сучасної французької преси). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. 2004. Т. 7, № 1. С. 106-110.

42. Голоюх В. І. Еліптичні речення з невербалізованими головними членами. *Мовознавство*. 1982. № 1. С. 21-26.

43. Горобець І. В. Повтор у художній прозі Михайла Стельмаха. *Серія: Філологія (мовознавство)*. 2017. Вип. 24. С. 133-138.

44. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 336 с.

45. Гуйванюк Н. В. Лексичні й синтаксичні експресеми як засіб суб'єктивізації висловлення (на матеріалі творів буковинських письменників). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2011. Вип. 7. С. 90-96.

46. Гуйванюк Н. В. Типи еквівалентів речень у сучасній українській мові. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць*. Вип. 4. Хмельницький, 2009. С. 45-50. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftp_2009_4_18

47. Гурко О. В. Нечленовані речення як засоби реалізації категорії ствердження в українській мові. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 127. С. 396-400.
48. Дегтярьова І. О. Стилістичний потенціал української постмодерністської прози : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2009. 280 с.
49. Денисенко З. Парцеляція як явище експресивного синтаксису. *Мовознавчий вісник : збірник наукових праць*. Черкаси, 2008. Вип. 6. С. 67-73.
50. Денисюк І. О. Новаторство Франка-прозаїка. *Українське літературознавство. Випуск 70*. 2008. С. 138-152.
51. Дудик П. С. Неповні речення в сучасній українській літературній мові. *Дослідження з синтаксису української мови*. Київ: Наук. думка, 1958. С.129-260.
52. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 380 с.
53. Дудик П. С. Стилістика української мови. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
54. Ємельянова О. В. Мовленнєве вираження статусу адресата в англomовному художньому дискурсі закоханих: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Суми, 2006. 221 с.
55. Ємельянова О. В. Мовленнєвий статус адресата в аспекті теорії ролей. *Вісник Сум. держ. ун-ту. Серія Філологічні науки*. 2004. № 3. С. 135-141.
56. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. Київ, 1982. 159 с.
57. Єщенко Т. А. Категорія антропоцентричності: адресантність та адресатність у тексті. *Лінгвістика: Зб. наук. праць*. 2011. №3 (24). Луганськ : Вид-во ВНЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2011. С. 137-143.
58. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту: навчальний побібник. Київ : Академвидав, 2019. 264 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Yeschenko_Tetiana/Linhvistychnyi_analiz_tekstu.pdf?

59. Єщенко Т. А. Текстові категорії зв'язності та інтертекстуальності у поезії. *Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка*. Т. 48. Донецьк-Маріуполь, 2021. С. 108-117.
60. Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія. Львів : Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.
61. Жилко Ф. Т. Роль Івана Франка в історії української літературної мови. *Українська мова в школі*. 1956. Вип. 3. С. 18-26.
62. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови : [у 2 ч.]. Київ : Рад. шк., 1965. Ч. 1 : підруч. для ф-тів мови і л-ри пед. ін-тів. Вид. 3-тє. 422, [1] с. : табл.
63. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: структура та прагмастилістичні функції : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2010. 40 с.
64. Завальнюк І. Я. Функціональна репрезентація еліптичних речень у мовленні української преси початку ХХІ ст. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія*. Вінниця, 2009. Вип. 11. С. 108-116. URL : <http://93.183.203.244:80/xmlui/handle/123456789/5237>
65. Завальнюк І. Я. Функціонально-стилістичне навантаження власне приєднувальних конструкцій у мовленні української преси початку ХХІ ст. *Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2013. Серія 8. С. 82-90.
66. Загнітко А. П. Еквіваленти речення : статус, обсяг і функцій на типологія. *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць ; наук. ред. А. П. Загнітко*. Донецьк : ДонНУ, 2009. Вип. 19. С. 79-91. URL : <https://litmisto.org.ua/?p=8362>
67. Загнітко А. П. Комунікативно-прагматичні аспекти сучасного політичного газетного дискурсу. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. Т. 1, № 110. С. 190-193.
68. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту. Теорія і практикум: наук.-навч. посібник. Донецьк : ДонНУ, 2006. 289 с.

69. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії: Монографія. Вид. 2-ге випр. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 219 с.
70. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
71. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: Монографія. Донецьк: ДонНУ, 2001. 662 с. URL : https://litmisto.org.ua/?page_id=15
72. Зоріна Ю. В. Називний теми і називний уявлення в контексті сегментованих конструкцій поетичного і публіцистичного текстів : Монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2020. 214 с.
73. Зоріна Ю. В. «Називний уявлення» і «називний теми» як лінгвістичні терміни. *Лінгвістичні студії*. 2013. Вип. 27. С. 84-88.
74. Зоріна Ю. В. Проблема співвідношення емоційного та експресивного. *Слов'янський вісник. Філологічні науки : збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету та Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету*. Рівне, 2007. Вип. 7. С. 101-104.
75. Иванчев Св. Наблюдения върху употребата на члена в българския език. *Помагало по българска морфология. Имена*. София: Наука и изкуство, 1978. С. 186-211.
76. Івкова Н. М. Специфіка реалізації структурно-семантичних різновидів парцельованих конструкцій у межах простого речення в текстах публіцистичного характеру. *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць ; наук. ред. А. П. Загнітко*. Донецьк : ДонНУ, 2007. Вип. 16. С. 114-118.
77. Івкова Н. М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Горлівка, 2007. 218 с.
78. Кадомцева Л. О. Українська мова: синтаксис простого речення: навч. посібник. Київ : Вища школа, 1985. 127 с.

79. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови: Навчальний посібник. К. : Либідь, 1995. 312 с.
80. Карпчук Н. П. Адресованість в офіційному та неофіційному англomовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз): монографія. Волинський державний університет імені Лесі Українки. Луцьк : РВВ «Вежа», 2006. 159 с.
81. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. 3-те вид., допов. і перероб. Київ : Вища школа, 1987. 351 с.
82. Комунікативно-прагматичні аспекти мовлення : конспект лекцій для студентів факультету лінгвістики напряму підготовки 6.020303 «Філологія» / Уклад. О. В. Дзикович. К.: НТУУ «КПІ», 2015. 85 с.
83. Кондратенко Н. В. Синтаксис модерністського і постмодерністського художнього дискурсу : монографія. Київ, 2012. 323 с.
84. Коноваленко В. А. Основи інтегрованих комунікацій [Ел. ресурс]. URL: https://stud.com.ua/67593/marketing/osnovi_integrovanih_komunikatsiy
85. Кононенко В. І. Проблеми стилістичного синтаксису. *Укр. мова і л-ра в школі*. 1975. №4. С. 25-35.
86. Конопленко Н. А. Текстотвірний потенціал парцельованих конструкцій : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 2007. 18 с.
87. Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Львів, 1999. 15 с.
88. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації [Текст] : навч. посібник. Суми : СумДУ, 2011. 282 с.
89. Космеда Т. А. Комунікативна компетенція галичан в інтерпретації Івана Франка. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2011. Вип. 52. С. 108-121. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2011_52_12
90. Космеда Т. А. Ретроспекція як методологічна основа дослідження «живого» мовлення Івана Франка. *Мовознавство*. 2008. Вип 6. С. 28-31.
91. Костусяк Н. М. Засоби реалізації заперечної семантики в романі В. Шкляра «Чорний ворон»: функційний та комунікативно-прагматичний вимір.

Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Том 33 (72). № 1, ч. 1. С. 41-46. URL : https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/part_1/8.pdf

92. Котвицька В. А. Функціонування тотожних повторів у сучасній німецькомовній прозі. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених*. Дрогобич, 2018. Вип. 22. Т. 1. С. 69-72.

93. Коцюбовська Г. А. Приєднувальні конструкції: функціонально-текстовий аспект; автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2002. 15 с.

94. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : [навчальний посібник]. [2-е вид., перероб. і доп.]. Київ : Знання, 2008. 423 с.

95. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. 3-тє вид. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 464 с. (Серія «Альма-матер»).

96. Кузьмич О. О. Еквіваленти речень у сучасній малій прозі. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Філологічні науки*. 2013. Книга 3. С. 195-198.

97. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Ч. 2. Синтаксис: Підручник. Київ : Радянська школа, 1961. 286 с.

98. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.

99. Куш О. П. Про функціонування стверджувальних і заперечних нечленованих речень. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія*. Вінниця, 2000. Вип. 2. С. 198-203.

100. Куш О. П. Ствердження і заперечення в українській мові : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2002. 156 с.

101. Ладиняк Н. Б. Повтор як домінувальний образний засіб орнаментальної прози Аркадія Любченка. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки : збірник*

наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 29 (1). С. 44-46. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2012_29%281%29_14

102. Легкий М. З. Проза Івана Франка: поетика, естетика, рецепція в критиці : монографія / науковий редактор Євген Нахлік; ДУ «Інститут Івана Франка НАН України»; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2021. 608 с.

103. Личук М. І. Мовні та позамовні чинники появи синтаксично нечленованих речень. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст.* Вип. XXI. 2009. С. 613-619.

104. Личук М. І. Типологія синтаксично нечленованих одиниць : дис... д. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2017. 475 с.

105. Личук М. І. Формальний та семантичний принципи впорядкування нечленованих реченнєвих побудов. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки».* 2018. Вип. 292. С. 32-38. URL : <https://dglib.nubip.edu.ua/handle/123456789/8049>

106. Марич С. М. Емоційно-експресивний синтаксис української мови: Навч. посібник. Київ : Наука, 1994. 77 с.

107. Марич С. М. Структурні і смислові особливості. парцельованих речень. *Українське мовознавство.* К., 1988. Вип. 15. С. 75-78.

108. Марченко Т. В. Парцеляція як явище речення й тексту. *Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. Випуск 6.* Донецьк : ДонНУ, 2000. С. 132-136.

109. Мацюк В. Я. Українознавство [Текст]: посібник / укл. В. Я. Мацюк, В. Г. Пугач. Київ : Зодіак-ЕКО, 1994. 399 с.

110. Мацько Л. І. Інтер'єктиви в українській мові : [навч. посібник]. Київ : КДПІ, 1981. 128, [2] с.

111. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.

112. Мацько Л. І. Функціонування вигуків у структурі речення . *Українське мовознавство*. 1983. Вип. 11. С. 68-78.
113. Межов О. Г., Навальна М. І., Костусяк Н. М. Засоби вираження комунікативно-прагматичної інтенції образи в сучасних медіатекстах. *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць*. Вінниця : ДонНУ, 2021. Вип. 41. С. 179-192. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19513>
114. Межов О. Г., Костусяк Н. М., Здіховська Т. В. Комунікативно-синтаксична організація питальних висловлень у контексті новітніх лінгвістичних парадигм. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72), № 2, ч. 1. С. 12-17. URL : <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2-1/03>
115. Мельник Л. Б. Повтор як засіб зображення трагічного у збірці В. Стуса «Палімсести». *Дивослово*. 2010. № 9. С. 44-47.
116. Мельничук О.С. Розвиток структури слов'янського речення. Київ: Наукова думка, 1966. 324 с.
117. Меркулова Н.О. Засоби тема-рематичного поділу висловлювання : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Донецьк, 2006, 169 с.
118. Мовчан Д. В. Природа прагматичного значення. *Філологічні трактати*. Т.2, №1, 2010. С. 82-86.
119. Мороз В. Я. Експресивний дискурс: синтаксичні засоби вираження: Монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 106 с.
120. Науменко А. М. Філологічний аналіз тексту (Основи лінгвопоетики) : Навч. посібник для вузів. Вінниця : Нова книга, 2005. 416 с.
121. Островська Л. С. Структурно-семантичні особливості парцельованих структур. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія : Філологія. Мовознавство. 2016. Т. 278, Вип. 266. С. 100-103.
122. Ощипко І. Й. Праця Франка над вдосконаленням мови своїх творів. Доп. та повідомл. Львів. ун-ту. 1957. Вип. 7. Ч. 1. С. 78-81.

123. Павленко Л. І. Гіперекспліцитність висловлень та принцип кооперації Грайса. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки*. Кіровоград : Видавець Лисенко В. Ф., 2016. Вип. 145. С. 177-181. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c13386ca-2e66-444c-89b1-a53f881757b5/content>

124. Пастух Т. В. Романи Івана Франка : дис... канд. філол. наук: 10.01.01. Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 1997. 194 с.

125. Пац Л. І. Способи текстової організації: парцеляція, приєднання, сегментація. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2004. Вип. 34. Ч. I. С. 105-112.

126. Пац Л. І. Функціонально-семантичні вияви категорії зв'язності в художньому тексті. *Лінгвістичні студії : збірник наукових праць*. Донецьк, 2007. Вип. 15. С. 453-458.

127. Пилинський М. М. Взаємодія усних і писемних стилів мови. Київ, 1982. 180 с.

128. Пишна Л. М. Повтори як засіб вираження авторської модальності та прагматичної настанови тексту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1996. 21 с.

129. Плющ М. Я. Граматика української мови : морфеміка, словотвір, морфологія : підручник для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. 2-ге вид., доповн. Київ : Слово, 2010. 328 с.

130. Плющ Н. П. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису. *Українська мова та література в школі*. 1981. № 1. С. 68-71.

131. Плющ Н. П. Формули ввічливості в системі українського мовного етикету. *Українська мова і сучасність*. Київ : НКМ ВО. 1991. С. 90-98.

132. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : підруч. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. Освіти. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 246, [2] с.

133. Попов К. Една руска конструкция в българския синтаксис. *Славистичен сборник, Т. I. Езикознание*. София, 1958, С. 251-255.
134. Пришляк Л. Б. Повтор як синтаксичний засіб експресії у поетичному мовленні. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2000. Вип. 6. С. 156-162.
135. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ : Спілка Рекламистів України, 1996. 176 с.
136. Радзієвська Т. В. Текст як засіб комунікації [Текст]; ред. М. М. Пещак ; НАН України, Ін-т укр. мови. 2. вид., стер. Київ : [б.в.], 1998. 191 с.
137. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
138. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля–К, 2006. 718 с.
139. Ситар Г. В. Синтаксичні фразеологізми в українській мові: структурно-семантичний, прагматичний та прикладний виміри : дис... д-ра філологічних наук : 10.02.01. Вінниця, 2017. 516 с.
140. Скаб М. С. Ще раз про семантико-синтаксичну варіантність вокатива в українській мові. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : ДоНУ, 2007. Вип. 15. С. 325-330. URL : <https://litmisto.org.ua/?p=7724>
141. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В, Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч. посібник. Київ : Вища школа, 1994. 670 с.
142. Словник української мови : [в 11 т.] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні] ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 1 : А-В / ред. тому: П. Й. Горещкий [та ін.]. 1970. XXVII, 799 с. URL : <http://sum.in.ua/>
143. Словник української мови : [в 11 т.] / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 2 : Г-Ж / ред. тому: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. 1971. 550 с.

144. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 5 : Н-О / ред. тому: В. О. Винник, Л. А. Юрчук. 1974. 840 с.
145. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 11 : Х-Ь / ред. тому С. І. Головащук. 1980. 699 с.
146. Смаль-Стоцький С. Граматика руської мови. 3-є вид., випр. і доп. Відень : Книгарня тов-ва ім. Шевченка, 1914. 202 с.
147. Смолинюк О. Специфіка повторів в емоційному мовленні. *Слов'янський вісник : збірник наукових праць*. Рівне, 2007. Вип. 7. С. 271-274.
148. Совтис Н. М. Ключові слова та набування ними символічних значень у художньому творі. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Філологічні науки*. 2013. Кн. 1. С. 250–254.
149. Совтис Н. М. Художній текст як відображення мовної картини світу. *Київські полоністичні студії*. 2013. Т. 22. С. 476-479.
150. Соколова І. В. Прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору в текстах-анонсах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2002. С. 11.
151. Солдатова Л. П. Історичний розвиток поняття «мова» (кінець XVIII – перша половина XIX століття). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. Вип №32. Т. 1. С. 209-213.
152. Старовойт Ю. Л. Абзацна парцеляція речень у системі експресивного синтаксису: автореф. дис...канд. філол. наук: Київський ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 1993. 17 с.
153. Стрига Е. В. Лексичні засоби виділення теми і реми в англійській та українських мовах. *Записки з романо-германської філології. Вип. 2 (33)*. 2014. С. 114-118. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/zrgf_2014_2_17
154. Сучасна українська літературна мова : морфологія / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1969. 583 с.

155. Сучасна українська літературна мова: Підручник. За ред. А. П. Грищенка. 3-тє вид. допов. Київ : Вища школа, 2002. 439 с.
156. Сучасна українська літературна мова : синтаксис / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1972. 516 с.
157. Сушинська І. М. Структурно-функціональні різновиди номінативних речень у сучасній українській мові: дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2000. С. 208.
158. Тищенко З. Р. Семантико-функціональні особливості повтору в поезії Тараса Мельничука. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Каразіна. Серія: Філологія*. Харків, 2017. Вип. 77. С. 119-123.
159. Топчій Л. М. Синтаксичні маркери експресивності в мові Ірини Калинець. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2015. № 19, том 2. С. 58-60
160. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820, [2] с. : іл.
161. Федорів М. І. Типи прагматичного значення похідних іменників німецької та української мов. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство)*. Випуск 5. 2013. С. 177-182.
162. Фердінан де Сосюр. Курс загальної лінгвістики. Київ : Основи, 1998. 324 с.
163. Фінів В. М. Прагматика лексичного повтору в сучасній українській малій прозі : дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2019. 237 с.
164. Франко І. Я. Літературна мова і діалекти. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. К. : Наук. думка, 1978. Т. 37. С. 205-210.
165. Франко З. Т. Мова творів Івана Франка. Курс історії української літературної мови. Т. 1. К. : Вид-во АН УРСР, 1958. С. 476-519.
166. Хаджов И. А. За някои свързвания в съвременната невезана българска реч. *Помагало по български синтаксис*. София, 1979. 230 с.

167. Харченко С. В. Семантико-синтаксична та комунікативна структура речень спонукальної модальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. К., 2001. 21 с.
168. Холод І. В. Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної української преси: структура та прагмалінгвістичні функції : дис... д-ра філософії : 10.02.01. Вінниця-Луцьк, 2021. 209 с.
169. Ціхоцький І. Л. Мова прози Івана Франка (стилістичні новації): Монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 282 с.
170. Цуркан М. В. Засоби стилізації розмовності у прозі письменників Буковини початку ХХІ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2015. 20 с.
171. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови: [монографія]. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
172. Чередниченко І. Г. Із синтаксичних спостережень над мовою художньої прози І. Я. Франка. *Наукові записки (Чернівецьк. держ. ун-т). Філол. серія.* 1956. Т. ХХ. Вип. 3. С. 111-127. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Naukovi_zapysky_Chernivetskyi_derzhavnyi_univ/Tom_XX_Seriia_filolohichnykh_nauk_Vypusk_3.pdf
173. Чередниченко І. Г. Нариси зі загальної стилістики сучасної української мови. Київ, 1962. 386 с.
174. Чередниченко І. Г. Стилістико-синтаксичні явища, властиві, головним чином, мові художньої літератури. Київ : Рад. шк., 1962. 206 с.
175. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції : типові вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові. *Українська мова.* 2013. № 1. (45). С. 104-114.
176. Шатілова О. С. Спонукальний потенціал еквівалентів речення. *Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць]*. Донецьк : ДонНУ, 2012. Вип. 25. С. 79-83.
177. Шевцова Г. О. Еліпсний різновид інфінітивних речень в сучасній українській мові. *Українське усне літературне мовлення.* Київ : Наук. думка, 1967. С. 235-242.

178. Шевченко І. С. Прагмалінгвістика: Quo Vadis? *Науковий вісник каф. Юнеско КНЛУ*. Вип. 7. 2003. С. 51-57.
179. Шевченко Т. В. Парцеляція в українському поетичному мовленні другої половини ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2007. 21 с.
180. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови (Наукове товариство ім. Шевченка. Бібліотека українознавства. Ч. 3.). Мюнхен : Молоде життя, 1951. 396 с.
181. Шиць А. А. Нечленовані речення в граматичній системі сучасної української мови : дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2015. 224 с.
182. Шульжук К. Ф. Еквіваленти речення чи речення? *Філологічні студії* : [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко]. Харків : Вид-во Харківського нац. пед. ун-ту імені Григорія Сковороди, 2009. С. 173-182.
183. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 408 с.
184. Щербакова О. Л. Дискурс і текст як об'єкти лінгвістики. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]*. Серія : Філологічні науки. 2014. Кн. 2. С. 294-297. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_2_61
185. Bierwisch M. Wörtliche Bedeutung – eine pragmatische Gretchenfrage. *Sprechakttheorie und Semantik*. Fr./M. : Suhrkamp, 1979. P. 119-148.
186. Breal M. *Mélanges de mythologie et de linguistique*. Paris, 1878.
187. Carnap R. Meaning and synonymy in natural languages. *Philosophical studies*, 1955. №7 P. 33-47.
188. Chapman S. *Pragmatics*. Palgrave-Macmillan, 2011. 304 p. (Modern Linguistics Series)
189. Cohen M. *Encore des regards sur la langue française*. Paris : Editions sociales, 1966. 312 p.

190. Dijk T. A. van. Dialogue and Cognition. *Cognitive Constraints on Communication. Representation and Process* / L. Vaina, J. Hintikka (Eds.). Dordrecht, Boston : D. Reidel Publishing Company, 1984. P. 1-17.
191. Dijk T. A. van Studies in the Pragmatics of Discourse. The Hague, 1981.
192. Edmondson W. Spoken Discourse: A Model for Analysis. London, 1981.
193. Frei H. La grammaire des fautes. Paris : Geuthner, 1929. 317 p.
194. Gamble T. K. Communication Works. New York, 2006. 529 p.
195. Gazdar G. Pragmatics : implicature, presupposition and logical form. New York : Academic Press, 1979. 186 p.
196. Grice H. P. Logic and Conversation. *Syntax and Semantics* / ed. By P. Cole, J. Morgan. N. Y. : Academic Press, 1975. Vol. № 3. P. 41-58.
197. Grice H.P. Studies in the Way of Words [Text]. Harvard, MA : Harvard University Press, 1989. 394 p.
198. Kindt W. Grammatische Prinzipien sogenannter Ellipsen und ein neues Syntaxmodell. R. Meyer-Hermann & H. Rieser (Hrsg.) *Ellipsen und fragmentarische Ausdrücke*. Linguistische Arbeiten 148, Bd. 1. Tübingen: Niemeyer, 1985. P. 161-290.
199. Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Paris, Le Robert, 1992. V. 1. 832 p.
200. Le Bidois R. Le zeugme dans les propositions non comparatives. *Le Français moderne*. 1956. № 4. P. 259-270.
201. Leech G. N. Linguistics and the Figures of Rhetoric. *Essays on Style and Language. Linguistic and Critical Approaches to Literary Style* / Ed. by R. Fowler. London : Routledge and Kegan Paul, 1966. P. 135-156.
202. Leech G. N. Principles of Pragmatics. London : Longman, 1983. 250 p.
203. Lerchner G. Sprachform von Dichtung: Linguistische Untersuchungen zu Funktion und Wirkung literarischer Text. Berlin und Weimer, 1984. 263 p.
204. Moeschler J., Reboul A. Dictionnere encyclopédique de pragmatique. Paris : Seéil, 1994. 562 p.

205. Morris Ch. Foundations of the theory of signs. In Otto Neurath et al. (eds.). International encyclopedia of unified science. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press. 1938. Vol. I, No.2. P. 1-59.
206. Ohmann R. Speech literature and the space between In Essays in modern Stylistics. London : Methuen&Go, 1981. P. 361-376.
207. Portner P. H. Formal semantics: The Essential Readings. Oxford : Blackwell Publishers, 2002. 498 p.
208. Pragmatics of Natural Languages. Ed. by Bar-Hiller. Y.-Dordrecht: Reidel, 1971. P. V-VI.
209. Quintilian. Institutio Oratoria. Book IX. (Vol. III). the Loeb Classical Library edition, 1920. P. 443-503. URL https://penelope.uchicago.edu/Thayer/e/roman/texts/quintilian/institutio_oratoria/9c*.html
210. Readings in Semantics. Ed. by F. Zabeeh, E. D. Klemke, A. Jacobson. Chicago : University of Illinois Press, 1974. 853 p.
211. Robert E. Horn. Visual Language: Global Communication for the 21st Century. XPLANE Press, 1998. 270 p.
212. Sanders W. Das neue Stilwörterbuch: Stilistische Grundbegriffe für die Praxis / Willy Sanders. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2007. 265 p.
213. Schmid W. Der Textaufbau in den Erzählungen Dostogewskijs. MUnchen, 1973. 298 p.
214. Schwarz M. Semantik. *Ein Arbeitsbuch*. Tübingen : Narr, 1996. 223 p.
215. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction. Dans la série Trends in Linguistics; Studies and Monographs 53. Berlin – New York : Mouton de Gruyter, 1991. 504 p.
216. Wunderlich D. Methodological remarks on speech act theory. *Speech act theory and pragmatics*. Dordrecht : Reidel, 1980. P. 291-312.
217. Yule G. Pragmatics. Oxford : Oxford University Press, 1996. 138 p.
218. <https://uk.wordcounter360.com/>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Франко І. Я. Повісті та оповідання (1875-1878). Київ : Наукова думка, 1978. Т. 14. 479 с.
2. Франко І. Я. Повісті та оповідання (1878-1882). Київ : Наукова думка, 1978. Т. 15. 512 с.
3. Франко І. Я. Повісті та оповідання (1896-1900). Київ : Наукова думка, 1978. Т. 20. 487 с.
4. Франко І. Я. Повісті та оповідання (1904-1913). Київ : Наукова думка, 1978. Т. 22. 521 с.

ТИПОЛОГІЯ ПОВТОРІВ

Рис. 1

ГРУПИ ПОВТОРІВ ЗА СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ ПОВТОРЮВАНИХ ОДИНИЦЬ

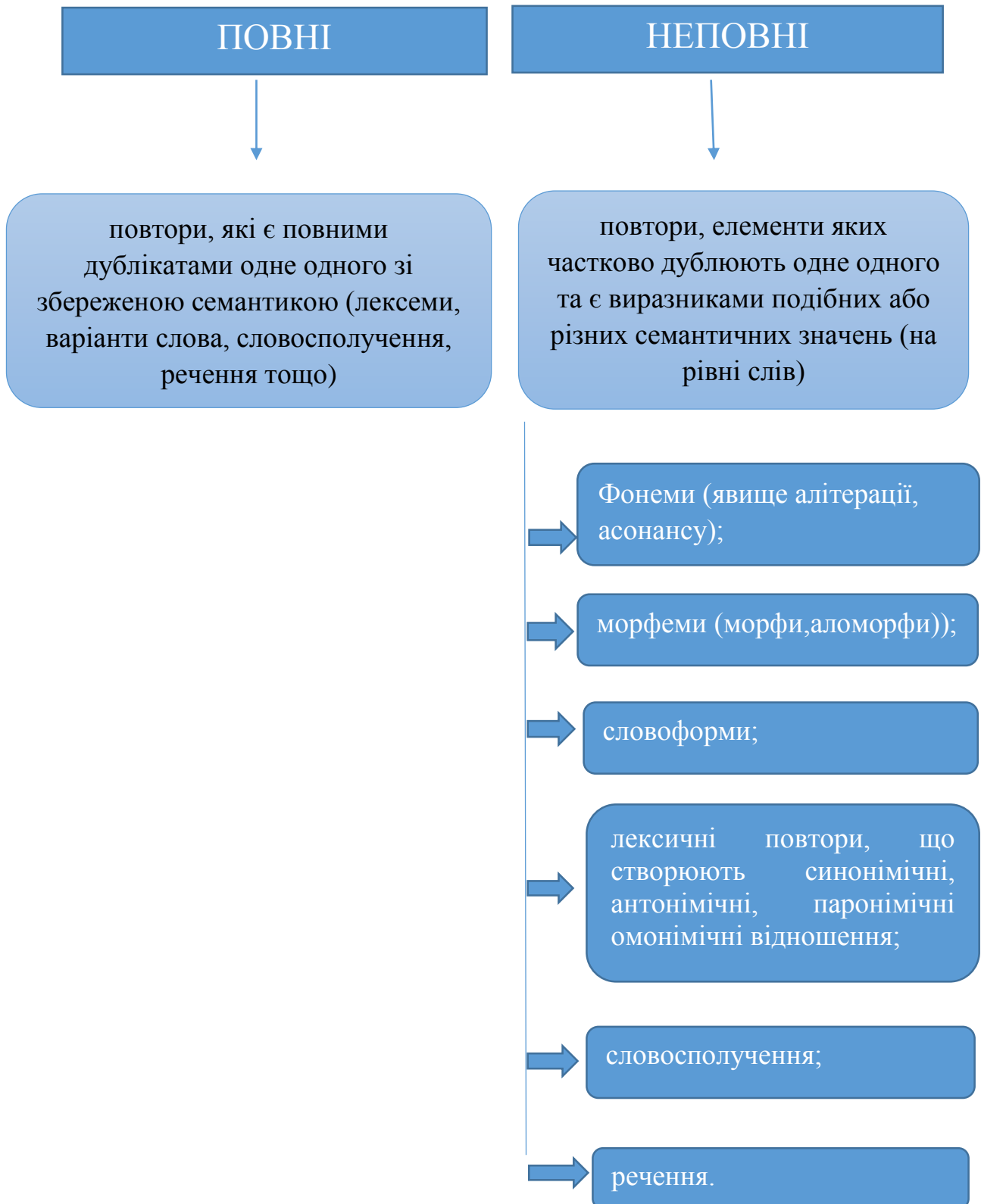

Рис. 2.

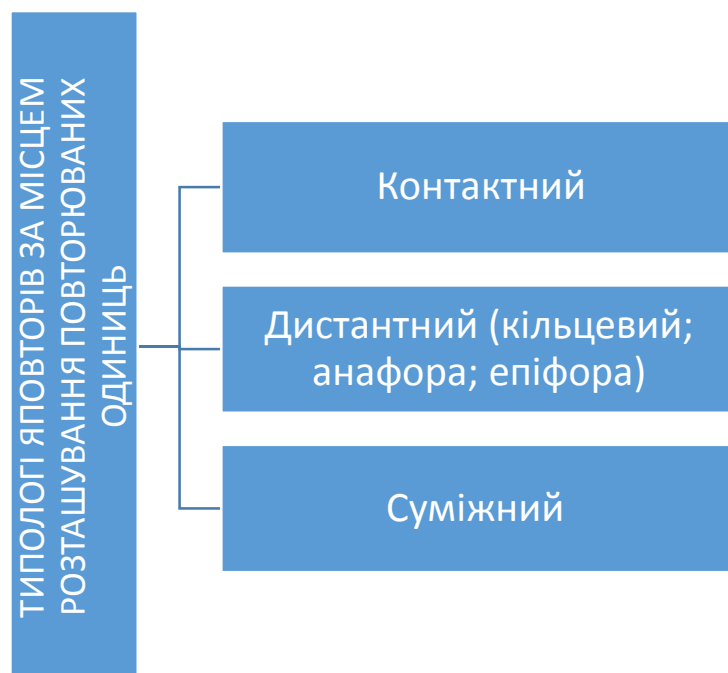
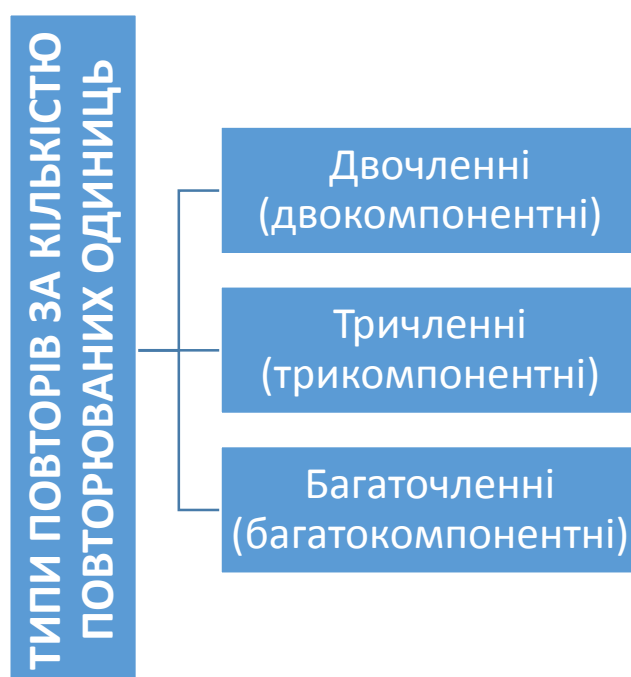
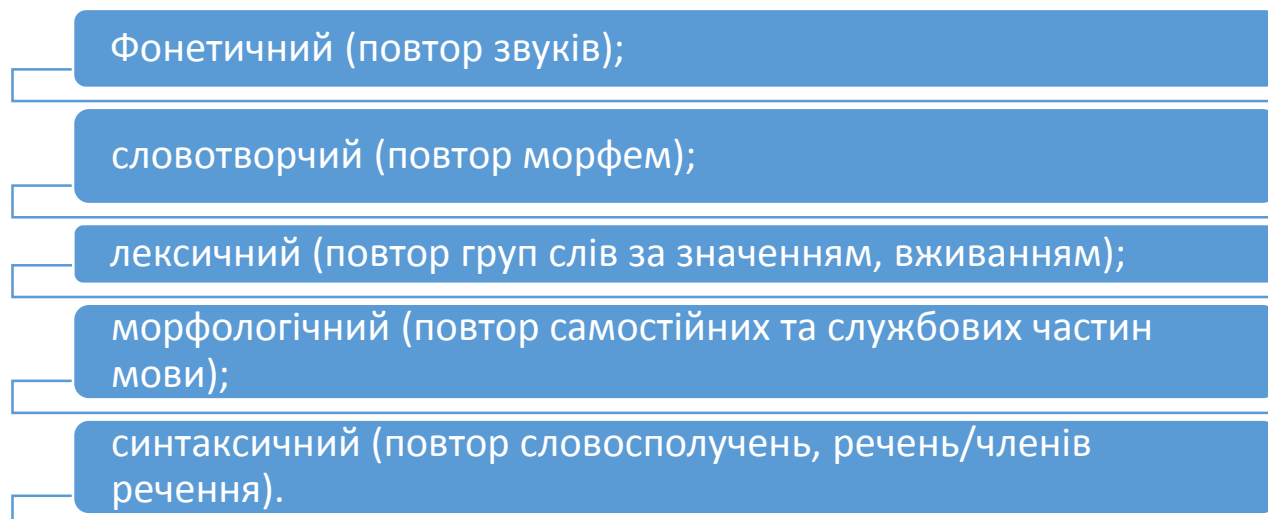

Рис. 3

ТИПИ ПОВТОРІВ ЗА МОВНИМ РІВНЕМ

ДОДАТОК Б

**ТИПИ НАЗИВНОГО ТЕМИ ТА НАЗИВНОГО УЯВЛЕННЯ В ХУДОЖНІХ
ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

НТ	«Петрії і Довбушуки», 1 ред.	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушуки», 2 ред.	Усього	
Називний теми	5	10	16	1	32	56%
Називний уявлення	6	3	14	2	25	44%
Усього	11	13	30	3	57	100%

СИСТЕМА РІВНІВ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ ТА ПРИЄДНУВАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ

ДОДАТОК Г

**ТИПИ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЗА ГРАМАТИЧНИМ
ВИРАЖЕННЯМ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ**

Назва твору Члени речення	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.)	Усього	
	Однорідні присудки	56	77	142	32	307
Однорідні обставини	-	1	2	-	3	0,89%
Присудок		1	8	-	9	2,67%
Додаток	-	2	3	-	5	1,5%
Обставина	-	2	2	-	4	1,18%
Головний член односкл. речення	-	3	6	-	9	2,67%
Усього	- 56	86	163	32	337	100%

**ТИПИ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЗА СПОСОБОМ
СИНТАКСИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ**

Тип зв'язку	Назва твору	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.)	Усього	
А		4	26	36	3	69	20,5%
АБО		2	1	1	-	4	1,2%
АЛЕ		6	14	22	4	46	13,7%
І		7	24	23	4	58	17,2%
ЗАТЕ		-	1	1	1	3	0,9%
НО		20	-	-	-	20	5,9%
ТА (але)		-	-	2	2	4	1,2%
ТА (і)		-	1	1	-	2	0,6%
Безполучниковий		17	11	58	18	104	31,2%
Пауза крапки		-	8	19	-	27	8,1%
Усього		56	86	163	32	337	100%

**ТИПИ ГРАМАТИЧНО-СМИСЛОВИХ ВІДНОШЕНЬ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ
КОНСТРУКЦІЙ У СИСТЕМІ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ**

Рис. 1

**ПАРЦЕЛЬОВАНІ КОНСТРУКЦІЇ В СИСТЕМІ СКЛАДНОСУРЯДНОГО
РЕЧЕННЯ**

Назва твору		«Петрії і Довбушу ки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехре сні стежки»	«Петрії й Довбушу ки» (2 ред.)	Усього	
Сурядні протиста вні	А	88	119	120	17	344	35,4%
	АЛЕ	67	122	114	37	340	35%
	ТА (АЛЕ)	1	5	26	16	48	4,9%
	ОДНАК (ОДНАКО,О ДНАЧЕ)	5	2	-	1	8	0,82%
	НО	83	1	-	-	84	8,7%
	АЖ	2	-	1	-	3	0,3%
	ЗАТО (ЗАТЕ)	2	2	-	-	4	0,4%
	ТІЛЬКИ (ТІЛЬКО)	-	5	-	3	8	0,8%
	ЛИШЕ (ЛИШ)	-	-	-	2	2	0,2%
Усього протист.		248	256	261	76	841	86,6%
Сурядні єднальні	І	24	46	43	9	122	12,6%
Сурядні розділові	ТО...ТО	-	-	1	-	1	0,1%
	АБО	3	2	2	-	7	0,72%
Усього сурядних		275	304	307	85	971	100%

ПАРЦЕЛЬОВАНІ КОНСТРУКЦІЇ В СИСТЕМІ СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ

Назва твору		«Петрії і Довбушки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушки» (2 ред.)	Усього	
Причинові	БО	6	16	11	1	34	22,1%
	АДЖЕ	4	34	63	1	102	66,3%
З'ясувальні	ЯК	1	-	-	-	1	0,65%
	АБИ	-	-	1	-	1	0,65%
	ЩОБ (ЩОБИ)	-	1	-	-	1	0,65%
Мети	ЩОБ (ЩОБИ)	-	4	4	-	8	5,2%
Умови	ЯК	-	1	-	-	1	0,65%
	АБИ	-	-	1	-	1	0,65%
	ЯКБИ	-	-	1	-	1	0,65%
Часу	КОЛИ	-	-	1	-	1	0,65%
Наслідкові	АЖ	-	1	-	-	1	0,65%
Ступеня і способу дії	АЖ	1	-	-	-	1	0,65%
Усього		12	57	82	2	153	100%

ПАРЦЕЛЬОВАНІ КОНСТРУКЦІЇ В СИСТЕМІ БЕЗСПОЛУЧНИКОВОГО РЕЧЕННЯ

Назва твору	«Петрії і Довбушки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушки» (2 ред.)	Усього	
Пояснювальні	3	5	13	1	22	58%
Наслідкові	-	1	2	1	4	10,5%
З'ясувальні	-	1	4	-	5	13,15%
Причинові	-	-	5	-	5	13,15%
Умови	1	-	-	-	1	2,6%
Одночасність подій	-	-	1	-	1	2,6%
Усього	4	7	25	2	38	100%

ДОДАТОК Е

НЕТИПОВІ ВИЯВИ ПАРЦЕЛЯЦІЇ В СИСТЕМІ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехрес ні стежки»	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.)	Усього	
Антипарцеляція	27	43	15	8	93	44%
Псевдопарцеляція	8	45	55	11	119	56%
Усього	35	88	70	19	212	

**ПРИСНУВАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ
ІВАНА ФРАНКА**

	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.)	Усього
ПК	4	13	20	-	37

ТИПИ АБЗАЦНОЇ ПАРЦЕЛЯЦІЇ ТА АБЗАЦНОГО ПРИЄДНУВАННЯ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

Рис. 1

АБЗАЦНА ПАРЦЕЛЯЦІЯ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

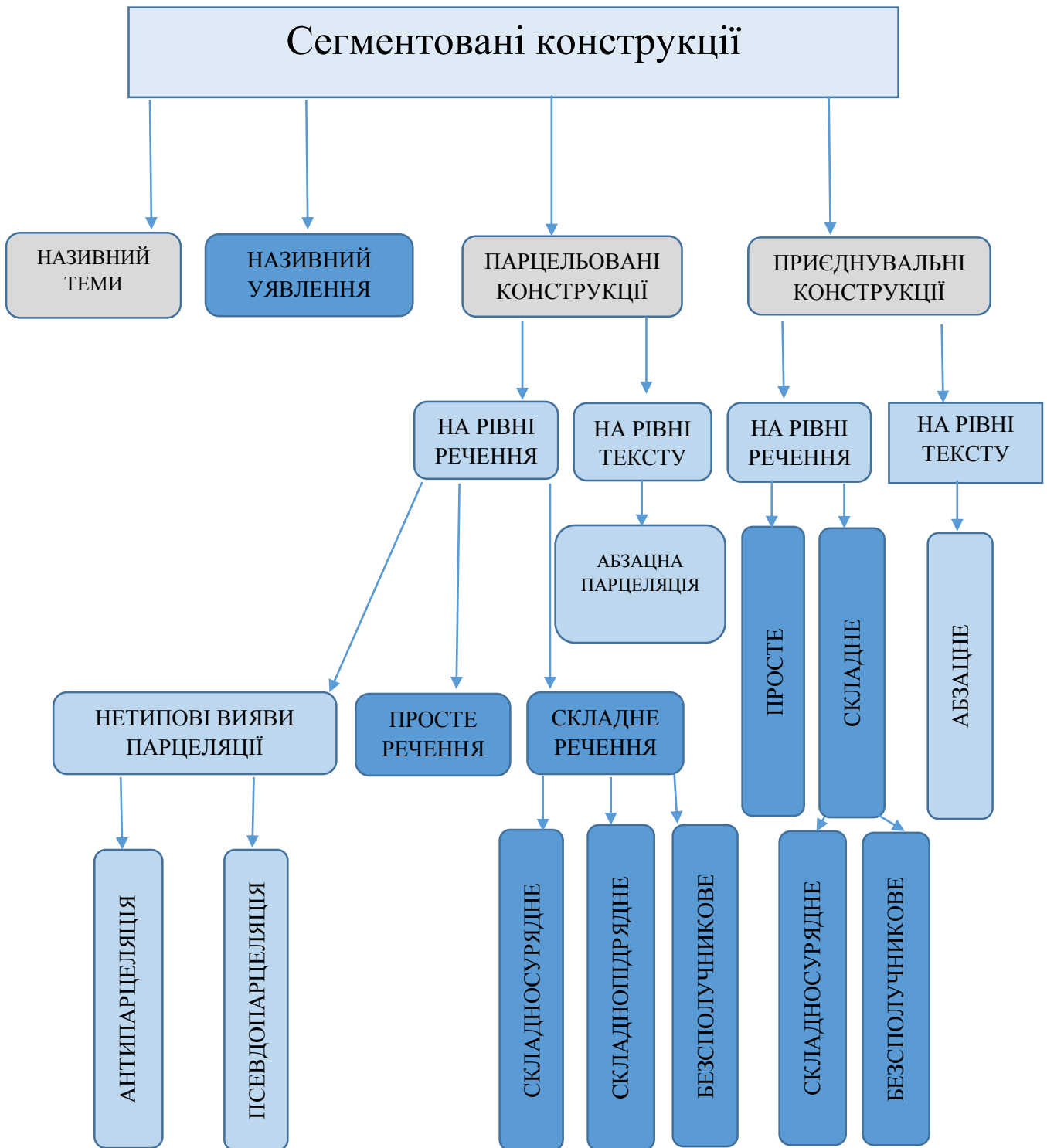
	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.)	Усього	
А	24	13	10	15	62	26%
АЛЕ	-	15	10	11	36	15%
ТА (АЛЕ)	8	1	5	5	19	8%
НО	-	-	-	19	19	8%
ЗАТЕ (ЗАТО)	-	2	1	-	3	1,5%
І	22	13	41	23	99	41%
ОДНАКО	-	-	-	1	1	0,5
Усього	54	34	67	74	229	100%

Рис. 2

АБЗАЦНЕ ПРИЄДНУВАННЯ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.)	Усього
ТИМ ЧАСОМ	1	1	3	3	8

ТИПОЛОГІЯ СЕГМЕНТОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

ДОДАТОК І

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ РІЗНОВИДИ ЕЛІПТИЧНИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

	«Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)	Усього	
Еліпсис дієслова руху, пересування, тощо	13	20	19	3	55	8,2%
Еліпсис дієслова спонукальної або питальної модальності	21	13	14	10	58	8,7%
Еліпсис дієслова із семантикою буттєвості	73	82	89	48	292	43,6%
Еліпсис дієслова мовлення	1	7	8	2	18	2,7%
Еліпсис дієслова сприймання	2	8	12	-	22	3,3%
Еліпсис дієслова, що узвичаїлось у вигляді запитання	59	60	55	28	202	30%
Еліпсис іменника в ролі додатка	-	5	7	1	13	2%
Односкл. речення з еліпсисом предикат. слів <i>треба, можна, необхідно тощо</i> за наявності інфінитива або (рідше) за його відсутності	1	1	-	-	2	0,3%
Односкл. речення з еліпсисом інфінитива за наявності предикат. слова або слів (<i>не</i>) <i>пора, (не) час</i>	3	-	3	1	7	1,05%
Усього	173	196	207	93	669	100%

**РОЗРЯДИ ВИГУКОВИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА
ФРАНКА**

Вигуки		«Петрії і Довбушу ки» (I ред.)	«Борислав сміється»	«Перехре сні стежки»	«Петрії й Довбушу ки» (II ред.)	Усього	
Емоційні:	<i>Багатозн.</i>	21	17	60	21	119	23,8%
	<i>Однознач.</i>	14	14	37	8	73	14,6%
Імператив ні:	<i>Спонує.</i>	3	5	16	2	26	5,2%
	<i>Категори чне спонує.</i>	11	7	10	7	35	7,1%
Звернення уваги		4	3	6	3	16	3,3%
Етикетні		46	17	59	32	154	30,8%
Звуконаслідування		9	15	52	-	76	15,2%
Усього		108	78	240	73	499	100%

**ЧАСТКИ ТА ПАРТИКУЛЬОВАНІ ЧАСТИНИ МОВИ ЯК
МОРФОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ НР У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА
ФРАНКА**

Частки	«Петрії і Довбущу ки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбущу ки» (2 ред.)	Усього	
Стверджувальні	8	24	61	2	95	27,46%
Заперечні	12	17	60	7	96	27,7%
Питальні	7	9	14	8	38	11%
<i>Що, як</i> у ролі питальних часток	3	9	13	5	30	8,7%
Прислівники в ролі ствердж. часток	6	5	8	3	22	6,36%
Прислівники в ролі заперечних часток	-	2	4	-	6	1,73%
Прислівники в ролі питальних часток	-	-	4	-	4	1,16%
Іменники в ролі стверджувальних часток	1	5	4	1	11	3,18%
Іменники в ролі питальних часток	4	1	3	-	8	2,31%
Іменники в ролі заперечних часток	1	-	3	-	4	1,16%
Заперечний займенник <i>нічого</i> в ролі стверджувальної частки	2	-	2	1	5	1,45%
Сполучник в ролі стверджувальної частки	-	-	1	-	1	0,3%
Фразеологізовані структури в ролі ствердж. часток	10	5	7	4	26	7,5%
Усього	54	77	184	31	346	100%

**СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НР У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ
ІВАНА ФРАНКА**

Види НР	«Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбуцу ки» (2 ред.)	Усього	
СТВЕРДЖУВАЛЬ НІ	27	52	102	11	192	22%
ПИТАЛЬНІ	13	19	34	13	79	9%
ЗАПЕРЕЧНІ	15	19	67	7	108	12%
СПОНУКАЛЬНІ	14	12	26	9	61	7%
АПЕЛЯТИВНІ	4	3	6	3	16	1,8%
ЕМОЦІЙНО- ОЦІННІ:	35	31	97	29	193	22%
ВИГУКОВІ	31	31	90	27	179	20,5%
ІМЕННИКОВІ	4	0	7	2	13	1,5%
ЕТИКЕТНІ	46	17	59	32	154	17,5%
ЗВУКОНАСЛІДУ ВАННЯ	9	15	52	0	76	8,7%
Усього	163	168	443	104	878	100%

**СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ СТВЕРДЖУВАЛЬНИХ, ЗАПЕРЕЧНИХ,
ПИТАЛЬНИХ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ, ВИРАЖЕНИХ ЧАСТКАМИ,
ПАРТИКУЛЬОВАНИМИ ЧАСТИНАМИ МОВИ ТА МОДАЛЬНИМИ
СЛОВАМИ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

Різновиди НР	«Петрії і Довбущу ки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбущуки» (2 ред.)	Усього	
СТВЕРДЖУВАЛЬНІ:						
Власне стверджувальні	10	27	46	3	86	44,7%
Модальне значення згоди	13	18	48	7	86	44,7%
Ствердження міркувань самого мовця	3	1	3	-	7	3,7%
Ствердження чи згода+підсумок	1	6	5	1	13	6,9%
Усього:	27	52	102	11	192	100%
ЗАПЕРЕЧНІ:						
Власне заперечні	4	10	40	4	58	54%
Модальне значення незгоди, заперечення	3	5	3	-	11	10%
Заперечення самому собі	8	4	24	3	39	36%
Усього:	15	19	67	7	108	100%
ПИТАЛЬНІ						
Питання з метою відповіді	8	12	26	8	54	68%
Перепитування	-	-	-	-	-	-
Непряме запитання з відтінком емоцій	5	7	8	5	25	32%
Усього:	13	19	34	13	79	100%

**МОДАЛЬНІ СЛОВА У ФУНКЦІЇ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У
ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

Модальні слова	«Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)	Усього	
Значення реальності, достовірності	-	13	17	-	30	91%
Значення можливості, імовірності	-	-	3	-	3	9%
Усього		13	20	-	33	100%

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ СКЛАДНИКІВ МОДЕЛЕЙ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ

N_(1,2,3,4,5,6,7) – іменник у різних відмінкових формах.

Adj – прикметник.

Pronom_{person} – особовий займенник.

Pronom_{poss} – присвійний займенник.

Pronom_{reflex} – зворотній займенник.

Pronom_{demonstrat} – вказівний займенник.

Pronom_{negat} – заперечний займенник.

Pronom_{inter} – питальний займенник.

V_f – відмінюване дієслово.

V_{imp} – відмінюване дієслово у формах наказового способу.

V_{inf} – інфінітив.

Interj_{element} – первинний вигук.

Adv – прислівник.

Prep – прийменник.

Conj – сполучник.

Cop_f – відмінювана дієслівна зв'язка.

Part_{intens} – підсилювальна частка.

Part_{negat} – заперечна частка.

Part_{aff} – стверджувальна частка.

Part_{inter} – питальна частка.

Part_{indic} – вказівна частка.

Part_{subj} – частка, за допомогою якої утворюється умовний спосіб.

Part_{imp} – частка, за допомогою якої утворюється наказовий спосіб.

Sing – однина.

Pl – множина.

**ТИПИ ВИГУКОВИХ МОДЕЛЕЙ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У
ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

Рис. 1.1.

**ДВОКОМПОНЕНТНІ ЧАСТИНОМОВНІ КОМПЛЕКСИ ВИГУКОВИХ
НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

Кількість моделей (33)		
Однакові морфологічні стрижневі компоненти		
1	Дводієслівний	<i>V_f + Inf</i>
2	Двохіменниковий	<i>N₇ + N₇; N₁ + N₃</i>
1	Двозайменниковий	<i>Pronom_{negat.} + Pronom_{refl}</i>
Різні морфологічні стрижневі компоненти		
1	Займенниково-прислівниковий	<i>Pronom_{inter.} + Adv</i>
4	Іменниково-прикметниковий (прикметниково-іменниковий):	<i>Adj + N₁; (Adj + N₁); Adj + N₃; N₇ + Adj</i>
5	Дієслівно-іменниковий (іменниково-дієслівний)	<i>V_{imp.} + N₇; V_{imp.} + N₂; V_{imp.} + N₇; V_f + N₂; V_{imp.} + N₃</i>
2	Вигуково-іменниковий	<i>Interj_{element.} + N₇; Interj. + N₁</i>
3	Дієслівно-прикметниковий (прикметниково-дієслівний)	<i>V_{imp.} + Adj; Adj. + V_f; V_{imp.} + Ad;</i>
2	Іменниково-прислівниковий (прислівниково-іменниковий)	<i>N₁ + Adv; Adv + N₁</i>
1	Частково-прислівниковий	<i>Partic + Adv</i>
1	Частково-займенниковий	<i>Partic + Pronom_{inter}</i>
1	Частково-іменниковий	<i>Partic + N₁</i>
1	Вигуково-частковий	<i>Interj_{element.} + Part</i>
1	Сполучниково-інфінітивний	<i>Conj + V_f</i>
1	Вигуково-дієслівний	<i>Interj_{element.} + V_f</i>
1	Іменниково-займенниковий	<i>N₇ + Pronom_{poss}</i>
1	Сполучниково-вигуковий	<i>Conjun + Interj_{element}</i>
1	Дієслівно-займенниковий	<i>V_f + Pronom_{person2pl}</i>
1	Вигуково-займенниковий	<i>Interj_{element} + Pronom_{person.2sing}</i>
1	Дієслівно-прислівниковий	<i>V_{imp.} + Adv</i>
1	Прийменниково-іменниковий	<i>Prep + N₁</i>

Рис. 2.

ТРИКОМПОНЕНТНІ ЧАСТИНОМОВНІ КОМПЛЕКСИ ВИГУКОВИХ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

Кількість моделей (25)		
Різні морфологічні стрижневі компоненти		
1	Трьохіменниковий	$N_1 + N_2 + N_3; N_1 + N_3 + N_3;$
1	Двохіменниково-дієслівний	$V_{imp.} + N_7 + N_4;$
1	Двохіменниково-прикметниковий	$Adj + N_1 + N_3;$
2	Двохіменниково-займенниковий	$N_1 + Pronom_{2sing.} + N_1; N_1 + + Pronom_{posses.} + N_2;$
1	Двоприслівниково-сполучниковий	$Conj + Adv + Adv;$
1	Дводієслівне-прикметниковий	$V_f + V_{imp.} + Adj;$
2	Дієслівно-займенниково-іменниковий	$V_{imp.} + Pronom_{2sing.} + N_7;$ $V_{imp.} + Pronom_{1sing} + N_7;$
1	Сполучниково-займенниково-прислівниковий	$Conj + Pronom_{inter.} + Adv;$
1	Вигуково-іменниково-займенниковий	$Interj_{element.} + N_7 + + Pronom_{pos};$
1	Іменниково-займенниково-дієслівний	$N_7 + Pronom_{2pl.} + V_{imp};$
1	Звуконаслідувально-прийменниково-займенниковий	$Onomat + Prep + + Pronom_{2sing};$
1	Вигуково-частково-іменниковий	$Interj_{element} + Part + N_1;$
1	Сполучниково-частково-дієслівний	$Conj + Part + V_f;$
1	Частково-займенниково-іменниковий	$Part + Pronom_{poss} + N_1;$
1	Іменниково-прийменниково-займенниковий	$N_1 + Prep + Pronom_{person.2pl};$
1	Вигуково-частково-займенниковий	$Interj + Part + + Pronom_{person.2sing};$
1	Вигуково-прикметниково-іменниковий	$Interj_{element} + Adj + N_7;$
1	Звуконаслідувально-частково-займенниковий	$Onomat + Part + + Pronom_{person.1sing};$
1	Вигуково-прийменниково-іменниковий	$Interj_{element} + Prep + N_2;$
1	Двочастково-дієслівний	$Part + Part + V_f;$
1	Частково-займенниково-дієслівний	$Part + Pronom_{2sing} + V;$
1	Частково-дієслівно-іменниковий	$Part + V_{imp} + N_2;$

**ЧОТИРИКОМПОНЕНТНІ ЧАСТИНОМОВНІ КОМПЛЕКСИ
ВИГУКОВИХ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ
ІВАНА ФРАНКА**

Кількість моделей (11)		
Різні морфологічні стрижневі компоненти		
1	Трьохіменниково-дієслівний	$V_{imp.} + N_3 + N_7 + N_4;$
5	Двохіменниково-дієслівно- прикметниковий	$V_{imp.} + N_7 + Adj. + N_1;$ $V_{imp.} + + N_7 + N_4 + Adj;$ $V_{imp.} + N_7 + Adj + + N_1;$ $V_{imp.} + N_7 + N_1 + Adj;$ $V_{imp.} + N_7 + Adj + N_1.$
1	Двохіменниково-дієслівно- прийменниковий	$V_{imp.} + N_7 + Prep + N_3;$
1	Двохіменниково-займенниково- дієслівний	$N_2 + Pronom_{person.3pl.} + N_1 + V_f$
1	Двочастково-займенниково- іменниковий	$Part. + Pronom_{2sing} + Part + N$
1	Сполучниково-частково- іменниково-дієслівний	$Conj + Part + N_1 + V_f$
1	Дієслівно-займенниково- приймениково-іменниковий	$V_{imp.} + Pronom_{refl.} + Prep + N_2$

**ТИПИ ЧАСТКОВИХ МОДЕЛЕЙ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У
ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

Рис. 1

**ДВОКОМПОНЕНТНІ ЧАСТИНОМОВНІ КОМПЛЕКСИ ЧАСТКОВИХ
НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

Кількість моделей (18)		
	Різні морфологічні стрижневі компоненти	
5	Двочастковий	<i>Part_{af} + Part_{indic}; Part_{indic} + Part_{af}; Part_{inten} + Part_{af}; Part_{inten} + Part_{imper}; Part_{intens} + Part_{negat};</i>
4	Прислівниково- частковий (частково- прислівниковий)	<i>Adv + Part_{negat}; Part_{negat} + Adv; Part_{indic} + Adv; Part_{inten} + Adv;</i>
2	Вигуково-частковий	<i>Interj_{elem} + Part_{negat}; Interj + Part_{af};</i>
1	Двохіменниковий	<i>N₁ + N₂</i>
1	Сполучниково- частковий	<i>Conj + Part нехай</i>
1	Вигуково- прислівниковий	<i>Interj + Adv</i>
1	Займенниково-частковий	<i>Pronom_{inter} + Part_{negat}</i>
1	Сполучниково- прислівниковий	<i>Conj + Adv</i>
1	Вигуково- займенниковий	<i>Interj + Pronom_{negat}</i>
1	Прикметниково- іменниковий	<i>Adj + N₁</i>

ТРИКОМПОНЕНТНІ ЧАСТИНОМОВНІ КОМПЛЕКСИ ЧАСТКОВИХ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

Кількість моделей (12)		
Різні морфологічні стрижневі компоненти		
1	Тричастковий	<i>Part_{intens} + Part_{indic} + Part_{negat}</i>
2	Прислівниково-двочастковий	<i>Adv + Part_{intens} + Part_{af}; Adv + Part_{subj} + Part_{negat};</i>
2	Сполучниково-двочастковий (двочастково-сполучниковий)	<i>Conj + Part_{inten} + Part_{negat}; Part_{imper} + Conj + Part_{af};</i>
1	Двочастково-займенниковий	<i>Part_{inter} + Pronom_{demon} + Part_{af}</i>
1	Вигуково-двочастковий	<i>Interj + Part_{indic} + Part_{indic}</i>
1	Двосполучниково-частковий	<i>Conj + Conj + Part_{af}</i>
1	Двоприслівниково-частковий	<i>Part_{indic} + Adv + Adv</i>
1	Сполучниково-частково-прислівниковий	<i>Conj + Part_{inten} + Adv</i>
1	Двочастково-дієслівний	<i>Part_{imper} + V + Part_{inten}</i>
1	Прислівниково-частково-сполучниковий	<i>Adv + Part_{intens} + Conj</i>

**ЧОТИРИКОМПОНЕНТНІ ЧАСТИНОМОВНІ КОМПЛЕКСИ
ЧАСТКОВИХ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ
ІВАНА ФРАНКА**

Кількість моделей (11)		
Різні морфологічні стрижневі компоненти		
1	Чотиричасткові	<i>Part_{motv} + Part_{imper} + Part_{intens} + Part_{af}</i>
3	Тричастково- займенниковий	<i>Part_{intens} + Pronom_{inter} + Part_{subj} + Part_{negat}; Part_{intens} + Part_{indic} + Pronom_{person} + Part_{af}; Pronom_{inter} + Part_{inten} + Part_{subj} + Part_{negat}</i>
1	Тричастково-дієслівний	<i>Part_{imper} + V + Part_{intens} + Part_{af}</i>
2	Тричастково- прислівниковий	<i>Adv + Part_{subj} + Part_{intens} + Part_{negat}; Adv + Part_{intens} + Part_{subj} + Part_{negat}</i>
1	Двочастково- сполучниково- прислівниковий	<i>Conj + Adv + Part_{intens} + Part_{af}</i>
1	Двоіменниково- займенниково-частковий	<i>Pronom_{inter} + N₁ + Part_{indic} + N₁</i>
1	Сполучниково-частково- іменниково- прислівниковий	<i>Conj + Part_{af} + N₁ + Adj</i>
1	Тричастково- займенниковий	<i>Part_{intens} + Pronom + Part_{indic} + Part_{af};</i>

**П'ЯТИКОМПОНЕНТНІ ЧАСТИНОМОВНІ КОМПЛЕКСИ ЧАСТКОВИХ
НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

Кількість моделей (5)		
1	П'ятичастковий	<i>Part_{indic} + Part_{indic} + Part_{intens} + + Part_{intens} + Part_{intens};</i>
1	Чотиричастково-прислівниковий	<i>Adv + Part_{intens} + Part_{subj} + Part_{intens} + Part_{negat};</i>
1	Тричастково-сполучниково-іменниковий	<i>Part_{negat} + Conj + Part_{intens} + N_I + Part_{negat};</i>
1	Тричастково-сполучниково-займенниковий	<i>Conj + Pronom_{inter} + Part_{subj} + Part_{intens} + + Part_{negat};</i>
1	Двочастково-вигуково-сполучниково-дієслівний	<i>Interj + Part_{indic} + Part_{indic} + Conj + V.</i>

ТИПИ РІЗНОРІВНЕВОГО ПОВТОРУ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ

ІВАНА ФРАНКА

	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехрес ні стежки»	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.)	УСЬОГО	
ПРИСУДОК	271	408	433	208	1320	12,72%
ПІДМЕТ	655	798	947	392	2792	27%
ДОДАТОК	659	902	906	522	2989	28,7 %
ОБСТАВИНА	156	199	204	104	663	6,5%
ОЗНАЧЕННЯ	358	343	417	210	1328	12,8%
ГОЛОВНИЙ ЧЛЕН	124	216	222	87	649	6,4%
НЕ Є ЧЛЕНАМИ РЕЧЕННЯ (ВИГУКИ, ВСТАВНІ СЛОВА, ЗВЕРТАННЯ)	32	20	43	18	113	1,1%
ОСНОВА ДВОСКЛ. РЕЧЕННЯ	53	64	72	21	210	2,01%
ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ	47	109	116	35	307	2,92%
СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ	-	1	1	1	3	0,03%
УСЬОГО	2355	3060	3361	1598	10374	100%

КІЛЬКІСНО-ПОЗИЦІЙНА СПЕЦИФІКА СИНТАКСИЧНОГО ПОВТОРУ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

Рис. 1

ВИДИ СИНТАКСИЧНОГО ПОВТОРУ ЗА ЛІНЕАРНІСТЮ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

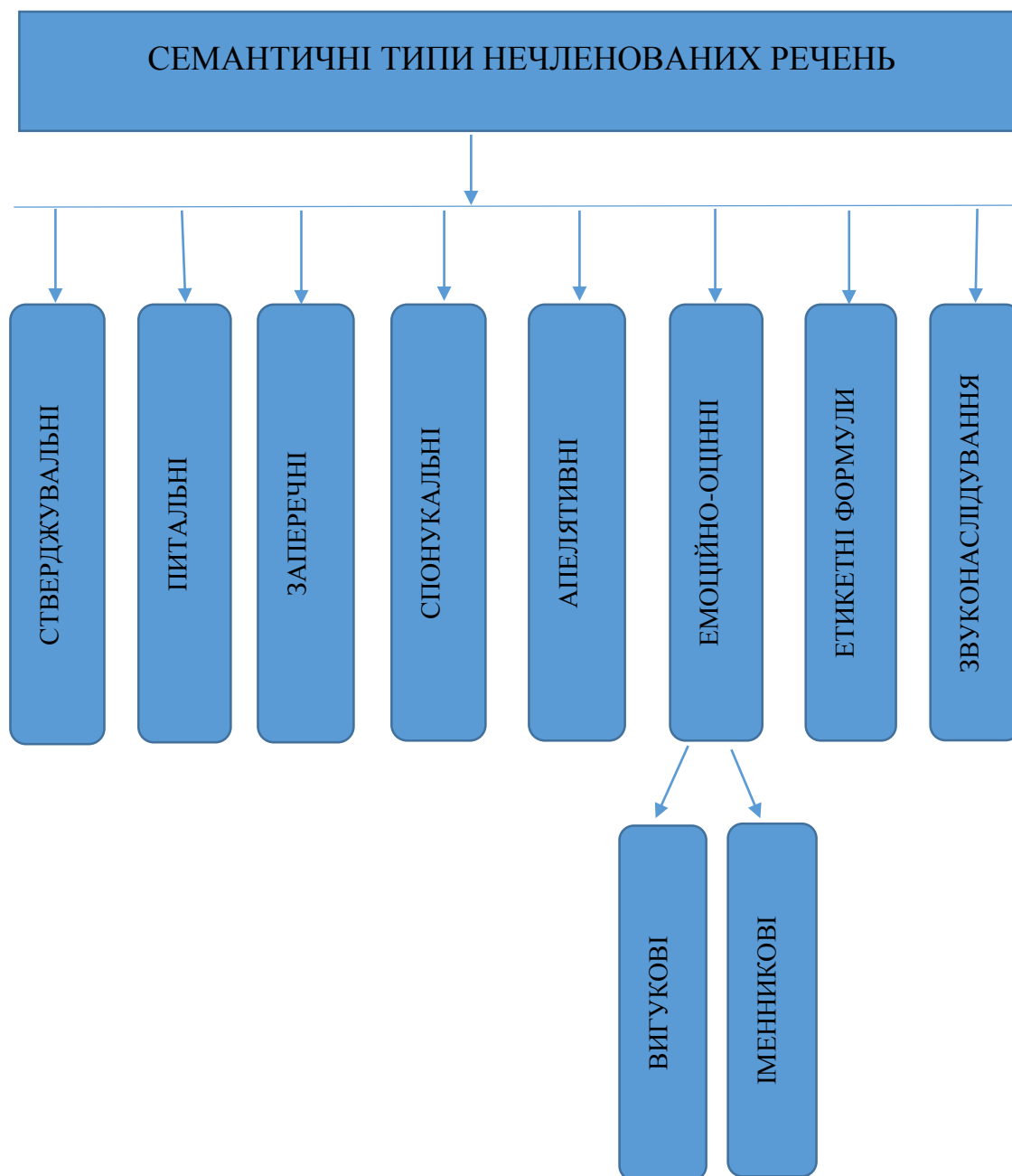
	«Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)	УСЬОГО	
КОНТАКТНИЙ	197	201	252	99	749	7%
ДИСТАНТНИЙ	2092	2771	2915	1464	9242	89%
СУМІЖНИЙ	66	88	194	35	383	4%
УСЬОГО	2355	3060	3361	1598	10374	100%

Рис. 2

КОМПОНЕНТНИЙ СКЛАД СИНТАКСИЧНОГО ПОВТОРУ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

	«Петрії і Довбуцуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбуцуки» (2 ред.)	Усього	
2-компонентні	1780	2210	2334	1224	7548	74%
3-компонентні	413	590	707	239	1949	19,5%
4-компонентні	108	177	202	86	285	3%
5-компонентні	35	45	63	23	166	2%
Багатокомпонентні (6 і більше)	19	38	55	26	138	1,5%
Усього	2355	3060	3361	1598	10374	

ТИПОЛОГІЯ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ ЗА СЕМАНТИЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ

СПІВВІДНОШЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

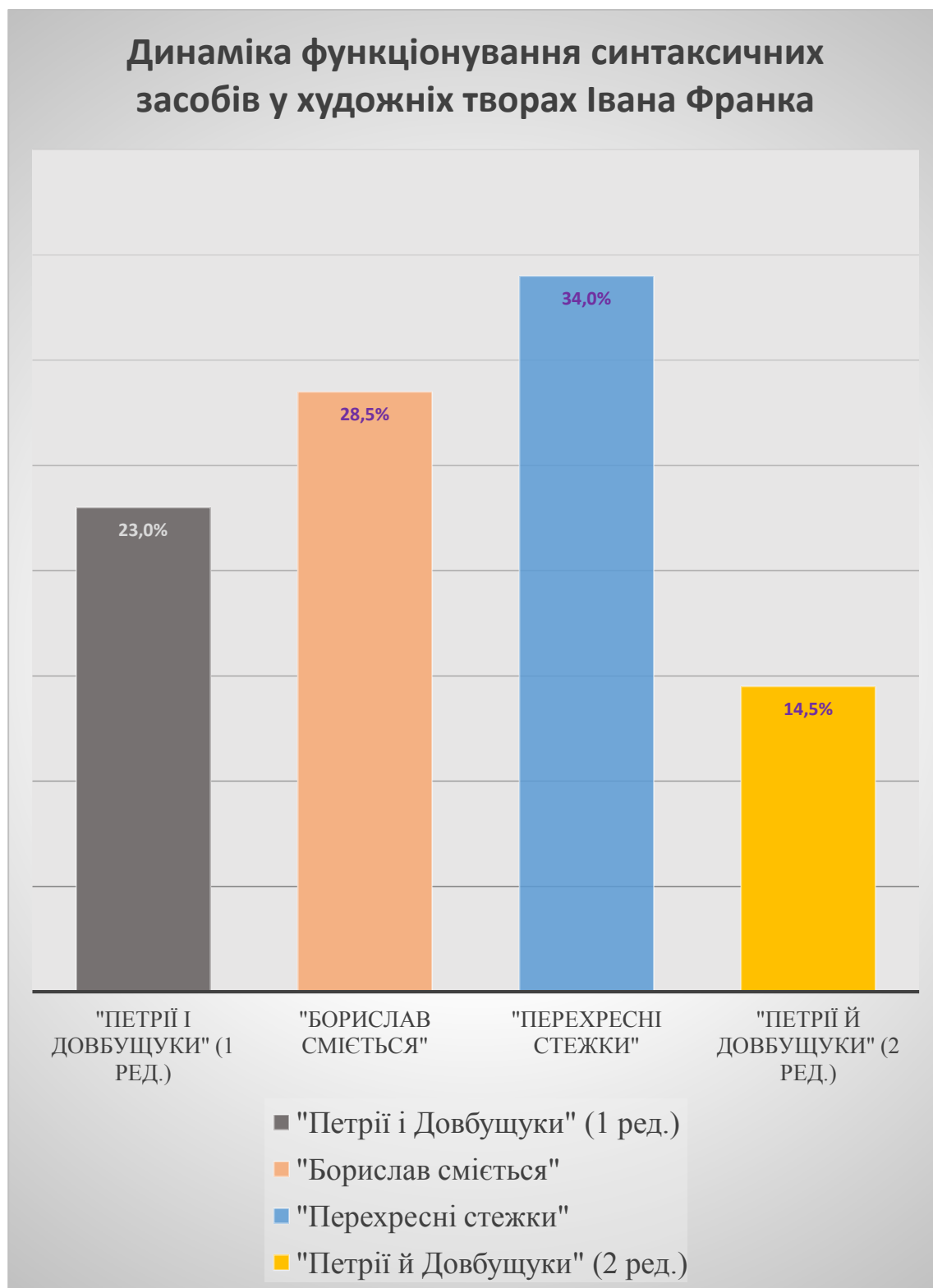
Рис. 1.

Назва твору	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.)	Усього
НТ + НУ	11	13	30	3	57
Парц. к. + приєдн. к.	441	590	737	217	1985
ЕР	173	196	207	93	669
НР	163	168	443	104	878
СП	2355	3060	3361	1598	10374
Усього	3143	4027	4778	2015	13963

Рис. 2.

Назва твору	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.)	«Борислав сміється»	«Перехресні стежки»	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.)	Усього
НТ + НУ	0,0792%	0,0936%	0,216%	0,0216%	0,4%
Парц. к. + приєдн. к.	3,1752%	4,248%	5,3064%	1,5624%	14,3%
ЕР	1,2356%	1,4112%	1,4904%	0,6696%	4,8
НР	1,1736%	1,2096%	3,1896%	0,7488%	6%
СП	16,956%	22,032%	24,1992%	11,4056%	74,4%
Усього	23%	28,5%	34%	14,5%	100%

**ДИНАМІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У
ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

**ЧАСТОТНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У
ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА**

Назва твору	«Петрії і Довбушуки» (1 ред.) (5576 речень)	«Борислав сміється» (6010 речень)	«Перехресні стежки» (8972 речення)	«Петрії й Довбушуки» (2 ред.) (4138 речень)
НТ + НУ	0,1969%	0,2158%	0,333%	0,0723%
Парц. к. + приєдн. к.	7,8939%	9,794%	8,1807%	5,2297%
ЕР	3,0967%	3,2536%	2,2977%	2,2413%
НР	2,9177%	2,7888%	4,9173%	2,5064%
СП	42,1545%	50,796%	37,3071%	38,5118%
Усього	56,2597%	66,8482%	53,0358%	48,5615%

СПІВВІДНОШЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

